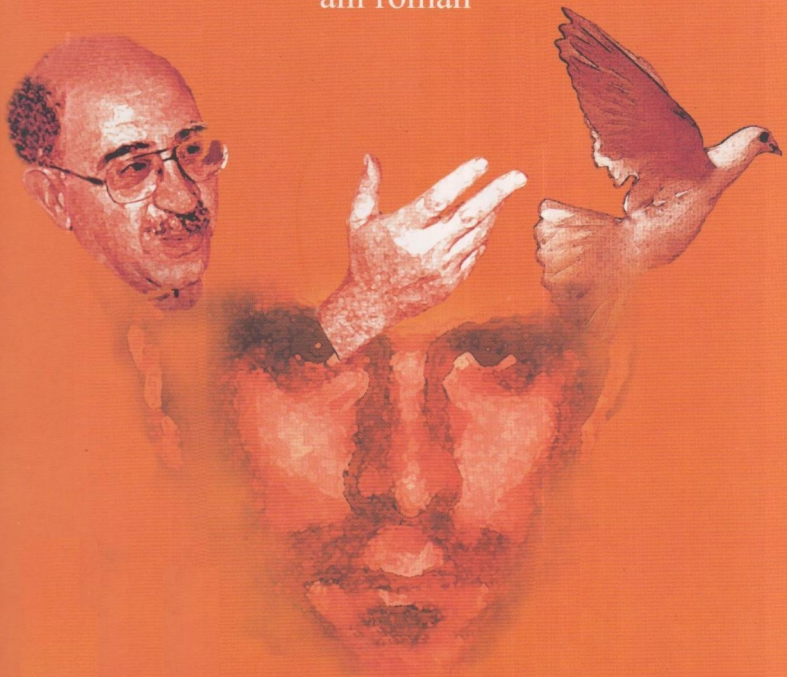
ATİLLA KESKİN

ACILARA YENİLMEYEN GÜLÜMSEYİŞLER

12 Mart, Deniz, Yusuf, Hüseyin, İdamlar

anı roman

7. BASKI

TEKİN

Kurucusu
KEMAL KARATEKİN

TEKİN YAYINEVİ

ATİLLA KESKİN
ACILARA YENİLMEYEN GÜLÜMSEYİŞLER

Anı - Roman

© Tekin Yayınevi
TÜRKÇE YAYIN HAKLARI

Kapak Tasarım
ERKAL YAVİ

Redaktör:
KEMAL KUTU

7. Basım
(Tekin Yayınevi 1. Basım)
Mart 2008

Baskı ve Cilt
Yaylacık Matbaası
Litros Yolu, Fatih Sanayi Sitesi, No: 12
Topkapı / İstanbul
Tel: (0212) 567 80 03

TEKİN YAYIN DAĞITIM SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
Ankara Cad. Konak Han, No: 43
Cağaloğlu - İstanbul
Tel: (0212) 527 69 69 - 512 59 84 Fax: (0212) 511 11 22
http:// www.tekinyayinevi.com
E-posta: info@tekinyayinevi.com

ISBN: 978-9944-61-014-8

Atilla Keskin

ACILARA YENİLMEYEN GÜLÜMSEYİŞLER

ANI - ROMAN

TEKİN

ATİLLA KESKİN

1945 Afyonkarahisar doğumlu. İlkokul ve liseyi aynı şehirde okudu. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, İdari İlimler Fakültesi'nde son sınıfa kadar okudu.

1964 yılında, Türkiye İşçi Partisi üyesi oldu. 1969 yılında ODTÜ Sosyalist Fikir Kulübü Başkanlığı'nı yaptı. 1970'te El-Fetih Eğitim Kampı'ndan dönüşte tutuklanarak; Diyarbakır Cezaevi'nde sekiz ay yattı. Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu Davası'nda Deniz Gezmiş ve arkadaşlarıyla birlikte yargılanıp müebbet hapis cezası aldı. 4 yıl Mamak Askeri Cezaevi'nde ve Niğde'de yattı. 1974 affı ile salıverildi.

1977'den beri F. Almanya'da zorunlu sürgün olarak yaşıyor. Evli, iki çocuk babası. Politik dergilerde yayınlanmış makale ve öyküler yazdı. Yazarın daha önce yayınlanmış: "*Acılara Yenilmeyen Gülümseyişler,*" (Yitirdiği arkadaşlarına ilişkin anı-roman); "*Dostluk,*" (Otobiyografik roman); "*Otuz Yıllık Hasret,*" (Anı); "*Çiçekler Susunca,*" (12 Eylül darbesinin romanı); *"İlticacı İzine Gitmek İsterse"* (Anılar) isimli eserleri vardır.

İÇİNDEKİLER

* Beşinci Baskıya Önsöz 7
* Önsöz 11
* Ölüme İlk İsyanım 19
* Ölümle İkinci Ciddi Tanışmam 23
* Ölüm ve Yalnızlık 26
* Gel, Şiirler oku Bize Sinan Hoca 45
* Bu Kimin Ayak Sesi 51
* İki Gösteri 54
* Suçlu Ayağa Kalk 56
* Kumkapı 60
* Sansaryan Han ve Tabutluk 66
* Keklik Avlayalım mı Kadircan? 85
* Dağa Veda 93
* Seksek Oynayalım mı? 96
* "Asacaksın Bunları, Tek Tek Sallandıracaksın!" 99
* Hoş Geldiniz Duası! 106
* Deniz'le Mavrada Yarışmaya Kimin Gücü Yeter? 109
* Sloganlı Mavralar 111
* Görüş Günü 113
* Arka Hücreler 116
* Tekrar Ön Hücreler 120
* On Sekiz İdam 125
* Ölüme Çeyrek Kala... Yine de Mavra 127
* Ne Can, Ne Şen İnsandı, Senin O Laz Dostun, Be, Deniz! 132
* Beyaz Atlı Prens 136
* Fareden Korkan Yusuf! 141
* 6 Mayıs 145
* Yaşamımı Kökten Değiştiren Tartışma 148
* El Feth 157

* Geleceğin Bakanları 181
* Cezaevinde Gerilla Eğitimi 187
* Tenekeci Mustafa 194
* Diyalektiğin Fendi, Cinci Hoca'yı Yendi 197
* Anti-Emperyalist Ağa 201
* "Dilekçe Yazılır!" 205
* Örgütlenme Sürüyor 209
* Bu Bab, İnan'a Dairdir 212
* Maradona Hevesi 217
* Yol Bitti 219
* Noel Ağacı 221
* "Örüüdeek Kom Heer" 225
* Adresin Toprak, Cennetin Yüreğimiz 227
* EKLER 230-247

BEŞİNCİ BASKIYA ÖNSÖZ

Bu kitapta okuyacaklarınız; katledilen yoldaşlarımla bir tür dertleşmeler, iç dökmeler, yazışmalardır. Uzun tereddütlerden sonra; basılıp basılmayacağını bile fazla düşünmeden, duygularımı olduğu gibi ak kâğıt üstüne döktüğüm satırlardır.

Kitabım beşinci baskıya girerken, kendi kendime, *"İyi ki yazmışım, iyi ki duygularımı başkalarıyla paylaşma cesaretini göstermişim,"* diye seviniyorum.

Yaklaşık otuz sene sonra ülkeme döndüğümde, bana en büyük acı veren gerçeklik şu oldu: Gençler, yeni nesil, büyük ölçüde ütopyalarını yitirmişti. Elbette bu gencecik insanların bir özürü değildi. Hırsızlar, zorbalar, zalimler, yeni neslin bir ütopyaya sahip olmaması için; maddi manevi, seneler süren korkunç bir savaş açmışlardı. Onların güzel duygularını, gençlik ateşlerini, ütopyalarını, işkenceyle, gerici, faşist propagandayla, cezaevleri, açlık ve eğitimsizlikle çalmışlardı.

Kitabım beşinci baskıya girerken, yazdığım; zaman ayrımına varmadığım bir duyguyu yaşıyorum: Özellikle yeni nesilden yüzlerce, belki de binlerce gence, Denizlerin ütopyasını biraz da olsa aktarabildiğim için duyduğum mutluluk.

Saf, süzülmüş bir ütopyaya sahipti yoldaşlarım. Onlar, insan sevgisini, emekçi sevgisini, yurt sevgisini, paylaşmacılığı, sosyalizme olan inançlarını, duyguların en üst noktasında, katıksız, hilesiz, dosdoğru yaşadılar...

Onların ölümle sınanmış ütopyalarından, yeni neslin öğreneceği çok şey olduğu düşüncesindeyim.

Yaşam, altmış yaşına merdiven dayamış beni de şüphesiz eğdi, büktü ve sarstı ama onlarla birlikte yaşadığım onuru, on-

larla birlikte yaşadığım kavganın güzelliğini hiçbir zaman unutmadım. Daha sonraki yaşamımda çok acılar, çok sevinçler tattım. Yalan da söyledim, hayallere de kapıldım kimi zaman; ama, bir tek inancımda; onlarla birlikte sürdürdüğüm kavganın güzel duygularında en küçük bir sarsılma olmadı. *"Gülümseyişlerin, acılara yenik düşmemesinin"* nedeni budur sanırım...

Niye çok fazla önemsiyorum, onların ütopyalarının yeni nesillere aktarılmasını, peki?

Otuz sene sonra Afyon'dayım. Doğup büyüdüğüm şehirde. Aydın bir dostumla buluşacağız. Buluşacağımız mekânın kapısında bekliyor beni.

"*Bugün ne oldu biliyor musun?*" diyor, "*benim on altı yaşında liseye giden bir kızım var. Okulda bugün tartışma çıkmış. Bazı çocuklar Denizlerin vatan haini olduğunu söylemiş; bazıları da onlara arka çıkmış, az daha kavga edeceklermiş. Akşam, kızım bana, Denizlerin ne yaptığını, sordu. Ben de kendisine 'Biraz sonra benimle gel, seni biriyle tanıştıracağım, o sana anlatsın,'*" dedim.

Elbet anlatırım; hem de sevinerek!

Sevgi, kendisi gibi sevimli bir arkadaşını daha getirmişti. Elleri dizlerinde, benim konuşmamı bekliyorlardı. Nasıl becerdiysem; on beş dakikaya sığdırdım altmış sekizleri, cezaevlerini ve idamları. Sustuğumda, ikisi de ağlamaya başladı. Tutamıyorlardı kendilerini.

"*Niye ağlıyorsunuz?*" diye sordum. Yanıt veremediler. Oysa gencecik, yürekleri tertemiz olan iki gencin niye ağladıkları belli idi...

Bu deneyimi yaşadıktan sonra, "*Denizlerin ütopyası daha fazla genç insana aktarılmalıdır,*" diye düşündüm.

1965-1970 arası yılları, Türkiye'nin toplumsal gelişimini bilmeyen birçok genç arkadaşım, bir avuç gencin dağa çıkmasına, koskoca devleti yıkmak için ayaklanmasına bir anlam veremiyor. En iyimser düşünenler bile; onların çok hayalperest, ma-

ceracı olduklarını düşünüyorlar. Bu nedenle; çok zor da olsa, o dönemi birkaç cümleyle özetlemeye çalışacağım.

Altmışlı yıllarda; demokrasi, bağımsızlık ve sosyalizm, toplumun hemen her kesiminde en fazla kullanılan sözcüklerdi. Egemenlerin maddi-manevi tüm baskısına ve TCK'nın 141-142. Maddelerinin varlığına rağmen, Türkiye İşçi Partisi meydanlarda, "Biz SOSYALİSTİZ!" diye bar bar bağırarak on beş Milletvekili'ni Meclis'e sokabiliyordu. DİSK çığ gibi büyüyor, İzmit ve İstanbul'da 15-16 Haziran'da sokağa dökülen on binlerce işçi, kısıtlanmak isnenen Sendikalar Kanunu'nun Meclis'ten geçişini engelleyebiliyordu. Onlarca köyde topraksız köylüler, ağaların topraklarını işgal ediyor, ABD emperyalizminin güç gösterisi olan Altıncı Filo, İstanbul ve İzmir Limanlarına sokulmuyor, gençliğin yığınsal gösterileri nedeniyle defolup gitmek zorunda kalıyordu. Kürt demokratları, gençleri, emekçileri, Doğu mitinglerinde isteklerini dile getirebiliyordu. Gençlik, üniversitelerde boykotlar ve işgallerle, akademik ve demokratik haklarını savunuyordu...

Elbette, ülke içindeki bu gelişmelerin yanı sıra; dünyadaki gelişmeler de devrimcileri etkiliyordu.

Emperyalist metropollerde gençliğin isyanı...

Latin Amerika'da diktatörlere karşı sürdürülen gerilla mücadelesi...

Küba Devrimi'nin süregelen izleri...

Che'nin başeğmez kavgası...

Azılı emperyalist dev ABD'yi ülkelerinden kovan Vietnam gerillaları ve daha pek çoğu...

Ancak bu etkenlerle birlikte düşünüldüğünde, Denizlerin çıkışı yerli yerine oturtulabilir kanısındayım.

Bir noktaya daha değinmeyi gerekli görüyorum: Bugün birçok insan ideolojik olarak, maddi konumlarıyla bulundukları yerden, geçmişe, Denizlere bakarak, onları tanımlamaya çalışıyor.

Militarizmin kanlı batağında çırpınanlar, bu rezil düzenden yeterince pay almış olanlar, hatta bulundukları yer kendilerine göre fazla 'sol' konumda olanlar, onları kendi çizgileriyle özdeşleştirmeye çalışıyor. Geçmişte onlarla uzak yakın merhabası olmuş olanlar, "*Onlar da yaşasaydı bugün bizim gibi olurlardı,*" demeye çalışıyor.

Oysa yoldaşlarımın ölümle sınanmış düşünceleri, son sözlerinde, apaçık, yoruma yer vermeye gerek duyulmayacak kadar net bir şekilde ortaya konulmuştur.

İnanıyorum ki; onlar, katledilmelerine çeyrek kala kendi aralarında görev dağılımı yapmış ve verdikleri kavganın en temel nedenini idam sehpasında haykırmışlardır. Bu nedenle; tüm rezil spekülasyonlara verilecek en iyi cevap, onların son sözleridir:

Deniz Gezmiş:

"*Yaşasın, Türkiye halkının bağımsızlığı; yaşasın, Marxizm-Leninizm'in yüce ideolojisi; yaşasın, Türk ve Kürt halklarının bağımsızlık mücadelesi; kahrolsun, emperyalizm!*"

Yusuf Aslan:

"*Ben halkımın bağımsızlığı ve mutluluğu için şerefimle bir defa ölüyorum. Sizler, bizi asanlar, şerefsizliğinizle her gün öleceksiniz! Biz halkımızın hizmetindeyiz. Sizler Amerika'nın hizmetindesiniz. Yaşasın, devrimciler; kahrolsun, faşizm!*"

Hüseyin İnan:

"*Ben, şahsi hiçbir çıkar gözetmeden, halkımın mutluluğu ve bağımsızlığı için savaştım. Bu bayrağı, bu ana kadar şerefle taşıdım. Bundan sonra bu bayrağı, Türkiye halkına emanet ediyorum. Yaşasın, işçiler, köylüler ve yaşasın, devrimciler; kahrolsun, faşizm!*"

ÖNSÖZ

Liseli yıllarımdan bu yana iyi bir alışkanlığım var: Çok dalgın ve unutkan olduğum için, *"Ak kâğıttaki kara kalem izi unutulmaz,"* diyerek, gördüklerimi, yaşadıklarımı, duygularımı hep bir yerlere karalamışımdır. Anı defterime, eğer o yanımda değilse, herhangi bir defterin kenarına, okuduğum kitapların boş sayfalarına, yemek yediğim lokantada peçete kâğıtlarının üstüne bile sürekli not tutmuşumdur...

Yazık ki, lise ve üniversite dönemine ilişkin izlenimlerimi, düşüncelerimi yazdığım günlüklerim, ben tutuklandıktan sonra 'suç kanıtı' olur korkusuyla yakınlarım tarafından yakılıp yok edilmiş.

Mamak Cezaevi'nde tuttuğum günlüğüme ise, bir aramada el konuldu. Aynı aramada Deniz'in tuttuğu günlüğe de el konuldu. Hiçbirimiz bilmeyiz Deniz'in bu günlüğe neler yazdığını... Kim bilir, belki Genel Kurmay'ın arşivlerinde bu günlükler hâlâ saklanmaktadır...

Niğde Cezaevi'nden tahliye olduktan sonra, Türkiye'de illegal yaşadığım dönemde, günlük, hatta not bile tutmadım...

Yurtdışına çıktıktan sonra, bu alışkanlığım yine depreşti. Lise, üniversite yıllarıma, devrimci mücadeleye, El-Fetih'teki, Diyarbakır Cezaevi'ndeki günlerime, THKO'ya, Mamak Cezaevi'ne ilişkin anımsayabildiğim her şeyi yeniden yazmaya başladım.

Unutkanlığıma ve gurbette sürekli ev değiştirdiğim göçer yaşamıma rağmen, bu kez yazdıklarımı yitirmedim. Titizlikle korudum tümünü. Düzensiz, gelişigüzel yazılmış yüzlerce sayfa notum, öykü, makale, hatta bir roman denemem var...

Ama bu yazdıklarımı gün ışığına çıkarmak için son derece çekingen ve tembel davrandım...

Kimi zaman, *"Yaşadıklarım henüz tarih olmadı, sabret deli gönlüm!"* diye oyaladım kendimi. Kimi kez, *"Yazmak için uygun*

koşullar, zamanım yok," diye gerekçeler uydurdum. Kimi kez korktum, hem de dost bildiklerimden...

Ama bu gerekçelerin hiçbiri inandırıcı değildi.

İçimdeki bir şeyler, kırık, paramparça idi. En önemlisi; hümanizmam yaralıydı, hem de ağır yaralı. Törpülene törpülene haşat edilmiş duygular, çoktandır delice çarpmayı unutmuş bir yürekle yazmak kolay olmuyordu...

Oysa: "*Kırk Atlı Akınlarda Çocuklar Gibi Şen*" olduğumuz günleri yazmak istiyordum. Olmadı, sivrilikleri törpülenmiş, aşırılıkları, uçarılıkları budanmış duygularla yazamadım.

Sevgili Ceylanımı, İnanımı yitirdikten sonra, içimdeki şeytan hiç durmadan dürtüklemeye, kışkırtmaya başladı beni...

"*Ölüme ilişkin, ölenlere ilişkin yazmalısın önce,*" diyordu hep. Ne zaman işim gereği direksiyonun başına geçsem, biraz dinginleşmek için yürüyüşe çıksam; eski resimleri, eski notlarımı karıştırsam; hele de kafayı çekip oğlumun mezarı başında O'nunla dertleşsem, sol omzumun üstüne tüneyip: "*Bekleyecek zamanın yok artık, daha ne kadar bekleyeceksin?*" diye söylenip duran şeytana uydum sonunda... Belki de yüreğimde, beynimin derinliklerinde, uykularımı bölen, günler boyu beni uyutmayan, adını doğru dürüst koyamadığım; korku mu, çığlık mı, acı mı, ne olduğunu tanımlamakta güçlük çektiğim garip bir duyguyu kusmak, rahatlamak için; önce 'ÖLÜM'e ilişkin yazmaya karar verdim.

Bu kez sözcüklerle savaşım başladı. Yazar değilim, ilk ciddi denemem bu satırlardır. Buna rağmen biliyorum ki, bir yazarın sözcüklerle sevişebilmesi için, önce onlarla dostluk kurması ilk koşuldur. Bu da yetmez, sözcüklere müthiş bir heyecan ve coşkuyla sahip çıkmalıdır.

İşe 'ÖLÜM'le başlayınca, kolay olmuyor sözcüklerle sevişmek...

ÖLÜM; özellikle de ötelerde bir yerde yeniden yaşama inanmıyorsanız, hiçbir romantizmi, hiçbir sevecenliği, hoşgörüsü, uzlaşması olmayan; sevip okşayamayacağınız, doğru dürüst diyalog kuramayacağınız; ışık, su vererek besleyip büyütemeyeceğiniz bir sözcüktür...

Korkunç bir sondur! Önü, arkası, aşağısı, yukarısı olmayan tanımsız bir boşluktur...

'ÖLÜM' her satırda yanı başımdayken yazmakta, sözcükleri bulup çıkarmakta son derece zorlandım. Ne okuduğum romanlar; ne de Sait Faik'ten, Yaşar Kemal'den, Nihat dostumdan yürütmeye çalıştığım imgeler kâr etmiyordu. Çaresiz, yenik ve güçsüz düştüm sözcüklere karşı savaşımda...

Ve yine erteledim yazmayı. Daha düzgün yazabilmek için aldığım bilgisayarın başına da bir seneye yakın oturmadım...

Sonra tüm notlarımı tekrar tekrar karıştırdım.

Tüm acılara, tüm deli divane olmuş duygulara karşın; pırıltılı güzellikler, yaşam sevinciyle, insancıl bir tutkuyla dolu, yığınla şey buldum yazdıklarımın içinde.

O kadar çok şey buldum ki; "Acıyı, kederi, hüznü; sevince, delice bir duygu seline dönüştürmek niye olanaklı olmasın?" diye düşünmeye başladım.

Uğraşınca bunun olabileceğini gördüm ve müthiş sevindim...

Öncelikle, onların mizah dolu dünyasına girmeye çalıştım; tuttuğum notları tekrar tekrar süzdüm; üç kere, beş kere, kimi yerleri on kere süzgeçten geçirdim.

Yazmak arzumun temel nedeni; yaşadıklarımı başkaları ile, özellikle genç kuşaklarla paylaşmaktı. Paylaşmak... Sosyalist geleneğimizin en temel unsurundan birisi idi. Ama neyi paylaşacaktım? Acıyı, kederi, hüznü, zulmü mü? Elbette, hayır!..

Biz, güzellikleri, zenginlikleri, neşeyi, sevinci paylaşmak için yola çıkmamış mıydık? Öyleyse, paylaşacağım duygular bunlar olmalıydı.

Notlarımı süzdükçe, paylaşmak istediğim birçok güzellik çıktı su yüzüne...

Ve ben, bu güzellikleri yazmaya çalıştım...

Ölümün acısını, kederini; neşeye, sevince dönüştürmeye çalıştım.

"*Hiç ölümün neşesi, sevinci olur mu?*" diye sormayın, lütfen. Gördüm ki oluyor!

'Ölümün neşesi, sevinci' değil bu elbet; yitirdiklerimin, benim bir parçam olan insanların neşesi, sevinciydi, notlarımın içinde bulduklarım.

Altı dereceye gelip dayanmış miyop gözlüklerimi çıkarıp yüreğimin gözlükleriyle notlarımı tekrar okuduğumda; onların kısa yaşamımda, hüznün, acının, dertlenmenin, yürek kırgınlığının, hele de bezginliğin, "*Amaaan, boş ver canım, her şey olacağına varır!*"ın kırıntısına bile rastlamadım.

O zaman... O zaman onlara ilişkin hüznü ve acıyı yazmanın; gözyaşı edebiyatı yapmanın, çevreye efkâr dağıtmanın, sulu zırtlak olmanın, çaresizlik içinde çırpınmanın, çözümsüzlüğün, biçareliğin onlara hakaret olacağına karar kıldım.

Kendi oğlum dahil yitirdiklerimin hiçbirisi yukarıdaki sözcüklerle anılmaması gereken kişiliklerdi. Tersine, tek tek ve hep beraber, çok güzel, çok insan, delişmen ve sevecen, dizginsiz direngen ve devrimci; inanan, inandıkları için savaşan; yaşamı 'ti'ye alabilecek kadar çok sevecen insanlardı. Bu gerçeği gördükten sonra, onların değerlerine sahip çıkarak yazmaya çalıştım.

Onlara duyduğum saygı ve sevgiyi ancak böyle dile getirebilirdim.

15 sene kadar önce, günlüğüme; "*Ne güzel, Nihat dost, sen yüreğini bir alev topu yapıp ortaya atarak yazıyorsun!*" diye not düşmüşüm.

Legal, illegal dergilerde çoğunluğu altında imzam olmayan pek çok yazı yazdım. Bu yazılar, kurullardan, 'yetkili' ve 'etkili' organların denetiminden geçmiş, sağı solu düzeltilmiş, 'resmi görüşe' uygun hale getirilmiş yazılardı hep.

İlk defa (yazım hatalarının düzeltilmesi dışında), tümüyle kendime ait olan ve sevinerek altına imzamı atıp baskıya verdiğim satırlardır bunlar.

Ve şimdi ben de, 'yüreğimi bir ateş topu gibi ortaya atarak' yazıyorum.

'Tarihi bir gerçeği ortaya çıkarmak' gibi bir kaygıyla kaleme almadım bu satırları. Yazdıklarım, yakın direniş tarihimize ilişkin,

unutulmamasını, örtbas edilmemesini arzu ettiğim küçücük notlardır sadece.

Krallıklara, cumhuriyetlere, sosyalist ülkelere ilişkin yazılan resmi tarihlerin tümü gün gelip iflas etti. THKO, yakın tarihimizdeki tavizsiz, yiğit bir direniştir.

Ve bu direnişin öncüleri, yakından tanıdığım dostlarım da müthiş kahraman, yiğit ve inanmış kişilerdi. Üstelik, "Zincirlerinden başka kaybedecek bir şeyleri olmayan", gençler de değillerdi. Tersine, Türkiye'nin en iyi üniversitelerinde okuyan, gelecekleri son derece parlak gençlerdi...

THKO ve önderlerine ilişkin; sevgili Halit abi, Nihat Behram dostum ve Erdal Öz yaşananlardan kaynaklanan belgesel kitaplar yazdılar. İnanıyorum ki daha çok şey yazılacaktır, bu döneme ilişkin.

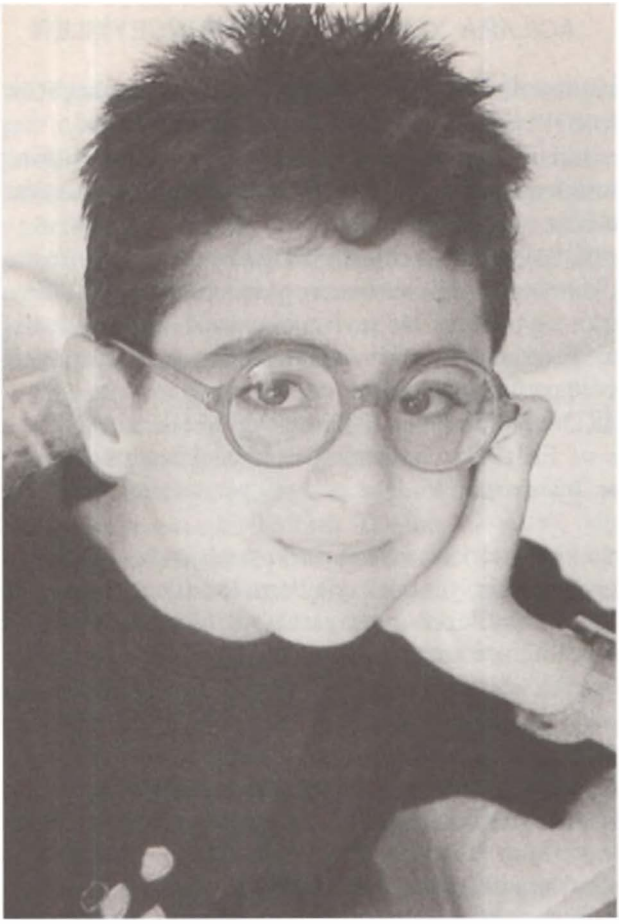
Arkadaşlarım, kısa ve onurlu yaşamlarında, yiğitliğin, kahramanlığın destanını, yaşamlarıyla başta kendileri yazdılar. Ben, onların bizzat kendilerinin yaşayarak yazdıklarını tekrar etmekten elimden geldiğince kaçındım.

Bir başka açıdan görüntülemeye çalıştım, THKO'yu. Yakın tarihimizdeki direnişin sadece bir yanının fotoğrafıdır, bu kitap.

THKO sürecinin geniş boyutuyla değerlendirilmesine yardımcı olur inancıyla, sürecin öncesine dayanan Filistin ve Diyarbakır Cezaevi dönemlerine ilişkin bazı anekdotlar ekledim. Tüm bu süreçlerde yaşayan arkadaşlardan, kitabın yazım sürecinde konuşma olanağı bulamadıklarımın adlarını değiştirdim.

İnanıyorum ki bu dönemi yaşamış birçok arkadaş, farklı açılardan bu döneme tekrar eğilecek, farklı boyutlarıyla görüntülemeye çalışacaktır. O zaman gelecek kuşaklara 'resmi' olanın dışında, daha bütünlüklü bir tarih bilinci iletmek için biz de görevimizi yerine getirmiş olacağız.

Rheydt-Haziran 1998.

İNAN KESKİN

15. 1. 1980 - 27. 5. 1992

Atilla Keskin'in ölen oğlu İnan

Neşemiz, gururumuz,
dopdolu hayatımızdın.

Küçük oğlum Can'ın yaşı daha iki bile değil. Hâlâ altını bağlıyoruz. Çenesiyse, altından önce açıldı. Öyle ki bilmediği tek şey susmak...

İşten eve döndüğümde, bir gün birlikte minibüsteyiz. Ben direksiyondayım, onu da yanımdaki koltuğa oturtmuşum... 'Oturtmuşum' diyorum fakat Can sağ yanına yatmış gibi oturuyor. Bense kıçının üstüne doğru dürüst oturması için sürekli uyarıyorum. Uyarılarıma kimi kaş göz, kimi el omuz işaretleriyle sürekli karşı çıkıyor. Karaya vurmuş taka gibi oturmasını sürdürüyor...

Yorgunluk, sinir; gerilmişim. Son çare olarak gözdağını deniyorum:

"Doğru dürüst otur, yoksa polis amcalar görüp ceza yazacaklar bize."

"Oturamam Baba, anlamıyor musun?"

"Niye oturamıyorsun oğulcuğum, anlamıyorum?"

"Nasıl oturayım ki? Kıçımda bok var, bok! Şimdi anladın mı?.."

Can'ın yanıtı bir anda altüst ediyor gerginliğimi, kahkaha makarası gibi boşalıyorum. Öyle ki; kaza yapacağım korkusuyla kenara çekiyorum aracı. Durup oğluma bakıyorum. Onun için her şey öylesine doğal ki...

«Yaşama sevincini tekrar yakala!» der gibi bakıyor Can bana.

***«Yaşama sevincimi tekrar yakalayacağım, mutlaka!.. Mutlaka!..»** diye söz vererek sürdürüyorum gülümsememi.*

Kitapta adı geçen şahıslarla ilgili kısa bir açıklama.

Hulusi Açıkgöz: Yeğenim.1964 Aralık ayında, üç yaşında iken tanımlanamayan bir çocuk hastalığı nedeniyle vefat etti.

Taylan Özgür: ODTÜ öğrencisi. Dönemin aktif militanları arasındaydı. 1969 senesi eylül ayında, İstanbul'da sivil polisler tarafından kurşunlanarak öldürüldü. Cinayeti kimin işlediği bugüne kadar belirlenmedi. Türkiye'deki 'faili meçhul' cinayetlerden birisidir.

Sinan Cemgil: ODTÜ Mimarlık Fakültesi öğrencisi. 31.05.1971 tarihinde, İnekli Köyü civarında çıkan çatışmada öldürüldü.

Alpaslan Özdoğan: ODTÜ öğrencisi. 31.05.1971 tarihinde, İnekli Köyü civarında çıkan çatışmada öldürüldü.

Kadir Manga: Erzurum Üniversitesi öğrencisi. 31.05.1971 tarihinde, İnekli Köyü civarında çıkan çatışmada öldürüldü.

Deniz Gezmiş: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrencisi. 6 Mayıs 1972 tarihinde Ankara'da idam edildi.

Yusuf Aslan: ODTÜ öğrencisi. 6 Mayıs 1972 tarihinde, Ankara'da idam edildi.

Hüseyin İnan (Dede): ODTÜ öğrencisi. 6 Mayıs 1972 tarihinde, Ankara'da idam edildi.

Cihan Alptekin (Lazoğlu): İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrencisi. 30 Mart 1972'de, Kızıldere'de 10 arkadaşıyla birlikte öldürüldü.

İnan Keskin: Oğlum. Federal Almanya'nın Mönchengladbach şehrinde 27 Mayıs 1992 tarihinde, trafik kazasında vefat etti. 12 yaşında lise öğrencisiydi.

ÖLÜME İLK İSYANIM

Orta Doğu Teknik Üniversitesi'ndeki ilk yıllarım. Ben ODTÜ yurtlarında kalıyorum. Banu ablamın iki yaşlarında bir oğlu var. İsmi, Hulusi. Enişte m, Veterinerlik Fakültesi'nde doktora yapıyor. Bu nedenle, o yıllarda onlar da Ankara'da kalıyorlar.

Her hafta sonu, her fırsatta, koşarak Yıldırım Beyazıt'taki evlerine gidiyorum. Bu kadar sık gitmemin nedeni, ne gidilecek bir yerimin olmaması, ne de 'Dünürannem'in yaptığı lezzetli sahan köfteleriydi.

Deli fişek koşturduğumuz; dersler, tiyatrolar, kütüphaneler, kitapçı dükkânları, sinemalar, pastaneler, folklor, tartışma toplantıları ve konserlerle üniversiteli olmanın zevkini doya doya yaşadığımız günlerdi... Aile ziyaretlerine, hele de sık sık olanına ayıracak pek vaktimiz yoktu.

Büyük bir özlemle beni ablamların evine çeken temel neden, Hulusi'nin varlığıydı. Dehşetli seviyorduk birbirimizi. Ne saçının rengi, şekli, ne de gözlerinin rengi aklımda. Kıvırcık mıydı saçları, yoksa babasınınki gibi dümdüz mü? Gözlerinin rengi siyah mıydı, yoksa ela mı? Anımsamıyorum... Ama çok iyi anımsıyorum, tombilikti; ışıl ışıldı gözleri, teni pırıl pırıldı. Sarıldığım zaman mis gibi kokardı...

Oyunlar oynardık ama çocuk oyunları değil, zeybek oyunları, Afyon oyunları... Ben oynarken parmaklarımı şaklatırdım, o da delice bir arzuyla aynı şeyi yapmaya çalışır bir türlü beceremezdi...

"Dayııım!" diye boynuma sımsıkı sarılıp gösterirdi sevgisini.

Konuşup konuşmadığını da anımsamıyorum. Ama boynuma sarıldığında teninin güzel kokusunun tüm vücudumu sarıp sarmaladığını çok iyi anımsıyorum.

Neşemizdi... Sadece benim değil elbet; ablamın, enişteminin, onlarla aynı evde oturan ve ben çok ender de olsa iki tek atıp gelmişsem, kapıdan girer girmez ağzımı koklayıp *"Ulan, yine şişe götü yalamışsın!"* diyen veya küfürlü konuşursam; "*Ulan yine ağzından çıkan laf kıçına değdi!*' diye bana kızan 'Dünürannem'in de.... Onun neşesi, içtenliği, şirinliği, kokusu, kahkahaları, haylazlıkları ile dolu ablamların evi, bana sıla hasreti çektirmiyordu.

Yıldırım Beyazıt'a, tarihini anımsamadığım, o puşt günde, yine koşarak gitmiş, getirdiğim küçük çikolata ile onu şımartmıştım. Her zamanki gibi karşılıklı şıkır şıkır göbek atmış; onu havalara atıp kıkır kıkır güldürmüştüm. Ama garip bir halsizlik vardı üstünde. Ben geldikten bir iki saat sonra ateşi çıktı. Kolu kanadı kırıldı, sessizleşti, mahzunlaştı. Gözlerindeki pırıltı, açıkça görülecek bir durgunluğa dönüştü...

Enişte geldi o sıra. Kendisi veteriner olduğu için hastalıklara karşı yabancı değil; buna rağmen en çok telaşlanan, eli ayağı dolaşan o oldu.

Hemen bir taksi tutup Hacettepe Üniversitesi Hastanesi'ne gittik.

Hulusi kucağımda, kolu kanadı kırılmış da olsa yine gülümsemeye çalışıyor ama hiç sesi çıkmıyor. Biraz ateşi var. "Çocuk hastalığı, merak edecek bir şey yok," diye geçiriyorum içimden.

Hastanedeki nöbetçi doktor da benim gibi düşünüyordu. Muayeneden sonra, basit bir çocuk hastalığı olduğunu, merak etmememiz gerektiğini, söyleyip ilaçlarını yazdı ve yatırmaya gerek duymayıp bizi eve geri gönderdi.

Eve geldiğimizde Hulusiciğin durgunluğu ve ateşi daha da artmıştı.

Üstelik garip hırıltılarla nefes almaya başlamıştı. Güzelim, tombilik yüzü de garip bir renk almaya başladı. Daha fazla duramazdık...

Taksi çağırıp yeniden hastaneye koşturduk.

Durumu gören doktorlar hiç beklemeden, bize bile sormadan Hulusiciği ameliyat odasına aldılar.

Aşağıda enişte ile kafayı yiyeceğiz. Sigara üstüne sigara içiyoruz. Ameliyathaneye girip çıkan da yok ki, ne olduğunu sorabilelim...

Ameliyathane ikinci katta, yan tarafında da bir balkon var. Nasıl becerdiysem, bu balkona tırmanıp pencereden içeriyi gözlüyorum...

Ve tüm çıplaklığı, tüm rezilliği, tüm acımasızlığıyla ilk defa ÖLÜMÜ GÖRÜYORUM...

Küçük, tombilik Hulusiciği çırılçıplak bir masaya yatırmışlar. Aletler, aletler, borular, şişeler, kablolar... Beyaz giysili, mavi giysili, kadın, erkek bir sürü sağlık görevlisi... Aralarında Hulusiciği güçlükle görebiliyorum. Net olarak seçebildiğim tek şey, Hulusiciğin boğazına sokulmuş ince, beyaz bir plastik boru. Ve otuz yıl sonra yanlış anımsamıyorsam, borunun öteki ucundan nefes vermeye çalışan bir sağlık görevlisi...

Ben balkona çıktıktan belki bir, belki beş dakika, belki de bir saat sonra boruyu çıkarıyorlar. Koşuşturma bitiyor. Herkes sakin şimdi.

Hulusicik'te hiçbir hareket yok. Gözleri sımsıkı kapalı. Yüzünde uzaktan bile seçebildiğim, garip, tarifi olanaksız bir renk var. Yatıyor sessizce.

Korkunç isyanlar içindeyim. Sadece haykırmak, 'yukarıdaki'ne bağırmak istiyorum.

Aşağıda doktorlar bir şeyler anlatıyor. Enişte bütünüyle şaşkın. Ablam da yanımızda mıydı acaba?

"Hayır!" diyor enişte. *"Kesinlikle kabul etmiyorum; bu küçük, bu güzelim vücudun parçalanmasını kabul edemem, otopsi filan istemiyorum, bir an evvel oğlumuzu teslim edin bize!"*

Sonra... Sonra, her beklenmedik ölümde olan şeyler; çığlıklar, gözyaşları, birbirine sarılıp kendilerini yere atıp ağlayan insanlar...

Sanırım ertesi gündü; hastane morgunda, beyaz çarşafa sarılı, küçücük bir ceset verdiler elimize. İncitmemeye çalışarak, tahta bir sandığa koyup, tuttuğumuz taksinin bagajına yerleştirerek, Afyon'a doğru yola çıktık. Cenazemizi, bu küçücük et parçasını, doğduğu yerde, kendi şehrimizde toprağa verecektik.

Altı saat içinde, hayatımın en güzel renklerinden birisi olan bu kuş cıvıltısı susmuş, bu capcanlı, yerinde duramayan pırıltılı güzellik yok olmuştu. Hem de bir anda değil. Dakika, dakika, hareketleri yavaşlayarak; ben onu ameliyathanenin camından seyrederken, umut-umutsuzluk gibi duygulara bile kapılamayacak kadar dehşet içinde iken, gözümün önünde ÖLMÜŞTÜ.

Yolda, ara sıra durduğumuzda, Rıfat eniştem bana çaktırmamaya çalışarak bir neden uydurup bagaja gidiyor; kimi zaman bagaj kapağını açarak, kimi zaman açmaya bile gerek duymadan kaportaya kulağını dayayıp bir ses duymaya çalışıyor; 'ilahi mucize' bekliyordu. Afyon'a gelinceye kadar defalarca tekrarlamasına rağmen, bu 'ilahi mucize' gerçekleşmedi...

ÖLÜMLE İKİNCİ CİDDİ TANIŞMAM

O, hep cenazesinde yakamıza taktığımız, devrimci dergilerde basılan resmindeki gibiydi. Sanki, sağ eli yumruk yapılmış olarak hep havada... Hep slogan atarak, gülerek, kasketli, sırtında hep kirli bir parke ile yaşadı...

Her mitingde, her yürüyüşte, onun sloganları haykırışı ve sıkılı yumruğu çarpardı gözüme. Tam bir inanç, heyecan ve coşku yumağı idi. Özel bir arkadaşlığımız olmamıştı ama sanki yüzyıllardan beri tanırdım TAYLAN'ı.

Katledilişinden bir veya iki gün önce; kafeteryanın kasasında çalışıyorum. Sessizce yanıma sokulup kulağıma fısıldadı: "Dede'nin selamı var, sendeki tabancayı bana verecekmişsin. Bir süre bende kalması gerekiyor."

Bende tabanca olduğunu sadece Dede biliyor. Taylan'a hiçbir şey sormadım. İş bitince birlikte yurda gittik. Kalın bir ansiklopedinin arasına zulaladığım tabancayı ve yedek kurşunları çıkarıp kendisine verdim.

Rahmetli babam, üniversiteden eve geldiğimde bavulumdan çıkanlara bir göz atmayı adet edinmişti. Önceleri bol bol şiir ve tiyatro kitabı çıkıyordu. Babam da her seferinde: "Oğlum, sen 'tiyaturacı mı' olmak istorsun, yoksa bilim adamı mı? Nedir bu kitaplar?" diye soruyordu.

Daha sonra, bavulumdan, Marx, Lenin, Mao'nun kitapları çıkmaya başladı. Babam çok kızmasına rağmen, derslerim iyi olduğu için sesini çıkarmıyordu.

En son izine gittiğimde yine merakını yenememiş, ben yattıktan sonra bavula göz atınca, bir tabanca bulmuştu. Elbet, müthiş şaşırmış ve kızmıştı. Hemen beni uyandırıp annemi odadan çıkardıktan sonra (önemli bir konuşma öncesi, annem bana yardımcı olmasın, diye hep odadan çıkarılırdı.):

"Otur karşıma, sana bir tek şey soracağım! Bu tabancayı Rus parası ile mi aldın?" diye sordu.

Aile geleneklerimizde, baba karşısında, hele de ciddi bir konu konuşuluyorsa gülmek son derece ayıptır. Bunu bildiğim halde kendimi tutamayıp hafifçe gülümsüyorum. Sonra da babamı fazla kızdırmamak için hemen açıkladım:

"Bu tabancayı üniversite işgalleri sırasında işlettiğimiz kantin paraları ile aldım. Sürekli saldırılar oluyor, kendimizi korumak için gerekli idi."

İnandı mı, inanmadı mı, bilmiyorum. Ama bir daha kesinlikle tabancayı eve getirmemem ve taşımamam gerektiğini, belirterek tartışmayı sertçe kesti.

Gerçekten de kantin işletmelerinden elde ettiğimiz paralarla, Dede'nin bulduğu bir kaçakçıdan iki tabanca almıştık. Dede, tabancalardan birini saklamam için bana verdi. Sevgili Taylan'ın istediği tabanca da bu idi...

Taylan'ın İstanbul'da vurulduğu haberi, yurtlara bomba gibi düştü. Ben aynı odada kaldığım başka bir arkadaşla, bir gün sonraki sınavlara çalışıyordum. Henüz daha guruplarımızın netleşmiş, ayrı örgütlerimizin olmadığı bir dönem. Hepimiz, DEV-GENÇ'liyiz. Buna rağmen, birbirlerine daha fazla güvenen, daha yakın olanların oluşturduğu çevreler vardı. Elbet, bu tam şekillenmemiş çevreler içinde aktif ve pasif olanlar da...

Yüreğimize hançer saplanmasına rağmen, ne ağlayan ne yakınan; kız arkadaşlar da dahil olmak üzere ne de feryat eden var aramızda.

Akan kan yerde kalmamalıydı. Bu katliama karşı misilleme yapılmalıydı. Tek düşünülen, buydu.

Sinan ve birkaç arkadaş tabancaları bellerine takıp gece yurtlardan ayrıldılar. Amaçları Amerikalılara karşı bir eylem

yapmaktı. Ama aksilikler yakalarını bırakmamış, bir eylem yapamadan yurda geri dönmüşlerdi.

Taylan'ın ölümü, yanımızdaki, yanı başımızdaki, düne kadar birlikte oyunlar oynadığımız, eylemlere katılıp folklor oynadığımız; deli gençlik enerjimizle, hızımızı alamayıp birbirimizin sırtını yere getirmeye çalıştığımız; bizden bir parçanın, en yakın parçamızın, en yakın bir arkadaşımızın, kavgalara birlikte gittiğimiz ilk yoldaşımızın yitirilişi idi...

Kabullenemiyor, duygularımızı bastıramıyor, kanıksayamıyorduk bir türlü.

Daha sonra, o kadar çok, o kadar çok arkadaşımızı kaybettik, ki hiçbir zaman kanıksamamakla birlikte; artık, ÖLÜM, çok zor dile getirilen bir sözcük olmaktan çıktı söylemimizden...

ÖLÜM VE YALNIZLIK

İstanbul Ekibi'nin Florya'nın sırtlarında tuttuğu bir evde kalıyoruz. Son gün...

Siyasi Şube ve cezaevlerinden önce, arkadaşlarımla birlikte olduğum son mekân. Artık şehirlerde işimiz bitmiş, hepimiz dağa çekilmeye karar vermiştik. Ben bu görevi yerine getirmek için yanlarındaydım. Cihan ve Tolga motorsikletle yola çıktılar. Erzurum'a gidecekler. Ben de bir gün sonra uçakla gideceğim. Erzurum'da buluştuktan sonra, Cihan'ı 'dağ'a, arkadaşların yanına götüreceğim. İlişkileri bir tek ben biliyorum.

Pırıl pırıl bir İstanbul baharı. Kiralık evimizin küçük bahçesinden çiçek kokuları geliyor. Kalanlar, iki kız arkadaş, ben ve Yıldırım; son hazırlıkları yapıyoruz. Eşyamız küçücük birer valiz. Ev sahiplerimiz, emekli bir komiserle hanımı; şirin iki ihtiyar. Onlarla vedalaşıp helalleşiyoruz...

Son çaylarımızı içerken, radyodan öğle haberlerini dinliyoruz. Duyduklarımız bomba gibi düşüyor aramıza:

GÖLBAŞI'NDA ÇATIŞMA...

SİNAN-ALP-KADİR ÖLDÜRÜLMÜŞ...

YALÇINER YARALI, HACI TONAK SAĞ ELE GEÇİRİLMİŞ...

Kendimizi acılara, ölümlere hazırlayarak yola çıkmıştık sözde...

Korkunç dağlanıyor gencecik yüreklerimiz. Şaşkınız. Konuşan yok, ağlayan da.

Yavaş yavaş köşeye sıkıştırıldığımız, giderek daha fazla arkadaşımızın tutuklandığı, geriye saymaya başladığımız günlerdi.

Yine de bu bomba aramıza düşene kadar; "*Kırk atlı akınlarda çocuklar gibi şendik.*"

İyimserliğimizden çok fazla şey yitirmemiştik. Ne olduğunu kendimizin bile tam bilmediği, 'bir şeyler' yapabileceğimizin inancı içindeydik, hâlâ...

Yusuf daha yeni dönmüş ölümün eşiğinden, Deniz ve Dede tutuklu. İstanbul Ekibi'nden birçok arkadaş tutuklu. Bu durumda DAĞ tek ümidimizdi.

Üstelik Cihanlar yola çıkmış, yapabileceğimiz bir şey yok. Ben gitmezsem, Cihanlar ortada kalacak. Planlarımızda hiçbir değişiklik yapmadan, valizlerimizi alıp yola koyuluyoruz.

Dolmuşta kimse konuşmuyor, sanki birbirimize yabancıyız. "Parayı alır mısınız; üstünü almayacak mısınız; yavaş, inecek var." Tek konuşan muavin.

Herkesten önce Aksaray'da iniyorum. Cebimde daha önce aldığım Erzurum'a uçak biletim var. Bu gece İstanbul'da kalacağım, ama nerede? Bildiğim birçok arkadaş ve akraba evi var. Ama son deneyimden sonra kesinlikle tanıdık birisinin yanına gitmemeye kararlıyım. İsmim her haber bülteninde arananlar listesinde ön sıralarda okunuyor. Kimseyi yeniden tedirgin etmeye hakkım yok.

Dağdan bir önceki gelişimde, randevuyu kaçırdığım için eski bir arkadaşımın evine gidiyorum. Bir gün sonraki yedek randevuda arkadaşları nasıl olsa bulurum. Evine gittiğim arkadaşım solcu; uzun yıllar dostluğumuz oldu, şimdi biraz uzak duruyor. Evlenmiş, işi ve eşi var. Kapıyı açtıklarında hiçbir tedirginlik olmadı. Tersine, sevinerek buyur ettiler içeri. Hanımını tanımıyorum. Şirin bir kız, o da tedirgin olmadı. İyi bir yemek yiyip, suya sabuna fazla dokunmayan sohbetlerden sonra yattık.

Gün ışırken, düdük, siren, postal sesleri ile uyanıp pencereye koştuk. Tüm mahalle de bizim gibi uyanmış, pencerelerden insanlar sarkıyor.

Birkaç apartman ilerideki bir eve polisler baskın yapıyor. *"Elleriniz havada çıkıp teslim olun!"* diye megafonla bağırıyor-

lar. Çatışma çıkmıyor. Hepsi öğrenci oldukları belli üç erkekle bir kızı kelepçeleyip götürüyorlar.

Arkadaşımın eşinin ağzını bıçak açmıyor. Sadece kocaman yeşil gözleri ile beni izliyor. Korkuyu görüyorum gözlerinde, dehşetli bir korkuyu. Rica ediyor, yalvarıyor, bu kocaman açılmış yeşil gözler. Nerdeyse ağlayacak. Sözcüklerin yeri yok bu ortamda.

Hemen valizimi hazırlayıp, kendilerine teşekkür ederek fırlıyorum kapıdan. Bu acı deneyden sonra kimseyi tedirgin etmemeye kararlıyım...

Elimde kendi düzelttiğim iyi kötü bir nüfus cüzdanı var. Aksaray'ın ara sokaklarında küçük bir otele giriyorum. Resepsiyonda Kürt olduğu, görünümü ve konuşmasından belli bir genç oturuyor. Bu gece kalabileceğim bir oda istiyorum.

"Tek kişilik odamız yok abicim, iki kişilik bir odada yerimiz var. Odada kalan diğer abi zaten çok geç gelir; sen rahatsız olmazsın!"

Başka bir otele gitmeye üşeniyorum. Üstelik bu genç de bana sempatik geliyor.

"Ne yapalım; başka bir yer yoksa biz de iki kişilik odada kalırız!"

Nüfus cüzdanımı istiyor. Cebimden çıkarıp uzatıyorum. Fazla güvenim yok bu nüfus cüzdanına ama çaresizim. Yapabileceğim başka bir şey de yok.

Odaya gidip biraz uzanmak istiyorum. Buz gibi, renksiz, ruhsuz, üstelik pis bir otel odası. Beynimde bin bir düşünce, uyumam olanaksız; en iyisi çıkıp dolaşmak.

Hiç durmadan yürüyorum. Beynim benden bağımsız, almış başını gidiyor, düşünceler, düşünceler. Oysa ben hiçbir şey düşünmeden sadece yürümek istiyorum.

Beyazıt, Kapalıçarşı... Sel gibi akan, bağırıp çağıran insanlar. Hiçbir şey duymuyor, hiçbir şey görmüyorum; tek gördüğüm başka insanların ayakkabıları. Hep başım yerde. Olmaz böyle şey; başımı kaldırmalıyım. Kaldırıyorum. Bu alabildiğine güzel, alabildiğine çirkin şehrin detayları rahatlatıyor

beni biraz. Akasyalar açmış, kimi dükkânların önünde çiçek saksıları bile var...

Gerçekten gördük mü o çiçeği, Kadir? Buzullaşmış karların altında akan incecik bir su... Suyun kenarındaydı, anımsıyor musun? Karları delip çıkmış, anlatılması olanaksız güzellikte bir çiçek... Kırmızıya yakın, eflatun renkli bir çiçek... Öylesine narindi ki koparsak belki de cam gibi parçalanacaktı... Nasıl da şaşırmış, çocuklaşmıştık. Her bir yanımız bembeyaz kar. Gerçekten gördük mü o çiçeği, Kadircan?

Keşke koparsak, koparıp tüfeklerimizin namlusuna taksaydık. Ama yapamadık... Romantikliğimizin 'ti'ye alınmasından çekindik. Sadece ikimizin arasında bir sır, bir sevgi çiçeği olarak kaldı bu güzelim çiçek.

Sonraları okuduğum bir kitapta rastladım bu çiçeğe, "Kardelen"miş ismi... Direnmenin, yiğitliğin, sevginin bir sembolü olarak açarmış, karları delerek.... Keşke çekinmeden koparıp götürebilseydik yoldaşlarımıza; keşke tüm gırgır'ları göze alıp, tüfeklerimizin namlusuna takabilseydik, o güzelim çiçekleri... Yapamadık; belki de koparırsak solmasından korktuk değil mi, Kadircan?

"Beyim sigaranız masayı yakacak, bir çay daha içer misiniz?"

Garsonun sesiyle irkiliyorum. Ne zaman geldim Beyoğlu'na, bu kahveye ne zaman girdim? Bir çay daha içer miyim? Canım istemiyor...

"Teşekkür ederim; canım istemiyor; hesap, lütfen!.."

Yürümek, sadece yürümek istiyorum... Beyoğlu'nun arka sokakları; pislik, döküntü, pis kokular... Çiçek Pasajı'nın arkasındaki balıkçılar cıvıl cıvıl. Koca bir fıçı içinde lakerda, ilk defa ODTÜ yurtlarında Ruşen'in getirip ikram ettiğinde tattığım, balıkların kralı... Renk cümbüşü içinde her bir yan. Güçlü lambaların altındaki tepsilere yığılmış, üstüne sık sık su atılan balıklar rengârenk...

Çiçek Pasajı'nın müdavimleri hafiften demlenmeye başlamış bile. İstiklal Caddesi henüz yükünü almamış, henüz insan seline dönüşmemiş.

'İyi adam lafının üstüne gelirmiş.' Şu karşıdan gelen, bir gözü simsiyah olan genç insanı tanıyorum. Ruşen bu! Evvelden aynı yurt odasında kalırdık, kaç senedir görmemiştim kendisini. Şimdi okullarımız da şehirlerimiz de üstelik fraksiyonlarımız da ayrı. Gözündeki morluk dün misafir(!) edildiği karakolun hatırası imiş. Bildiri yakalatmış. Allahtan önemsiz, eski bir bildiri olduğu için, biraz ıslatıp serbest bırakmışlar. O bana hiçbir şey sormuyor, sormasına gerek de yok. Herkesin her şeyi bildiği bir dönemdeyiz. Kol kola girip birkaç yüz metre yürüdükten sonra ayrılıyoruz. Herkes kendi yoluna, kendi evine. Oysa benim ne belirlenmiş bir yolum, ne de gidebileceğim bir yerim var şimdi...

Nerede, nasıl verdiğimi hatırlamadığım beş dakikalık molaları bir yana bırakırsak, saatlerdir hiç durmadan yürüyorum. Yolum bir ara Kumkapı'nın aralarındaki eğri büğrü sokaklara düşüyor. Girdiğim tuvaletin aynasında görüntümü izliyorum; hiç iç açıcı değil. En azından şu dağınık saçlarıma bir çeki düzen vermeliyim.

Ayhan Işık'lı, Türkan Şoray'lı Türk filmlerinin mekânları. Tam bu filmlere uygun bir berber var köşede.

"Selâmünaleyküm!"

"Aleykümselam!"

"Evet, her tarafından alın lütfen; çok kısa olmasın yalnız!"

Ne geveze adam, Tanrım; hiç durmadan konuşuyor! Duymuyorum söylediklerini...

Kulağımın dibinde fısıldıyordun:

"Burası olduğundan eminsin değil mi Ato?"

"Eminim yoldaş! Memo Dayı'nın evi şu kayaların hemen dibindedir. Bu konularda kendime güvenmediğim için, evden ayrıldığımızda yolun kenarına çıkıp defalarca bakarak bu kayaları belleğime kazıdım.

Bir daha hiç soru sormuyorsun...

Tüm dalgınlığıma, unutkanlığıma rağmen, gece yarısı şevroleyi Memo Dayı'nın evinin hemen yanında durdurmam gerçekten mucize idi. Üstelik, soğuk, nemli, pis bir havada başarmıştım bunu.

Rahmetli ağabeyimden aldığımız arabayı TİP sıralarından tanıdığımız şoföre teslim edince, rahat bir nefes almıştık. 'Proleter Şoför' her ne kadar beni tanısa da Dede'nin selamını söyleyince hiç ikirciklenmemişti. İşini gücünü bırakıp hanımına, çocuklarına bir 'Allahaısmarladık' dedikten sonra, hiçbir soru sormadan düşmüştü yollara. Senin kim olduğunu bilmiyor ama aranan birisi olduğunu hissediyordu. Korku bir yana, yaptığı işten gurur duyuyordu. THKO'lulara yardımcı olmak, bu yılların sosyalist şoförü için şerefli bir görevdi. Yol boyunca hep TİP Çankaya İlçesi'ndeki ortak anılarımızı konuşuyoruz. 'Proleter Şoför'ümüz, sıradan bir yolcu taşıyormuşcasına rahat ve güvenli...

Eve geldiğimizde küçücük bir ışık vardı. Allahtan köpekleri yok veya bizim geleceğimizi bildikleri için başka bir eve götürmüşler. Sessizce yaklaşıp kapıyı tıklatıyoruz. Memo Dayı hâlâ uyumamış, belli ki bizi bekliyor. Hemen ses veriyor içeriden:

"Siz misiniz gurban!.."

"Biziz Memo dayı!.."

Işığı kısıp kapıyı açıyorlar. Seni tanımıyorlar. Ama bizden biri ve kaçak olman onlar için yeterli.

Tüm ev halkı ayaklanıyor. Su ısıtanlar, çay demleyenler, yemek yapanlar...

Sen utangaçça:

"Zahmet etmenize gerek yoktu; inanın, yolda yedik, aç değiliz! Yola çıkmadan önce yıkanmıştık." diye onların konukseverliğini engellemeye çalışıyorsun.

Oysa ben böylesi durumlara aylardan beri alışığım. Bizim karşı çıkmalarımızı kimse dinlemeyecek ve bütün bu işler yapılacak. Üstelik, bütün bu işleri yapmak mutlu kılıyor onları.

Günlerden beri ikimiz de böyle deliksiz bir uyku uyumamıştık değil mi Alp? Altımızda tertemiz yataklar, dört bir yanda

nöbet tutan evin gençleri. Oysa sana kalsa bu geceyi bile bu evde geçirmeyip gece yarısı hemen yola çıkacaktık. Dağdakilere kavuşmak için müthiş sabırsızdın.

Yine konuşmuyorsun, konuşsan da ağzından çıkan, sadece görevimize ilişkin birkaç küçük soru. Ayağında doğru dürüst bir ayakkabı yok. Senin koca ayaklarına köyden uygun bir ayakkabı bulmamız olanaksız. Yola çıkmadan önce senin aklına gelmiyor. Ben de deneyimli olduğum halde, o kadar işin arasında sana bir bot uydurmayı akıl etmiyorum. Ben kendi eşekliğime veryansın edip "Ne yapabiliriz," diye kıvrandıkça, sen; "Boş ver, üzme canını, ben böyle de idare ederim," diyorsun sadece.

Biliyor musun Alp? Ne El-Feth Kampları'nda ne de Diyarbakır Cezaevi'nde ben senin bir tek kez özel bir isteğin olduğuna tanık oldum. Çok sinirlenince bıyıklarını sıvazlamanın dışında ağzından kötü bir söz duyduğumu bile anımsamıyorum.

Feth'de en çok seni götürürlerdi gece devriyesine, Fethlilerin dediklerine göre, en iyi savaşçılardan birisi olmuşsun; en iyi nişancılardan biri, en iyi şoförlerden biri. Hep seni anlatırlardı överek, sen ise sorduğumuzda gülümserdin sadece. Ne kadar yakışıklı idin, daha sonra kardeşlerini görünce; "Bunların kökleri herhalde Vikingler'e dayanıyordur..." diye düşündüm. Kız ve erkek kardeşlerin Diyarbakır Cezaevi'ne ziyaretimize geldiklerinde, unutmam olası değil, onları gören tüm gariban mahkûmlar kelimenin tam anlamıyla çarpılmışlardı. Sapsarı uzun saçlar, upuzun sırım gibi vücutlar, yemyeşil gözler... Tertemiz giyimliydi, üçü de.

Gerçekten kimdin sen, Alp? THKO eylemleri başladığında kim ne yapıyor bilmezdik. Sormazdık da. Ara sıra ortalıktan kaybolurdun sadece. Çok sonraları öğrendim, senin önemli tüm eylemlerde olduğunu.

Okuduğun İzmir'de kim bilir ne çok sevdin, ne çok sevildin? Katıldığın eylemleri hiç anlatmadığın gibi, aşklarını da anlatmadın. 'Sıra neferi' diye bir şey varsa, sen o tanıma tam uyandın..."

"Nasıl, ense tıraşın güzel olmuş mu, Beyim? Çok derinlerdesin. Boş ver, ölümden öte her şeye çare bulunuyor bu dünyada, be abicim!"

"Ama ölüme çare yok değil mi?"

"Yoksa, yakınlarından birini mi kaybettin?"

"Yok canım, lafın gelişi işte; yorgunluk sadece!"

"Ne birini be berber kardeş, üçünü birden kaybettim! Üçü de ne güzel, ne can insanlardı; bırak, doya doya ağlayayım!" demedim, diyemedim. Tıraş parasını ödeyip yine düştüm yollara...

Eminönü, güvercinler, ezan sesleri... Abdest alan insanlar, hırpani, saçı sakalı birbirine karışmış insanlar. Bir duvarın dibine çöktüm. Müthiş yorgun hissediyordum kendimi. En iyisi otele gidip dinlenmek, Laleli'ye kadar yürüyecek gücü bulamıyorum kendimde. İlk bulduğum dolmuşa atlayıp otele geliyorum.

Resepsiyonda yine aynı genç oturuyor.

"Ben biraz dinlenmek istiyorum, anahtarı rica edecektim!"

"Tabii, abicim; nasıl istersen!"

Anahtarı alıp giderken, arkadan sesleniyor:

"Abi sorması ayıp olmasın; sen Karslı mısın, Çorumlu mu?"

Bu soru da nereden çıktı şimdi?

"Karslıyım, neden sordun ki?"

"Kusura bakma abi, ben de Karslıyım! Senin nüfus cüzdanında da doğum yerin Kars ama mühürde Çorum yazıyor, onun için sordum.

Al başına belayı, yine benim rezil dalgınlığım, aklıma gelen ilk yalanı atıyorum:

"Ben Kars'ta doğmuşum ama babamlar cüzdanı Çorum'da çıkartmışlar..."

"Kars'ı iyi bilirim; kimlerdensin abi?"

Çocuk safın teki ama ben bu oyunlardan bıkmaya başladım.

"Ben Kars'ta doğmuşum, ama Kars'ı hiç bilmem. Karslı da değiliz. Babam ben doğduğumda Kars'ta memurmuş, bir sene sonra da Çorum'a tayini çıkmış. Aslen Manisalıyız ama ben orayı da pek bilmem. Babam memur olduğu için hep dolaştık."

Bu cevabım üzerine bizimki suspus oluyor. Ben de, 'iyi geceler' dileyip odama gidiyorum.

Döküntü yatağa uzanıyorum. Uyumam olanaksız; tedirginlik, beynimi kemiren binbir düşünce, bu nüfus cüzdanı da hepsinin tuzu biberi. Üşüyorum, bu güzelim bahar günü üşüyorum. Dalmış olmalıydım, düşüme "Kumrulu Mağara" giriyor...

'Kumru' denince sevda gelir insanın aklına, tutku gelir, öpüşler, ötüşler, şarkılar, çocuk cıvıltıları gelir... Oysa 'Kumru' denince, benim aklıma bol bol küfür, soğuk, titreyişler, açlık geliyor...

Gerillanın malzemelerini taşıyoruz Kumrulu Mağara'ya. "Her gerilla kendi malzemesini kendi taşımaz mı?" diye sormayın. Biz, sonra geleceklerin malzemelerini de taşımakla görevli 'öncü'leriz. Biz bu görevi yerine getirirken 'artçı'lar kantinlerde çay-sigara eşliğinde devrim tartışıyorlar hâlâ.

Aylardan aralık. Ovada kar yok. Keşke olsa... Gece yarısından sonra kar sertleşir. Ayağında güvenebileceğin bir postalın, hele de USA Army damgalı, çift kat domuz yağıyla yağlanarak su geçirilmez hale getirilmiş bir postalın varsa, korkacak bir şey yoktur. Postallarının yarı donmuş karda çıkardığı gıcırtıyı ritimli bir türküye katarak, düz ovada yürür gidersin. Hele de mehtap varsa, önceden karnını da iyi doyurmuşsan, keyiflidir bile böyle bir yürüyüş.

Ama toprak nemli ise, vay, haline! Sırtımızda çantalar. Çantaların içi konserve, bulgur, pirinç, erik-kayısı kurusu, Tamek'in şeftali reçeli, şeker, un, battaniye, kemer, postal; akla gelen, işe yarayıp yaramayacağını tam bilmediğimiz bin bir malzeme ile doludur. Birkaç kilometre sonra çantanız kurşun gibi ağırlaşır sırtınızda. Yolda hatta patikada bile yürümeniz olanaksızdır. Köylü milletinin, hele de avcı milletinin, nereden,

ne zaman geleceğini kimse kestiremez çünkü. Bu nedenle tarlaların arasından yürümeniz gerekir.

Toprak yeni sürülmüştür; yağmuru yiyip güneşi içtikçe kabarmıştır. Sırtta yirmi-otuz kiloluk bir yük, yetmiş-seksen kiloluk bir vücut, toplam yüz kilo ile basar postallarınız bu kabarmış toprağa. Bu yükle bastıkça balçık birikmeye başlar postalınızın altında. Her adım atışta bu balçık daha da çoğalır. Giderek ağırlaşır postallar. Her on-on beş adımda bir biriken balçığı temizlemek için ayaklarınızı silkelemek zorunda kalırsınız, bu da ayrı bir güç harcamayı gerektirir.

Varsın, pırıl pırıl olsun gökyüzü. Varsın, lacivertin en sessizinin içine, yıldızlar bin bir pırıltıyla serpilmiş olsunlar. Varsın, buram buram koksun doğa. Kimin umurunda! Herkesin tek derdi, bir an evvel 'Kumrulu Mağara'ya ulaşmaktır.

'Kumrulu Mağara' sıcak demektir; doyumsuz bir lezzetle içilen sıcak Tamek şeftali çayı, doyasıya olmasa da dinlenmek demektir...

O buz gibi yılbaşı gecesinde, herkes sıcacık evinde, gece kulüplerinde içkilerini yudumlarken, Hemşerim'le ikimiz, 'Kumrulu Mağara'da uyku tulumlarımıza sarılmış, yüksek sesle "Dı, Dı, Dı" konseri veriyorduk. Ateşi yakıp şeftali çayından üst üste birkaç bardak içince, transistorlü radyomuzdan Emel Sayın'ı dinleyerek, hiç de kötü olmayan bir yılbaşı geçirmiştik biz de...

Ama o lanetli gün 'Kumrulu Mağara' bir korku filmi sahnesi olmuştu benim için.

Uyku tulumlarına sımsıkı sarılmışız. Isınmak öylesine büyük bir özlem ki, pis kokuya, havasızlığa bile boş verip başlarımızı sımsıkı kapatmışız. Yine de titreşip duruyoruz. 'Dağ'cılığımızın acemi günlerindeyiz henüz. Erzağımızı getirecek köylü yoldaş, bilmediğimiz bir nedenle gelmedi. Bu nedenledir ki, yarı aç, uyku tulumlarına sarılıp uyumaya çalışıyoruz. Kimileri horuldamaya başladı bile. Benim gibi kendi düşünceleriyle boğuşanlar, üşüyenler veya karınlarının gurultusunu bastıramayanlar kımıldayıp duruyorlar hâlâ...

Dışarıda hafif bir kar var. Mağaranın tepesinde de buzdan sarkıtlar. Gerek, yaktığımız ateşin; gerek, nefesimizin etkisiyle

çok yavaş bir tempoda bir süre sonra sarkıtlar erimeye, çok yoğun olmasa da tıpırtılar düşmeye başlıyor. Islanmamak için üstümüze bir muşamba çekmişiz. Muşambaya düşen her, TIP, yankılanıp güçleniyor. TIP! TIP! TIP! Kulaklarımı yırtan bir tempoya ulaşıyor bu lanet TIP'lar. Beynimin en ücra köşeleri tırmalanıyor, hiç istemediğim düşünceleri harekete geçiriyor.

"Ne yapıyoruz? Nereye bu gidiş? Daha işin başındayız, karnımızı bile doyuramıyoruz. En güvendiğimiz köylü yoldaşlar böyle yaparsa. Silahlar patlamaya başlayınca ne olur acaba? Üstelik en güvendiğimiz yoldaşlarımız da yakalandı. Eminim, onlar yanımızda olsa idi, bu kararsızlığı, bu karamsarlığı keser atarlardı.

Köylülerin katılımı nasıl olacak acaba? Şimdilik bir şey bekleyemeyiz. Hele bir ilk 'meşale'yi yakalım da... İyi ama şu silahlarla 'meşale' yakılabilir mi?

Hadi, yaktık diyelim; yer gök jandarma dolacak, bu kar kıyamette, nereye gidecek, karnımızı nasıl doyuracağız?

"Korkuyorsun," diyordu, sol omuz başıma çöreklenmiş şeytan.

"Hayır, korkmuyorum ama biraz düşünmek, ölçüp biçmek gerekmez mi?" diyordu, sağ omuz başıma oturmuş melek.

"Korkuyorsun, eski yaşantının özlemini çekiyorsun, gerisi bahane."

"Hiçbir şeyin özlemini çektiğim yok. Köprüleri çoktan attım. Kararlıyım ama tek başına kararlı olmak yetmiyor işte, sen de görüyorsun hal ve vaziyetimizi."

"İşte, böyle başlar ihanete giden yol. Elbet bir çaresi bulunacaktır her zorluğun."

Fena bastırıyor rezil şeytan:

"İyi güzel de bu çareyi bulacaklardan birisi de sensin, belki de en başta sensin; hadi, bulsana, hangi çözümü buldun, konuşsana!"

Çözümü sağ omzumda incitmeden oturan meleğim buluyor:

"Biraz daha derinleştirirsen bu düşünceleri, yoldaşlarına ve devrime ihanet edeceksin. Che'yi düşün! Buz gibi havada

ormanların içinde, Hitler'in ordusuna karşı kahramanlık destanları yazan Sovyet gerillaları daha mı iyi konumdaydı?"

Haklıydın, sevgili meleğim! Şeytanın bir kere daha ağzını açmasına izin vermedim. Kestirip attım bu saçma tartışmayı...

Varsın 'tıp'layıp dursun şimdi sarkıtların akan suyu. Ne açlık, ne soğuk, umurumda değil artık. İrademle bir savaşa girmiş ve galip gelmişim.

Her şeyin boyutu farklı şimdi. Derin bir rahatlık duygusu içindeyim. Huzur içinde uyuyabilirim artık.

Bu çıplak otel odasında da tavanın dökülmüş boyalarına baktıkça yine cıvıtmaya başlıyor beynim. Bin bir türlü "Ne?.. Acaba?.. Nasıl?.." soruları çakılıyor düşüncelerime. Ama bu konuda deneyimliyim artık. Şalterini indiriyorum beynimin. Hele bir yarın olsun, hele bir Cihan'la buluşayım; elbet, bir çözüm yolu bulacağız birlikte. Üşüyorum yine, uyumam olanaksız; biraz dinlendim sayılır, en iyisi çıkıp bir iki lokma yemek yemek.

İlk gördüğüm işkembeciye dalıyorum. En sevdiğim çorbadır kelle-paça. Garsonun önüme getirip koyduğu tabaktan ancak birkaç kaşık içebiliyorum. Kokusu iğrendiriyor beni, hayatımda ilk kez içmeden bırakıp hesabı ödeyerek çıkıyorum.

Otele gitsem yine sıkıntılar basacak, yürümek de istemiyorum. Gördüğüm açık hava sineması kurtuluş oluyor benim için. Afişlere bile bakmadan bir bilet alıp içeri giriyorum. Film çoktan başlamış. Koskoca beyaz perdede hep John Wayne var. Atına biniyor, silahını çekiyor, kavga ederken kovboy şapkası düşüyor, uzun briyantinli saçlarını elleriyle tarıyor...

Bu kez rüzgârda dağılan simsiyah saçlarını elleriyle tarayan Sinan Hoca. ODTÜ'nün Stadyum'u tıklım tıklım. Tribünlerde iğne atsan yere düşmez.

Öğrenciler, öğretim üyeleri, görevliler, inşaatlarda çalışan işçiler bile çıt çıkarmadan dinliyorlar Sinan Hocamızı.

Önünde mikrofon, gür, bas bariton sesi ile gümbür gümbür konuşuyor. Sözcüklerin gücü yetmiyor kimi kez anlattıklarını vurgulamaya. Bu kez elleri kolları karışıyor söyleve.

Simsiyah kadife pantolonu, kendisine çok yakışan balıkçı kazağı, rüzgârda dağılan saçlarıyla tam bir erkek güzeli... Sık sık yüzüne zum yapıyor filmi çeken kameraman. O zaman pırıltılarla yanıp sönen gözlerini, titreyen ince bıyıklarını, yüz ifadesinden, ağzından çıkan her sözcüğe tüm kalbiyle katıldığını, sözleriyle fiziğinin bütünleşmesini daha yakından izleyebiliyoruz.

Bu kez perdede, nefes almadan konuşmayı izleyen kız öğrenciler. Düşüncelerine katılanlar da katılmayanlar da, sosyalist, sosyal demokrat, hatta liberal olanlar bile ayrımsız bir hayranlıkla izliyorlar Sinan Hocamızı...

Konuşmasını bitirip sol kolu havada, tüm gücüyle sloganlarımızı haykırmaya başlıyor. Tribünlerde herkes ayaklanmış, bir orman gibi sol yumruklarımız havada katılıyoruz sloganlara...

Kaç kötü adam öldürdü John Wayne, kaç kadını öptü... Bulanıklaşıyor beyaz perdede görüntüler. Hep Sinan Hoca giriyor araya, kimi kez elinde T cetveli, kimi kez kantinde fıkralar anlatıyor, kimi kez şiirler okuyor bize...

Birden ışıklar yanıyor. Film bitti! Çıt çıt çıt, çıt çıt çıt... Tüm evren çekirdek sesine kesmiş; herkes çekirdek çitliyor, genci, çocuğu, kadını, erkeği yaşlısı, herkes... Yer gök çekirdek kabuklarıyla dolu. Zehir gibi ağzım, sigaram da bitmek üzere; kaç paket sigara içtim acaba bugün. Gidip yatmalıyım artık, muhakkak birkaç saat uyumalıyım. Yarın erkenden Yeşilköy Havaalanı'nda olmam gerek.

Kürt genci resepsiyonda transistörlu radyodan müzik dinliyor.

"İyi geceler abi!" diyor sevecen. "Nüfus cüzdanını alabilirsin istersen, bu saatten sonra polisler gelmez."

Müthiş seviniyorum. Hiç olmazsa; 'Ya polisler gelir, ya cüzdanın sahteliğini anlarlarsa!' tedirginliğim olmayacak bu gece.

"Ben yarın beşte kalkacağım, hesabı şimdi ödemek istiyorum; kendim kalkarım ama kalkamazsam beni lütfen, kaldır!"

Hesabı ödeyip oldukça iyi bir de bahşiş veriyorum. Defalarca teşekkür ediyor delikanlı.

Benim oda arkadaşı henüz gelmemiş. Yorgana sımsıkı sarılıp hiçbir düş görmeden uyuyorum.

Kuş sesleri... Ne, kuş sesi, be? Resmen zurna çalınıyor. Dağ köylerinden birinde miyim? Ne, dağ köyü, be? İstanbul burası, gece yarısı bile kesilmeyen korna sesleri. Oda komşum horultularından belli ki zil zurna sarhoş uyuyor yandaki yatakta. Saat beşe geliyor. Bir an evvel bir dolmuş bulup Tarlabaşı'na gitmeliyim.

Sokaklar çok tenha bu saatte. Tarlabaşı'ndaki THY Bürosu'nda da iki memur ve üç yolcudan başka kimse yok daha. Cebimdeki bileti gişedeki memura uzatıyorum. Nüfus cüzdanımı istiyor. Büyük riziko ama başka çarem yok, uzatıyorum. Dikkatlice, bir bana, bir nüfus kâğıdındaki resme bakıyor. Bir şeyler arama bahanesi ile, sözde bana hissettirmeden 'anarşistler'in resimlerinin bulunduğu tezgâh altındaki albümü karıştırıyor.

Tetikteyim...

En küçük bir şüpheli davranışında fırlayıp kaçacağım. Elimden geldiğince sakin bekliyorum. Ölüm gibi zorlu birkaç dakikanın sonunda biletimle birlikte nüfus cüzdanımı uzatıyor.

Rahat bir nefes alarak büronun önüne çıkıyor, merdivenin kenarına çöküyorum. Baharın yazla öpüştüğü günler. Işık selinde boğulmuş, sessiz, henüz kokmaya, gürültü çıkarmaya başlamamış bir İstanbul sabahı. Aşağılardaki Haliç bile, üstünden bütünüyle atamadığı buğusuyla güzel görünüyor bana.

Binaların dökküntülüğünü, sokakların pisliğini sahneden çıkarıp betonun bütünüyle yok edemediği tek tük erguvan, akasya ağaçlarına sarılıyorum gözlerimle.

Hep aynı huyum; sürekli ayrıntıları görüyor, küçücük seslere kulak kabartıyorum. Aslında böylesi işime de yarıyor. Zaman, daha hızlı geçiyor böylece. Uzaktan takaların sesleri geliyor. Sıvası dökülmüş bir duvarın üstünde Türkan Şoray'ın yırtılmış bir afişi var. Yüzünün yarısı görünüyor. Böyle bile güzel.

Simit satıyor çocuklar; taptaze, mis gibi kokan. İki tane birden alıyorum. Simitçinin yanı sıra bir çaycı beliriyor. Askısındaki çaylar, 'tavşan kanı'. Üstleri, küçük, bakır kapaklarla kapatılmış. Dumanı tütüyor. Elbet, bir de çay alıyorum.

Kambur bir gazete satıcısı çıkıyor yokuşu topallayarak. Hiç bağırıp çağırmıyor. Gördüğü insanlara sessizce yaklaşıp kibar bir ses tonuyla; 'Gazete isteyip istemediklerini,' soruyor. Belki de sabahın sessizliğini bölmek istemiyor. Ben de alıyorum. Bir tane, beş tane, yüz tane, bin tane alıyorum. Tanıdık yüzler var, tüm gazetelerin birinci sayfalarında.

Sonra, dinginlik ve büyü birden bozuluyor.

Yan sokaktan hepsi aynı anda bağırarak, hepsi birbirinin sesini bastırarak, hepsi birbirini geçmek isteyen hırpani kılıklı gazeteci çocuklar fırlıyor. Öne geçmek için birbirlerini itip kakıyorlar...

Delicesine bağırıyorlar:

"ÖLDÜRÜLEN ANARŞİKLERİ YAZIYOOOR!.. EVE SIKIŞTIRILAN ŞEHİR EŞKİYALARINI YAZIYOOOR!.. YAKALANAN ANARŞİKLERİ YAZIYOOOR!..

ÖLDÜRÜLENLERİ YAZIYOOOR; ÖLÜMLERİ YAZIYOOOR; ÖLÜMLERİNİ YAZIYOOOR; ÖLÜM; ÖLDÜRÜLEN; ÖLÜM!.."

Başka hiçbir sözcük çıkmıyor ağızlarından.

Nuh-nebi'den kalma arabalar dolduruyor yokuşu. Korna sesleri kulaklarımı tırmalıyor, leş gibi kokmaya başladı Haliç. Erguvanlar, akasyalar tümüyle silindi sahneden. Saç sakal birbirine karışmış hırpani insanlar, her bir yan çöplük, toz, pislik.

Deli gibi karıştırmaya başlıyorum gazeteleri. Böylesine yoğun ölüm haberi verenlerini okumadım bugüne değin. Birinci sayfada koca puntolarla yazılmış sözcüklerin tümü hep ölüme ilişkin. Koca koca resimler; hepsinde ÖLÜLER var. Her biri teker teker ve birlikte benim bir parçam olan ölüler. Daha çok ölüm anlatabilmek, daha çok ölüm resmine yer verebilmek için sayfalarını çoğaltmış gazeteler. Ölümün ticareti, acının, zulmün, canhıraş feryatların ticareti bu. Bu resimleri basanlar, bu

resimleri çekenler, bu haberleri yazanlar, bu dizgileri yapanlar, bu cehennem kaçkını başlıkları atanlar, kim bilir, ne kadar ikramiye aldılar patronlarından? Ne kadar övgüye mazhar oldular?!..

Hiç mi yürek taşımadı bu insanlar; hiç mi genç olmadılar; hiç mi sevmedi hiç mi sevilmediler? Bir an tümünü parçalayıp atmak geliyor içimden. Yapamıyorum.

Tersine, daha dikkatlice incelemeye başlıyorum. Başlıklar hariç yazılanları okuyamıyorum. Resimlere bakıyorum biteviye. *Hürriyet*'in iç sayfalarındaki şu resimleri benim yaşımdaki her insan, her genç gördü mutlaka. Ama ben aradan otuz yıla yakın zaman geçtikten sonra, bin kere seyrettiğim bir film gibi, her sabah aynada baktığım yüzüm gibi anımsıyorum onları. Tümünün vücudu delik deşik. Oysa daha dün; *"Kırk atlı akınlarda çocuklar gibi şendik*'i söylüyor, türküler çığırıyorduk birlikte; karların üstünde güreşiyor, şakalaşıyor, son kalan yufka ekmeğini lokma lokma paylaşıyorduk.

Sinan Hocamın üstünde bir tek külot var. Delik deşik olmuş güzelim erkek fiziği. Kurşun yaralarını saymaya çabalıyorum. O kadar net görünüyor ki delikler.

Yanaklarından öpüyorum hepsini teker teker. Buz gibi tenleri. Öpmeyin ölüleri! Hiç öpmeyin! Dudaklarınızı buz gibi tenlerine dokundurmayın. O sıcacık varlıklar, yaşantınızın sonuna kadar buz gibi kalır dudaklarınızın ucunda sonra.

Hiç öpmeyin ölüleri; bir ömür boyu, tenlerinin soğukluğu rüyalarınızda sizinle birlikte olur sonra! Öpmeyin ki tüm sıcaklıkları, ısıları, canlılıklarıyla kalsınlar belleklerinizde. Ben yaptım o hatayı, siz hiç yapmayın!..

Sadece ölüm haberleri, sadece ölüm resimleri yoktu gazetelerde. Biraz daha dikkatlice inceleyince, başka haberlere de rastladım. Yine belleğimde, hiç silinmemecesine kazınmış bir resim daha vardı: Cihan ve Tolga'nın resimleri. Her ikisinin de elleri, ayakları bağlı. Elbiseleri paramparça, her bir yanları kan içinde. Bir polis memuru yüzünde rezil bir gülücükle, objektiflere poz vermiş. Cihan'ın başını saçlarından kaldırmış, bir kelle avcısı gibi objektiflere sırıtmaktadır. Ansiklopedilerde Afri-

ka'daki sömürgecilik dönemine ilişkin bir resim vardır. Çoğunuz görmüşsünüzdür, o resmi. Avrupalı medeni! Sömürgeci beyaz, zenci ölülerinin üstüne basarak poz vermiştir. Uzun çizmeleri, avcı şapkası, fişeklerle dolu parkası, elinde silahı ile tam bir kelle avcısıdır. Ve bu avcının elinde, gururla objektife uzattığı, bir zenci kellesi vardır. Hâlâ boynundan kanlar akan bir zenci kellesi.

Tanrım! Ne kadar da benziyor şu iki rezil resim birbirlerine...

Daha fazla okumam olası değil, tüm gazeteleri küçük valizime sokuşturuyorum. Çayım nerede, simitlerim?.. Hepsini yemeliyim, çok az para var cebimde.

Paniklememem gerekir. Ama düşünmeliyim, muhakkak düşünmeliyim. Erzurum'a gitmenin gereği kalmadı artık. Haberlere bakılırsa "Dağ ekibi" dağılmış, bu kesin; üstelik, diğerlerinin yakalanması da an meselesi. İstanbul'da kalmalıyım. Hiçbir ilişki bilmiyorum, gidebileceğim hiçbir adres de yok. Ama hâlâ yakalanmamış birçok arkadaş var. Ne yapıp edip onlara ulaşmalıyım. Önce para bulmam gerekir. Kalan para ancak iki gün yeter. Cebimdeki bilet aklıma geliyor. İade edersem belki biraz para alabilirim. Az evvel konuştuğum memura gidiyorum.

"Bileti geri vermek istiyorum. Olası mı?"

"Evet ama çok kaybınız olur! Niye geri vermek istiyorsunuz ki?"

"Hasta annemin yanına gitmek istiyordum, az evvel akrabalarla konuştum, onlar da annemi bugün İstanbul'a getirmeye karar vermişler."

Aklıma gelen yalanları yıldırım hızıyla sıralıyorum. Memur, "Siz bilirsiniz!" diyerek, çıkarıp bir yığın para uzatıyor. O an benim için bir servet bu para. Hemen fırlıyorum. Yokuşta, insanlar caddenin kenarına birikmiş gülüyorlar.

Tarlabaşı'nın dik yokuşunda süslü bir kadın uzun kuyruklu arabasını hareket ettiremiyor. Her çabasında araba biraz daha geriye kayıyor. Arkadaki taksiye vurmasına milim kaldı. Taksi-

nin şoförü, 'lahavle' çekerek, arabasından inip yanına gidiyor. "El frenini çek de çık, hanım! Ben yokuşun başına kadar götüreyim bari arabanızı!" Çaresiz kadın şoförün dediğini yapıyor.

İlk önce şu rezil nüfus cüzdanı sorununu çözmeliyim. Yeniden otele gitmek zorunda kalabilirim. Bir başkası dün geceki Kürt çocuk gibi iyi niyetli davranmayabilir. Karaköy'de altgeçitin hemen yanı başında bildiğim bir kırtasiyeci var. Önceleri de oradan malzeme almıştım. En iyisi oraya gitmek.

Tünel, çürümüş kayış, yağ ve pas kokuyor...

Bir mürekkep silicisi, ucuzundan bir dolmakalem, mürekkep alıyorum. Şimdi nüfus cüzdanını değiştirecek sakin bir köşe bulmalıyım.

Her bir yan leş gibi. Dükkânlardan baharat kokuları geliyor. Haliç'in üstünde sebzeler yüzüyor. Lağım, çürük meyve-sebze kokusu, gürültü. "Değmesin yağlı boya!" diye bağırarak koşuşturan hamallar. Korna sesleri, sağından solundan pırasa, ıspanak dökülen kamyonlar. Arabaları boş, arabaları dolu, arabaları tepeleme parlatılmış elma yüklü seyyar satıcılar. Pırıl pırıl şalvarları, siyah yeleklerinin içinde bembeyaz gömlekleri olan, önüne gelen herkese posta atan gür bıyıklı bir garip insanlar. Çamur, su birikintileri, tekmili tıraşsız hırpani insanlar...

Uzağa gitmeye üşenmiş, Hâl'in karşısındaki kaldırımda soyduğu salatalıkları satmaya çalışan yaşlı bir seyyar satıcı. Mis gibi kokuyor soyulmuş salatalık, bir tane de ben alıyorum. Diğer insanlar gibi, hiçbir sorunum yokmuş gibi, avare ortalıkta dolaşan bir işsiz gibi yolun kenarına dikilip salatalığımı yiyorum.

Bu kalabalık içinde sakin bir köşe bulup nüfus cüzdanını düzeltmem olanaksız. Dolmuşa biniyorum, dolmuştan iniyorum... Ayaklarım beni yine Kumkapı'ya getiriyor. Denize yakın bir park bozuntusu var. Yaşam savaşı veren birkaç fidan dikilmiş. Çoğu şimdiden kurumuş. Arkasında kocaman, 'İş Bankası' yazan bir bank görüyorum. Banka çöküp nüfus cüzdanımı düzeltiyorum. Pek bir şeye benzemiyor ama en azından farklı doğum şehirleri yok artık.

Şimdi artık tanıdık birisini bulmak için çaba harcamalıyım. Onlarca tanıdığım taraftar var. Ne ki hiçbirisinin evini bilmiyorum. En çok nerelere takılırlar acaba? Önceden, üniversite, Laleli, Beyazıt civarında, yer içer, oturur kalkarlardı. Şimdi de ilkin buraları taramam gerekli.

Sol omuz başıma tünemiş şeytan moralimi bozmaya çalışıyor: "Milyonlarca insanın yaşadığı bir şehirde, tanıdığın üçbeş kişi için sokakları arşınlamak akıl kârı değil, başka bir yol bulmalısın." Sağ omuz başımdaki melek: "Dinleme onu; bırak, şimdi istatistik bilgisinin kafana soktuğu kuşkuları; hem yapabileceğin başka bir şey var mı sanki?" diyor.

Yürüyorum, saatlerce, yıllarca, asırlarca yürüyorum. Bu kez başım hep yukarıda, her yanımdan geçeni süzüyorum. Kahvelere, lokantalara, pastacılara girip çıkıyorum. Yok, bir tek Allahın kulu yok tanıdığım. Umudum tükeniyor, bıkkınlık geliyor, yavaş yavaş. Saat, henüz, üç. Gidip bir otel mi aramalıyım yoksa? Hayır, umutsuzluğa kapılmanın gereği yok. Biraz dinleneyim, hava kararıncaya kadar aramaya devam, diyor, Aksaray'a uzanıyorum...

GEL ŞİİRLER OKU BİZE SİNAN HOCA

Mağaranın dibinden kazıdığımız tezeklerle ateşi yakmışız. Dünden kalan bulgur pilavını, suyla karıştırarak yaptığımız sabah çorbamızı içmişiz, üstüne de Tamek şeftali çaylarımızı... Mağaranın önüne çıkıyoruz. Beyazın kızılla yıkandığı saatler, her günkü tekrarı doğanın. Biraz sonra ışık seliyle yıkanacak dağların karı; sonra yine sis, yine bulutlar, yine hasret kalacağız güneşe.

En iyisi, şimdi gel, Sinan Hocamız, gel içi ve dışıyla insan güzeli yoldaşım! Gel, "Kız olsaydım sana âşık olurdum!" diye sevdiğim dostum. Gel şu güneş bulutların ardında yitmeden, bir saatlik romantizmini yakalayalım doğanın. Gel, oturalım, Cibo Mağarası'nın sundurmasına. Sen bağdaş kur, makineli tüfeğini sıkıştır ayaklarının arasına. Simsiyah gözlerin dalıp gitsin yine dağların ötesine. Ahmed Arif'ten şiirler oku bize, kurbanın olayım; gencecik yüreklerimiz, senin güzelim sesinle yıkansın! *"Dağlarının, dağlarının ardı..."* diye başla konsere.

Sonra... Sonra çok iyi bildiğimiz; uzun yıllar birlikte yaşayıp sokaklarında kavgalar ettiğimiz, bulvarlarında gazete satıp piyasa yaptığımız, mütevazı meyhanelerinde kafa çektiğimiz, kol kola girip coşkulu yürüyüşler yaptığımız, "frukolardan" dayak yediğimiz, faşistleri kovaladığımız, mahkemelerinde birlikte yargılandığımız, sinemalarına, tiyatrolarına gittiğimiz Ankara'yı anlat bize.

"Duvarları katı sabır taşından
Kar altındadır varoşlar,
Hasretim nazlıdır Ankara.

Dumanlı havayı kurt sevsin
Asfaltta yürüsün Aralık,
Sevmem, netameli aydır,
Bir başka ama bilemem
Bir kaçıncı bahara kalmıştır vuslat
Kalbim bu zulümlü sevda, kar altındadır."

Nasıl da duygu yüklü okurdun bu dizeleri? Kesinlikle biliyorum, sana anımsattığı çok özel yanları vardı bazı sözcüklerin. Yüreğinden koparıp getirerek vurguluyordun bunları çünkü. Sen söylemedin nedenini, ben de çok merak etmeme karşın hiç sormadım.

Sonra, *"Demir kapı, kör pencere..."* Susuyorsun birden.

"Şimdi birer tütün sarmanın tam sırasıdır. Bir nefes çekmezsem şiirin devamını anımsamam olası değil."

Gerçekten de tam sırasıdır şimdi, birer tütün sarmanın. Tütünümüz kıt olmaya kıttır da şimdi sarmayıp da ne zaman saracağız birer cıgara?

Çekilen ilk nefesler, dolu dolu. Yok, canım; efkâr falan bastığı yok, hiçbirimizi! Sadece çıt çıkarmadan konserin devamını bekliyoruz. Dalıyor yine gözlerin; her sözcüğün hakkını vere vere, kızarak, sevinerek, 'offf' çekerek devam ediyorsun.

"Tütünü bilir misin?
'Kız saçı' demiş kirveler.
Su içmez her damardan,
Yerini kolay beğenmez,
Üşür,
Naz eder,
Darılır,
İki yaprak arasına kıyılmış,
Bir parçası var kalbimin
İncecik, ak kâğıtlara sarılır,
Dar vakit yanar da verir kendini,
Dostun susan dudağına..."

Ahmed Arif'in neredeyse tüm şiirlerini ezbere bilirdin değil mi? Ve hiç kırmazdın bizi. Hiç nazlanmadan, çoğu kez biz istemeden, toparlayıp çevrene bizleri, okurdun o güzelim şiirleri. Ne senden önce ne senden sonra senin gibi şiir okuyana rastlamadım Hocam! Her biri ayrı bir türkü oluyordu şiirler sen okuduğunda...

Dağ başlarında türküler de söylerdik elbet, birimizin başlayıp diğerinin sürdürdüğü, sonra kısık sesle birlikte çığırdığımız türküler.

"*Ah... Bir ateş ver, cıgaramı yakayım...*"

En çok da Ruhi Su'nun yorumu ile söylerdik türküleri, değil mi? Günün modası olduğu, en çok onu dinlediğimiz için değil, elbet. Duygularımıza denk düştüğü, kavga felsefemizde paralellik kurabildiğimiz için, en çok Ruhi Su'dan türküler söylerdik.

Ruhi Su ile Özay Gönlüm'ün birlikte verdikleri konserin kulisinde ne çok gülmüştük değil mi? Biliyorsun, genellikle ODTÜ'de Ruhi Su tek başına konser verirdi. Ama bu kez, nereden aklımıza esti ise, o günlerde çok popüler olan Özay Gönlüm'ü de çağırmıştık konsere.

Konser öncesi kuliste, türküler üstüne ustaların söyleşisini izliyoruz keyifle. Söz, sazlara geldi. Ruhi Su'nun elinde boyu kadar bir saz. Hiç eklemesi çıkarması olmayan, üstünde elektronik hiçbir alet bulunmayan, sade bir saz bu. Özay Gönlüm'ün elinde ise sahip olmaktan büyük bir kıvanç duyduğu başka tür bir saz var. Sedef kakmalar, düğmeler, üstelik, bir yerine, tam üç adet sapı olan çok özel bir saz bu da. Özay Gönlüm, meşhur bir ozandan aldığı, eklerini kendisinin yaptırdığını belirttiği, bu sazı incelemesi için Ruhi Su'ya uzatıyor. Ak saçlı, ufak tefek boylu, her dinleyişte, o gümbür gümbür sesi nasıl çıkardığına şaşıp kaldığımız Ruhi Su, sazı almış, her yanını titizlikle incelemişti. Bu incelemenin sonunda, elbet, övgüler bekliyordu Özay Gönlüm. Ruhi Su nazikçe sazı geri verdikten sonra, kelimeleri tek tek vurgulayarak, çok yavaş bir ses tonuyla saza ilişkin düşüncelerini açıklamıştı:

"Özay Bey, sizin bu sazınız, sazdan çok bir uzay aletini anımsatıyor insana!"

Bastıramadığımız kahkahalarımız duyulmasın diye, kulisin dışına kaçıyoruz ikimiz de.

Sizin evde Ruhi Su ile birlikte olduğumuz geceyi de anımsıyor musun? Tüm ısrarımıza rağmen bir tek türkü söyletememiştik. *"Ben Şirin'i dinlemek istiyorum bugün."* diyordu. Ve Şirin de okur doğrusu, o gece Ege Türküleri, ağıtlardan oluşan nefis bir konser vermişti bize.

"*Direniriz Ato; direniriz!..*" dediğinde de yine çok güldürmüştün beni.

Biliyorsun, o yaz ben İstanbul'da, anketör olarak çalışıyordum. Boş zamanlarda da kimi zaman 6. Filo'ya karşı yapılan gösterilere katılıyorum. Yeterli paramız olunca da birkaç arkadaş buluşup iki tek atıyoruz. O gün, yürüyüşten sonra: "*Gel, seni bizim eve götüreyim; hem yemek yeriz hem de bizimkilerle tanışırsın,*" demiştin. Sevinmiştim bu öneriye, ne kadar onların çizgisine karşı olsak da eski komünistlerle tanışmak, konuşmak bize büyük zevk verirdi. Hatta sohbetlerde; "*Ben Adnan Abi ile tanışırım, bir sohbetimizde şunları anlatmıştı,*" diye hava basmaktan da gurur duyardık.

Minibüsten inip bakımlı apartmanların arasında yürüyoruz. Küçük birer bahçesi olan, altı yedi katlı, hemen hemen hepsi yeni yapılmış apartmanlar var geçtiğimiz sokakta. İleride oldukça büyük bir bahçe içinde, kâgir ama kişiliği olan, eski bir İstanbul evine gözüm takılıyor.

"Şu eve bak, be, Hocam! Bu kadar apartmanın arasında amma da direnmiş değil mi? diye düşüncemi belirtiyorum."

Cevabını unutmam olanaksızdır.

"Direniriz, Ato; direniriz; bizim ailenin ömrü hep direnmekle geçti! Gördüğün gibi, evimiz de direniyor!"

Sinan Hoca, senin yokluğunda, ayaklarımı sürüyerek bir kez daha gittim o eve! Artık direnmiyordu. Laz müteahhitlerin ısrarı, annenlerin geleceğe ilişkin ekonomik bir güvencelerinin olmaması nedeniyle, o eski güzel İstanbul evinin yerinde, dört beş katlı, bir dairesinde sizinkilerin oturduğu bir apartman vardı, son gidişimde.

Annen, baban, kardeşin, sevecenlikle karşılıyor bizi. Bahçede ağaçların altında çaylarımızı içiyoruz. Sonra evi gezdiriyorsun bana. Her yerde, kitaplar, sözlükler, kâğıtlar, altı çizilmiş ansiklopediler... Sanki ev değil kütüphane; kardeşin ve baban harıl harıl kitap çeviriyorlardı. Sahi, sen kaç yabancı dil biliyordun, be, Sinancan? Evi gördükten sonra, bu kadar fazla dil bilmenin sırrını birazcık çözebilmiştim.

Tekrar bahçeye çıkıp ağaçların altına oturduğumuzda, annen boyuna eleştiriyor bizi. Her ikisi de yaptıklarımızı yanlış buluyorlar (kaldı ki o dönemde henüz örgütlü bir şey yaptığımız yok). Bozuldukları nokta, parti çizgisine uymamamız. Oysa, parti disiplini konusunda son ana kadar içimizde en uyumlu davranan sen olmuştun. Anımsıyor musun? Elmalı köylerinden, Aybar'ın özel direktifi ile bizi geri getirmek için geldiğinde, nasıl da direnmiştik. Aybar'ın iddiasına göre, aramıza, ajan-provakatörler katılmıştı. *"Bu durumda yapılacak en iyi şey, bir an evvel Ankara'ya dönmektir!"* diye ikna etmeye çalışıyordun bizi.

Ama hiçbirimizin geri dönmeye niyeti yoktu. Elmalı Gölü'nün suları kurutulunca altından çıkan değerli toprağı köylüler işgal etmiş, ağaya karşı direniyorlardı. Ama ne ağa ne de adamları vardı görünürde. Olaya müdahale eden tek güç, Jandarma idi. Biz de köylere dağılmış, işgalci köylülere moral veriyor, sosyalizm propagandası yapıyorduk. Bütün gece tartışmamıza rağmen, dönme konusunda bizi ikna edememiştin.

Oysa, öteki gün bizi köy meydanında toplayan Jandarma Teğmeni'nin ikna gücü(!) çok daha fazla idi. Elleri silahlarının tetiklerindeki jandarmalar etrafımızı sarmış, teğmen ise papağan gibi hep aynı şeyleri tekrarlıyordu:

"Ya tıpış tıpış arabalara binersiniz, ya da ben sizi coplayarak, zorla bindiririm."

Direnmemiz olanaksız. Yirmi kişi kadar varız. Askeri araçlara doluşup mola bile vermeden Antalya'ya getiriliyoruz. Bizi soktukları bina, Askerlik Şubesi.

Şubenin komutanı, babacan bir Albay. Zaman zaman bizi güldürerek, araya küfürler sokarak, uzun bir nutuk çekiyor:

"Bak, hepiniz iyi okullarda okuyorsunuz; ne işiniz var dağda bayırda; madem Antalya'ya geldiniz, bakın, deniz cennet gibi,

gidip sahilde, tarihi şehirlerde gezip bilginizi, görgünüzü artırsaydınız; sonra da okullarınıza döner, dinlenmiş olarak derslerinize daha iyi çalışırdınız!"

Bu ara telefon çalıyor, Albay nutkunu kesip telefonda konuşmaya başlıyor. Renkten renge girişinden belli ki olumlu bir telefon konuşması değil bu. Genellikle: *"Tabi; Efendim, nasıl arzu ederseniz Efendim!"* dediğini duyuyoruz. Bir ara: *"Ama nasıl olur Beyefendi? Bunların hepsi öğrenci!"* diyor.

Sonra hırsla telefonu kapatıp bize dönüyor:

"Alın bakalım belanızı; telefondaki Vali idi; sizlerin asker kaçağı olup olmadığınızın tespit edilmesini istiyor.

Koro halinde konuşuyoruz. *"Kanunsuzluk bu yaptığınız; hepimizin kimlikleri yanımızda!"* Sonra nutuğa devam ediyor:

"Ulan, eşek herifler benim de öğrenci oğlum var; ben ne bok yiyeceğim şimdi; aşağı tükürsem sakal, yukarı tükürsem bıyık! Kanun yolunu takip etsek, şimdi sizleri tutuklayıp asker kaçağı olup olmadığınızı öğrenmek için şubelerinize birer mektup yazmam gerekir. Bu mektuplara cevap gelmesi, işlemlerin bitmesi en azından on beş-yirmi gün alır. Bu süre içinde hepiniz perişan olacaksınız; en önemlisi de derslerinizden kalacaksınız. Yapabileceğim tek şey var. Ben şimdi arkamı döneceğim, hepiniz buradan defolacaksınız! Bulduğunuz ilk otobüse atlayıp doğru Ankara'ya, okullarınıza gideceksiniz! Tekrar yakalanıp getirilenler olursa, aylarca hapis yatarsınız, ona göre!"

Doğrusu bu öneriye karşı söyleyecek hiçbir şeyimiz kalmamıştı. Hepimiz 'tıpış tıpış' otobüslere doluşup Ankara'nın yolunu tutuyoruz.

Sevgili Sinan, yolda hepimizi inceden makaraya sarmayı unutmamıştın:

"Gördünüz mü başımıza geleni? Parti disiplinine karşı gelmeyip kendiniz dönseydiniz, egemenlerin zoruna boyun eğmek zorunda kalmayacaktınız!"

BU KİMİN AYAK SESİ?

Anımsıyor musun, Sinan Hoca? O gün yakalandınız, diye ne kadar korkmuştuk. Bir gün sonra Mimarlık Kantini'nde çaylarımızı içerken, kahkahalar atarak anlatıyordun:

"Ne bilelim senin olduğunu Ato? Elbet, ayak seslerini biz de duyuyorduk. Ama senin gibi, ya askerler, ya polislerse, diye düşünüyor, hep sesin tersi yöne doğru kaçıyorduk. Neyse ki bir süre sonra sesleri duymaz olduk. Eğer dehlizlerden saatler sonra çıkabildiysek, bu, ister inanın, ister inanmayın, altıncı duyumuz sayesindedir."

Üniversite boykotlarının yoğun olduğu günler. Uzun süren boykotun son aşamasında Rektörlüğü işgal etmişiz. Üniversiteye, henüz polisin, jandarmanın elini kolunu sallayarak giremediği günler. Sonunda rektörlüğün izni ile polis üniversiteye giriyor. Ve işgal edilmiş rektörlüğün önüne dayanıyor. Tüm polis şefleri sonunda bizi ele geçirecekleri için sevinçliler. Fazla tartışmıyorlar. Polis şefi, elindeki megafonla son uyarıyı yapıyor:

"Size on beş dakika izin; bu süre içinde dışarı çıkıp teslim olmazsanız, zor kullanacağız!"

Zaman kazanmak için dışarıya sesleniyoruz:

"Rektörlüğü boşalttığımızda kimseyi tutuklamayacağınıza söz veriyor musunuz?"

Polis şefi bizi köşeye sıkıştırmış olmaktan son derece hoşnut, tekrar megafonla sesleniyor:

"Sizinle hiçbir pazarlık yapmayacağız; önce dışarı çıkıp rektörlüğü bize teslim edin! Bunları daha sonra konuşuruz."

Oysa, polisle bu göstermelik pazarlık sürerken, zaten işgale katılanların yüzde doksanı sessizce rektörlükten uzaklaşmıştı.

İşgal sırasında çok iyi bir hazırlık sürdürülmüştü. ODTÜ'nün altında tüm binaları birbirine bağlayan, bir insanın rahatlıkla yürüyebileceği büyüklükte, içinden kanalizasyon, sıcak ve soğuk su borularının geçtiği dehlizler vardır. İşgal sırasında bu dehlizlerin planı iyice çıkarılmış, rektörlükle yurtlar arasındaki dehlizin içine kimsenin yolunu kaybetmemesi için, elektrik kabloları, lambalar bile döşenmişti. Plan gereği, polis veya jandarma baskını olduğunda, bu dehlizlerden yurtlara gelinecek ve odalara dağılacaktık. Plan mükemmel işledi.

Rektörlükte son kalan on-on beş kişi, bir yandan sözde polislerle tartışıyor, bir yandan da teker teker dehlizlerden kaçıyorduk. Son olarak rektörlüğün önünde, kimyacıların hazırladığı bol gürültülü ve renkli ama hiçbir zararı olmayan bir bomba patladı. Bu bomba ile birlikte hepimiz rektörlüğü terk etmiş olacaktık.

Yurtlara gelenler pijamalarını giymiş, kitaplarını açmış ders çalışıyor konumunu almışlardı. Polis ve jandarma, rektörlük önünde patlayan bombadan sonra, içeriye bir süre girememiş, girdiğinde ise kimseyi bulamamıştı. Dehlizlerden kaçtığımız anlaşılmışsa da ne olur ne olmaz diye, saatlerce bu dehlizlere girilmemişti. Böylece, bu işgalde kimse tutuklanmadı.

Yurtlara gelip çaylarımızı yudumlamaya başladığımızda, Ahmet soruyor:

"Yahu, Sinan Hoca ile Sema'yı gören oldu mu? En son çıkanlar arasındaydılar."

Gerçekten ikisi de yok ortada. Ve işin kötü tarafı; ikisi de daha önce yapılan 'tatbikatlar'a katılmadılar. Üstelik, yurtlarda da kalmıyorlar. Dehlizlerde kayboldukları kesin. Dehlizleri en iyi bilenlerden birisi benim.

"Ben gidip kendilerini bulmaya çalışayım. Kendi başlarına yurtlara gelmeleri olanaksız."

Kaldığımız odanın banyo kısmındaki ızgarayı çıkarıp demir merdivenlerden dehlizlere iniyorum. Yurtla rektörlük arası,

hemen hemen bir kilometre var. Eğer farklı bir dehlize girdilerse bulmam çok zor. Üstelik, ışıkları da iptal etmişiz.

Bir süre koşturduktan sonra, uzaktan yankılanan ayak seslerini duyuyorum. Ama seslenmeye cesaret edemiyorum. Ya onlar değilse? Kendi ayaklarımla polise teslim olacağım. En iyisi, iyice yaklaşıp onların olup olmadığını anlamaya çalışmak. Sesin geldiği yöne doğru koşturuyorum. Ben koştukça, dehlizde yankılanan sesler uzaklaşıyor. On beş-yirmi dakikalık bir koşuşturmadan sonra sesler tümüyle kayboluyor. Onları bulmaktan umudumu kestikten sonra, geri dönüyorum.

Hepimiz yakalandığınıza kesin gözüyle bakıyorduk. Yurtlardan çıkmamız da olanaksız. Sağa sola telefon edip haber almaya çalışıyoruz. Ama hiçbir haber alamıyoruz.

Nereden bilebilirdik ki, dehlizlerde uzun süre dolaştıktan sonra, rastlantıyla ısıtma merkezinin yanından, polislerin hiç aklına gelmeyen bir yerden dışarı çıkıp saatlerce yürüyerek Ankara'ya ulaştığınızı?

İKİ GÖSTERİ

Sevgili, Sinan; ne zaman seni düşünsem, aklıma hep eğlenceli konular geliyor! Şimdi sen bunları okuyunca, biliyorum, alt dudağını hafifçe çarpıtıp gülerek:

"Yahu, Ato! Yazacak başka bir şey yok mu?" diye bana kızacaksın. Ama olsun, yaşadığımız güzellikleri, başkaları ile paylaşmak, bizim felsefemiz değil miydi?

ABD Dışişleri Bakanı'nın geleceğini duyunca, protesto etmek için apar topar toplanıp bulduğumuz araçlara doluşarak, Esenboğa Havaalanı'na gelmiştik.

Fazla kalabalık değiliz, yüz-yüz elli kişi. Hemen hepimiz, birbirimizi tanıyoruz. Sessizce ortalıkta dolaşıyoruz. O dönemler havaalanlarının çok kalabalık olmadığı, ara sıra bir uçağın inip kalktığı günler. Oldukça uzun bir süre geçiyor; gelen giden yok. Bizim yolcu olmadığımız kabak gibi ortada. Ama bir şey yapmadığımız için, alana doluşan polislerin, "frukoların"(*) da bize bir şey yaptıkları yok.

Biz böyle aylak aylak ortalıkta dolaşırken, aramıza başka türlü giyinmiş(!) birkaç 'öğrenci' daha katılıyor. Genç olmasına gençler ama kıyafetleri bir tuhaf; sırtlarında uzun bir pardösü, takım elbise, kravat. Bir tek alınlarında, "Biz sivil polisiz", yazmıyor. Bizim yeni protestocular, iki kişi bir araya gelip konuşmaya başlamasın; hemen, sokulup kulak misafiri oluyorlar. Birkaç kez lafa karışmaya bile kalkıyorlar.

(*) **Fruko:** 60'lı yıllarda, toplum polislerine devrimciler tarafından takılan takma isim.

Sevgili Sinan, kulağımıza fısıldıyor: *"Bunları ancak böyle rezil edebiliriz, herkes birbirine çaktırmadan anlatsın; ben başlayınca hepiniz başlarsınız!"*

Herkes birbirinin kulağına bir şeyler fısıldıyor. Sivil polisler şaşkın, kulaklarını dayayıp bizi dinleyecek samimiyetleri yok; meraktan çatlıyorlar.

Biraz sonra Sinan'ın işareti ile oyunumuz başlıyor. Sayıları dört-beş olan sivil polislerin etrafında birer halka oluşturuyoruz. Sonra açılıp onları bu halkanın ortasında bırakıyoruz. Hiç kimseden ses çıkmıyor. Bununla yetinmiyoruz; hepimiz parmaklarımızla ortadaki sivil polisleri işaret ediyoruz. Resmi polisler de sivil polisler de şaşırıp kalıyor. Düşünsenize, ortada çıtkırıldım giyinmiş birkaç insan, etrafında yirmi otuz kişi toplanmış, hepsi parmaklarını onlara uzatmış sessizce duruyorlar. Ne yana dönseler parmak görüyor garibanlar. Akılları başlarına gelince de çemberi yarıp kaçarak uzaklaşıyorlar. Onları kaçırttıktan sonra, biz de oyuna son verip kahkahalarla gülmeye başlıyoruz.

Ama o gün, hevesimiz kursağımızda kaldı. Gelen giden olmadı. Ya biz istihbaratı yanlış almıştık, ya da bizler alana doluşunca, Bakan'ı başka bir alana indirmişlerdi...

SUÇLU AYAĞA KALK!

Ertesi gün, Bakan'ın Orduevi'ni ziyaret edeceği istihbaratını alıyoruz. Adamı havaalanında karşılayamadık. Hiç olmazsa bu kez yakalayalım.

Pankart yazacak zaman yok. Mimarlarda karton, boya, kalem yeterince var. Bazı arkadaşlar koltuklarının altına kartonlar, çantalarına boya malzemelerini yerleştirerek otobüslere koşturuyoruz. Bir sakin köşe bulup pankartları şehirde yazacağız.

Biz geldiğimizde, Orduevi'nin önü doluydu. Bir yanda diğer fakültelerden gelen arkadaşlar, bir yanda sayıları oldukça kalabalık olan "frukolar". Marşlar, sloganlar... Dakikalar geçiyor, kimsenin gelip gittiği yok.

Gösteriler nedeniyle Bakan'ın ziyareti iptal ettiği, haberi geliyor. Boşuna mı toplandık buraya? Bir şeyler yapmamız gerekli. En iyisi, burada yapamadığımız gösteriyi ABD Büyükelçiliği önünde sürdürmek. Ama Elçilik uzak, üstelik yürümeye kalksak polislerin engel olacağı kesin. Şehir otobüsleri ne güne duruyor? Hepimiz Çankaya'ya giden otobüslere doluşuyoruz. Ama Bakanlıklar'da otobüslerin tümü durduruluyor; ön ve arka kapılardan "frukolar" biniyor. Kimsenin inmesine olanak vermeden tüm otobüsü Polis Merkezi'ne götürüyorlar. Bu kadar insanı merkezin alması olanaksız. Tümümüzü, aşağıda, garaj olarak kullanılan bir büyük odaya dolduruyorlar. Yaşlı kadın ve erkekler hariç, tüm otobüs yolcuları tutuklu.

Nöbetçi Komiser bizi bir an evvel kimlik tespiti yapıp mahkemeye sevk ederek, başlarından defetmek istiyor. Ne polisle-

rin, ne de bizim olayı ciddiye aldığımız yok. Sonuçta, yasalar önünde, otobüste iken tutuklanıp karakola getirilmiş yolculardan başka bir şey değiliz. Buna rağmen yasal formalitenin yerine getirilmesi, en azından bir kimlik saptaması yapılıp kısaca da olsa bir ifade alınması gerekiyor.

Sıramızı beklerken bol bol sohbet ediyor, birbirimize fıkralar anlatıyoruz. Cebimde o zamanlar yeni çıkmış olan benzinli bir çakmak var. Fitil yerine küçük bir demir pim konulmuş. Çakmağın benzin deposuna girip çıkan bu pim ıslandığı için, çakınca fitil gibi yanıyor. Oynarken bir şey keşfediyorum. Çakmağın kapağını açıp bu pime birkaç kez basınca, benzin parmağıma bulaşıyor. Çakmağı çakınca da parmağımdaki benzin yanıyor. Ama bu yanış çok kısa olduğu için, parmağıma bir şey olmuyor. Ben bunu keşfedince, bu işlemi cebimde yapmaya çalıştım ve başarılı oldum. Birisi ağzına sigara götürünce, cebimden çıkan yanan parmağımı uzatıyor, herkesi şaşırtarak önüme gelenin sigarasını yakıyorum.

İfademizi alan Komiser'e de aynı numarayı yapınca, adam az daha şaşkınlıktan küçük dilini yutacaktı. Kimlik saptaması ve kısa ifadelerin alınmasından sonra, yine otobüslere doldurulup mahkemeye getiriliyoruz. Elbet, bizim tutuklanmamızı duyan bir sürü arkadaş da mahkeme salonuna doluşmuş. En büyük mahkeme salonu bile dar geliyor. Sanığı, izleyicisiyle, yaklaşık, yüz elli-iki yüz kişilik bir topluluk. Hâkim, babacan bir adam. Yapılan işin saçmalık olduğunu çok iyi biliyor. Ama formalite olarak görevini yerine getirmesi gerekiyor. Salt kimlik tespiti bile saatler alıyor. Çalışma saati dolduğu için, hâkim mahkemeyi bir gün sonraya erteliyor. Bizi dışarı çıkartmadan önce, *"Yarın saat dokuzda hepiniz burada olacaksınız, gelmeyen olursa tutuklama kararı çıkarırım!"* demeyi de ihmal etmiyor.

Sonraki gün, daha da kalabalık bir izleyici topluluğu ile hepimiz mahkemedeyiz. Hâkim hepimize aynı klasik soruyu soruyor:

"Anlat, bakalım! Ne arıyordun, bu otobüsün içinde?"

Çoğunluk, "Gezmeye gidiyordum, Hâkim Bey!" diyor. Ama aynı yanıt sıkıcı olmaya başlayınca, ilginç gerekçeler de sıralanmaya başladı.

"Sevgilimle buluşacaktım."

"Çankaya'dan Ankara'nın görünüşü güzeldir. Tepede bir yere oturup resim yapacaktım, Hâkim Bey!"

"Bu kartonlarla boyalar senin mi?" (Mahkemeye sunulan tek suç delili bunlar.)

"Benim Hâkim bey; niye elimden aldılar anlamadım zaten; bir an evvel iade edilmesini talep ediyorum!"

İçinden lahavle çekiyor Hâkim:

"Yaz, kızım; sanık Hülagi Bulguç'un karton ve boyalarının iadesine..."

Her iki üç kişiden biri; "Sevgilimle buluşacağım," her karton yakalatan; "Resim yapacaktım," deyince, Hâkim başka türlü sormaya başladı:

"Sen nereye gidiyordun bakalım; sevgilinle buluşmaya mı, gezmeye mi, resim yapmaya mı?"

Hepimiz kahkahalarla gülmeye başlayınca, işin iyice suyu çıkıyor. Tokmağını birkaç kez masaya vurarak bizi susturan Hâkim:

"Bana bakın; burası tiyatro salonu değil, biz de *'Cibali Karakolu*'nu oynamıyoruz. Bir daha gülen olursa, atarım dışarı ona göre!.." diye gürlüyor.

İçimizde gerçekten eve giderken bizimle birlikte apar topar tutulup getirilmiş, ortaokul, lise öğrencileri de var. Sıra, polislerin şahitliğine gelince, iş iyice çığırından çıkıyor. İlk tanık polise Hâkim soruyor:

"Söyle, bakalım; size karşı direnen ve sizi hırpalayan bu gördüklerinin hangisi idi?"

Bizi gözleriyle süzen polis, tutup ortaokul öğrencilerinden birini işaret ediyor. Zavallı çocuk, korkusundan sesini bile çıkartamıyor. Biraz sonra ikinci tanık polis geliyor. Hâkim, bu kez kızmaya başlıyor. Hatta hafiften ağzını bile bozuyor. Yine aynı soru; ikinci polis de aynı çocuğu işaret ediyor. Hâkim kızgın:

"Kalk bakalım! Anlat, nasıl dövdün bu polis amcaları?"

Zavallı çocuk ağlamaklı bir sesle anlatmaya başlıyor:

"Ben onları nasıl döveyim öğretmenim! Kuran çarpsın ki ben evime gidiyordum. İngilizce Öğretmenimiz gelmeyince bizi evlerimize yolladılar; ben de otobüse bindim, evime gidiyordum!"

Bu kez Hâkim dahil hepimiz kahkahalarımızı tutamıyoruz. Öğlen ara verildiğinde, Kızılay'da ABD Dışişleri Bakanı'nın protesto edileceğini öğrenip koşturuyoruz.

Öğleden sonraki duruşmada da sabahkinin benzeri mavralar sürüyor. Elbet, ortada suç olmadığı için Hâkim tümümüzü serbest bırakıyor.

Şahitlik yapan polislere de kızmayı ihmal etmiyor:

"Bana bakın, ulan! Bundan sonra ifadelerinizi doğru dürüst hazırlayıp gelin, bir daha böyle saçmalıklarla bizi uğraştırırsanız, sizi tutuklarım ona göre!.."

KUMKAPI

Bu kez fazla dolaşmama gerek kalmıyor. Aksaray çevresinde bize yakın arkadaşlardan biriyle karşılaşıyorum. Kumkapı'ya kadar yürüyüp bir kahvehaneye giriyoruz. O da son derece üzgün, hiçbir bağlantısı yokmuş. Sessizce çaylarımızı içiyoruz. Birden, sevinçle ayağa kalkıyor:

"Sen çayını iç, ben hemen geliyorum. Aklıma geçici bir çözüm geldi," diyerek fırlıyor kapıdan."

Beş dakika sonra da geri geliyor. Yüzü güldüğüne göre, bir çözüm yolu bulmuş olmalı.

"Şimdilik kalacak bir yer ayarladım. Aşağıda, sahilin kenarında bize sempati duyan bir arkadaşın ortak olarak işlettiği salaş bir meyhane var. Ben kendisi ile konuştum, hiç itiraz etmedi. Ama ortağı, berduşun teki; ona durumu çaktırmamamız gerekiyor. Şimdi hemen yanlarına gidebiliriz. Ben bir bağlantı kurabilirsem, gelip sana hemen haber veririm."

Seviniyorum kuşkusuz. Hiç olmazsa bu kötü kimlikle, otel odalarında kalmaktan kurtuldum.

Biz yanlarına gittiğimizde, patronlar akşam için salata hazırlıyorlardı. Bayram 25-30 yaşlarında bir Kürt. Dış görünüşünden, konuşmasından, oturup kalkmasından, Hukuk Fakültesi öğrencisi olduğunu anlamak olanaksız. Tam bir İstanbul külhanı. Sevecenlikle karşılıyor bizi. Diğer patron ise, saçı sakalı birbirine karışmış, bıyıkları parmakları nikotin sarısı, yaşlı bir berduş. Bir yandan şaraplarını yudumluyor, bir yandan çalışıyorlar. Konuşurken bir bardak şarap da bana ikram ediyorlar. Doğrusu, bunca gerginlikten sonra iyi geliyor.

Karslı olduğumu, adımın Ayhan olduğunu, annemin hasta olduğunu, para biriktirmek için çalışmak zorunda olduğumu, anlatıyorum bir çırpıda. Yaşlı patron daha önce böyle bir iş yapıp yapmadığımı soruyor. Yalan söylemeye alıştık nasıl olsa.

"Elbette, yaptım. Çocukluğumdan beri birçok kez aşçı dükkânlarında çalıştım."

Çok düşük bir ücret öneriyor, hemen kabul ediyorum. Bayram lafa hiç karışmadan bıyık altından gülerek şarabını yudumluyor. İşe alındık. Yatacağım barakayı gösteriyorlar. Baraka dedikleri, üstü naylonla örtülmüş, altına birkaç kırık dökük portakal sandığı atılmış, onların üstünde de yorgan mı, yatak mı olduğu anlaşılmayan birkaç çul parçasının bulunduğu bir yığıntı. Yatacak bir yerim var ya, umurumda bile değil. Ceketimi ve küçük valizimi içeri atıp yanlarına giderek salataya yardım etmeye çalışıyorum. Böylece, "Garson Ayhan" hayatım başlamış oluyor!

Ne gariptir, İstanbul'u çok fazla bilmem ama çocukluğumdan beri en iyi bildiğim yer bu Kumkapı yöresidir. Tıp Fakültesi'nde okuyan ağabeyim genç yaşta evlenmişti; yengemle birlikte Aksaray'da bir Ermeni 'madam'ın evinde kalıyorlardı. Onlara konuk olarak geldiğimizde en çok hoşuma giden iki oyun vardı. Evin önünden geçen tramvayların rayına bir kuruşluk koyardık. Tramvay geçince bu bir kuruş tekerlerin altında ezilip kocaman olurdu. Bunları biriktirip 'İstanbul Hatırası' olarak Afyon'daki arkadaşlarıma götürürdüm. Hoşuma giden bir başka oyun ise, şimdi çalıştığım meyhanenin bulunduğu sahilde oynamaktı. Koca koca çam tomrukları yığılı olurdu bu sahilde. Bu tomrukların en irilerinin kabuğundan küçük yelkenliler yapıp ipe bağlayarak denizde yüzdürürdüm. Bir de buralarda bir yerde salatalık bostanlarını anımsıyorum. Gözleri bağlı bir at, biteviye dönerek kuyudan su çıkarır, bu su küçük kanallardan salatalıklara ulaşırdı. Küçük, üzeri tüylü, kıtır kıtır salatalıkların tadı hâlâ damağımdadır. Kaderin ördüğü ağlara bakın; şimdi çocukluğumda zevkle dolaştığım bu yerlerde garsonluk yapıyorum!

Doğrusu, durumumdan hoşnutum. İşi de hemen kavrıyorum. Akşamları koca bir bakır tepsinin altına tahta parçaları ile

ateş yakmak, gelen müşterilerden sipariş almak, elimdeki kirli bezle masaları temizliyormuş gibi yapmak, siparişleri masalara götürmek benim görevim. Zaten balıkla salatadan başka bir yemeğimiz yok. İçki de rakı ve şarap. En sevdiğim müşterilerimiz balıkçılar. Akşam hava karardıktan sonra, sandallarını sahile demirleyip çizmeleri ve balık kokan giysileri ile gelirler, koca bir kovada tuttukları balıklarla. Bunun karşılığında masalarına hemen koca bir rakı götürür, sayelerinde ben de taze balık yerdim.

Çalışmaya başlamamın üçüncü gününde, iyi giyimli bir müşteri masaya kurulduktan sonra, kulağıma eğilip fısıldar:

"Ben görevli sivil polisim, şu yandaki masada oturanlar sanırım anarşist, konuştuklarını dinlemeye çalış, duyduklarını bana aktar, tamam mı?"

"*Allah'ın işine bak*," diyorum içimden. Radyoda ismi bangır bangır okunan 'anarşist'e sivil polis, başka anarşistleri izleme görevi veriyor!?

Balık kızartmakla meşgul olan Bayram, şarabından bir fırt çektikten sonra:

"O seninle konuşan hıyardan hesap alma; herif açıkça haraç isteyemediğinden her zaman bu numarayı çeker. Anarşistleri izleme gerekçesiyle yer içer, sonra da hesabı ödemeden defolur. Hesabı istersek, başımıza bela alırız. En iyisi, 'Duyduklarım ipe sapa gelmez şeylerdi, pek bir şey anlamadım,' dersin. O da ısrar etmez zaten..."

Beleşçi polisin beni izlemekle görevlendirdiği müşteriler ise, dün gece attıkları kızları birbirlerine ballandırarak anlatan iki ipsizdi.

Dikkat çekmesin diye salaş meyhanenin dışında okuyup attığım gazetelerin dışında, dünya ile bağlantım kopmuş durumda. Radyo dinleme olanağım bile yok. Yakalanmadıklarını bildiğim birkaç arkadaş var. Onlara ulaşmak için dolaylı yollardan çaba harcıyorum. Ama bunu da başaramıyorum. Bayram durumun farkında ama onun da yapabileceği bir şey yok.

Salatayı bitirip son hazırlıkları yapıyorum. Henüz müşteriler gelmeye başlamamış. Bayram sallanarak yanında orta

yaşlı, fötr şapkalı tipik Anadolu tüccarı görünümünde birisi ile merdivenlerden iniyor.

"Gel, bakalım, garson Ayhan; seni birisi ile tanıştıracağım!" diyor.

Gülerek bana bakan fötr şapkalı ile el sıkışıyoruz.

"Tanıdın mı beni?" diyor.

Çehresi yabancı değil ama kim olduğunu bir türlü çıkaramıyorum.

"Ben senden çok yaşlıyım ama görür görmez anımsadım seni. İyi bak, bakalım; TİP Kongrelerini anımsa..."

Şevki Ağabey bu! Birkaç kez aynı mecliste bulunmuş, sohbetine katılmıştım. Kucaklaşıyoruz. Deniz kenarına doğru çekiyor beni. Ve koskoca adam birden hıçkırmaya başlıyor.

"Kısa zamanda ne çok arkadaşımızı öldürdüler; nasıl yüreğim yanıyor bir bilsen! Sana bir şey soracağım ama doğru söyleyeceğine yemin et!"

Yemin ediyorum.

"Aydın'ı öldürmüşler ha?"

Bu da nereden çıktı şimdi? Söylediği arkadaşı çok iyi tanıyorum. Bizim gruptan.

"Bu haberi, nereden, ne zaman duydun abi?"

"Beş ay evvel, Feth'e gitmek için sınırı geçerken vurulmuş."

Ya ortalıktan kaybolan her arkadaş için çıkarılan söylentilerden biri, ya da izini kaybettirmek için bizimkilerin attığı bir yalan.

"Mümkün değil abi; iki ay evvel beraberdik! Feth'e falan gitmedi. Yaşağıdına eminim. Kim çıkarıyor bu söylentileri bilmiyorum?"

"Yemin et," diyor.

Yemin ediyorum. Sarılıp sımsıkı sarıyor beni.

Kendisi de aranıyormuş. Bir dostunun evinde kalıyormuş. "Dostum ve benden başka orada kaldığımı bilen kimse yok," diyor. "Buluşacaklarımla dışarıda buluşuyorum." Eee, ne de olsa eski tüfek; bu konuda birçok deneyimi olduğu belli.

"Bayram'ın söylediğine göre, burada kalıyormuşsun. Söyle bakalım nerede yatıyorsun?"

Küçücük lokanta dökümtüsünün bir köşesindeki baraka bozmasını gösteriyorum. Yanına gidip dikkatle inceliyor.

"Yahu, burada yatak bile yok; bu kırık dökük sandıkların üstünde yatılır mı?"

Sonra da devrimcilerin sağlıklarına önem vermesi konusunda sıkı bir nutuk çekiyor.

"İlk ortak eylemimiz, sana bu kulübeyi hiç olmazsa yatılacak bir hale getirmek olacaktır. Ben her şeyi hallederim," diyor.

Yakalandığım gün, sabahleyin erkenden bir at arabasının üstünde gülerek geliyor.

"Yardım et de şu tahtaları indirelim," diyor.

Bir sürü kereste alıp at arabasına doldurmuş. Benim şaşkınlıkla baktığımı görünce:

"Merak etme, bunlar çıkıntı keresteler, çok ucuza satın aldım," diyor.

Tümünü indirip bizim kulübe bozuntusunun yanına yığıyoruz. Şevki abi tüm planları yapmış:

"Denizin üstünde bir çıkıntı yapacağız, şurası senin yatağın olacak. Ben sonra bir yatak uydururum. Kulübenin çatısını da önce çuval, sonra da naylonla kapatacağız. Böylece, hem yağmurdan hem güneşten korunmuş olacaksın."

Aslında benim fazla umursadığım yok. Bir an evvel bir ilişki kurup gitmeyi düşünüyorum. Bir iki hafta yerde bile olsa yatarım.

Ama aradan yirmi beş sene geçtikten sonra, Şevki Ağabey'in bu inceliğine, bu duyarlılığına, bu dayanışmasına hayranlık duyuyorum. Ayrı kutuplarda idik. Farklı görüşleri, farklı eylem türlerini savunuyorduk. Dahası, sosyalist mücadeleye tüm ömrünü vermiş bu insanlara yeterince saygı bile duymuyorduk. Bizim için onlar, 'revizyonist', 'oportünist', yaşlı ve kavga azmini yitirmiş insanlardı.

Bu satırları yazdığım sıralarda, ben de Şevki Ağabey'in o zamanki yaşlarındayım. Yurtdışında, sırf kendi örgütünün dü-

şüncelerine ters düştüğü için tek başına bırakılmış birçok devrimciyle karşılaştım. Kimi, kimliksiz, parasız, arandığı halde tek başına sokak ortasına bırakılmıştı. Kimi işkenceden yarı sakat kaldığı halde, bir odada terk edilip, tüm ilişkileri kesilmişti. Daha kötü örnekleri anımsatmak bile istemiyorum.

Umarım bizden sonraki kuşaklar sosyalizme yeniden Şevki Ağabeylerin inceliği ve duyarlılığı ile yaklaşma becerisini gösterir.

Ne yazık ki Şevki Ağabey'in tahtalarını kullanamadık. Oysa, o güzel insan, eksik malzemeleri bir gün sonra getirecek ve inşaata başlayacaktık. Ama ben, aynı gün öğleden sonra yakalandım...

SANSARYAN HAN VE TABUTLUK

Şevki Ağabey'in tahtaları bırakıp gitmesinden sonra, günlük işlere yöneldim. Ortalığın toplanması, masaların, sandalyelerin hazırlanması, salata hazırlığı... Patronlar ise, caddenin öte yakasındaki bir başka salaş meyhanede kafayı çekmeye başladılar bile.

Bir ara caddede bir hareketlenme oldu. Yukarı fırlayıp ne olduğunu anlamaya çalışıyorum. Beş-altı dükkân ötemizde bir polis ve jandarma jipi duruyor. İçinden çıkanlar, aşağıya meyhaneye iniyorlar. Kumkapı'da o dönem sahilde bizimki gibi yan yana en az on meyhane var. Benimle ilgili bir şey olmadığı açık, yine de merakımı yenemeyip polislerin indikleri dükkâna kadar giderek, tepeden onları izliyorum. Çalışanlar yan yana dizilmiş, polise kimliklerini uzatıyorlar. Kontrolü bitiren polis ve jandarmalar, merdivenlere yöneliyor. Sonra yandaki dükkâna giriyorlar. Orada da aynı işlem tekrarlanıyor. Anlaşılan, olağan bir kontrol, diye düşünerek rahatlıyorum.

Sıranın bize gelmesi için dört meyhaneyi daha kontrol etmeleri gerekiyor. En iyisi gidip patronlara haber vermek. Bende de iyi kötü bir kimlik var. Bunu gösterip bu kontrolden kurtulmak en doğru yöntem gibi geliyor bana. Kaçsam, nereye kaçacağım? Böylesi bir girişim beni daha da köşeye sıkıştırır. Yapılacak en mantıklı iş, sakin davranıp kontrolü atlatmak.

Patronlara gidip haber veriyorum. Hukukluya, "Merak edilecek bir şey olmadığını, olağan bir kontrol olduğunu," söylüyorum. Birlikte salaş meyhaneye gidiyoruz. Biraz sonra polisler ve birkaç jandarma yanımıza geliyor.

Daha önceki meyhanelerde sorulan soruları bize de sordular: *"Bu lokanta kime ait; kimlikleriniz var mı; Yanınızda kimse çalışıyor mu?"*

Kimlikleri sorduklarında kulübeden gidip nüfus cüzdanımı getirdim. Nüfus cüzdanıma bakan Teğmen, birden atlayıp sımsıkı koluma sarılarak:

"İşte, Kars'lı Ayhan'ı bulduk sonunda; getirin kelepçeleri!"

Hemen kelepçeleri takıyorlar. Patronlar şaşkın, onlara da:

"Siz de bizimle birlikte karakola kadar geleceksiniz; sorgunuzu yaptıktan sonra işinizin başına dönersiniz!" diyor Teğmen.

İtiş, kakış arabalara bindiriyorlar. Yaşlı, berduş patron daha ayılmamış durumda; ne olduğunu anlamıyor. Biraz sonra aklı başına gelince bırakılması için polislere yalvarmaya başladı. Bir yandan da bana küfür ediyor. Ama kimsenin onu dinlediği yok. Polislerden birisi cebinden çıkardığı, *"Aranan Şehir Eşkıyaları"* broşüründe, benim resmimi bularak üstüne koca bir çarpı işareti koyup bana da gösteriyor. Ne oldu? Nasıl yakaladılar? İsmimi nereden biliyorlardı? Hiçbir sorunun yanıtını bulamadım...

Sansaryan Han'a getirildiğimizde, doğru, **Aykutlu**'nun odasına götürülüyoruz.

İstanbul Emniyet Müdürü küfürlerle karşılıyor bizi. Yaşlı berduş patron küfürleri duyunca iyice korkuyor, yalvarmaya başlıyor:

"Elinizi, ayağınızı öpeyim, bırakın beni! Benim ne günahım vardı ki getirdiniz buraya?"

Çok can sıkıcı bir durum. Adamın yalvarmalarını kesip:

"Bırakın, bu adamcağızı; bunların hiçbir şeyle ilişkisi yok!" diyorum.

"Alın, götürün, bu herifleri! Bir şeyleri yoksa ifadelerini alıp serbest bırakın," diyor Aykutlu.

Patronlar çıkar çıkmaz da küfürlere devam ediyor. Arada sırada da saklamaya gerek duymadığı, viskisinden bir iki yudum alıyor. Küfürler, benim kişiliğimden çok 'sisteme!' yönelik:

"Beş sene, boykot, işgal, grev yok, ulan! Boykotunuzun da, işgalinizin de ..... koyacağım! Beş sene sükut anladın mı?"

Kurulmuş plak gibi aynı şeyleri tekrar edip duruyor. Nereden çıktı ise, beş seneyi kesin bir süre olarak belirlemiş! Benim aklım fikrim ise, ne zaman sorgulamanın başlayacağı, ne soracakları, ne yanıt vereceğim, işkenceye dayanıp dayanamayacağımda.

Sonunda küfretmeyi brakarak:

"Alın, götürün bunu; tabutluğa atın, kimseyle temas etmesin; verin, eline kâğıtları, ifadesini yazsın. Sabaha kadar izin sana, doğru dürüst tüm bildiklerini yazmazsan, anandan emdiğin sütü burnundan getiririm yarın senin!" diyor.

Geçici de olsa rahat bir nefes alıyorum. Hiç olmazsa önümde sekiz-on saat var. Beni, Müdür'ün odasının karşısındaki koridordan geçirip yan yana duran iki küçük odanın yanına getiriyorlar. Bu odalardan birisi açık. İçeride görür görmez tanıdığım Masis Kürkçügil yatıyor. Yatmaktan çok oturuyor, demek gerekli; çünkü hücre yatılamayacak kadar dar. Ayakları dışarıda, sırtını duvara vermiş. Kaldırıp götürürlerken, hiç tanımıyormuşum gibi:

"Gocuğunuz kaldı, almayacak mısınız?" diyorum.

"Kalsın, kalsın; sana lazım olacak!" diyor.

Oysa havalar sıcak, ben bir tek gömlekle bile terliyorum.

Beni getiren polisler 'tabutluk'un kapısını kapatıp gidiyorlar. Ne ışık var, ne havalandırma deliği. Hiçbir şey göremiyorum. Odanın boyutları hakkında da bir bilgim yok. Biraz ayakta durduktan sonra oturmayı deniyorum. Ama oturmak da son derece güç; tabutluk o kadar dar ki ancak ayaklarımı kıvırarak oturmam mümkün. Ne kadar zaman geçti bilmiyorum. Ayaklarım ağrımaya başladı. Dışarıdan sesleri duyuyorum:

"Niye kapıyı kapadınız, yahu? Herifin daha ifadesini bile almadık; havasızlıktan geberip giderse sorumlusu biz oluruz; açın şu kapıyı!"

Açıyorlar. Bağırıp çağıran komiserin elinde bir demet kâğıt var.

"Al, bunları!" diyor. Müdürümün dediğini duydun, sabaha kadar eksiksiz ifadeni yazacaksın. Bir ihtiyacın olursa kapıdaki memura söylersin.

Çekip gidiyor sonra. Kapının önündeki sandalyede bir polis oturuyor. Genç birisi. Sürekli bana bakıyor. Bakışlarından bir anlam çıkarmak olanaksız. Ne kızgın, ne öfkeli, ne dost, ne de düşmanca bakışları; öylesine, bomboş bakarak izliyor beni.

Yan taraftan sürekli sesler geliyor. Acaba orada da tutuklular var mı? Bizimkilerden de kimse olabilir mi? Yazı yazabilmek için ışıktan faydalanmak numarasıyla, kapıya daha da yanaşıyorum. Genç polis ses çıkarmıyor. Şimdi sesleri daha net duyuyorum. Görüş açım da arttı. Sol tarafta uzun bir koridor var. Başında da bir masa ve masanın çevresinde oturan üç polis. Sık sık benim görüş açımın dışındaki birileri ile konuşuyorlar. Birisi sesleniyor:

"Tuvalete gitmek istiyorum."

"Başka gitmek isteyen var mı?" diye soruyor, ayağa kalkan polis.

İçeriden bir ses daha geliyor:

"Ben de gitmek istiyorum."

Tanıyorum bu sesi. Tayfun'un sesi bu. Önümden geçiyorlar. Tayfun selam vermeden dikkatle bakıyor. Ben de ne yapacağım konusunda ikircikliyim. Bir reaksiyon göstermiyorum. Geri dönüşlerinde birtakım işaretler yapıyor ama anlamıyorum.

Kapının önündeki polis, zaman zaman uyukluyor. Bu çok iyi; belki bir iki sözcükle ya da işaretle haberleşme olanağı bulabilirim. Biraz sonra nöbetçi polis kalkıp içeriye doğru gidiyor. Döndüğünde elinde bir çay bardağı var. Çayını yudumlarken eğilip soruyor:

"Sen de içer misin?"

İçmez miyim? Elbet içerim, hem de seve seve.

"Bir çay da buraya getirin!" diye içeriye sesleniyor. Biraz sonra tanıdık biri elinde çay tepsisi ile geliyor. 'Gazatacı' bu. Daha o dönemde de gazetecilik yapan Osman Arolat. Çok rahat davranıyor. Hatta, "Geçmiş olsun!" bile diyor. Bu tavır ol-

dukça rahatlatıyor beni. Biraz sonra çay bardağını almaya geldiğinde, kaş göz işaretleri yaparak elime küçücük bir kâğıt parçası tutuşturuyor. Tabutlukta, polislerin gözleri üzerimde iken okumam olanaksız. En iyisi tuvalete gitmek. Ama daha yeni geldim sayılır; acaba gitmeme izin verirler mi? İçeriden gelen bir ses imdadıma yetişiyor.

"Tuvalete gitmek istiyorum."

Nöbetçi polise soruyorum:

"Ben de gidebilir miyim?"

"İyi, hadi, kalk, gel!"

İçeriden getirdiklerini tanıyorum ama bir samimiyetim yok. Yine de belki bir şeyler söyler, diye iyice sokuluyorum. Sanki niyetimi anlamış olan polis sertçe uyarıyor:

"Konuşmak yasak; tuvalette de işinizi çabuk bitirmeye bakın."

Tuvaletin kapısı kapanır kapanmaz, kâğıdı açıp okuyorum:

"YAVUZ, ELİF VE OKTAY DA BURADA. İFADENLE İLGİLİ BİLGİLERİ BİZ SANA İLETECEĞİZ. BİRAZ SONRA, KARNININ ACIKTIĞINI BELİRTİP YEMEK İSTE. CİHAN."

Tuvalet dönüşünde kâğıt kalem alıp kapının önüne otururak yazmaya başlıyorum. Şimdi moralim daha iyi. İçerideki sesleri daha iyi işitiyorum. Bir ara Cihan'ın sesi geliyor:

"Gazatacı gardaşım, bir çay daha ver bana!"

Sesi iyi geliyor. 'Gazatacı', diye takılmasına bakılırsa, neşesi yerinde olmalı. Gazatacı bana da bir çay daha getirince, polisin duyabileceği yüksek bir sesle, bana biraz yemek getirip getiremeyeceğini soruyorum.

"Elbette, getiririm. İçerideki arkadaşlarda öğle yemeğinden kalan bir şeyler var, şimdilik onlarla idare edersin!" diyor.

Biraz sonra da, helva-ekmek getiriyor. Verirken de yine fısıldıyor:

"İçine bakmayı unutma!"

Tabutluğun karanlık duvarına sırtımı verip küçük lokmalar koparak ekmeği yiyorum. İşte kâğıdın ucu gözüktü. Polis

kendi havasında, ona çaktırmadan gönderilen kâğıdı çıkarıp zulalıyorum. Getirilen ekmeği yemek için artık iştahım kalmadı. Şimdi tek düşüncem, bir iki saat geçmesini bekleyip tuvalete giderek gönderilen kâğıdı okuyabilmek. Bu sıra 'gazatacı' bir kere daha çay getiriyor. Kâğıdı bulduğumu hissettiriyorum.

"Niye hepsini yemedin ekmeğin?" diyor.

"İştahım yok, yiyemiyorum."

"Yemelisin, güçlü olman gerekir; karnın aç olursa direncin düşer."

Şimdi yemeği düşünecek halim yok. Yine de ısırdığım lokmalar iyi geliyor.

Tam bu sırada kollarına girdikleri bir kişiyi tuvalete götürüyorlar. Ayaklarında tokyo var. Zorlukla yürüyebiliyor. Rıfat abi bu. O güç durumda dönüp gülümsüyor bana.

Bir süre sonra da arkadaki bir odaya götürüp bazı kâğıtları imzalatıyorlar. Elif de orada. Bir sandalyeye oturtmuşlar, ayaklarını da bir başka sandalyeye uzatmış. Gülümsemeye çalışıyor. İncecik kalmış yüzü, incecik boynu sanki biraz daha uzamış. Ayaklarına bakıyorum. Sarılı değil ama çıplak; ne çorap var, ne de ayakkabı.

Sağı solu görünce, falakaya yatacağıma yüzde yüz gözüyle bakmaya başladım. "Ne kadar dayanabileceğim acaba?" Soracakları tek şey, yakalanmayan birkaç arkadaşın yerleri. Bunu istesem de söyleyemem. Bilmiyorum çünkü. O zaman benden alabilecekleri bir bilgi yok. Çözülsem de kimseyi yakalatmam olası değil. Ama tek sorun bu değil elbet; yalvarmadan, onurumu koruyarak işkenceye dayanabilecek miyim? Daha önce birkaç kez işkenceden kıl payı kurtuldum. Bu nedenle de hiçbir deneyimim yok. Beni en çok korkutan da bu acemiliğim.

Yeter artık! Bu düşünceleri kafamdan atıp bir an evvel bana iletilen kâğıdı okumanın yolunu bulmalıyım. Kolumda saat de yok. İlk gidişimden bu yana ne kadar zaman geçti acaba? Tuvalete giden de çıkmıyor. Bir giden olsa, ilk kez olduğu gibi ben de peşine takılacağım. Baktım olacağı yok. Kafamı uzatıp polise sesleniyorum:

"Tuvalete gidebilir miyim?"

"Az evvel gitmedin mi be adam?"

"Gittim ama böbreklerimden rahatsızım."

"Böbrekler falan bahane, ilk gelen herkes böyle olur. Nedense sık sık tuvalete gitmek ihtiyacını duyar. Düş bakalım, önüme!"

Koridorda ilk defa sohbet etmeye başlıyor.

"Nerelisin sen?"

"Afyonluyum."

"Demek, Afyonlu ha! Yahu, Afyon'dan da sizin gibi adam çıkar mıymış?"

Ne demek, "sizin gibi adam?" Ses çıkarmıyorum. Sakin olmam gerekir; şimdi böyle küçük ayrıntılara kafa yoracak zaman değil. Tuvaletin kapısı kapanır kapanmaz, gönderilen pusulayı yutar gibi okuyorum. İncecik harflerle yazılmış oldukça uzun bir pusula bu. Tekrar tekrar okuyup ezberlemem gereken isim ve yerleri tekrarlıyorum. Sonra küçük parçalar halinde koparıp, tuvaletin deliğinden atarak üstüne su döküyorum.

'Tabutluk'a dönünce ifademi yazmaya başlıyorum. Ilgazlı, hayat hikâyemi de yazmamı istemişti, Lise, Üniversite yılları, TİP ve Dev-Genç'le ilgili oldukça uzun bir ifade yazıyorum. Diyarbakır Cezaevi'nden sonraki kısmı ise, bir iki paragrafla geçiştiriyorum.

Benim hiç haberim olmayan bazı şeyleri arkadaşlar benim yaptığımı söylemiş. Cihanların yakalandığı motosikletin 'el konulup' Ankara'dan getirilmesi, sahte mühür yapımı vb., gibi bir takım eylemler... Yakalanıp da ceza almadan kurtulması olanaksız olanlar, kurtulma ümidi olan arkadaşların eylemlerini de üstleniyordu. Çok doğal olarak da bazı eylemler yakalanmayan benim gibi arkadaşların üstüne yükleniyordu. Bunda garip bir durum yok. Ne var ki bu pusulalar olmasa idi, ben sorguda çok kötü zorlanacaktım.

Ankara'da bir motosikletin çalınması, bazı sahte evrakların yapılması gibi işleri arkadaşlar benim yaptığımı söylemişler. Bırak, motosiklet çalmayı, en büyük gençlik hayallerimden biri

olmasına karşın, doğru dürüst kullanamadım bile; keza mühür ve bunun gibi teknik işlerde de son derece beceriksizimdir. Yine de bu bilgileri ifadeye yazmıyorum. Sıkıştırdıkları zaman teker teker vermenin daha akıllıca bir taktik olduğunu saptıyorum. Kabul etmem gereken eylemlerin yasal sorumluluğu umurumda değil. Zaten THKO üyeliğini kabul etmek, en ağır cezayı almama neden olacak. Gerisi, sadece ayrıntı...

Bu da ne? Bizim hukuklu patronu tuvalete götürüyorlar bu kez. Demek onu serbest bırakmamışlar. Önümden geçerken:

"Ah ulan, ah; var mı erkeklikte bu! Bizim ne günahımız vardı? Acıyıp sana iş verdiysek günaha mı girdik!" gibi laflar ediyor. Hem de alçak sesle değil, nerede ise bar bar bağırıyor. İçimden gülmek geliyor. Ama kendimi tutup ciddi bir pozla yanıt veriyorum:

"Korkma, hemşerim; senin bir ilgin olmadığı yarın anlaşılır, serbest bırakılırsın."

Hukuklu yine kabadayı ağzıyla, küfürlere başlayınca, polisler müdahale edip uzaklaştırıyorlar.

Kavlimiz böyle, çok önceden kendisi ile anlaşmıştık, bir aksilik olur da yakalanırsam böyle davranacak, beni tanımadan iş verdiğini söyleyerek, bana kızacaktı. Bu nedenle her gördüğünde küfürü basıyor. Elbet, küfürler, nöbetçi polisler tarafından üstlerine iletiliyor. Artık herkes oynanan bu oyuna inandı. Bir gün sonra yüzleştirmeye götürdüklerinde yine:

"Ahh, ulan ah; yaktın beni!.." nakaratına başlayınca, yanına sokulup kulağına fısıldıyorum:

"Artık uzun etme herkes senin suçsuzluğuna inandı."

Gerçekten bana hukuklu patronla ilgili bir tek kelime bile sormadılar. Bizimle ilişkisi olmadığına ikna olmuşlardı. Ama arama sırasında, cebinde bir mahkemenin kendisi için çıkardığı 'celp' kâğıdı çıkmış. Bizimki fi tarihinde kafayı çekip, "Yaşasın, sosyalizm; kahrolsun, kapitalist pezevenkler!" diye nara atınca, karakola getirip 'komünizmi övdüğü' gerekçesiyle hakkında tutanak tutup mahkemeye vermişler. Bu davası nedeniyle, birkaç ay cezaevinde kaldı. Ama çok iyi biliyorum, bizim-

le birlikte tutuklansaydı da gık çıkarmazdı, Deniz'i çok seven bu Diyarbakırlı patron!

Sabaha kadar birçok kez çay geliyor. Bir kere de Mey-Su. Meyve suyunun içilmesi için arkasına yapıştırılmış kamışının içinden de yeni haberler çıkıyor.

Gece geç vakit nöbetçi polisler değişiyor. Bu kez, gelenlerin tümü Anadolu'nun çeşitli illerinden eğitim için getirilmiş genç polisler. Henüz mesleklerinde pişmemişler ve yürekleri yeterince nasır bağlamamış. Çoğu acıyor bize; ellerinden geldiğince iyi davranıyorlar.

Bizimkilerin tümü yan taraftaki 'telefonlu hücrelerde' kalıyor. Cihan hücrenin önünde birer çay içmek için izin istiyor. Yeni nöbetçiler, uzun olmaması kaydıyla dışarı çıkmalarına izin veriyor. Aslında polislerin yaptıkları yasak ve kendileri için de tehlikeli ama amirlerden kimse yok. Zaten tümü de hep gece nöbeti verildiği, angarya işlerin kendilerine yüklendiği için, amirlerine müthiş bozuklar. Birisi kızgınlığını açıkça dile getiriyor:

"Sözde eğitim için getirildik buraya ama eğitildiğimiz falan yok. Beyzadeler şimdi artistlerle kadeh tokuşturuyor; biz de onlar için gece nöbeti tutuyoruz. Zenginlerin evlerinin önünde koruma görevi, kıyak işler hep İstanbullu eski polislere veriliyor. Bize düşen ise, sabaha kadar uykusuz sandalye üstünde pineklemek."

Canları sıkılınca türküye başlıyorlar. Benim önümde nöbet tutan polis Diyarbakırlı ve Kürt; sesi de güzel olmalı ki, arkadaşları bir türkü söylemesi için ısrar ediyor. Mahmut, yarı Türkçe, yarı Kürtçe bir türküye başlıyor. Aklımda kaldığı kadarı ile güftesi şöyle idi bu türkünün:

"Sallana sallana çıma ne hati
Yıkanmış esvabı bırak bertavi
Yabancın değilim, pişma ne tavi
Ne beji, ne beji cıma ne hatin."

Türküyü bitiren Mahmut, daha sonra telefonlu hücrelerin önüne gidip sohbete katılıyor. Bu fırsattan yararlanıp yavaşça ayağa kalkıyorum. Kimsenin ses çıkarmadığını görünce, birkaç adım atıp yanlarına sokuluyorum. Hâlâ ayaktayım. Şimdilik polislerin hiçbiri "Git yerine otur!" demiyor. Cihan bu durumu fırsat bilip bir çay uzatıyor. Hemen, yanlarına çöküyorum. Diğerleri akla gelecek her konuda polislerle sohbet ederken, biz Cihan'la boyuna fısıldaşıyoruz. Alabileceğim kadar bilgiyi almaya çalışıyorum. Ne yazık ki bu durum uzun sürmüyor. İstanbul kadrosundan bir polis bu durumu görünce müthiş bir fırça çekiyor hepsine. Biz de yerlerimize dönüyoruz.

Polislerin tümü kızgın. Her kafadan ses çıkıyor:

"Ulan, şunlara bak, be; onlar için nöbet tutuyoruz; bir de fırça çekiyorlar."

Sabaha kadar bu havada bilgi alışverişi sürüyor.

Yeni gelen polisler bana bir göz attıktan sonra, sandalyenin üzerinde pinekliyorlar. Ben de uyuyabilsem, iyi olacak...

Biraz dalar gibi olunca, aşağı kattan kadın çığlıkları gelmeye başladı. Bir kadının dövüldüğü açık. Dövülen kadın, hem çığlık atıyor, hem de yalvarıyordu:

"....nuzu yiyem vurmayın; köleniz olayım, dövmeyin!!!"

Daha sonra genellikle sabaha karşı getirilen bu tür kadınların seslerini bol bol duydum. Çoğu Kasımpaşalı ve Sulukuleli olan bu kadınların çığlıkları, belki de pencereler açık tutularak bize özel olarak dinletiliyordu.

Saat dokuz oldu, bir memur yazdığım ifadeyi alıp gitti. Beni çağırmıyorlar. Zaman geçmek bilmiyor. Hâlâ ses seda yok.

Yarım saat kadar geçtikten sonra, başka bir memur beni Aykutlu'nun odasına götürdü. Akşamkinden farklı bir tavrı var Aykutlu'nun. İçki içmediği için olsa gerek, son derece ciddi ve sert. Dünkü gibi, 'otur' falan demiyor.

"Ulan, sana torpil yaptık; ifadeni yazman için koca bir gece müsaade ettik! Bu nasıl ifade? İki satır bir şey yazıp ifade diye

vermişsin. Nasıl olsa dayağı yiyince, bildiklerini bülbül gibi şakıyacaksın; en iyisi şimdi yazıp versen olmaz mı?"

Sakin bir sesle:

"Bildiklerimin tümünü yazdım," diyorum.

Hay, ağzımı açmaz olaydım.

"Ulan, ulan, ulan puşt; ben bile seninle ilgili yazdıklarının iki misli şey biliyorum. Öğlene kadar izin sana; ya bildiklerini yazarsın, ya da gösteririm ben sana dünyanın kaç bucak olduğunu! Alın, götürün, bu herifi!"

Yeniden oturuyorum ifade yazmaya. Bildikleri ve benim de bildiğim konularda daha fazla şey yazıyorum. Nasıl olsa dağdakilerin tümü yakalandı; bu nedenle dağa ilişkin bazı bilgiler de yazıyorum.

Öğlene doğru ifademle birlikte beni de tekrar Aykutlu'nun odasına götürüyorlar. Odada kendisinden başka, ufak tefek, kırmızı yüzlü, üstünde subay elbiseleri olan birisi var. Sonradan kendisi ile haşır neşir olacağım insanlardan birisi, savcımız, Baki Tuğ bu. Aykutlu ifadeyi okuyunca, oldukça hoşnut kalıyor. Baki Tuğ da bazı sorular soruyor. Aykutlu:

"Bak, şimdi bir şeyler yazmışsın işte; inşallah öğleden sonraki sorguda yazmadıklarını da anlatır, bizi fazla uğraştırmazsın," diyor.

Tekrar tabutluğa getiriyorlar. Arkadaşlar öğlen yemeği için kelle aldırmışlar. Ben sadece yanındaki domatesi yiyebiliyorum. Aklım fikrim öğleden sonra yapılacak sorgulamada.

Bir saat sonra, Aykutlu'nun üç oda aşağısındaki bir odaya alınıyorum. İçeride birkaç masa var. Masalardan birinin arkasında, zayıf, yaşlı, gözlüklü, hafif sakalları olan, elbiseleri buruşuk, tipik bir emekli memur oturuyor. Bir başka masada da esmer, iri yarı bir kadın memur oturmuş, önünde de daktilo. Belli ki saçlarını yeni yaptırmış. Altmışlı yılların filmlerinde gördüğümüz türden, alabildiğine kabartılmış saçlar. İkide bir, 'bozulmuş mu,' diye çantasından çıkardığı ayna ile saçlarını kontrol ediyor. Emekli memur görünümündeki polis bir çay ısmarlıyor; üstelik bir de sigara veriyor.

"Hayırdır, inşallah! Bizim ifadeyi bu ekip mi alacak acaba?" diye düşünüyorum.

Yaşlı polis, yaptığı açıklama ile beni meraktan kurtarıyor:

"Ben Erzurum'a tayin oldum; senin dava ile de ilgim yok. Ama sizin bu gerilla ve dağcılık konusu çok ilgimi çekiyor. Bu konuda bir kitap yazmayı düşünüyorum. Onun için dağda nasıl yaşadığınızı anlatmanızı rica ediyorum; amirlerime söyledim sizinle konuşmama izin verdiler."

Bu da ifade almanın değişik bir yöntemi olsa gerek.

Sadece dağdaki yaşantımızla ilgili bir şeyler anlatıyorum:

"Sık sık aç kaldığımız oluyordu elbet. Yiyecekleri nereden mi buluyorduk? Genellikle birisini en yakın kasabaya gönderip parayla aldırıyorduk. Oldukça fazla şey taşımıyorduk sırtımızda... Başlangıçta çok daha ağırdı yükümüz; pratik olmadığını görünce, bir kısmını atarak yükümüzü hafiflettik. Her yerde yatıyorduk. Bizim için en iyi yerler mağaralardı elbette. Hele de mağaranın dibinde hayvan tersi varsa ki, genellikle olur; bizim için daha iyi. Sıcak olur böyle mağaralar çünkü. Kimi zaman çaresiz kalınca karın üstünde yattığımız bile oldu..."

Anlatımın burasında, daktilo ile anlattıklarımı yazmaya çalışan kabarık saçlı bayan lafa karışıyor:

"Vallahi, atıyor bu adam ayol; hiç karın üstünde yatılır mı? Sen de oturmuş ciddi ciddi dinliyorsun."

Beni heyecanla dinleyen yaşlı memur, kadına ters ters baktıktan sonra:

"Lütfen, devam edin; anlattıklarınız son derece ilginç!" diyor.

Aklıma gelen ayrıntıları sıralıyorum. Kibar memur, sık sık ilginç sorularla anlatımımı kesiyor:

"Susuz kalmak diye bir sorunumuz olmuyordu. Her taraf kar. Çaydanlıkta erittiğimiz karı içiyorduk. Ateş yakmak için odun bulmak zordu elbet. Tek tük meşe ağacı veya ağaç kökü buluyorduk ama genellikle karların içinde bulduğumuz keven otlarını da yakıyorduk. Onu da bulamadığımız zaman mağara-

ların içinde bol bol bulunan hayvan tersini... Kar olmazsa... Doğrusu bilemiyorum, benim dağda bulunduğum dönem hep kar vardı. Bunu daha sonra dağda kalan arkadaşlara sorun..."

Bu sırada, odaya önde uzun boylu, uzun burunlu, pırıl pırıl bir takım elbise giymiş olan, lakabının sonradan 'Laz' olduğunu öğrendiğim birisi giriyor; ardında da Aykutlu. Onların gelmesi ile yaşlı polis ve kabarık saçlı bayan, saygılı davranarak odayı terk ediyorlar.

Laz'ın ilk sorusu:

"Falaka yedin mi hiç?" oluyor.

Hiç yemedim şimdiye kadar ama sorunun soruluş tarzından olumlu cevap vermenin daha yararlı olduğunu düşünüyorum.

"Evet daha önce birkaç kere tutuklandım ve falakaya yatırıldım."

"İyi öyleyse; ne olduğunu biliyorsun."

İkisi de karşıma oturuyor. Hiç durmadan birbiri ardına sorular soruyorlar. Sordukları, sözde öğrenmek istedikleri şeylerin hemen hemen kendilerinin bildiği ve daha önce diğer arkadaşların ifadelerinde belirttikleri şeyler. Şu an ben avantajlıyım. Çünkü onların neyi ne kadar bildikleri hakkında, sevgili arkadaşlarım tarafından dün gece oldukça iyi bilgilendirildim. Sorular geldiğinde önce düşünüyorum uzun uzadıya, sonra da sözde o an bulduğum yanıtı veriyorum.

Karşılıklı bir oyun oynuyoruz. Amatör bir oyuncu olarak, onlarca defa sahneye çıktım şimdiye kadar. Şimdi de senaryosunu kendi yazdığım, mimiklerine varıncaya kadar en ince ayrıntılarını kendi hazırladığım bir oyunu oynuyorum. Öylesine bir oyun ki başarısızlık, işkence ve bir sürü hakaretle sonuçlanacak. Aslında karşımdakiler de oyun oynuyor. Ama onların numara yaptıklarını genellikle anlayabiliyorum. Çok iyi bildikleri şeyleri hiç bilmiyormuş pozunda bir de benim ağzımdan alarak doğru söyleyip söylemediğimi kontrol ediyorlar.

"Motoru Ankara'dan kim getirdi?"

"Haberim yok."

"Peki, sen nasıl geldin, Ankara'dan?"

"Tek başıma otobüsle geldim."

Oysa önce verilen ifadelere göre motoru ben aldım ve Tayfur'la birlikte geldik. Karşımdakiler bu durumu iyi biliyor; hatta yolda hangi lokantada yemek yediğimizden bile haberleri var. Cevabım Laz'ı kızdırıyor. Birden ayağa fırlayıp yanıma geliyor. Çenemi tutup kendine doğru çekiyor;

"Demek, efendilikten anlamayacaksın; şimdi aşağıya indirince bülbül kesilirsin; bir daha soruyorum doğruyu söyleyecek misin?"

"Peki, söyleyeceğim; motoru ben almıştım; Tayfur'la birlikte geldik."

"Ha, şöyle yola gel!"

"Hepsini anladık; şu gerçeğinden ayırt edilmeyecek plakasını nasıl yaptınız; bunu da anlat da meraktan kurtar bizi."

"Biz plaka falan yapmadık, Trafik verdi bu plakayı."

Aykutlu çok fena bozuluyor:

"İstiyorsan, motoru da trafik polisleri çalıp getirip bize teslim etti, diye ifadeni değiştirelim ha! Şu ana kadar dayak yemedin, şimdi dalga geçtiğin için yiyeceksin dayağı."

İçinde bulunduğum rezil duruma rağmen keyifliyim; neredeyse güleceğim:

"Dalga geçmiyorum; gerçekten trafikten aldık."

"Yahu, deli etme adamı, çalınmış bir motora trafikten nasıl plaka alınır?!"

"Çok kolay," diyorum.

"Önce sokaktan geçen bir motorun plaka numarasını alıp bu numarayı vererek gazetenin birine 'zayi' ilanı veriyorduk. Sonra da bu gazeteyi Trafik'e götürüp, paramızı yatırıp yeni plaka alıyorduk."

"Pes, yahu; pes ki pes!" diyor Aykutlu.

Bu oyun ne kadar sürdü anımsamıyorum. Ama kimi zaman sorduklarını hemen kabul ederek, kimi zaman önce yadsıyıp sonra kabul ederek ifadeyi hemen hemen tamamladık.

Bu sıra odaya iyi giyimli birisi daha girdi. Hepsi ayağa kalkıp saygı gösteriyorlar. Yüzbaşı, imiş, bu yeni gelen; herkes

konuşurken böyle hitap ediyor. İfade alma işleminin nasıl gittiğini soruyor:

"Birçok şeyi söyledi Yüzbaşım ama söylemediği şeyler de var; umarım onları da söyleyecek; çünkü direnmenin gereksizliğini biliyor," diyor Laz.

Yüzbaşı onların aldığı notları karıştırdıktan sonra, gelip karşıma oturuyor.

"Demek ekonomi okuyordun? Hem de son sınıfa kadar gelmişsin; ben de ilgilendim ekonomi ile; istersen gel seninle meslektaş olarak tartışalım."

'Tartışmak için ne kadar eşit şartlar altındayız!' diye düşünüyorum.

'Yüzbaşı'nın gerçekten belli bir ekonomi bilgisi var. Boyuna anlatıyor: "Bizimkiler Kaldor'u da dinlemedi. Oysa adam uzun uğraşlar sonucu bir plan sundu bizimkilere; o plan uygulanmış olsa idi, ne köylünün durumu böyle olurdu, ne de tarımdaki üretim düzeyi bu kadar düşük gerçekleşirdi. Her konuda olduğu gibi, hükümetler bu raporu da hasır altı ettiler."

Ben de raporun katılıp katılmadığım noktalarını açıklıyorum. İlgiyle dinliyor, sonra geldiği gibi birden kalkıp odayı terk ediyordu.

İfade vermeye aynı taktikle devam ediyorum. Önce yadsıyor, sonra çok iyi bildikleri konuları bir kere de ben açıklıyorum. Sonunda sıra bilmedikleri tek konuya geliyor.

"Şu, Gülay'la, Türkan'ın yerini de efendi gibi söyle; seni falakaya yatırmadan bu ifadeyi bitirelim!"

"Bilmiyorum; birbirimizden ayrıldıktan sonra, Ankara'ya gideceklerdi. Ben, uzun süredir, dağda idim. Şehirde kim nerede kalıyor, hiçbir bilgim yok. Kalan son parayı da onlara vermiştik. Onların yerini bilsem, gidip bir lokantada çalışır mıydım? Onların ilişkileriyle daha iyi saklanabilirdim."

Söylediklerim ikna edici geliyor tümüne:

"Bugünlük bu kadar ama bu işin bittiğini düşünme; tekrar çağıracağız seni!" diyor Aykutlu ve sorguyu bitiriyor.

Yine tabutluğa dönüyorum. Bir fırsatını bulup sorgunun iyi geçtiğini bizimkilere iletiyorum. Müthiş bir açlık hissediyorum

şimdi. Bizimkilerin gönderdiği ve sorgudan önce sadece domatesini yiyebildiğim kelleyi soğumuş da olsa afiyetle yiyorum; üstüne de sıcak bir çay.

Ben, artık rahat bir nefes alabilirim, diye düşünürken, yeniden alınıp götürülüyorum. Aykutlu, elindeki koca bir resmi sallayarak yine küfretmeye başlıyor. Tekrar Aykutlu'nun odasındayız.

"Hani Gülay'la, Türkan Ankara'ya gitmişlerdi? Hani, kalan parayı sen onlara vermiştin? Bu kim, ulan; söyle, bu kim?"

Bu sıra kapı çalınıyor, bir polis memuru elinde bir dosya ile içeri giriyor.

"İlk verdikleri ifade burada, Müdürüm!"

Aykutlu önüne konan dosyadan bir sayfayı çıkarıp okumaya başlıyor.

" 'Ayrılacağımız gün, Atilla, bu para dağda bize lazım olabilir, siz şehirde para bulabilirsiniz, diyerek paranın tümünü yanına aldı.' İşte, Türkan'ın ifadesi bu, bize yutturduğunu sanıyordun değil mi? Şimdi efendi gibi paranın yerini söylersin artık."

Öylesine hızlı gelişiyor ki her şey, önce şok oluyorum duyduklarımdan, sonra yıldırım hızıyla çalışıyor beynim. Gülayların yakalanmış olması çok zor bir olasılık. Aykutlu'nun elinde sallayıp durduğu resme göz ucuyla dikkatlice bakıyorum. Türkan'ın resmi bu gerçekten, üstünde de eskiden sık sık giydiği kareli bir gömleği var. Birden aklıma geliyor, birkaç ay önce İstanbul'daki bir eylemde Türkan yakalanmıştı. Bu resim mutlaka o dönemden kalmış olmalı. Konuşmalar, dosyanın getirilişi, bende olmadığı kesin olan paranın benden soruluşu; üstelik sabahleyin bu adamlar bana Türkan'ların yerini soruyorlardı. Aradan topu topu üç-dört saat geçti. Bu kadar kısa sürede yakalanıp ifadelerinin alınmış olması olanaksız. Kesin tiyatro oynuyor karşımdakiler.

"Türkan yalan söylüyor, her şey ortaya çıkmış zaten; direnmenin bence anlamı yok. Getirin, yüzleşelim; ben kendim söyleyeceğim parayı da teslim etmeleri gerektiğini!"

Dikkatlice bakıyor Aykutlu. İkna oldu söylediklerimden.

"Madem öyle, biz onlara söyletmesini biliriz; götürün, bunu yerine!"

Yüzleştirmeden vazgeçtiklerine göre, ne yakalanan var ne de konuşan. Rahatlayarak tabutluğa dönüyorum.

Yine sık sık tuvalete gidip gelenler oluyor.

Rıfat Hoca'yı bir kere daha sürükleyerek götürüp getiriyorlar. O yere basamamasına rağmen hep gülümsüyor. Çok az tanıdığım, bizimle sadece dirsek teması olmuş Eczacı Rıfat'ı müthiş sevmiştim. Daha sonra arkadaşlar anlattı.

Evine baskın yapıyor polisler. Arama sırasında Lenin ve Marx'ın resimleri çıkıyor. İşgüzar bir polisin nereden aklına geldiyse:

"Küfret, ulan, bu heriflere; memleketin başına ne geldi ise, bu .....rin yüzünden geldi!" diyor.

"Niye küfredeyim ki?" diye yanıtlıyor Rıfat Hoca. "Adamların bana bir kötülüğü olmadı ki!"

"Küfret, ulan!"

"Küfretmem!"

"Küfret! Yoksa canına okuyacağız!"

"Küfretmem!"

Evde dövmeye başlıyorlar Rıfat Hoca'yı; elbet bu dayak faslı karakolda da sürüyor. Yine de küfrettiremiyorlar.

Yeri gelmişken, Hoca ile ilgili bir 'mavra'mızı da kısaca anlatayım.

Biz 'şehir' ve 'kır' gerillalarının çoğu araba kullanmayı bilmiyoruz. Zaten 1970'lerde araba da ender bir olay. Hoca'dan bize araba kullanmayı öğretmesini rica ediyoruz. Ama ne zaman? Sıkıyönetim ilan edilmiş, çoğumuz aranıyoruz.

Hoca kırmıyor bizi. Küçük bir Wolksvagen bulup birlikte İstanbul'un oldukça uzağında, tenha yollarda alıştırmalara başlıyoruz. Elif, Yıldırım ve ben. Elif ve ben biraz kullandıktan sonra, sıra Yıldırım'a geliyor. En acemimiz de o. Tam o kullanmaya başlayınca, daha birkaç yüz metre gitmeden, arkamızda to-

zu dumana katarak gelen bir jandarma cipi beliriyor. Yanımızdan geçerken durmamızı işaret ediyorlar; sonra da biraz ileriye gidip yolun ortasında cipi durduruyorlar. Giderek yaklaşıyoruz, acemi şoföre hepimiz bir şeyler diyoruz. "Frene bas; sağa kır; vitesi boşalt!" Yıldırım iyice telaşlanıp fren yerine gaza basınca, öndeki cipe köşesinden vurarak ancak durabiliyor.

"Tamam!" diyorum içimden. "Araba öğrenme sevdasına, hepimiz pisi pisine yakalandık işte."

Askeri araçtan ellerinde silahlarıyla jandarmalar iniyor. Önlerinde de bir Teğmen.

"Buyurun, karakola gideceğiz; hakkınızda ihbar var!" diyorlar.

"İşte şimdi hapı yuttuk."

Direksiyonun başına yine Hoca geçiyor. Ve biraz ilerideki kasabanın karakolunun önüne park ediyoruz.

"Siz içeride oturun, ben buradakileri iyi tanırım!" diyerek yanımızdan ayrılıyor Hoca.

Daha önce bu kasabada uzun süre çalışmış. Biraz sonra da, şakalaşarak Karakol Komutanı ile birlikte dışarı çıkıyorlar. Karakol Komutanı ihbarcılara kızıyor:

"Millet uçan kuştan bile işkillenir oldu birader; bizim de zamanımızı alıyorlar boşu boşuna..."

Neredeyse, zil takıp oynayacağım sevinçten. Komutan, askerlere, bizi serbest bırakmalarını, söylüyor. Direksiyonun başına geçen Hoca, gülerek anlatıyor:

"Beni odaya sokup, 'Anarşistleri getirdik Komutanım!' dediklerinde, Komutan kahkahalar atmaya başladı. 'Bu mu anarşist olmuş?' Çok iyi tanırım kendisini, birlikte çok rakı içtik. Adam gelin oturun misafirim olun diye çok ısrar etti ama ben acele işimiz olduğunu söyleyerek izin istedim."

Bu kez gülme sırası bizde.

Fakat bu da ne? Yolun ortasına varilleri dizmişler, arkasında da silahlı jandarmalar, yolumuzu kesiyorlar. Hoca bizi içerde bırakıp sakince yanlarına gidiyor. Teğmen'le konuşuyorlar uzun uzadıya; birlikte, cipin yanına gidip telsizle konuşuyorlar.

Yine gülerek yanımıza geliyor. İhbar her tarafa bildirildiği için, İstanbul yolunda birçok yerde yol kesilmiş, jandarmalar anarşist arıyormuş. Hoca:

"Başımız belaya girecek. En iyisi geri dönelim; Komutandan ben yazılı bir belge alayım. Kendisine rica edersem, diğerlerine de telsizle haber verir, bizimle uğraşmazlar," diyor.

Tekrar geri dönüyoruz. Hoca, biraz sonra elinde imzalı-peçetli koca bir kâğıtla geri dönüp geliyor.

Gerçekten de en az üç-dört yerde daha çevriliyoruz. Elimizdeki kapı gibi 'izin' kâğıdımız sayesinde başımız belaya girmeden İstanbul'a geliyoruz. Hoca'nın ısmarladığı buz gibi biralarımızı içtikten sonra, rahat bir nefes alıp ayrılıyoruz.

Rıfat Hoca ve diğer arkadaşlarla Sansaryan Han'da birkaç gün daha birlikte olduk. Tüm ısrarıma rağmen, beni yanlarına vermediler. THKO Davası'nın iddianamesi hazırlandığı için, birkaç gün sonra Hemşerim'le apar topar Ankara'ya getirildik.

KEKLİK AVLAYALIM MI KADİRCAN?

Kömürlü bir lokomotifin çektiği kara tren sınır boyunca hırıltılarla ilerliyor. Öylesine aheste ki gidişi, koşsan yetişirsin. Kadir, sırtına bir havlu atmış, koridorda bekliyor. Kondüktör gelirse, "Tuvalete gitmek için sıra bekliyorum," diyecekmiş! Oysa ne gelip giden bir kondüktör var, ne de bizimle ilgilenen. Koca trende topu topu, on beş-yirmi kişiyiz. Çoğunluğu, El-Feth'de gerilla eğitimi görmeye giden biz devrimciler oluşturuyoruz.

Tren, kararlaştırdığımız yokuşta iyice yavaşladığında, "Hadi uğur ola!" deyip kendini aşağıya atıyor Dede. Arkasından da teker teker diğer arkadaşlar. Yokuşun öte yanı, Suriye.

Tren penceresinden başımı uzatmış bakıyorum. Bir 'görevli' posta vagonuna ayaklarını sallandırarak oturmuş, arkadaşlar atladıkça bağırıyor, bir yandan da elindeki tabancayla gelişigüzel ateş ediyor:

"Aha bi dene daha, aha bi dene daha!.."

Ben o dönemler, 85 kilo gelen, tostoparlak bir gerilla adayıyım. Trenden atladıktan sonra, filmlerde gördüğüm gibi takla atmak geliyor aklıma. Böyle yaparsam, "'Görevli'nin attığı kurşunlardan daha iyi sakınırım," diye düşünüyorum. Ama koca vücutla takla atmaktan çok yuvarlanıyorum. Aşağıda beni bekleyen arkadaşlar, başta da Kadir, kahkahalarla gülüyor.

Hiçbir samimiyetimiz yok Kadir'le. O, Erzurum Üniversitesi'nden, ben ODTÜ'denim. Buna rağmen Feth'de ilk kaynaştığım insan o oluyor.

El-Feth kamplarındaki ağır eğitim koşullarında çoğumuz mızmızlanıyor, şikâyetçi oluyorduk. Ama Kadir'in mızmızlandı-

ğına bir tek kez tanık olmadım. Hiç öne çıktığını, hiç geride kaldığını görmedim. Her görevi titizlikle yerine getirir, sonra da hep utangaç, hep gözlerinin içi gülerek sohbet ederdi.

Hiç öne çıkmazdı, demekle haksızlık etmeyeyim. Bir konuda hep öndeydi. Eğitimin ağır koşullarına, çok fazla yorulmamıza rağmen, 'kaide'ye döner dönmez şakalar ve ardı sıra boğuşmalar başlardı. Bu konuda genellikle başı çeken hep Kadir olurdu. Özellikle 'kan davası bokuna' gerilla olmuş 15 yaşındaki Ali'yi kızdırıp dakikalarca onunla boğuşmaktan büyük zevk alırdı.

Anımsıyor musun Kadircan, nasıl uzun voltalar atardık, Diyarbakır Cezaevi'nin avlusunda? Birbirimizi nasıl sevmiş, nasıl da kaynaşmıştık... Dertleştikçe görüyorduk; nasıl da benziyordu geçmiş yaşantımız birbirine, hele de lise yıllarımız?!..

Ha Akşehir, ha Afyon; ikisinin de piyasa yapılabilecek bir tek uzun caddesi var: İstasyon Caddesi. Kimi zaman kol kola, kimi zaman kollarımız birbirinin omzunda, saatlerce voltalardık bu caddeyi arkadaşlarımızla. Siz de öyle yaparmışsınız. Sevgililerimizin evlerinin önünde, yürek çırpıntıları ile geçerdik. Perdelerin ardında gölgelerini görmek bile müthiş mutlu kılardı bizi; varsın, sevgililerimiz, bizim kendilerini sevdiğimizden bihaber olsunlar. Sen de aynı duyguları paylaşmışsın...

Arabacılık yaparak ailenin geçimini sağlayan, sizlerin her isteğini yerine getirmek için çırpınan babanı anlatırken, ben de 'Arap Emmi'yi anımsardım hep. Bahar geldikten sonra her pazar 'Arap Emmi'nin tatar arabası evimizin kapısının önünde beklerdi. Önce arabanın altına döşekler serilir; sepetler, bir sürü yiyecek malzemesi yüklenir; güle oynaya bağa gidilirdi. Hep gülerdi Arap Emmi, onun yanına oturmak benim hakkımdı. Ara sıra kamçısını bana verir, yanı başımda, kendine has şivesiyle, savaş hikâyeleri, göçmenlik hikâyeleri anlatırdı. Baban da öyle yaparmış...

Dikiş dikerek senin okumana yardımcı olan, üşenmeyip Diyarbakır'a kadar seni ziyarete geldiklerinde gözyaşlarını tu-

tamayan, seni deli gibi seven ablalarını anlattığında, ben de kendi ablalarımı anımsardım hep...

Biliyorsun, pencere kenarı en sevilen mekândı Diyarbakır Cezaevi'nde. Çok kalın taş duvarları olan eski bir iç kaledir bu cezaevi. Ve yazın cehennemi sıcakta birazcık havadar olan tek yer pencere kenarıdır. Bu pencerenin kenarında rahatça iki kişi oturup sohbeti derinleştirebilir, hatta geceleri bir kişi kıvrılıp uyuyabilirdi bile.

Adliye binasının bacasına yuva yapan leyleklerin günler süren uğraşını, karşı duvarın üstüne oturup kadın mahkûmlara türkü yakan jandarmaları, duvarın çatlağından çıkmış cılız erik ağacının çiçek açışını, hep bu pencere kenarında izlemiştik seninle...

O gün de yine pencere kenarı sohbetindeydik birlikte. Üniversitede aynı sınıfta okuduğunuz kız arkadaşını, taa, uzaktan tanıdın. Elleri paketlerle doluydu, simsiyah saçları seninki gibi yağlanmışçasına parlıyordu. Nasıl da heyecanlandın onu görünce. Kalem odasında 'özel' bir görüş iznini müdürden ben kopardım.

Görüşe giderken kopacak fırtınanın farkındaydın elbet.

"Hadi, hadi, iyisin yine!"

"Şuna bak, şuna; yere bakar yürek yakar."

"Ne yapalım oğlum, biz senin kadar yakışıklı değiliz; yoksa yüzlerce kilometre yol kat edip bizi de ziyaret eden kızlar olurdu."

En çok da her zamanki gibi Teo takılıyordu. Renkten renge girerek, sıkıntıdan yüzünden terler akarak gidiyordun görüşe.

Dönüşte, ellerin paketlerle dolu. Kimse bir şey sormadan, hemen savunmaya geçmen büyük hataydı:

"Arkadaş Urfalıdır da, geçerken şöyle bir uğrayayım demiş. Sınıftaki diğer arkadaşlar aralarında para toplayıp bir şeyler almışlar da, götürmek için de arkadaşı görevlendirmişler."

Elbet yutmadık hiçbirimiz ve elimizden kurtulamadın. Önce özenle paketler açıldı. Et, meyveler, sebzeler... Bunlar önemli

değil. Peki, bu tuz neyin nesi? Ya, bu toz şeker? Elbet bu hediyelerin özel bir anlamı olmalı. Sıra yorumlara geliyor:

"Nedir tuz? Allah'ın Akşehirlisi ne bilsin! İnsan oğlunun en acil gereksinimlerinden birisi tuzdur. Tuzsuz yaşam olur mu? Olmaz. Pekii, hediye olarak tuz getirmek ne demeye gelir? 'Ben seninle ömür boyu bir olacağım, yemeklerinin tuzunu hep ben katacağım,' demektir. Pekii, söyle bakalım, tuz getirmenin Urfa'daki özel anlamını biliyor musun? Bilmiyorsundur elbet. Ben anlatayım, sen de dinle, öğren. Bir kız, fırsatını bulur da bir erkeğin başına azıcık tuz dökebilirse, bu: 'Hele bir başka kıza yan gözle bak, gözlerine tuz eker, kör ederim seni!' demektir. Doğru söyle, bu kız arkadaş içeride bir punduna getirip senin başına tuz döktü mü?"

Elimize kötü düşmüştün Kadircan. Kimsenin 'mavra'yı kısa kesmeye niyeti yoktu. Birimiz bitiriyor, diğeri başlıyordu.

"Pekii, söyle bakalım, şeker getirmek ne anlama gelir bu işlerde? Hele de toz şeker?! Sanki cezaevi kantininde toz şeker yok?! Üstelik kızcağız bu yüklerle bunca yol tepmiş. Eeee, üniversiteli de olsa, Urfalı nihayet, açıktan söyleyemiyor duygularını, törelerine aykırı. O da ne yapsın Kürt usulü sevgisini açık ediyor, 'Sen şeker gibi çocuksun, ömür boyu tatlı yiyip tatlı konuşalım,' demek istiyor."

Artık daha fazla dayanman olanaksızdı. Cevap yetiştirmek yerine, Teo'yu kaldırıp yere çalıyorsun. Küçük Ali de yine aranızda. O kadar kızgınsın ki intikamını her ikisini de haşat ederek alıyorsun.

Bak bu satırları yazarken, yine burnumun direği sızlıyor. Ne yakışıklı ne güzel insandın be Kadircan. İçin de dışın da pırıl pırıldı. Öykümüzün isimsiz kahramanlarından biri de sendin...

Ne rezil geceydi değil mi?

Zifiri karanlık, bora, fırtına, üstelik zehir gibi bir soğuk. Bir adım önümüzü göremiyoruz. Resmen körebe oynamaya başladık. Öylesine zindana kesmiş ki tüm evren, kimi zaman adım

attığımız yeri görebilmek için çakmak çakıyoruz. Ama o fırtınada çakılan çakmak da anında sönüyor. Art arda sıralanmışız; hepimiz ayağımızı görmeden bir çukura sokup kırmaktan korkuyoruz. Tepelerde bir yerdeyiz; yanlış bir adım atıp uçuruma yuvarlanmak en büyük korkumuz. Yolumuzu bütünüyle kaybetmişiz. O yöreleri çok iyi bilen köylü rehberimiz, köylü yoldaş da bizim gibi çaresiz.

Eminim, tüm yaşamın boyunca o geceki kadar çok küfretmemişsindir. Pekmezine de, yiyene de, yapana da, tenekesine de aklına gelen canlı cansız, her nesneye basıyordun küfürü. Haklıydın da. Saatlerdir sarp kayaların üstünde dolaşıp duruyoruz. Hepimizin sırt çantalarında yiyecek var; yufka ekmeği, kuru üzüm, çökelek, zeytin vs... Hepimiz yola çıkmadan önce sırt çantalarımızı sarıp sarmalamışız. Bizden bir parça olmuş yükümüz. Ama seninki farklı. Sırt çantanda 15-20 kiloluk bir pekmez tenekesi, her adım atışta seni bir o yana bir bu yana çekiyor. Üstelik teneke tamamen dolu olmadığı için, çalkalanıp dengeni bütünüyle bozuyor. Biz bile adım atmakta zorlanırken, sen resmen ıstırap çekiyordun.

Saatler sonra mağaraya ulaşıp şeftali çaylarımızı yudumlamaya başladığımızda, yine de ilk kahkahaları atan sendin.

Bir yanım hâlâ bomboş Kadircan... Bir yanım kötürüm. Hep gülümsüyorsun belleğimde. Dümdüz, simsiyah saçların, seyrek, aşağıya sarkık bıyıkların, sırtında alametifarikamız olan ODTÜ armalı kazağınla her sözcükte yanı başımda oturuyorsun...

O kadar küfrettiğin pekmez, bir başka serüvende hayatımızı kurtardı desem, abartılı olmaz sanırım.

Her zaman olduğu gibi, sorun, yine doğaya yabancılığımızdan çıkmıştı.

"Konuk olduğumuz köylü yoldaşın evinde, bir çay daha içebiliriz, ortalık henüz zifiri karanlık," diye düşünmüştük. Köylü yoldaşların utanarak, "Biraz acele etseniz, iyi olur!" demelerine rağmen, belki de sıcak odanın ve çayın rehaveti ile telaşlanacak bir durum olmadığını düşünüyorduk.

Dışarıya çıktığımızda ortalık hâlâ simsiyah, göz gözü görmeyecek denli karanlıktı. Önümüzde aşmamız gereken, dik, karlı bir yamaç var. Ortalık aydınlanmadan bu tepeyi aşıp dağın öte yüzüne ulaşmamız gerekiyor. Yoksa, gün ışır ışımaz, köylüler her sabah yaptıkları gibi; hacetlerini gidermek için her bir yana dağılacaklar ve büyük bir olasılıkla birisi bizi görecek.

Tepeye tırmanmaya başlayınca, 'evdeki hesabın çarşıya uymadığını' hemen fark ettik. Sırtımızdaki yüklerle sık sık kayıyor ve zaman yitiriyorduk. Her bir yanımız bembeyaz kar. Tepeye yetişemezsek kabak gibi ortada kalacağız. Ne ki gün ışımadan tepeye yetişmenin en küçük bir olasılığı olmadığını tümümüz net bir şekilde görüyoruz. Yanımızdaki köylü yoldaş:

"Bir tek çare var, sağ yanda küçük bir mağara vardır, siz orada akşama kadar beklersiniz; ortalık kararınca ben gelir sizi alırım," diyor.

Başka seçeneğimiz yok. Hemen kabul ediyoruz. Ancak mağaraya geldiğimizde, bizi bekleyen kötü bir sürprizle karşılaşıyoruz. Esen rüzgâr zaten küçücük olan mağarayı ağzına kadar karla doldurmuş. Acele ile elimize ne geçti ise kullanarak, mağarada, senin, Sinan'ın ve benim girebileceğimiz kadar bir yer açıyoruz. Gün ışımaya başladı bile. Köylü yoldaş, koşarak aşağı köye iniyor.

Bir, bir buçuk saat, durumun ciddiyetini anlayamıyoruz. Fısıltılarla, birbirimize eski anılarımızı aktarıyoruz. İki saat sonra üstümüzdeki kalın giysilere rağmen üşümeye başladık. Nasıl üşümeyelim ki? Resmen buzdolabının içindeyiz. Aklımıza, bu kez benim sırt çantama koyduğumuz üzüm şırası geliyor. Sırayla içiyoruz. Hemen içimiz ısınıyor. Allah'tan, günler kısa, akşama kadar olduğumuz yerde tepinerek, üzüm şırası içerek vakit öldürüyoruz.

Ancak gece yarısı arkadaşların beklediği mağaraya ulaşabiliyoruz. Mağaranın altı kuru tezek. Çok dumanlı da olsa arkalarda bir yerde ateş de yakılmış. O gün tümümüze bu mağara saray gibi gelmişti, değil mi?

Jandarmanın peşimize takılmadığı ilk günlerde, ne çektiysek 'keklik avcıları'ndan çekmiştik. Kimseye rastlamamak için, Malatya dağlarının çıkılabilecek en yüksek yerlerinde geziniyoruz. Günlerdir ayağımız toprağa değmemiş, her bir yanımız bembeyaz kar.

Çevre nöbetinde iken, oynadığın 'avcı' rolüne kendini inandırmış, bizi de ikna etmeye çalışıyordun:

"Koca kayayı döner dönmez yüzyüze geldik. Bir elinde çiftesi, bir elinde keklik kafesi; beni görür görmez dondu kaldı adamcağız. Sanki keklik avlayacak başka yer yok. Be, adam, en yakın köy beş-altı saat uzaklıkta, keklik avlamak için bu kadar emeğe değer mi? Şaşırmış, karşımda suspus olmuş korkuyla bakan adama; 'Hemşerim, ben saatlerdir dolaşıyorum, buralarda bir tek kekliğe rastlamadım; boşu boşuna kendini yorma!' deyince, adamcağız rahat bir nefes aldı. Hatta öyle bir rahatladı ki: 'Zaten ben de şöyle bir geçiyordum; hadi, sana uğur ola' deyip yokuş aşağı bir koşu tutturdu ki görecektiniz!"

"Yani sırtında makineli tüfekle keklik avladığına adamı inandırdın öyle mi?"

"Neyse ki elinde, Lenin'in, "*Ne Yapmalı*"sı yoktu. Yoksa kitabı da adama *"Keklik Avlama Rehberi"* diye yutturmaya çalışacaktın...'

Mağaranın dibindeki bir yarıkta, küçük heybenin içindeki ekmekleri bulduğumda, sen nöbetteydin. Yufka ekmeklerinin üstünde fare pislikleri var. Bunun da ötesinde, fareler işemiş olmalı ki ekmeklerin bir yakası nemli ve renk değiştirmiş. Endi ile ateşin başına çöreklenip başkalarının yemek isteyip istemediklerini soruyoruz.

"Manyak mısınız be? Görmüyor musunuz, ekmeğin üstündekiler resmen fare pisliği; yemeyin, hasta olursunuz!" diyorsun.

"Şu tertemiz, karla kaplı dağdaki farenin pisliği 'pis' olmaz. İsteyen, buyursun!" diyorum.

Ekmeğin nemli kısımlarını ayırdıktan sonra, kalan parçalarını tezek ateşinde kızartıp Endi ile çıtır çıtır yemeğe başlıyo-

ruz. Başucumuza dikilmiş, ağzının suyu akarak bizi izliyorsun. Sonunda dayanamayıp:

"Verin, hele, bir lokma da ben de tadına bakayım!" diyorsun.

Elbet, arkası geliyor. Ateşte kızartılan fareli yufka ekmeği müthiş lezzetli.

Anımsıyorsun, değil mi Kadircan; tüm arkadaşlar sıraya girince, ganimetimizi(!) kardeş payı yapmak zorunda kalmıştık?!..

DAĞA VEDA

Biraz sonra 'dağ'dan düze ineceğim. Cihan'ı dağa getirmek için yine İstanbul'a dönmem gerekiyor. Mağaranın önünde vedalaşıyoruz tüm arkadaşlarla. İsteklerini soruyorum. Tümünün arzusu aynı:

"Tatlı cinsinden bir şeyler getir de ne olursa olsun!"

"Bu kez söz, en güzelinden, getirebildiğim kadar baklava getireceğim!" diyorum.

Tümünün gözleri ışıldıyor...

Buz gibi havada, soğuktan titreşenlerin en büyük arzusudur, doyasıya tatlı bir şey yiyebilmek. Tatlı olsun da ne olursa olsun; ister bir bardak üzüm şırası, ister bir parça reçel, bir dilim helva; eh, baklava olursa ne âlâ. Tatlı bir şey yemek, insanın içinin ısınması, enerji demektir.

Soğuktan tir tir titreyerek uyumaya çalıştığımız mağaralarda, rüyamda en çok gördüğüm, rahmetli babamın şekerci dükkânı olurdu. Sıcacık tahin helvası kazandan kalıplara yeni dökülmüş olurdu. Fırından aldığım somunun içine koca bir dilim helva koyar, tam yiyecekken, hep uyanırdım. Sohbetlerde öğrendim ki birçok arkadaş da benzer rüyalar görmüş. Kimi Hacı Dede'nin, nefis, Gaziantep baklavalarına yumulduğunda, kimi annesinin yaptığı un helvasını kaşıklarken, titreyerek, rüyanın sonunu göremeden uyanmış.

Sinan Hoca, vedalaşmamızı uzaktan izliyor. Gitmeden önce sokuluyor yanıma:

"Gel, biraz açılalım!" diyor.

Bir kayanın dibine çöküyoruz. Silahını sağ elinden sol eline, sol elinden sağ eline, boyuna değiştiriyor. Seyrek bıyıkları-

nı sıvazlıyor. Postalları sımsıkı bağlanmış, yine bir siyah balıkçı kazağı var sırtında, parkasının önü açık.

"Senden bir ricam var, Ato!" diyor. Uzun uzadıya anlatıyor.

"Lafı mı olur; elbette, yaparım, Hocam!" diyorum.

Sımsıkı sarılıp kucaklıyor:

"Hadi, yine iyisin, bir kez daha göreceksin İstanbul'u; iyi bak, sağa sola, yediğin içtiğin senin olsun, bize de gördüklerini anlatırsın."

Verdiğim sözü ancak beş sene sonra, Niğde Cezaevi'nden çıkınca yerine getirebildim. Sabahın üçüne kadar oturduk Şirin'le, o yine türküler çığırdı, ağıtlar yaktı bana; Taylan, getirdiğim çikolatalardan şekerlerden hoşnut dizimin dibinde oturdu bizimle birlikte. Öteki gün, Boğaz'ın sırtlarında gezdik. Taylan'ı omzumda taşıdım. Nereden düştü ise, yolumuz sırtlardaki mezarlıkların arasına düştü. Taylan soruyordu:

"Ato amca; annem söyledi, sen babamı iyi tanıyormuşsun! Muhakkak bu mezarlardan hangisinin babama ait olduğunu da biliyorsundur; bana da göstersene?!"

Evlat sevgisinin, baba sevgisinin ne denli güzel bir şey olduğunun tam bilincinde değildim o dönem. Gevezelik yaparak Taylan'ın sorusunu geçiştirmeye çalıştım. Şimdi sorulsa aynı soru, oturur saatlerce bıkmadan anlatırdım seni, Sinan Hoca.

Malatya'ya geldiğimde, fazla bir şey yiyip içmemek için kendimle sürekli mücadele ediyordum. 'Dağ'dan ilk inişimde, açlığın verdiği hırsla, önüme geleni tıkıştırmak, sonra da aniden bastıran mide ağrılarından kurtulmak için yediklerimi çıkartmak zorunda kalmıştım. Bu kez hafif bir çorba; bir lokantaya oturup afiyetle karnımı doyuruyorum. Yine de dikkat ederek.

İstasyona gidip bilet alacağım. En emin yol trenle gitmek. "Hiç değilse, çok sık arama olmaz," diye düşünüyorum. Bileti almak için gişeye yanaştığımda, Wagon Lee'nin ilanlarına takılıyor gözüm. Sormakta fayda var. Kılık kıyafetim uygun. Wagon Lee'ye bilet almak istediğimi belirtince, İstasyon Müdürü'nün yanına götürülüyorum. Çay ikram ediliyor. Müdür bileti-

mi bizzat kendisi veriyor. Ben de bir Amerikan şirketi adına petrol ve doğal gazla ilgili Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da inceleme yaptığımı, tüm masraflarımı şirketin ödediğini belirtiyorum.

Bindiğim vagon, Bağdat Ekspresi filmindekilerin tıpkısı. Eski ama temiz, Fransız usulü mobilyalar, ağır kadife perdeler... Kondüktörün elbisesi bile diğer vagonlardakilerden farklı:

"Gece rahatsız edilmek istemiyorsanız, lütfen, nüfus cüzdanınızı bana teslim edin, bizim vagonu kontrol etmezler ama edecek olurlarsa sizi uyandırmayalım!" diyor.

Rahat bir nefes alıp nüfus cüzdanımı uzatıyorum. Büyük istasyonlarda durduğumuzda, gözüm hep peronda. Bazen polisler diğer vagonlara girip çıkıyorlar ama bizim vagona girip çıkan hiç olmadı. Ben de korkusuzca İstanbul'a kadar rahat bir yolculuk yaptım...

SEKSEK OYNAYALIM MI?

Nihayet Sansaryan Hanlı günlerimiz bitti.

İstanbul grubu, biz 'dağ'cılardan ayrı yargılanacak. I. THKO Davası'nın İddianamesi hazırlanmış. Hemşerimle ben bu davanın sanıkları arasındayız. Tabutluktan çıkarıp iddianameyi elime sıkıştırdıktan sonra; "Hazırlanın, Ankara'ya gideceksiniz!" diyor görevli komiser. Ne hazırlanacaksak!

Son günlerde bir olayda yüzleştirmek için, Hemşerim Amet'i de Sansaryan Han'a getirmişlerdi. Koridorda bizi birbirimize kelepçeliyorlar. Biraz sonra tığ gibi giyinmiş iki genç polis geliyor. Otobüsle gidecekmişiz. Fiyakalarının bozulmasını istemeyen bu iki polis, kelepçeye karşı çıkıyorlar:

"Otobüse bininceye kadar kelepçeleriniz kalsın; otobüse binerken çıkaracağız. Ama gözümüz sizde olacak; en küçük bir harekette hiç çekinmez vururuz!" diyorlar.

Umurumuzda bile değil:

"Nasıl isterseniz öyle yapın!" diyoruz. Ve gerçekten de kelepçelerimizi otobüste çıkartıyorlar. Ankara'ya kadar yolda konuştukları tek konu ise kadınlar, artistler.

Polisler, meşhur Mamak Askeri Cezaevi'nin kapısında teslim ediyorlar bizi. Silahlı askerlerin nezaretinde, ana binaya doğru büyük bir toprak bahçeden geçirilerek götürülüyoruz. Hep çevremi izliyorum. Bahçenin kenarlarında cılız akasya ağaçları, tek tük çiçekler; üstünde bir tutam sarmaşık olan yeşil boyalı bir kamelya...

Bahçede kimi tanıdık olan birçok insan var. Güneşli sıcak bir gün; çoğunun vücudunun üstü çıplak. Voleybol oynayanlar,

koşanlar, volta atanlar... Sansaryan Han'daki güneşsiz günlerden sonra, "İnşallah, bizim de açık havaya çıkmamıza izin verirler!" diye düşünüyorum.

Cezaevi Müdürü'nün yanına çıkarıyorlar bizi. Şaşırmamak olanaksız. Albay açıkça iyi davranıyor bize; işlemlerimiz bittikten sonra bir de öğüt veriyor. Henüz tutuklanmadığımız için, bizi arkadaşlarımızın yanına vermeleri olanaksızmış.

"Yarın nasıl olsa birbirinizi göreceksiniz, üzülmeyin!" diyor babacan Albay.

Sonradan, aylarımızın geçeceği arka hücrelere getirip bırakıyorlar bizi.

"Kendinize birer yatak seçin!" diyor bizi getiren Başçavuş.

Upuzun bir koridor, bu koridorun yanına sanırım on-on iki kadar hücre sıralanmış. Hücrelerin ön kısmı demir parmaklık. Bütün hücreler açık. Koskoca bölümde ikimizden başka bir tek Allah'ın kulu yok. Öylesine bırakıp gittiler. Ne nöbetçi var başımızda, ne de bizimle ilgilenen. Toz içinde her taraf; yaz ortasında olmamıza rağmen, üşütecek denli bir nem var üstelik.

Biraz sohbetten sonra canımız sıkılmaya başlıyor.

"Gel, seksek oynayalım," diyor Hemşerim.

"Git, işine yahu; hadi, oynayalım desek, seksek taşı nerede; yere neyle çizgi çizeceğiz?"

"Ben düşündüm, diyor Hemşerim Amet."

"Bak, yerde zaten betonun çizgileri var. Şu sürahinin kapağı da sana sek sek taşı, var mısın?"

Doğrusu ben de hareket etmeyi özlemiştim. Kabul ediyorum. Çizgiye değdi, değmedi; benim on hatam var, senin beş hatan var, mızıkçılık yapma, bak işte çizgiye değmiş, diye birbirimizle atışarak öyle bir oynuyoruz ki, dışarının sıcağıyla karşılaştırıldığında oldukça serin olan, bu rutubetli hücrelerde terlemeye bile başladık. Tam bizim seksek kabak tadı vermeye başladığı sırada, koridorun sonundaki pencereden bizimkilerin seslerini duyuyoruz. Yusuf'un sesi bu:

"Pencereye çıkın pencereye, o zaman rahat rahat konuşabiliriz!" diye bar bar bağırıyor.

İkimiz de çok seviniyoruz; hele ben, aylardır hiçbirini görmemiş, seslerini duymamıştım.

Hemen fırlıyor Hemşerim, ardından da ben. Kalorifer demirlerinin üstüne tırmanıp sohbete başlıyoruz. "İstanbul'dakiler nasıl? Çok işkence oldu mu? Kimleri gördünüz?" Karşılıklı en merak edilen sorulara cevap alındıktan sonra gırgır başlıyor.

Hemşerim, o zamanlar çok moda olan, Sansaryan Han'da Oktay'ın dilinden düşürmediği bir şarkıyı söylemeye başlıyor:

"İstanbul'un Moda Koyu'nda.
Canan benim kolumda,
Kıskananlar kıskansın,
Alacağım sonunda,
Yaar, yar!
Yandım Cananım,
Öldüm cananım."

Deniz öte taraftan Hemşerim'in sesini bastırmaya çalışarak başka bir şarkıya başlıyor. Yusuf ise, belli ki bir yandan Deniz'in ağzını kapamaya çalışıyor, bir yandan da:

"Daha gür söyle, daha gür!" diye Hemşerim'i kışkırtıyor.

Şarkıyı kapan Yusuf, öte yakada gür sesle söylemeyi sürdürüyor. Şimdi ise şarkıyı engellemeye çalışan, Deniz. Şarkının da 'mavra'nın da yabancısıyım. Merakımı yenmek için soru sormanın boşuna olduğunu biliyorum. Çünkü deneylerle sabit, bu konularda kimse "Ser verir sır vermez!"

"ASACAKSIN BUNLARI, TEK TEK SALLANDIRACAKSIN!"

Nihayet, bugün mahkeme başlıyor. Mahkemenin başlamasına en çok Hemşerim'le ben seviniyoruz. Böylece hasret bitecek; aylardır görmediğimiz arkadaşlarımıza kavuşacağız.

Arabalara bindirilirken, yine bizi son derece kızdıran bir durumla karşılaşıyoruz. Biz zannediyorduk ki, mahkemeye giderken aynı arabaya bindirileceğiz ve hasret bitecek. Ama düşündüğümüz gibi olmuyor; Hemşerim'le ben tutuklanmadığımız için ayrı arabaya bindiriliyoruz. Önce ellerimizi birbirine kelepçeliyorlar; boş kalan ellerimize de birer jandarma kelepçeleniyor, ondan sonra da askeri bir cipe bindiriliyoruz. Bize kelepçeli olan erlerin yanı sıra, ellerinde sten olan iki er daha cipe binip karşımıza oturuyor.

Diğer arkadaşlara farklı bir muamele var; onları ikişer ikişer kelepçeleyip bir sürü silahlı erle birlikte toplu olarak daha büyük iki askeri araca bindiriyorlar.

Yola çıkar çıkmaz, 'bizimkiler' marş söylemeye başlıyor. Arabalar ışıklarda durduğunda, gür seslerini duyuyoruz. Yoldan geçenler durup bakıyorlar. Çekingence el sallayanlar bile var. Ankaralılar çoktan beri devrimci marşlar duymamışlardı. Çoğu şaşırsa da sevinenler de var. Halkın yüz hatlarından bu sevinci izlemek olası. Hemşerim'le içimiz içimizi yiyor. Bir iki kere marşlara katılmak için yelteniyoruz ama tehditler başladığı için susmak zorunda kalıyoruz.

Yolculuk uzun sürmüyor. Ziraat Fakültesi'nin arka taraflarında askeri bir yere getiriliyoruz. Ondan sonra oldukça uzun

süren bir bekleyiş süreci başlıyor. Pencereden bakıyorum; üstleri başları yağ içinde askerler, astsubaylar, tankları tamir ediyor. Ama tümünün gözü bizim araçlarda, sık sık işlerini bırakıp bizi izliyorlar.

Her nedense, önce Hemşerim'le beni indiriyorlar. Her taraf silahlı askerlerle dolu. Hazırol vaziyetinde, elleri tetikte bekleyen askerler, sağa sola koşuşturan subaylar, yüksek sesle komut veren üst rütbeli subaylar, kimsenin ne yaptığını bilmediği bir karışıklıktır gidiyor. Bu hengâme içinde tek sakin olan biziz...

Bir iki dakika sonra, bizimkileri de indirmeye başlıyorlar, Deniz'le Yusuf'u birlikte kelepçelemişler. Recep: "Ne haber! Nasılsınız?'"diyor. Arkadaşların tümü indirilince, güçlü bir marş başlıyor. Bu kez Hemşerim'le ben de katılıyoruz. Marşı duyan görevliler müthiş bir telaşa kapılıyor. Tüm üniformalı insanlar, subayı, eri ile bir olmuş, marşı engellemeye çalışıyorlar. Hele de bizim mumya suratlı Teğmen can havliyle koşuşturuyor. Ama ne yaparlarsa yapsınlar, marşı engelleyemiyorlar.

Mahkemenin yapılacağı salonun alt katındaki merdivenlerin başında itiş kakış durduruluyoruz. Merdivenleri bir gazeteci ordusu doldurmuş, boyuna deklanşöre basıyorlar, flaşlar birbiri ardı sıra patlıyor. Gazetecilerin bir kaçını tanıyorum. Selamlaşıyoruz.

Merdivenlerin altında toplu halde durdurulunca, sırt sırta verip marş söylememiz daha da kolaylaşıyor. Subayların kimi ağzımızı kapatıyor, kimi arkadan tekme atıyor. Gazetecilere aldırmayıp dipçikle girişenleri bile var. Ama tüm çabaları boşuna, bir türlü engelleyemiyorlar devrimci marşlarımızı. Bu itiş kakış içinde elbet kimimizin gömlekleri yırtılıyor, kimimiz hafif yaralanıyoruz.

Ortalığın biraz yatıştığı bir sıra, bakıyorum, mumya suratlı Teğmen gömleğimi düzeltmeye çalışıyor. Sonra da yanıma dikilip gazetecilere poz veriyor. Kahkahalarla gülmek geliyor içimden. Hâlâ düşünürüm, bu kargaşada gazeteciler resim çe-

kiyor diye gömleğini düzeltip poz vermek, bu adamın aklına nasıl geldi acaba?

Ama unutmamalıyız ki 'bizim yöneticilerin' henüz çaylak dönemleri. Akılları sıra rezilliğin kamuoyuna yansımasını engellemek istiyorlardı. Daha sonra akıllandılar; bizim üstümüzü başımızı düzeltmek, yanımıza dikilip poz vermek yerine, "....'ım sizin gazeteciliğinize!" diyerek gazetecilerin fotoğraf çekmesini engellediler; biraz ileri gidenleri ise, *'anarşistlere destek oluyorlar'* gerekçesiyle tutuklayıp içeri atmaya başladılar. Artık kamuoyu oluşturmak diye bir sorunları kalmamıştı.

Üst rütbedekilerin, alt rütbedekilerin; gönüllü saldıranların, verilen emri yerine getirmek için gönülsüzce saldıranların; bizi susturamazsa kıtaya dönünce çavuştan yiyeceği dayağı düşünen erlerin, özet olarak tüm resmi elbiselilerin çabaları fayda etmiyor. Artık itiş kakış bitti; herkesin önünde dipçiklemeye başladılar. Bizde de THKO inadı var, bir türlü engelleyemiyorlar marşlarımızı. Mahkeme salonuna, sol yumruklar havada, slogan atarak giriyoruz.

Sanık sandalyesine oturuyoruz. Azeri'nin başından, tıpır tıpır kan damlıyor. Arkadaşımızın başı sarılmadan konuşmayacağımızı, hiçbir ifade vermeyeceğimizi, belirtiyoruz. Avukatlarımız da feveran içinde. Sayın(!) Hâkimler, Azeri'nin başının sarılıp sarılmayacağını, kendi aralarında fısıldayarak müzakere ediyorlar! Ve son derece ciddi(!) bir tavırla kararlarını açıklıyorlar; "Sanıklardan birinin başının sarılmasına, bu işlem tamamlanıncaya kadar mahkemeye ara verilmesine karar verilmiştir." Ve bu karardan sonra, görülmekte olan ciddi bir mahkeme imişcesine, cübbelerine sarılıp yerlerine oturuyorlar. Böylesine bir mahkeme, Türkiye adalet tarihinde herhalde ilktir.

Azeri, kafasının sarılmasını bekliyor. Hâkimler kıpkırmızı. Hepimiz bağırıp çağırıyoruz. Henüz koltuk değneksiz yürüyemeyen Endi için bir şezlong getirilmiş; elinde o zamanların alametifarikası tespih, yattığı yerde, şak-şuk, çevirip duruyor. Hâkimlere sormaya gerek duymadan subaylar bizi yerimize oturtmaya çalışıyor. En ilginci de mahkeme salonunun dışında, tüm basın organları ve avukatların yanında, "Asacaksın

bunları, tek tek sallandıracaksın!" diye bas bas bağıran bir savcı.

Mahkemenin başlamasından sonra, sevgili avukatlarımız, Savcı'nın sözlerini zabta geçirmek için mücadele ediyorlar ama sanırım başarılı olamıyorlar.

Dönemin tüm baskısına, tanıdıklar ve akrabalar üzerinde estirilen tüm teröre rağmen, yirmiye yakın avukat gönüllü olarak savunmamızı üstleniyor. Tümü saygıdeğer, sapına kadar demokrat insanlar. Niyazi Bey, Halit Ağabey ise, çoğumuz için avukattan çok aileden biri. Çaylarını, kahvelerini içmiş, yemeklerini yemişiz. Hele de rahmetli Niyazi Ağabey, bizi ordu üstüne çok uyarmış, ordunun devrimciliği üstüne çok nutkunu dinlemişiz. Ama şimdi ne gariptir ki Niyazi Ağabeyimizin devrimci ordusu, bizleri yargılıyor. Sevgili Niyazi Ağabeyimiz ise oldukça bozuk olan sağlığına, titrek bacaklarıyla bastonuna dayanarak zorlukla yürümesine karşın, mahkemeye gelmiş, ateşli bir şekilde bizi savunmaya çalışıyor.

Hadi, emir kulu hâkimleri bir yana bırakalım. Ama savcımız Baki Tuğ ve Ali Elverdi, ne yapıyorlarsa, hukuk için değil, inançları gereği yapıyorlardı. Hele de Baki Tuğ, açıkça taraf tutuyor, işkenceden çıkan sanıkları ziyaret edip ifadelerini değiştirirlerse tekrar işkence edileceklerini belirtiyor, mahkemelerde de elinden gelen her imkânı kullanarak, zaman zaman el kol işaretleri ile bize saldırısını sürdürüyordu. Hazırladığı iddianame incelenirse, tümüyle belli bir dünya görüşünün yansıması olan düşüncelerle dolu olduğu görülecektir. Her ikisi de daha sonraki 'politik seçimleriyle' taraf olduklarını açıkça gösterdiler zaten.

Ne gariptir, benim memleketim!.. Seneler sonra demokrasiye(!) geçilip, TBMM'de bol bol demokrasi ve insan hakları nutukları çekildiği bir dönem, Baki Tuğ'u, İnsan Hakları Savunucusu olarak görüyoruz. Yanılmıyorsam, TBMM İnsan Hakları Komisyonu gibi bir kurulun başına getiriliyor. Gazetede bu haberi şaşkınlıkla okurken, aklıma, "Asacaksın bunları, asacaksın; tek tek sallandıracaksın!" diye bar bar bağıran, insan haklarına saygılı savcımız geliyor. Fakat yine ne gariptir, be-

nim memleketim, koskoca TBMM'de bir tek Allah'ın kulu çıkıp "Destur, be, yahu; bu kadarı da olmaz!" demiyor, diyemiyor. Otuz senelik geçmiş, daha tarih bile olmamışken, meclis üyelerinin tümü geçmişe elbirliği ile sünger çekebiliyor.

Azeri'nin başının sarılmasından sonra, ortalık biraz yatıştı ve kimlik saptaması vb., gibi ciddi(!) işlere sıra geldi. Bir ara çevremi izleme alışkanlığımı yenemeyip arkama dönüyorum. Seyirciler bölümünde birçok arkadaşın akrabası var. Birçoğu ile selamlaşıyoruz. Bir ara gözlerim, omuzunda bir tek demir olan bir subaya takılıyor. Bir yerlerden tanıyorum, hem de çok iyi, eski, çok eski bir tanıdık bu. "Ne haber?" dercesine bir işaret yapıyorum. Eskiden olduğu gibi, kıpkırmızı oluyor yüzü. Tanımamazlıktan geliyor. Önce çok bozuluyorum. Sonra biraz düşününce seviniyorum. Muhakkak ki bu arkadaşım beni görmek için özel bir neden yaratıp gelmişti buraya. Selamımızı almaması da çok anormal olmasa gerek; biz ne kadar mevcut durumla 'mavra' geçersek geçelim, o günlerde manşetlerden inmeyen 'anarşist'ler, 'kır ve şehir eşkıyaları' idik. Alimallah! Bir selamımızı almak bile, ömür boyu insanı yakabilirdi; bu nedenle eski dostuma zerre kadar kırılmıyorum.

Azeri'nin kafasının sarılmasından sonra mahkeme başlıyor. Önce kimlik tespiti yapılıyor. 'Baltacı'ya kadar bu işlem hızla tamamlanıyor. Ama sıra Baltacı'ya gelince işler sarpa sarıyor.

Cengiz Baltacı isminde bir arkadaşımız var. Dağdaki çatışmadan sonra, tek başına kendi memleketine kadar gitmeyi başarmış. Mustafa'nın anı defterinde ismi geçtiği için, elbet, yakalayıp onu da getirmişler. Cengiz:

"Ben reddedeceğim, belki de yuttururuz," deyip duruyordu.

Kimlik saptaması sırasında da:

"Ben o Cengiz Baltacı değilim, bir yanlışlık var. Tahliyemi istiyorum!" diyor.

"Kim, peki, bu Baltacı!" diye soruyor, elbet, Hâkimler.

Dağcı'lar yanıtlıyor:

"Bir arkadaş, bize gerekli olur diye, yanında balta(!) taşıyordu, bu nedenle ona, Baltacı diyorduk. O 'Baltacı'nın, bu Baltacı ile bir ilişkisi yok."

Yutturamıyoruz elbette. Cengiz de tümümüz gibi, öğrenci eylemlerine katılmış, kendi üniversitesinde bilinen bir öğrenci. 'O Baltacı, bu Baltacı değil!' bir mavra konusu oluyor aramızda.

Bu ara Ahmet'le, ben de resmen(!) tutuklanıyoruz. Artık arkadaşların yanına gidebiliriz.

İlk celsede, hem bizim hem avukatlarımızın ısrarla sordukları bir soru: "Sanıklar arasında ismi geçen, İrfan Uçar'ın mahkemeye niye getirilmediği?" İrfan'ın bizim dava ile bir ilgisi yok. Ama sanık olarak onun da ismi geçiyor. Hepimiz ve Baki Tuğ da biliyor ki İrfan, CEPHE davasından İstanbul'da tutuklu. Getirilmeyişinin nedeni ise, feci şekilde işkence gördüğü için, yürüyemeyecek durumda oluşu. Bizim ve avukatlarımızın ısrarı sonucu, bu durum tutanaklara geçiriliyor.

Türkiye'de sık sık, o dönemde de şimdi de adalet mekanizmasının çok yavaş işlediğinden şikâyet edilir. Bence bu, en azından Sıkıyönetim Mahkemelerine karşı yapılan bir haksızlıktır! Doğrusu bizim mahkememiz yıldırım hızıyla ilerliyordu. Sanırım mahkeme süresince sanık başına düşen zaman hesaplansa, iki-üç saati geçmez. Düşünün; iddianamenin okunması, tanıkların dinlenmesi, savunmalar, geliş gidiş sırasında yaralanan sanıkların başlarının sarılması dahil, bir kişi için ayrılan iki-üç saatlik sürede idam cezası veriliyor. Bundan iyisi can sağlığı(!..) Bizim Sıkıyönetim Mahkememiz belki de bu alanda elinde bir dünya rekorunu tutmaktadır. Buna rağmen hâlâ mahkemelerin yavaşlığından söz etmek, büyük bir kendini bilmezlik, inkârcılıktır(!)

Mahkememiz son derece hızla ilerliyordu ama mahkemeye gelip-gitmemiz mahkemenin hızıyla tam ters orantılı idi. İlk günkü kargaşalıktan sonra, yöneticilerin aklı başına gelmiş,

yepyeni bir yöntemle bizi mahkemeye getirmeye başlamışlardı. Cezaevinin avlusunda önce ikişer ikişer kelepçeleniyoruz. Sonra boş olan kollarımıza birer er daha kelepçeleniyor; karşımıza iki er oturuyor, şoförün yanına bir başçavuş daha oturuyor. Böylece iki kişiyi korumak için, altı kişi görevlendirilmiş oluyordu! Sonra da konvoy halinde mahkemeye götürülüyorduk. Bu oldukça masraflı ve zaman alan yöntemin aslında bir tek amacı vardı; slogan atılmasının, bağırıp çağrılmasının önüne geçmek.

Elbet, bu karmaşık işlem yerine getirilirken sık sık aksilikler olmuyor değildi. Kimi kez kelepçenin anahtarı bulunamıyor, kimi kez kelepçeler bozuluyor, bu sorunların çözülmesi için de dakikalarca bekleniyordu.

En ilginç olay da Deniz'le Yusuf'un cipinde ortaya çıkıyor ve Deniz'e yeni bir mavra konusu çıkarıyordu. Duruşmaya getirilirken, Denizlerin cipinin motoru birden yanmaya başlar. Görevli subay, ne olur ne olmaz, düşüncesiyle, motoru yanan arabadan Deniz'le Yusuf'u indirmeye cesaret edemez. Olay tehlikeli bir boyut alınca, zorunlu olarak indiriyorlar.

Deniz mahkeme başlamadan önce tutturmuş,

"Vallahi çorabım bir tarafından tutuştu, bu çorap bana yeni hediye gelmişti, ben söz alıp çorabımın tazmin edilmesini Hâkimlerden talep edeceğim arkadaş!" diyordu.

Çorabının parasının tazmin edilmesini talep etti mi anımsamıyorum. Ama bağırıp çağırarak bu getiriliş götürülüş biçimini protesto ettiğimiz için, oldukça gürültülü bir celse olmuştu o gün.

HOŞ GELDİNİZ DUASI!

Sonunda hasret bitti. Cezaevine döndüğümüzde, Hemşerim Amet'le beni de arkadaşların yanına, ön hücrelere veriyorlar. Hücrelerin kapıları tamamen açık. Akşama kadar bahçeye çıkabiliyor, içeriye, yiyecek içecek de sokabiliyoruz. Üstelik, cezaevi mutfağında sucuklu yumurta gibi basit yemekler yaptırma olanağımız da var. Özet olarak, henüz Mamak'ın, Mamak olmadığı günler. Arkadaşlarla bol bol sohbet ediyor, hasret gideriyoruz. Mahkememiz jet hızıyla ilerliyor. Hemen her iki günde bir mahkemeye gidip geliyoruz. Aramızda THKO ile ilgisi olmayan arkadaşlar da var. Onlar teker teker tahliye ediliyorlar.

Bunlardan birisi de Necmettin Baca. Denizler yakalandıktan sonra, bir banka memuru kendisini Denizlerle birlikte bankaya girenlerden birisi olarak teşhiş edince; 'Şehir Eşkıyası,' diye yakalayıp içeri atmışlar. Kayseri, Mamak Cezaevlerinde aylarca Denizlerle birlikte aynı çileyi paylaşmış. Ama arkadaşların anlattıklarına göre, namazında niyazında olan bu arkadaş bir kere bile sızlanmamış. Sabırla mahkemede tahliye edileceği günü bekliyordu. İçimizden biri gibi davranıyor; tüm mavralara katılıyor, hatta kimi zaman başı çekiyordu.

Amet Hemşerimle ben koğuşa ilk geldiğimizde de âdet haline gelen 'Hoş Geldiniz!' duasını da Necmettin okudu. Koğuşa yeni gelenlerin etrafına tüm koğuş toplanıyor. Topluca okunan duaların eşliğinde, 'kurban'ın üstüne bir ceket örtülüp, ceketin kolu yukarı kaldırılıyor ve bir punduna getirilip kaldırılan bu ceket kolundan aşağı su boca ediliyor. Bizim duamızı da elbet diğerlerininki gibi Necmettin okudu. Bu sevimli arkadaşımız birkaç celse sonra tahliye oldu.

Bizim dava ile hiçbir ilgisi olmadığı halde, bizimle birlikte tutuklu olanlardan birisi de İbrahim Seven. İbo da ODTÜ'den ve senelerdir kendisini tanıdığımız bir arkadaşımız. Ama onun da bizim grupla hiçbir ilgisi yok. Bir an evvel tahliye olmak istiyor. Mahkemeye kravatla çıkarsa, daha çabuk tahliye edileceğine kendisini inandırmış. Oysa bizim bildiğimiz İbo, senelerce hiç kravat takmamıştır. Kimsede de kravat takacak doğru dürüst gömlek ve ceket yok. İbo nereden buldu ise, beyaz bir gömlek ve kruvaze bir ceket bulmuş. Ama gömlek o kadar kirli ve buruşuk ki kravat takılması olanaksız. İbo gömleği yıkamaya üşeniyor. Sadece yaka kısmını yıkayıp, kitaplarla biraz düzelterek kravatı takıp mahkemeye gidiyor. Ve kim bilir, belki de kravatın hayrına birkaç celse sonra tahliye ediliyor.

Henüz çok fazla düşünmüyor ve kendi aramızda tartışmıyoruz. Tümümüz öylesine ağır birkaç ay geçirdik ki, belki de düşünmek istemiyoruz. Bol bol güneşleniyor, iddialı voleybol maçları yapıyoruz.

Cezaevi idaresi de son derece laçka. Dışta emniyeti sağlamışlar; şimdilik içeride olanlara pek karışmıyorlar. Zaman geçirmek için iskambil kâğıdı ile oyun bile oynuyoruz. Dışarıdan iskambil kâğıdı vermiyorlar ama bizim kartondan keserek yaptığımız kâğıtlara da ses çıkarmıyorlar. Nakiboğlu, Elbistan yörelerinde çok meşhur olan, bir sürü kâğıtla oynanan bir oyun öğretiyor. ODTÜ'nün talimlileri daha çok briç oynuyorlar. Briççiler beni aralarına almıyor. Yeterli 2 adam bulunduğu zaman King'cilerin arasına girebiliyorum. Ama bu konuda o kadar beceriksizim ki, bir süre sonra onlar tarafından da dışlanıyorum.

Henüz, geldiğimiz noktayı ciddi olarak çözümlemeye çalışmıyoruz. Konuşmaya başlayınca çoğumuz suçlu aramaya başlıyoruz: "Sen şu hatayı yapmasaydın yakalanmazdın; senin şu davranışın yanlıştı; sen çok konuştun; sen gereksiz şeyleri söyledin!" vs...

Dede bu tutumuza çok bozuluyor ve bu tür tartışmalara hiç katılmıyor. Tartışmalarımıza çok sinirlendiği bir gün, sözümüzü keserek:

"Neden yakalandık; kim az konuştu; kim çok konuştu; kim hatalıydı? diye suçlu aramayı bırakın. Hiçbirimiz proletaryanın savaşçıları olamadık! Bunu becerebilseydik, şimdi bu saçma tartışmaları yapmamıza gerek kalmazdı."

Bugün bile beynime çivi gibi saplıdır Dede'nin bu sözleri.

Mahkemelerde de ilk celsedeki gibi ilginç olaylar yaşanıyordu. Marş söylememiz ve taşkınlık yapmamızı engellemek için bir yığın tedbir aldılar. İlk celseden sonra, mahkemeye gidiş gelişlerde arabalara toplu olarak bindirilmiyorduk.

Hâkimler ve özellikle Savcı Baki Tuğ ile aramızda sık sık tartışmalar oluyordu. Mahkeme Başkanı Elverdi, kıpkırmızı, pancar gibi bir suratla oturur, kan çanağına dönmüş gözleri ile bizleri süzer ve çok ender söze karışırdı. Çok fazla hırgür olduğunda, tokmağı ile masaya vurarak ortalığı sakinleştirmeye çalışırdı.

Savcı Baki Tuğ ise, konuşmaya başlayınca savcı olduğunu unutur, tam bir siyasi rakibimiz gibi düşmanca davranırdı. Kimi zaman sözcükler yetmez, saldırısını el kol hareketleri ile sürdürürdü. Elbet, biz de altında kalmaz, anında gerekli yanıtı verirdik. Bu havada mahkememiz karar aşamasına geldi. Elimizdeki sınırlı olanaklarla oldukça uzun bir savunma hazırladık. Savunmamız ve mahkeme ile ilgili resmi her şey kitap olarak yayınlandığı için, burada bunlara girmeyi gereksiz buluyorum.

Mahkemede savunmayı, Dede, Deniz, Yusuf ve ben okuduk. Ben emperyalizmin Türkiye'ye girişi ile ilgili bölümü okuyorum. Bir ara arkamdan bir ses duydum. Dönüp baktığımda, Sevim Abla'nın ağladığını görüyorum. Duruşmaya ara verildiğinde:

"Çocuklar o kadar etkilendim ki kendimi tutamadım!" diyordu.

DENİZ'LE MAVRADA YARIŞMAYA KİMİN GÜCÜ YETER?

Bir buçuk sene kadar mekân edindiğimiz Mamak Askeri Cezaevi'nde o kadar çok yer değiştirdik ki, sayısını anımsamam olanaksız. Kimi zaman hücrelerde iki kişi kalıyorduk, kimi zaman tek tek; kimi zaman hücrelerin kapıları hiç açılmadı ve havalandırmaya hiç çıkmadık; kimi zaman hücre kapıları açıktı ve sabahtan akşama kadar bahçeye çıkabiliyor, voleybol, hatta kâğıt oynayabiliyorduk. İdareciler kafalarına göre, belki de psikolojik savaşın bir parçası olarak bu tür değişiklikleri yapıyorlardı.

Bu değişikliklerin birinde, yine Deniz'le yan yana iki hücrede kalıyorduk. Akşam olunca, gazete, kitap faslından sonra canımız sıkılıyor, mavralara başlıyorduk. Elbet başlangıç hep Deniz'den:

"Eeee... Anlat, bakalım, Garson Ayhan; hiç olmazsa sen bir meslek öğrendin, bizde o da yok! Garsonluk elde bir, biraz yemek yapmasını da öğrendinse, açarsın küçük bir lokanta geçinir gidersin işte."

Kapuska ve pırasa yemekten bıkmışız. Sohbet yemekten açılınca, benim lokantada yapacağım güzel yemeklerin tarifine geliyor sıra; özellikle meze tarifleri.

Taktığım gözlükler bol geliyor, muayene olup yenisini alacak durumumuz yok. Sık sık burnumdan aşağıya kayan gözlüğümü parmağımla düzeltmek zorunda kalıyorum. Bunu o kadar sık tekrarlıyorum ki artık bende bir tik haline gelmiş. Deniz bu alışkanlığımı görür de durur mu? Benimle her karşılaştığın-

da, benim gibi sözde gözlüğünü düzeltip ondan sonra lafa başlıyor.

Hücre kapılarının tümüyle açık olduğu, hep birlikte havalandırmaya çıkabildiğimiz bir dönemdi. Havalar da alabildiğine sıcak. Sık sık avluda su kavgası yapıyoruz. Deniz, o gün mavraya katılmıyor. Bahçenin bir köşesinde volta atarak yanındakilerle derin bir sohbete girişmiş. Deniz'e çaktırmadan arkadan sokulup, koca bir kova suyu başından aşağı boca ediyorum. O daha şaşkınlıktan kurtulmadan, hücreme gelip yatağıma uzanarak kitabımı okumaya başlıyorum. Hücre en güvenli yer. Gelip burada beni ıslatmaya kalksa, tüm hücre ve eşyalar su içinde kalacak.

Biraz sonra üstünden hâlâ sular sızan Deniz, elinde bir kova, 'ekibi' de arkada hücreme doluyorlar. Akılları sıra ben kovayı dolu zannedip: "Ben yaptım siz yapmayın!" diye yalvaracağım. Yemezler. Bu numarayı yutmadığım için cesurca kışkırtıyorum Deniz'i:

"Hadi, dök, erkeksen! Bir kova sudan korkacak değiliz ya?"

Koca kovayı başımın üstünde tutmuş konuşuyor:

"Yalvar, aman dile; yoksa mahvolacaksın, ona göre!"

İnadım inat, yalvarmıyorum. Boş bir kova ile beni aldatamazlar, diye düşünüyorum. Birkaç saniyelik sessiz bir bekleyiş. Ama uzun sürmüyor bu sessizlik. Deniz elindeki koca kovayı başımdan aşağı öyle bir boca ediyor ki, tüm giysilerim, yatak, yorgan tekmil hücre su içinde kalıyor.

Ve ben 'acı' bir deneyle, Deniz'le mavrada baş edilemeyeceğini bir kere daha anlıyorum.

SLOGANLI MAVRALAR

Ön hücrelerde birlikte kaldığımız ve tüm hücre kapılarının açık olduğu bir dönem. Hücrelerden birisinin lambası bozuk. Gardiyana aldırdığımız lambayı takmaya çalışırken, prizin dibine acemice takılmış küçük bir mikrofon buluyoruz. Hırsla söküp atmaya çalışırken, olayı duyan Deniz tümümüze engel oluyor.

"Durun, be! Deli misiniz? Böyle bir olanak geçmiş elimize, bırakılır mı hiç?"

"Ne yapacağız peki?"

"Ne yapması var mı, yahu? Önce merasim yapacağız; adamlar bu kadar emek sarf edip bizi dinlemek için çaba harcamışlar, biz de kendilerine sesimizi iletelim, ondan sonra söker atarız mikrofonları."

Ve Deniz'in önderliğinde tüm mavra ekibi, mikrofonun önünde toplanıp konsere başlıyor:

"Kahrolsun faşistler! Yankee Go Home! Bağımsız Türkiye!"

Anti-faşist, anti-emperyalist sloganlar bitince, Deniz biraz da 'saygılarımızı' iletelim diyor.

"....ler, ...ler, ...ler!"

Bu 'edepli' sloganlardan sonra, dinleyiciyi bizim sökmemize gerek kalmıyor. Koğuşa doluşan askerler dinleyiciyi söküp götürüyorlar.

Sevgili Emil Ağabey'i, rahmetli Emil Galip Sandalcı'yı getirdiklerinde de benzer bir tezahüratımız olmuştu.

Karşıdakilerin gemi azıya aldıkları günler. Gık, diyeni tutuklayıp içeri atıyorlar. Sandalcı da o sıralar, sanırım, TRT Dış Yayınlar Dairesi'nin Müdürü. Dış basına iletilmek için hazırladığı raporlarda 'karşıdakiler'in hoşuna gitmeyecek şeyler yazı-

yor. Fark edilince de şüphesiz hemen sepetleniyor. Sepetlemekle de yetinmiyorlar, bir punduna getirip, "Bulgaristan'a Uçak Kaçırma" davasına karıştırıp içeri atıyorlar.

Bulgaristan'a uçak kaçırmak gibi üst derece "anarşist!" bir eyleme katılana ne yapılır? Saçları sıfır numara kesilip tek başına hücreye atılır.

Saç kesme işlemi tüm koğuşların açıldığı orta koridorda gerçekleştiriliyor. Yaşlı başlı Emil Ağabey'i tahta bir sandalyeye oturtmuşlar; sözde berber olan askerin elinde kör bir saç kesme aleti, rahmetlinin seyrek saçları sapır sapır önüne dökülüyor. Bu durumu protesto etmek istiyoruz ama ne yapabiliriz ki? Deniz'in önderliğinde, koridora bakan kapının mazgal deliğini açıp slogan atmaya başlıyoruz...

".... Musa, ... Musa, ... Musa, ... Musa!"

Öyle de kafiyeli oldu ki biraz sonra duyan başka koğuşlar da slogana katılıyor. 'Karşıdakiler' Musa Paşa'yı TRT Genel Müdürü yapmışlar. Adamın astığı astık, kestiği kestik. Kısa zamanda TRT'yi askeri bandoya çeviriyor. Her ne kadar Emil Ağabey'in saçlarının kesilmesini engelleyemediysek de, şanlı şerefli bir saç kesme merasimi yapılmasını sağlıyoruz.

Birkaç gün sonra, nasıl izin alabildi ise, Emil Ağabey bizim hücrelerin bahçesine bakan koğuşlardan birisinin penceresine geliyor. Pencere dibine yığılıp sohbet ediyoruz. "Hoş geldiniz; geçmiş olsun!" faslından sonra Emil Ağabey:

"Çocuklar, sizin orijinal karşılama töreni beni nasıl mutlu kıldı bilemezsiniz. Sizleri çok seviyorum ama inanın benden çok genç olan hanımım, sizleri benden de çok seviyor. Dışarıda iken her gün sizi anıyorduk," diyordu.

Daha fazla sohbet edemiyoruz. Yetkililer bu azılı 'anarşisti' alıp götürüyorlar. Kendisine uygun bir hücre bulunamadığı için, cezaevinin ön tarafında koca bir oda veriyorlar. Biz Niğde'ye gönderilmeden önce kendisini en son gördüğümde, koskoca avluda kimseyle görüştürülmeden tek başına volta atıyordu...

GÖRÜŞ GÜNÜ

Tüm mahkûmlar gibi, görüş günleri bizim için de kuşkusuz en heyecanlı günler oluyordu. Yeni haberler alınıyor, filtreli sigaralar, değişik yiyecekler, kitaplar geliyor, en önemlisi de tek düzelikten kurtulmuş oluyorduk. Birçok arkadaş, hele de ailesi Ankara'da oturanlar, hiçbir görüş gününü aksatmıyordu. Artık getirilen her şeyin paylaştırıldığını tüm akrabalar da biliyordu.

Görüşçülerimizin birkaçına değinmeden geçmem olanaksız. Önce benim görüşçülerim. Akrabalarımdan görüşe gelmesi mümkün olanların tümü elbet geldi. Bu kitabı yazdığım sıralarda kaybettiğim rahmetli ağabeyim de az ama öz görüşümüze gelenlerdendi. Her gelişinde "Git arkadaşlarına sor; özel bir isteği olanlar söylesin!" der, külliyatlı bir para bırakır ve karşılanabilecek istekleri karşılardı. Elbet en çok kitap istiyorduk. O da birkaç kez sandık dolusu kitap getirerek bu isteğimizi yerine getirmişti. Bir keresinde Deniz, "Bulabilirse, ağabeyine söyle, bize Rodrigo'nun Gitar Konçertosu'nu getirsin," demişti. Ağabeyim de bulup getirmişti. Çoğumuz daha önce dinlememiştik, Deniz'in sayesinde dinleme olanağımız oldu. Hâlâ coşkuyla dinlediğim bir konçertodur bu.

Beni en çok şaşırtan ve bir o kadar da sevindiren görüşçülerimden birisi ise, arkadaşım Memet olmuştu. Tel örgülerin ardında onu gördüğümde, delicesine sevindim ama bir o kadar da onun adına korktum.

'Kör Memet'le hemen tüm liseli yıllarımız birlikte geçti. Kardeşten yakındık birbirimize. Hep birlikte ders çalıştık. İstasyon Caddesi'nde hep birlikte volta attık. Hep birlikte gittik sinema-

ya. Paramız olmayınca genellikle o destek oldu. Bisikletinden gömleğine paylaşmadığımız hiçbir şeyimiz yoktu...

Benim gibi o da ODTÜ'yü kazandı. Aynı evde, aynı yurt odasında kaldığımız da oldu. Ne ki o bizleri desteklemekle birlikte, aktif olarak eylemlere katılmadı. Yine çok dost, yine başım sıkıştığında kapısını çaldığım, yine benden hiçbir şeyini esirgemeyen bir arkadaştı.

Şimdi ise tel örgülerin ardında oturmuş, ağlamaklı: "Nasılsın?" diye soruyordu. Müthiş sevinmiştim, kimilerinin selam vermekten bile korktuğu bir ortamda, Memet kendisi için çok büyük bir risk olmasına rağmen, salt arkadaşlığın, salt köklü bir dostluğun nasıl olması gerektiğini göstermişti bana. Sadece birinci dereceden akrabaların görüşümüze gelebildiği bir dönemdi. Memet nasıl bir formül buldu ise bulmuş, ziyaretime gelmişti. Hiç görmedim bir daha kendisini, kitabımı okuduğun zaman hâlâ görüşmemiş isek, sana yürekten teşekkür ediyorum dostum...

Gerek Mamak döneminde, gerekse Niğde'de aksatmadan görüşümüze gelen, sırf kendi oğlunun değil tümümüzün isteklerini sorarak elinden geldiğince yerine getirmeye çalışanlardan birisi de Uzun'un anası idi.

Mahkemeler döneminde ne zaman arkaya, izleyiciler kısmına başımı çevirsem, kocaman açılmış gözleriyle önce onu görürdüm. Bizim hapislik dönemimiz boyunca saçları giderek ağardı ve biz Niğde'den çıktığımızda hâlâ bir isteğimiz olup olmadığını soran, ak saçlı bir anamızdı.

Rahmetli Albay Arkış da unutmadığım görüşçülerden ve kişiliklerden bir diğeridir. ODTÜ'deki işgallerin birinde tanıdım onu. Yurtların önüne subay elbisesi ile gelmiş, oğlunun durumunu soruyordu. O dönemdeki sekterliğimizle etrafını almış, aklımız sıra kendisini eleştiriyorduk:

"Bir tek oğlunuz mu var, bu dünyada? Hepimiz tehlike altındayız, niye tümümüzün çıkarlarını savunmuyorsunuz?" gibi bir sürü laf kalabalığı ediyoruz.

Birden şapkasını çıkarıp:

"Bakın gözlerime!" diyor.

Yemyeşil, kızgınlıkla parlayan bir çift göz.

"Bende puşt gözü var mı? Elbette, hepinizi düşünüyorum! Buraya sırf oğlumu kurtarmak için falan da gelmedim. Hepiniz benim oğlum sayılırsınız. Yapabileceğim bir şey varsa yapmaya hazırım!"

Hepimiz mahcup olmuştuk; hemen Osman'ı bulup yanına yolluyoruz.

Mehmet Arkış, biz tutuklandığımızda Harp Akademilerinde görevli idi. Tutuklandığını duyar duymaz, oğlunu ziyaret edebilmek için komutanından izin ister. Sıkıyönetim günleri, isteği reddedilir. Ve Arkış apoletlerini söküp komutanının masasına bırakarak oğlunu ziyarete gelir. Ondan sonra da en sadık ziyaretçilerimiz arasına girdi. Bizim mahkemeler biter bitmez de 'Poturna'nın ihbarıyla, görüşte, "Orduya hakaret ettiği", gerekçesiyle tutuklanıp hapse atıldı. Kaldığı cezaevinde de bizi hiç yalnız bırakmadı! Sürekli mektup yazıyor, sağlıklı kalabilmek için cezaevinde ne tür sporlar yapmamız gerektiğini öğütlüyordu. Elbet, kendisi de bize önerdiği sporları sürekli yapıyordu. Vefatından bir ay kadar önce, telefonda güçlükle konuşurken, hâlâ: "Kendinize iyi bakın, çocuklar!" diyordu.

Elli yaşımızı devirmiş de olsak, kopan filmin son karesinde onun için hep 'kendimize iyi bakmamız gereken çocuklardık.'

ARKA HÜCRELER

Mahkemeye çıktığımız sıralama ile arka hücrelere getiriliyoruz. Hücreler temizlenmiş, yeni yatak örtüleri, yastıklar, battaniyeler konulmuş. Cezaevi idaresinin bizim idam cezası alacağımızı bildiği, hazırlıklardan belli. İlk hücreye Deniz'i koyuyorlar, ikinci hücreye beni; sonra Yusuf'u, daha sonra Dede'yi, Osman'ı...

Elbet, teker teker hücrelere kapatılınca arka hücreler yetmiyor. Bu nedenle arkadaşların bir kısmını da ön hücrelere kapatıyorlar.

Şimdiye kadar hücrelerde ikişer kişi kalıyorduk. Üstelik, hücre kapıları da kilitlenmiyordu. Şimdi ise hücreye koyar koymaz kapıları kilitliyorlar. Gardiyanlar ve subaylar gider gitmez mavra başlıyor. Her zamanki gibi ilk söz hakkı Deniz'in:

"Hapı yuttun, Garson Ayhan! Kim dedi sana, savunmayı oku, diye? Hele de böyle hamasi okursan sonuç böyle olur işte. Şimdi gökten Allah inse, kurtaramaz artık seni!"

Şaka maka derken, idama mahkûm edilmiştik işte. İlk aşamada bu kararın verileceğini az çok tahmin edebiliyorduk. Küçücük hücreyi voltalamaya başlıyorum. Git-gel, altı adım. Çok kısa. Tuvaletin kapısını açıyorum, bir buçuk adımlık yer daha kazanıyorum.

Artık havalandırmaya çıkmamız yasak. Bırak havalandırmayı, hücrelerin önündeki koridora bile çıkamıyoruz.

Yemeklerimizi de zorunlu olarak ayrı ayrı yiyoruz. Bir er sürekli olarak koridorda dolaşıyor ve isteklerimizi yerine getiriyor.

Hücre kapıları yemek sırasında da açılmıyor. Görevli er, demir parmaklıkların arasından önce tabak ve kaşıklarımızı dağıtıyor. Yemek dağıtılmaya, kapıya en yakın, Deniz'le bana en uzak olan hücrelerden başlanıyor. Bize sıra gelinceye kadar yemek hem soğuyor, hem de kötü kısmı bizim payımıza düşüyor.

Bu haksızlığa isyan ediyoruz! Ve yeni bir karar çıkartıyor idare. Yemekler bir gün bizden, bir gün kapı tarafındaki hücreden başlanarak dağıtılacak. Böylece hak yenilmemiş olacak!

Demir parmaklıkların arasından kepçe ile verilirken yemeklerin dökülmemesi olanaksız. Bir iki gün içinde parmaklıkların alt kısmı yağ içinde kalıyor.

Yemeklerden sonra günde bir veya iki kere, bütçemizi kontrol ederek çay içiyoruz. Genellikle, kapılar açılıp kapanırken uzun bir yol kat etmek zorunda kalan çaylar, soğumuş da olsa, yine de hücrede en değerli şeylerden biri.

Hücredeyiz ama sürekli birbirimizle konuşabiliyor, parmaklıklardan kollarımızı uzatarak, birbirimizle, eşya, gazete, kitap vs. değiştirebiliyoruz. Fakat koridor kapısı gürültüyle açılıp birisi içeri girdiğinde kim olduğunu görmemiz olanaksız. Ama buna da bir çare bulunuyor. Kısa zamanda hepimiz birer tane, 'horozlu' buluyoruz. Aynayı parmaklıklardan çıkararak tüm koridoru gözetleyebiliyoruz.

Cezaevi idaresi pek uğraşmıyor bizimle. Müdür ve yüksek rütbeli erkân kimi zaman sayımlarda geliyor. Sayım da bakılarak yapılıyor. Şayet sayım sırasında tuvalette isen, içeriden ses vererek 'varlığını' belirtiyorsun.

Birkaç kez, asasını koltuğunun altına sıkıştırmış bir General teftişe geliyor. En büyük zevki isimlerimizi ezbere saymak: "Seninki, Mehmet Nakiboğlu; bu, Recep Sakın!" Bazen şaşırdığı ve takıldığı da oluyor. O zaman General'in huyunu çok iyi bilen subaylar imdadına yetişiyor: "Onun ismi, Atilla Keskin, Komutanım! Bununki, Semih Orcan!"

Elbet, Deniz, Yusuf ve Hüseyin bu sınavın dışında; onların ismini bilmeyen kimse yok çünkü...

Arka hücrede kalanlarla rahatlıkla konuşuyor, eşya alışverişi yapabiliyoruz. Ama ön hücredekilerle iletişim kurmamız son derece zor. Tuvaletlerin duvarına vurarak konuşmak mümkün ama çok gürültülü bir yöntem. Hele de ön hücredekilerden bir şey isteyecek olsak, bunun bize ulaşması saatler alıyor. Sen koridordaki nöbetçi ere söyleyeceksin, o gidip subaya isteğimizi iletecek; subay keyfi yerinde ise, "Git, al!" diyecek. Er de istediğimiz bir gazete veya kitabı kimi zaman bir saat süren bu işlemden sonra bize getirecek. Oysa iki tuvaleti ayıran duvar bir buçuk tuğla kalınlığında. Ranzanın kenarından söktüğümüz bir demir parçası ile bir saat çalışıp bu önemli sorunu çözüyoruz. Artık birçoğumuzun tuvaleti ile ön hücredekilerin tuvaleti arasında delik var. Hem istediğimiz gibi sohbet ediyor, hem de küçük gereksinimlerimizi hiçbir işleme gerek kalmadan kendimiz yerine getirebiliyoruz.

Aslında bu tip çabalarımızın bir tek amacı vardı; biraz monotonluğu azaltmak, biraz zaman geçirmek.

24 saat hücrede kapalı kalmak, zamanın geçmesi için özel oyunların geliştirilmesine de neden oldu. 'Amiral Battı' en popüler oyunlardan birisi idi. Bir başka popüler oyun da şarkı yarışması. Genellikle, bu yarışmada birincilik için Yusuf'la ben çekişiyoruz. Ama ne zaman ben birinci gelsem, Yusuf hakemlerin taraf tuttuğunu, kendi hakkının yendiğini ileri sürerek verilen karara karşı çıkıyordu.

Gazetelerin okunması ise sık sık olay(!) çıkmasına neden oluyordu. Her gün birkaç gazete alınıyor, hücreden hücreye geçirilerek okunuyordu. 24 saat içinde tüm gazeteleri okumak olanaklı idi. Ne var ki senden önce birisi gazetenin bulmacasını çözmüşse, sen hava alıyordun! Bu nedenle ben, büyük bir oportünistlik edip, gazeteyi okumadan önce, ilk sıramı, bulmacasını çözmek için kullanmaya başladım. Nasıl olsa öğleden sonra veya akşam aynı gazete dönüp dolaşıp bana geliyor, ben de ikinci sıramı gazeteyi okumak için kullanıyordum. Elbet, bu durum çakılınca, büyük protestolara neden oldu ve ben de bu pis huyumdan zorunlu olarak vazgeçirildim!

Boş zamanlarında herkes kendi hücresinin duvarını süslüyor. Genellikle "Yaşasın, THKO!", "Yaşasın, Bağımsız Demokratik Türkiye!" türünde sloganlar yazılıyor. Becerisi olanlar resim bile yapıyor. Ben de duvarıma boydan boya Nazım'ın en çok sevdiğim dizelerini yazıyorum.

"Yaşamak bir ağaç gibi tek ve hür
Ve bir orman gibi kardeşçesine
Bu hasret bizim."

TEKRAR ÖN HÜCRELER

Dava, Askeri Yargıtay'da. Ne kadar acele ederlerse etsinler, birkaç ay süreceği kesin. Bu süre içinde tek tek hücrelerde kalmamız cezaevi idaresi için epey sorun yaratmaya başladı. Her şeyden önce, yeni gelenlere, tecritte tutulması gerekenlere yeterli yer yoktu. Bu nedenle yeniden hep beraber ön hücrelere taşınıyoruz.

Bu kez bir hücrede iki kişi kalıyoruz. Yeni hücre arkadaşım, Mehmet Asal. Bol bol sohbet ediyor, kimi zaman kâğıt oynuyoruz. Gündüzleri iki kişinin bir arada kalması çok iyi. Ama gece olunca benim için büyük sorun başlıyor. Uykum son derece hafif. 'Uzun'un ise illet mi illet bir huyu var; uyku haline geçebilmesi için, tüm vücudunu yorganla mumya gibi sarması gerekiyor. O demir ranzanın üstünde yatıyor, ben ise alttayım. Uyku saati gelince, yarım saat yorganı vücuduna sarmak için uğraşıyor. Ve eski demir ranza bu uğraş sırasında bir yandan deprem olmuş gibi sallanıyor, bir yandan da gacur gucur sesler çıkarıyor. Ben aşağıda, 'ya sabır!' deyip sarma işleminin bitmesini bekliyorum. Tam dalacağım, bu kez çok daha şiddetli bir depremle yeniden uyanıyorum. Bizim Uzun, nasıl beceriyorsa, yorgana tam olarak sarılamadığını anlayınca, o leylek gibi vücudunu bütünüyle havaya zıplatıp hızlı bir hareketle yorganı altına sokuyor.

Uzun'un uyuma hazırlığı bitince, bu kez sıra, nöbetçi erin çığlığına geliyor:

"1948'e ikinci tertip, er Hasan Sakır, Ön Hücreler... Dokuzon bir nöbetinde... Komutanımmmm!"

Nöbetçi erler tekmil verirken öylesine bağırıyorlar ki, tüm cezaevinde duyuluyor. Hadi, bu da geçti, artık uyuyabiliriz di-

yorum. Tam dalacağım, bu kez de insanı sinirden çatlatacak bir sesle tekrar uyanıyorum; "Gacurr, gıcıır, gacur, gıcır..." Nöbetçi er verilen talimat gereği, bir köşede bekleyerek nöbet tutmak yerine koridorda volta atıyor. Ve de postallarının altına bu gıcık sesi çıkartan özel bir şey yerleştirilmiş. Onun bir kabahati yok elbet, fiyaka olsun diye bu 'gacırdak'ı özel olarak yaptırmış. Olan yine bizim uykuya oluyor.

Artık bize de bazı 'ayrıcalıklar' tanınmaya başlandı. Israrlarımız sonucu, bir saz getirmeyi başarıyoruz. Asal, çok usta saz çalıyor. Ben de çoktan beri özlemim olan saz öğrenmeyi, birazcık da olsa onun yardımı ile gerçekleştiriyorum.

Uzun çalarak, ben söyleyerek, sık sık koğuşa konser veriyoruz. Bu ara yeni bir oyun daha buluyoruz: "Off of"lu şarkı ve türkü yarışması. Bu oyunu ancak bir örnekle açıklayabilirim size. Yarışmacılardan ilki, 'of, of'lu bir türküyle başlıyor:

"Of ooof, kundurama kum doldu, atmaya kürek gerek." Türkü of, oof'la bitiyor. İkinci yarışmacı 'of oof'u alıp yeni bir türkü veya şarkıya başlıyor.

"Of oooff, pınarın başında su verdim içtin..." Üçüncüsü devam ediyor, "Of ooof, eğilmez başın gibi, gökler bulutlu efem..."

Yeni bir of oof'lu türkü bulamayan yarışmayı kaybediyor.

Uzun uğraşlar sonucu havalandırma izni de çıktı. Bu süre başlangıçta on dakika ile sınırlı idi. Bu on dakika hepimiz için öylesine değerli idi ki, sık sık gardiyan Arif'le, "Daha bir dakikamız var, daha sekiz dakika bile olmadı!" diye kavgalar oluyordu. Sırası gelen, ayakkabılarını, eşofmanlarını giyip yarış atı gibi kilidin açılmasını bekliyordu. Kimimiz bu değerli on dakikada hızlı voltalar atıyor, kimimiz voleybol oynuyorduk.

Daha sonra 'disiplin' biraz daha gevşedi. Bu kez iki hücre birlikte havalandırmaya çıkmaya başladık. Havalandırma süresi de yirmi dakika veya yarım saate çıktı. Bu uygulamadan sonra iddialı voleybol karşılaşmaları gündeme geldi. Bir gece öncesinden gruplaşılıyor, maç yapacak hücreler birlikte havalandırmaya çıkıyordu. Bu iddialı maçlar voleybol topu üretimin-

de ustalaşmamızı da zorunlu hale getirdi. Özellikle acemi oyuncular sık sık duvarların üstündeki tellere küt indirdikleri için top dayandıramıyorduk. Maçların aksamaması için, kendi imalatımız voleybol toplarından yedekte bulunduruyorduk.

Bir gün olur, sizlere de gerekli olabilir düşüncesiyle, isterseniz top üretimini kısaca anlatayım. Para verilip alınan tek şey voleybol topunun iç lastiğidir. Bu iç lastik şişirildikten sonra dikkatle pamuk veya yün ipliği ile iyice sarılır. Daha sonda da gardiyanın özel izni ile verilen çuvaldız ile bir asker kaputundan topu saracak şekilde altıgen olarak muntazamca parçalar kesildikten sonra, bu topun üstüne sarılıp dikilir. Bir iki saatlik uğraş sonucu fıstık gibi bir voleybol topu elde etmiş olursunuz. Şişirme ve iple sarma işlemini hepimiz becerebilsek de dikme işlemini yapabilen birkaç kişi vardı. Anımsadığım kadarı ile en mahir ustalar da Mete ile Ercan'dı.

Bizim cezaevine ilk geldiğimiz dönemde müdür olan babacan Albay, mahkemeye getiriliş götürülüş sırasındaki başarısızlığından sonra hemen görevden alındı. Elinden geldiğince bizlere iyi davranmaya çalışan bu insan, giderken yanımıza gelip teker teker hatırımızı sordu, bizi teselli etmeye çalıştı. Attığı bir yumruk ve yediği okkalı dayak nedeniyle, Hemşerim, Albay'a küstü! Ama Albay Hemşerim'le barışmadan koğuşu terk etmedi.

Yeni tayin edilen Cezaevi Müdürü ise soyadının hakkını vermeye çalışıyordu. Kore'de savaşmış, yaralanmış, kendi iddiasına göre, 'Komünistler ona işkence' etmişti. SALDIRANER, hızla değişen şartlara uygun olarak yapılmış iyi bir seçimdi. Sık sık bizleri toplayıp nutuk çekmek, en büyük zevki arasında idi. İlk nutkun ana teması, 'insan oğlunun temel ihtiyaçları' idi. Bizi avluda toplayarak nutkunu vermeye başladı:

"Ben, Cezaevi Müdürü olarak sizin acil ihtiyaçlarınızı karşılamakla yükümlüyüm. Nedir, insanoğlunun acil ihtiyaçları? (Bir yandan da elinin parmaklarını teker teker kapatarak bu ihtiyaçları sıralıyordu.) Yemek, içmek, hava almak; efendime söyleyeyim, sıçmak, yellenmek... Bu ihtiyaçlarınızı karşılamada bir güçlükle karşılaşırsanız, size yardıma hazırım..."

Nutku dinlerken "Acaba hayvandan farklı olan bir gereksinimimiz var mı?" diye düşünüyordum. Nutuk uzamasın diye, bu düşüncemi sesli olarak dile getirmedim.

Saldıraner'in insan gereksinimleri arasında saymadığı şeylerden birisi olan okumak, bizim için en önemli gereksinimlerden birisiydi ve bu ihtiyacımızı karşılamak için olmadık yollara başvuruyorduk. Cezaevine zamanında sokulmuş ve zulalanmış birçok kitap vardı. Ne var ki biz hücrelerde kalanlar, bu bakımdan şanssız sayılırdık. Bizim zula olanağımız son derece azdı. Geniş ve birçok girdisi çıktısı olan diğer koğuşlarda zula daha kolay oluyordu. Biz de daha çok diğer koğuşların zulalarından yararlanıyorduk. Cezaevine kitap sokulması konusunda Saldıraner'e sık sık başvuruyorduk. Bu başvurularımızdan bıkan Müdür, sonunda bizi bir kere daha avluya toplayıp bu konuda da bir nutuk çekme gereği duydu:

"Çocuklar, ben sizin sağlıklı(!) kalmanızı istiyorum! Kitap okumak bir tür hastalıktır. Bu hastalığa bir dönem ben de yakalandım. Aklım fikrim kitap okumaktı. Ve bir sene içinde bin dolayında kitap okudum. Sonra bunun bir tür hastalık olduğunun farkına varıp kendimi tedavi ettim. Yardımcı olursanız, sizleri de tedavi edeceğim..."

Bu tedaviye devrimci kitaplardan başlandı. Ve her tür devrimci kitabın girişi sıkı kontrol altına alındı. İçeride olanlara da toplanıp el konuldu. Salt kitap kontrolü için bu işte uzman olduğunu söyleyen bir astsubay görevlendirilmişti. Ama basit hilelerle uzman subayı atlatabiliyorduk. Örneğin; Mao'nun, *"Gerilla Savaşı ve Marxizm,"* adlı kitabının adını ustalıkla, *"Tarih Boyunca Çete Savaşları,"* diye değiştirince, kitabı şöyle bir karıştıran astsubay, okunmasında bir sakınca görmeyerek bize teslim etti.

Saldıraner, özellikle Deniz'lerin idamından sonra baskıları adım adım artırdı. Koğuş baskınları, toplu dayaklar olağan uygulamalar haline geldi.

Bu baskınlardan birinde, Osman Arkış'ın bir gözü, yediği cop darbesi ile görme yeteneğini bütünüyle yitirdi. Olağan teftişler sırasında bir General, Osman'ın gözüne ne olduğunu ya-

nında hazırolda bekleyen Saldıraner'e sorunca, aldığı yanıt şu oldu:

"Kendi aralarında şakalaşırken gözüne kapı çarpmış komutanım!"

Toplu saldırılarda, Saldıraner ve 'sevgili' cezaevi doktorumuz genellikle başı çeker; ilk tokadı, tekmeyi onlar atardı. Böylesi saldırıların birinde, koridorda çok daha kötü dayak yediğimiz için kapağı hücreye atmıştım. 'Sevgili' doktorumuz çizmeleriyle beni haşat ettikten sonra, dayağı sürdürme görevini yanındaki erlere devretti. onun hücreden çıkışını gören erler bir yandan ranzayı copluyor, bir yandan da fısıltıyla yalvarıyorlardı:

"Abi, size vurmak istemiyoruz ama vurmazsak içtimada subaylar bizi dövüyor. Ne olur, sesin yettiğince bağır, biz ranzanın demirlerine vuracağız! Ama sen bağırmazsan dövmediğimiz anlaşılır."

Günde birkaç kez yapılan sayımlar, sık sık koğuş baskınları, cezaevi içinde her canlıya 'tekmil' verme zorunluluğu -bırakalım canlıları, karavanayı alırken, yemeğe bile tekmil verme zorunluluğu getirildi sonraları- ile arkadaşlarımız idam edildikten sonra Mamak bütünüyle tatsızlaştı!

Kısa bir süre sonra, Niğde Cezaevi'ne nakledildik. Ve sivil cezaevinde uzun süreli yeni bir mahkûmiyet dönemi başladı bizim için...

ON SEKİZ İDAM

Bugün karar verilecek. Sabah erkenden kalkıp kahvaltımızı yaptıktan sonra giyiniyoruz. Bu kez araçlara değişik bir sıralama ile bindiriliyoruz. İlk önce her zamanki gibi Deniz'le Yusuf, sonra Dede ile beni birlikte kelepçeleyerek bindiriyorlar. Yine büyük bir telaş var. Ama ilk mahkemeye götürüldüğümüz günden farklı bir telaş bu. İlk seferinde, hem onlar, hem biz çok gürültülü idik. Bu kez ortama sessiz bir telaşe egemen.

Mahkeme binasına getirilip indirildiğimizde, gözüme çarpan ilk şey, her bir yanın öbek öbek insanla dolu oluşu idi. Olabildiğince sessiz davranarak arabadan indirilen bizleri büyük bir ilgiyle seyrediyorlar. Herkes gözlerini daha fazla açmış, boyunlarını uzatmış, birbirlerinin üstüne abanarak bizi izliyor.

Ben de görebildiğim kadar fazla şey görme arzusundayım. Bu nedenle dikkatle çevremi izliyorum. Bu telaşlı selden geçerek mahkeme salonuna getiriliyoruz. Aynı sessiz kalabalık mahkeme salonunda da var. Ne tarafa baksam, haki renkli giysiler içinde insanları görüyorum. Elbiselerinin üstünde bol bol yıldızlar, aylar, sallanan kordonlar, madalyalar, şeritler... Ve kıpkırmızı yüzler. İnsanın gözlerini kör edercesine suni bir ışığa boğulmuş salon. Televizyon için güçlü spotlar koymuşlar. Buna ek sık sık fotoğraf makinelerinin flaşları patlıyor.

Yerlerde sık sık üstünden atlamak zorunda kaldığımız kablolar.

Önceleri, yirmi-yirmi beş sandalye olan sanık bölümünde bu kez iki sandalye var. Oturtmuyorlar... Hâkimlerin suratları kıpkırmızı; yüzlerindeki ter damlacıklarını üç-dört metrelik mesafeye karşın rahatlıkla seçiyorum.

Can dostum Dede ile ellerimizi arkamıza kavuşturmuş sakince bekliyoruz. Elverdi bir şeyler mırıldanıyor. "Anayasanın 146. Maddesi, ... tağyir, tebdil vs..." Çoğu anlamadığım, anlamak da istemediğim, sevmediğim sözcükler. Ama okunanın ne anlama geldiğini çok önceden zaten biliyoruz. Mırıltı bittikten sonra, Elverdi zorlanarak elindeki kalemi kırıyor. Dede'ye bakıyorum. Her zamanki gibi sakin ve sıcacık gülümsüyor.

Bir gün sonra, *Hürriyet* veya *Günaydın*'da ikimizin idam cezası kararını dinlerken çekilmiş bir resmimiz çıktı. Dede öylesine sakin ve öylesine güzel gülümsüyor ki, gören de çok sevdiği kızı babasından istemiş, adam vermeyi kabul ettiği için gözlerinin içi gülüyor sanır.

Cezaevine getirilince arkadaşlardan dinlediğime göre, elbet, bazı farklarla, üç aşağı beş yukarı, aynı sahne tekrarlanmış.

Dede ile ben slogan atmamıştık. Ama diğer arkadaşların tümü karar okunduktan sonra slogan atmışlardı. "Kahrolsun, Faşizm! Yaşasın, Bağımsız Demokratik Türkiye!" en çok haykırılan slogan olmuş. Elbet sloganlar susturulmaya çalışılmış. Kiminin ağzını kapatmışlar, kimine tekme tokat girişmişler. Hele de nedense Azeri'ye özel bir gıcığı olan Türüng, Hemşerim'le ikisi slogan atmaya başlayınca, askerleri yarıp gelmiş ve bizzat tekmelemeye başlamış. Bir yandan da küfrederek; "Hâlâ mı bağımsız Türkiye!" diye bar bar bağırıyormuş.

Mamak'a getirildiğimizde, her zamanki gibi koridorda kelepçelerimizi açmıyorlar. Mahkemede olduğu gibi, sessiz bir telaş cezaevinde de var. Şimdiye kadar zaten bize karşı iyi davranan sivil gardiyanlar son derece nazik. Tüm arkadaşlar kapılara öbek öbek yığılmış. Kapılar kapalı olduğu için, gözetleme deliklerinden bizi görmeye çalışıyorlar. İlk önce kelepçeli olarak Deniz'le, Yusuf'u götürüyorlar. Çıt yok cezaevinde.

"Ne oldu?" diye gözleriyle soran arkadaşlara, Deniz bağırarak:

"ON SEKİZ İDAM!" diyor.

ÖLÜME ÇEYREK KALA... YİNE DE MAVRA

Son günler... Dışarıdakiler; avukatlarımız, tanıdıklar, bizi seven insanlar, demokratlar, devrimciler, tüm yolları denemiş; yüzde bir umut yok!

Çoktandır, üçünü bizden ayırdılar. Biz ön hücrelerdeyiz, onlar arka hücrelerde. Şimdi anımsamadığım bir nedenle, cezaevi yönetimi Azeri ve bana 'disiplin cezası' veriyor. Hücrelerimizin sadece geceleri kilitlendiği ön hücrelerden alınıp 'disipline sokulmak' için arka hücrelere kapatılıyoruz.

Bizim için ceza değil ödül bu yaptıkları. Azeri ile beni aramıza birer hücre boşluk koyarak kapatıyorlar. Havalandırmaya çıkmamız yasak. Umurumuzdaydı, sanki! Deniz, Hüseyin ve Yusuf da birkaç hücre ileride. Konuşmamıza kimsenin karıştığı yok. Üstelik, cep aynalarımızla koridoru da gözleyebiliyoruz.

Onları da birer hücre ara ile kilitlemişler. İntihara karşı bir önlem için olsa gerek, hücrelerindeki lambalar koridora alınmış. Başlarında da gece gündüz nöbet bekleyen bir er var.

Dede'nin elinde, *"Gerilla Savaşı ve Marxizm"* adlı kitap var. Pür dikkat kitap okuyor. Kimi zaman okumayı kesip yüksek sesle yorumlar yapıyor.

Yusuf'un hücresinin duvarında yine Pir Sultan Abdal'ın resmi. Bu resim daha önceki hücresinde de vardı. Şimdi buraya getirmiş. Resimde koskoca bir idam ilmeğine kafası geçirilmiş durumda, ak libaslar için korkusuzca idamını bekleyen Pir Sultan Abdal var.

"Biz gidiciyiz, bu kesin. Kendinizi sıkı tutmalısınız!" diyor Yusuf.

"Belli ki mapusluk süreci bu kez uzun olacak sizin için. Biz gittikten sonra üstünüze çok geleceklerdir. Kendinize bir uğraş bulun, bol bol okuyun; hatta ikinci bir dil öğrenmeye çalışın. Yoksa zamanı tüketmeniz kolay olmayacaktır."

Ne diyebilirim ki can dostum? Katline çeyrek kala arkadaşlarını düşünen, senin gibi bir dosta ne diyebilirim? Sessizce dinliyorum öğütlerini sadece.

Deniz, biz arka hücrelere getirilir getirilmez mavraya başlıyor.

"Vaay, Garson Ayhan! Ben sana savunmayı okuma demedim mi? Yine yedektesin işte, heriflerin kafası kızıp sayıyı yükseltirlerse, sıra bu kez sana gelecek."

Gülemiyorum. Burnumun direği sızlıyor. Katline çeyrek kala bile mavra yapan Deniz'e şaşırmıyorum. Ne ki, böylesi bir durumda mavraya katılmak gelmiyor içimden. Son anda onlarla birlikte olmaktan gizli bir kıvanç duyuyorum. Ama "Bunu bile belli etmemem gerekir," diye düşünüyorum.

Nöbet bekleyen erler konuşmamıza ses çıkarmıyorlar. Sadece işgüzar olanları üstlerine yetiştirmek için ara sıra not tutmaya çalışıyorlar.

Disiplin cezasının ikinci günü. Deniz, yüksek sesle ve tane tane konuşarak anlatmaya başlıyor. Elbet nöbetçi er de pür dikkat, bir süre sonra cebinden bir defter çıkarıp not almaya başlıyor.

"Dinle Yusuf!.. Bizim yaptığımız resmen enayilik! Hani bu bizi yöneten, emirleri veren, her şeyi planlayan başkanımız *'Korkmayın sizin kılınıza zarar gelmez, size kimse bir şey yapamaz!'* diye garanti vermişti bize? Ne oldu, hani, verilen sözler? Yahu işin şakası yok, bu adamlar ciddi ciddi bizi asmaya hazırlanıyorlar, bizim başkandan ise hâlâ ses seda yok. Başkan ne kadar büyük adam olursa olsun, son ana kalırsa bir aksilik olur; bakarsın o müdahale edemeden herifler bizi sallandırmışlar."

Nöbetçi asker duyduklarını yazmaya çalışıyor ama yetişmesi olası değil. Ara sıra yazmayı bırakıp sadece dinliyor.

Elinden gelse, "Deniz, ne olur biraz daha yavaş konuş; not tutamıyorum!" diyecek. Deniz de farkında elbet bu durumun, uzattıkça uzatıyor.

"Valla ben bir gün daha beklerim arkadaş; yarına kadar bir ses çıkmazsa bizzat kendim Komutan'a gidip bu herifi ihbar edeceğim. Bizi sallandırsınlar, o ise keyif sürsün olacak iş mi bu? Sana önemli bir şey daha açıklayacağım şimdi; sıkı dur, Yusuf!.. Bu bizim Başkan'a benim güvenim ne zaman sarsıldı, biliyor musun? Beni bir gün tek başıma yanına çağırdı; iktidar ele geçirilince beni Genel Kurmay Başkanı yapacağını, söyledi; sana ve Hüseyin'e hangi makamı vereceğinin ise hiç sözünü etmedi. Herif herhalde bizim de aramızı açmaya çalışıyordu..."

Deniz bu, mavraya başladı mı susmak bilmez; bugün de öyle. Büyük bir olasılıkla hazırlıklı bir mavra bu. Çünkü hiç ikirciklenmeden Yusuf da katılıyor mavraya.

"Seninki de iş değil Deniz! Bugüne kadar hiç boyun eğmedik. Son anda, ucunda kellem de olsa, adımın kalleşe, ihbarcıya çıkmasını istemem. İlla ihbar edeceksen, beni karıştırma arkadaş! Ucunda ölüm bile olsa, ben sır vermemeye kararlıyım."

Resmen tiyatro oynanıyor. Deniz'e erkeklik nutku çeken Yusuf'u göremesek de, gülmemek için kendini zor tuttuğunu ses tonundan anlıyoruz.

Yusuf, Deniz'in ihbarcılığına bozulup küsüyor! Deniz ise, onu ikna etmeye çalışıyor. Ortalık sessizleşince, nöbet değişimi için zaman dolmadığı halde, nöbetçi er sessizce sıvışıyor. Er kapıdan çıkar çıkmaz, kahkahalar patlıyor.

"Tamam, zokayı yuttular; durun bakalım, şimdi ne olacak?" diyor Deniz.

Birkaç dakika sonra, bir yedek subay, gardiyanlardan birisi ile içeri geliyor. Subayın konuşması son derece kibar:

"Deniz, Komutanım sana bir şey sormak istiyor. Asker sözü veriyorum, merak edilecek bir şey yok. Lütfen, bizimle Komutan'ın odasına kadar gel!"

Deniz, son derece sakin.

"Bu saatte merak edilecek ne olabilir ki açın kapıyı geleyim!" diyor.

Hep birlikte çıkıyorlar. On-on beş dakika geçiyor, hâlâ ses seda yok. Hepimiz meraktan çatlayacağız. Biraz sonra Deniz'in dış koridorda sağa sola selam veren sesini duyuyoruz. Hücresine kapatılır kapatılmaz, bizi meraklandırmadan mavranın devamını anlatmaya başlıyor:

"İzzet ikramı görecektiniz; çaylar, sigaralar, arkasından nefis bir kahve. Komutan, "Bu sırrı koparırsam, muhakkak General olurum," diye düşünüyordu. Ne diller döktü adamcağız: 'Deniz, evladım; aslında seni çok seviyoruz. Biz senin ve arkadaşlarının ne kadar yurtsever, ne kadar yiğit insanlar olduğunuzu biliyoruz. Bu işleri tek başınıza yapmadığınızı ve yapamayacağınızı da çok iyi biliyoruz. Arkanızda çok büyük adamlar var. Ama görüyorsunuz işte, sizleri öne sürdüler; kendileri arkada kaldı. Boşuna bekliyorsunuz. Bu kalleş herifler sizin idamınıza bile ses çıkarmayacaklardır. Kendi kendinizi niye harcıyorsunuz. Daha çok gençsiniz; sizler yaşarsanız, eminim, bu vatana daha çok büyük hizmetleriniz olacaktır. Seni özel olarak niye çağırdım, biliyor musun? Üstlerim sizi yönlendiren büyük adamlar olduğunu çok iyi biliyor. Ama ellerinde kesin bir kanıt yok. Söyle, şu kalleş başkanınızın adını, asker sözü veriyorum, kesinlikle idamınızı engelleyeceğim!'

Bu uzun nutuktan sonra hemen araya girdim.

'Bizden her şeyi bekleyebilirsiniz ama kalleşlik asla! Bizden can çıkar, sır çıkmaz! Eğer biz idam edilir ve başkandan bir ses çıkmazsa, arkadaşlarımız Aldıkaçtı'dan elbet hesap soracaklardır!' Birden şoke olmuş gibi davranıp sözde düzeltmeye çalışıyorum.

'Bakın, Komutan; Orhan Aldıkaçtı ismi, rastlantıyla ağzımdan çıktı. Kendisi bizim başkanımız falan değildi. Lütfen, üstlerinize gidip Deniz'in ağzından kaçırdığına göre, başları Aldıkaçtı imiş, demeyin! Sonra ben hain durumuna düşerim!'

Komutan öyle bir sevindi ki:

'Yok, evladım; kesinlikle kimseye bir şeyden bahsetmem! Yine de sizi kurtarmak için elimden geleni yapacağım!' diyordu. Ama halini görecektiniz, büyük bir meydan savaşı kazanmışçasına sevinçliydi."

Deniz sözünü bitirir bitirmez, hepimiz kahkahayı basıyoruz.

Bu büyük 'sırrın' Komutan tarafından ciddiye alınıp alınmadığını, üstlerine iletti ise, fırça yiyip yemediğini bilmiyorum.

Deniz'e ilişkin çok şeyler yazıldı. İnanıyorum ki daha çok şey de yazılacaktır. Ama benim tanıdığım Deniz buydu işte; katline çeyrek kala planlı-programlı mavra yapabilecek kadar hayata bağlı, son anda karşı tarafı 'ti'ye alabildiği için sevinçli, rakiplerine bir gol daha atabildiği için neşeli...

Genellikle elde silahı ile savaşan Deniz anlatılır. Bu yanını hemen herkes biliyor onun. Ben bu yanını anlatmayacağım size.

Dopdolu yaşamasını bilen bir Deniz'di benim tanıdığım, onu anlatmaya çalışacağım. Merak etmeyin! Yukarıda anlattıklarım, birlikte yaşadığımız tek mavra olmayacak ona ilişkin. İleriki sayfalarda onun kelime olarak da çok sevdiği, birlikte yaşağıdımız, tanığı olduğum mavraların tümünü aktarmaya çalışacağım.

O zaman, inanıyorum ki sizler de daha iyi tanıyacak, daha çok seveceksiniz Deniz'i...

(Not: Orhan Aldıkaçtı, o dönem, Deniz'in sık sık kapıştığı, İstanbul Hukuk Fakültesi'nin Dekanı idi.)

NE CAN, NE ŞEN İNSANDI, SENİN O LAZ DOSTUN, BE, DENİZ!

Cihan'ı çok severdin, değil mi Deniz? Kızıldere'de sıkıştırılıp öldürüldükleri gün, her günkünden farklı bir Deniz oldun ilk defa. Kendi idamına adım adım gittiğin günlerde bile neşenden bir şey kaybetmezken, Cihan'ın öldürüldüğünü duyduğunda altüst olmuştun. Hep Cihan'ı konuşmak istiyordun o gün.

Senin kadar yakından tanımadım Lazoğlu'nu. Çok kısa tanışıklığımız güç şartlarda oldu. Güç ve dostluğu pekiştiren şartlarda. Florya sırtlarındaki Komiser'in evinde saklandığımız günlerde, Sansaryan Han'ın telefonlu hücrelerinde pekişti dostluğumuz.

Son gördüğümde yürüyemiyordu. Onlar telefonlu hücrelerde, bense tabutlukta kalıyordum. Onun şen şakrak kahkahalarını duyduğumda, sıfır olan moralim birazcık yerine gelmişti. Ben getirildikten biraz sonra, onu tuvalete götürdüler. Ayakları sarılı olduğu için yere basamıyor ve iki arkadaşının yardımı ile yürüyebiliyordu. Önümden geçerken, yüzünde o her zamanki tatlı gülümseyişi vardı. "Sıkma canını, bugünler de geçer," diye seslenip bana moral vermeye çalışıyordu.

Az ama öz, doyumsuz bir dostluğumuz oldu Cihan'la. Sen onu hep överdin. Cihan'ı yakından tanıdıktan sonra, ne denli haklı olduğunu, daha iyi anladım Deniz.

O şirin, şipşirin evde kaldığımız günlerde, sanki radyoda ismi ilk sırada okunan kaçaklar değil de, tatil yapan gençlerdik. Çok büyük sorunlarımız olmasına rağmen, o da senin gibi mavra yapmadan duramıyordu hiç.

Emekli, babacan bir komiserin tek katlı evini kiralamışız. Evin bir yanında onlar kalıyor, öte yanında biz. Birbirimizin

seslerini duyuyoruz. Duvarlar o kadar ince. Evin önünde, emekli komiserin yaşlı eşinin özenle baktığı küçük bir bahçe var. Meyve ağaçları, çiçekler ve de envai çeşit gül. Hava güzel olunca sık sık dışarıda oturuyoruz. Karşılıklı yemek ikramları, birlikte içilen çaylar, kahveler. Neredeyse, aynı aileyiz ev sahiplerimizle. Cihan, hastalığının nekahat devresini geçiren Kayserili zengin bir tüccarın oğlu pozlarında. Kalp ameliyatı olduğu için doktorlar kendisine rahat bir ortamda dinlenme tavsiye etmişler! Bakıcı rollerinde iki kız arkadaş var. Ben, birkaç günlüğüne yanlarına gelmiş bir akrabayım. Bir de sık sık yanımıza uğrayan Cihan'ın avukatı rollerinde Yıldırım.

Evin önündeki sundurmada kahvaltımızı yapmış, Cihan'la sohbet ediyoruz. Çocukluk günlerini, Karadeniz'i, mısır tarlalarını, fındık bahçelerini anlatıyor.

"Koskoca çamların tepelerine sincap gibi tırmanırdık. Bu becerimi hâlâ kaybetmemişimdir," diyor.

Oturduğumuz sundurmanın yanında upuzun bir çam ağacı var. Bir an şeytan dürtüyor.

"Atma Recep!" diyorum, "halep oradaysa arşın burada, kaç dakikada tırmanabilirsin şu çamın tepesine?"

"Saat tut. Bir dakikada tepesine çıkıp inemezsem, tüm evin işlerini ben yapacağım. Ama çıkıp inersem, bugün hiçbir iş yapmıyorum, tamam mı?"

Ben, onun hasta(!) olduğunu hatırlayıp vazgeç, dememe kalmadan, kedi gibi ağaca tırmanıp inmiş ve ben iddiayı kaybetmiştim. Neyse ki 'kalp hastası'nı bu halde ne ev sahiplerimiz ne de komşularımızdan gören olmadı.

'Balyoz Harekâtı'nda da yine, çocuklar gibi şendik.

Erim, her fırsatta 'balyoz' gibi tepemize inmekten bahsediyordu. Yapılan genel arama-taramalara da herhalde bu nedenle, 'Balyoz Harekatı' deniliyordu.

İkinci 'Balyoz Harekâtı'nda hep birlikte Komiser'in evinde idik. Korkmakla birlikte neşemizden çok şey yitirmemiştik. Yeni bir eğlence konusu bulup çıkarttık kendimize.

'Balyoz Harekâtı' birkaç gün önce bildiriliyor. Üç dört gün vaktimiz var. Dağılmamız, yeni evler bulmamız, hemen hemen

olanaksız. İyi bir senaryo hazırlayıp evde kalmaya karar veriyoruz. Ve hemen 'kamuflaj' harekâtına başlıyoruz. Paraya kıyıp etinden, sebze-meyvesine, rakısına, şarabına varıncaya kadar iyi bir alışveriş yapıyoruz. Evde kalan kız arkadaşlardan Gülşen yemek yapmakta usta. Bir gün evvelden hazırlıklar başlıyor. Balyoz'un indirileceği gün, nefis bir bahar pazarı. Hava, tam şölen havası.

Pazar, erkenden bahçede nefis bir sofra kuruyoruz. Bir sürü soğuk meze, salatalar, rakı, şarap. Izgarada pirzolalar cızırdamaya başlıyor. Elbet Komiser amcamızla eşi de davetlimiz. İki şirin ihtiyar, bu 'sürpriz' davet nedeniyle çok sevinçliler.

Komiser, iki tek attıktan sonra, udunu alıp geliyor. Kısık sesiyle eski İstanbul şarkılarından oluşan bir konser veriyor bize. Zaman zaman şölen havasına tam uysun diye, biz de koro halinde şarkılara katılıyoruz. Cihan'la benim belimde koca birer tabanca var. Ne olur ne olmaz! Hiçbir kurtuluş yolu bulamazsak çatışarak kaçmayı deneyeceğiz. Karar böyle.

Öğle vakti. 'Şölen'in en neşeli yerinde 'balyoz'cular sökün ediyor. Bir astsubay, birkaç er bahçeye geliyorlar. İzzet ikram o biçim!

"Bir iki lokma yemeğimizi yemeden, bir iki kadeh atmadan hayatta bırakmayız. Hepiniz sabahtan beri yorulmuşsunuzdur!"

Astsubay, Komiserimizi tanıyor.

"Komiserim, çok sağ olun ama biliyorsunuz işimiz var, anarşistleri yakalayacağız!"

Cihan lafa karışıyor:

"Boş verin, şimdi anarşistleri, sonra yakalarsınız. Yakalayamazsanız, anarşist, diye bizi götürürsünüz."

Astsubay ısrarlarımıza dayanamıyor.

"Neyse, hatırınızı kırmayalım; yakalayamazsak akşama gelir sizi götürürüm, ona göre! Ama üstlerime ne diyeceğim; siz akşama kadar zil zurna olursunuz; oysa 'şehir eşkıyaları' kafa çekmez."

"Canım, siz de bunlar sarhoş şehir eşkıyası, dersiniz!"

Kahkahanın bini bir para. Astsubayı masaya oturtuyoruz. Askerler ısrarlarımıza rağmen oturmuyor. Ama Gülşen onlara da birer tabak hazırlayıp veriyor. Komiser udunu kucaklıyor:

"Boğaziçi, şen gönülleeeer yatağı..."

Güle oynaya, 'Balyoz Harekâtı' sona eriyor. Bizimle birkaç dakika oturup neşemize ortak olan astsubay, kimliklerimize bile bakmadan 'şehir eşkıyaları'nı aramak için görevinin başına dönüyor. Rahat bir nefes alıp Cihan'la ikide bir düzeltmek zorunda kaldığımız tabancaları eve zulalayarak şölene devam ediyoruz.

Florya'daki evi terk etmeye karar verdiğimizde, senin Lazoğlu tutturdu:

"Git, bir bisiklet bul, getir!"

"Yahu, ne yapacaksın, bisikleti? Zaten iki gün sonra ayrılacağız."

"Olsun, sen bir bisiklet bul; ben binmesini öğreneceğim!"

"Sonra?"

"Sonrası var mı, Ato? Belki bir aksilik olur, Tufan rahatsız falan olur, motoru kullanmak zorunda kalırım."

Olacak iş değil, vazgeçirmeye çalışıyorum.

"Cihan iki günde önce bisikleti, ardından da motor kullanmayı öğrenemezsin; gel, vazgeç, bu sevdadan!"

Ama seninki, Nuh diyor, peygamber, demiyor. Bir bisiklet kiralayıp geliyorum. Evin arkasında çimenlik bir arazi var. Bizim kalp hastası bu kez düşe kalka bisiklet öğrenmeye çalışıyor. Elbet, sık sık düşüyor, ağaçlara çarpıyor. Her bir yanı yara bere içinde kalıyor. Ama inadı inat; sonunda birazcık öğreniyor. Motor geldiğinde de bu kez tutturdu:

"Ben bunu da kullanmayı öğreneceğim."

Neyse ki motordan düşmesinin bisikletten düşmekten çok daha ciddi sonuçları olduğunu görüp, bu işten vazgeçti. Tufan'ın arkasında yola çıkarlarken:

"Çok zorda kalırsam kullanacağım motoru, görürsünüz," diyordu gülerek.

BEYAZ ATLI PRENS

Diyarbakır Cezaevin'den tahliye olduktan sonra, dağa çıkmak için son hazırlıkları yaptığımız günler. ODTÜ yurtlarının, daha sonra basında meşhur olan 201 ve 202 No'lu odaları bir tür karargâhımız. Bir kısmımız orada kalıyoruz. Gelip gidenler, tartışmalar için bir tür misafirhane görevi görüyor bize bu odalar.

Deniz'in de İstanbul'da kalması olanaksız hale gelmişti. Bir bahane bulup ikide bir tutukluyorlar. Aslında kalmasına gerek de yok. Nasıl olsa yakında dağa çıkacağız. ODTÜ yurtları göreceli olarak daha güvenli olduğu için, Deniz de bir süredir bu odalarda kalıyor. Deniz'le konuşmak, tartışmak isteyenler, ODTÜ yurtlarına geliyor.

Adımız, 'Dağcı'ya çıkmış. Biz de dağa çıkacağımızı saklamıyoruz. Kendi aramızda bile saklı tutulan tek konu, bunun ne zaman ve nerede gerçekleştirileceği. Bu gizliliğin dışında, çevremizdeki devrimcilere tek doğru çözümün, dağa çıkmak ve gerilla mücadelesine başlamak olduğunu, açıkça belirtiyor, propaganda yapıyorduk.

Gündüzleri ortalıkta fazla bir şey görünmüyordu. 201-202 No'lu odalara gelenlerle gün boyu sosyalizmin sorunları tartışılıyor, yeni mavra konuları bulunuyordu. Geceleri ise, sadece bizim ekibin katıldığı hummalı bir faaliyet sürdürülüyordu. Açık arazide eşyaların depolanacağı sığınaklar kazılıyor, yiyecek depo ediliyor, giysiler paketleniyordu.

Henüz netleşmemiş başka gruplar da vardı. Bunlarla da sabahlara kadar süren tartışmalar yapılıyordu. Ne ki, gerek

Deniz'in gerekse Dede'nin, diğer gruplarla birlikte bir şey yapılamayacağı inancı giderek kesinleşiyordu. Sadece Deniz'in DÖB'teki (Devrimci Öğrenci Birliği) bazı arkadaşları birlikte hareket etmeye kararlıydılar.

Görev alanlarımız ayrı olduğu için, Ankara'dakilerin ne yaptıklarına ilişkin fazla bir bilgim olmuyordu. Biz, birkaç arkadaş, Malatya köylerinde, dağlarında cirit atıyorduk. Görevimiz dağa malzemelerimizi taşımak, başlangıçta gerekli olan gıda depolamasını sağlamaktı. Bu nedenle genellikle zamanım Ankara dışında geçiyordu. Her ODTÜ'ye gelişimde Deniz'in ayrı bir mavrasına şahit olarak geri dönüyordum.

Geniş ODTÜ arazisinin etrafında hâlâ köyler vardı. Bu köylerin birinden artık hiçbir işe yaramayacağı düşünülen bir at, sahibi tarafından salıverilmişti. Bu kemikleri sayılacak kadar cılız, beyaz at, yurtların etrafını dolaşıyor, öğrencilerin verdikleri yiyeceklerle karnını doyurarak son günlerini yaşıyordu. Bizimkilerin birisi tutup getiriyor bu atı. Deniz'le Yusuf arasında ata kimin bineceği konusunda kavga(!) çıkıyor. Kavgayı kazanan Yusuf, ata ilk binme hakkına sahip oluyor. Kısa bir tur attıktan sonra da, getirip Deniz'e teslim ediyor:

"Al, senin olsun, bu uyuz bir beygir; böyle bir ata binmek benim şanıma yakışmaz!"

Bu kez Deniz deniyor. Denemesine deniyor ama at o kadar çelimsiz ki, Deniz'in uzun ayakları yerlerde sürünüyor. Ama o pür ciddi. Gariban atın kendi başına gidecek gücü olmadığı için, Deniz'in talimatıyla ekipten iki kişi tarafından çekilerek, kız yurdunun önüne getirildiğini anlıyoruz.

"Hüsniyeee; kız, Hüsniye! Beyaz atlı prensin seni kaçırmaya geldi; hadi, hazırla bohçanı bakalım!"

Kız arkadaşlar pencerelere doluşmuş, kahkahadan kırılıyorlar. Ama Deniz'in çağrısını birkaç kez yinelemesine rağmen, 'Hüsniye' bohçasını hazırlamadığı, atta da Deniz'i taşıyacak derman kalmadığı için, 'Beyaz Atlı Prens' kız yurdunu yaya olarak terk etmek zorunda kalıyordu.

Deniz'i ilk kez Cağaloğlu'nda yapılan izinsiz bir gösteride görmüştüm. Henüz tanışmıyoruz. Ben gösteriyi kaldırımdan bir seyirci gibi izliyordum. Bizim Ankara'daki gösterilerimizden çok farklı bir görünüş. Deniz sırık gibi boyuyla en önde, tam bir orkestra şefi. Arkasına dönüp elleriyle, herkese yere oturmasını işaret ediyor. Herkes çöktükten sonra, kendisi de çöküyor. Birden slogan atarak fırlıyor ayağa; ardından tüm kitle. Doğrusu kıskanıyorum bu gösteriyi; müthiş militan bir görünümü var çünkü.

Beş on metre ötede 'fruko'lar barikat kurmuş. Kimsenin onlara aldırdığı yok. İkide bir 'fruko'ların ayaklarının altına molotof kokteyli atılıyor, onlar da paçalarından tutuşmamak için kaçışıyorlar, böylece sürüp gidiyor izinsiz gösteri.

Deniz'i ikinci görüşüm, yine İstanbul'daki bir gösteride oldu. Hâlâ tanışmıyoruz. 6. Filo'ya karşı, kanuni, izni alınmış edepli(!) bir gösteri yapılıyor. Gösteri yeri, Beyazıt Meydanı, Üniversite kapısının tam önündeki alan. O yaz İstanbul'da çalıştığım için, gösteriye ben de katılıyorum. Konuşmalar yapılırken, bir ara kapının ardından gürültüler geliyor. Yine Deniz en önde, arkada ekibi, bir heyecan fırtınası olarak gösteri alanına giriyorlar. İçimize karışmadan, göstericilerin etrafında slogan atarak dolaşıyorlar. Sloganları basit ve anlaşılır:

"Laf yok hareket! Harekette bereket!"

Kimse bu gruba karışmıyor, havaya birkaç el silah attıktan sonra, geldikleri gibi gidiyorlar. Hiçbir kargaşalık olmadan miting edepli(!) bir şekilde sürüyor.

Deniz, yürüyüşlerde, kavgada en önde olduğu gibi, mavrada da hep en öndeydi. Kimsenin aklına gelmeyecek şakaları bulan, öncülük eden hep o olurdu.

Biz dağa çıkmak için son hazırlıkları yaparken, üniversitede hayat kendi akışı içinde sürüp gidiyordu. Hâlâ yapılıyor mu bilmiyorum. Ama o dönem, her sene geleneksel hale gelmiş bir kış koşusu yapılırdı. Yurtların önünde yapılan bu yarışa kendisine güvenen herkesin katılma hakkı vardı. Yarış, kız

yurdunun önünden başlar, kampus içinde, on-on beş kilometre koşulduktan sonra yine yurtların önünde son bulurdu.

Bugün yine yarış var. Kalabalık bir öğrenci kitlesi yarışı izlemek için yurtların önünde toplanmış. Her ne kadar üniversitede geçici de olsak, yarışı izlemek bizim de hakkımız; tam takım biz de yarışın başlama yerindeyiz.

Hakem ısınmak için zıplayan atletlere son açıklamaları yapıp;

"Dikkat, herkes yerine!" diye bağırıyor.

Tüm atletler gözler ilerde, bir an evvel fırlamak için silah sesini bekliyorlar ve "Booommm!" tok bir silah sesiyle hepsi ileri fırlıyor.

"Durun, yahu, ben henüz silah atışı yapmadım!" diye bar bar bağıran hakem, atletleri tekrar yarışın başlama çizgisine getiriyor.

Tüm seyirciler kahkahalarla gülüyor. Deniz ise son derece sakin, silahını beline yerleştiriyor. Yine hakemin, "Dikkat!" komutu; arkasından yine bir silah sesi. Yine fırlıyor atletler. Bu kez silah atışını yapan yine hakem değil. Deniz'in elinde de silah yok. Ama bizim ekibin çoğunun belinde bir silah var. Deniz öncülük eder de başkaları durur mu? Bu kez silaha sarılan ekipten bir başkası...

Silah atışı ile yarışı başlatamayacağına karar veren hakem, bulduğu yeni yöntemi atletlere açıklıyor:

"Artık silah atışı yapmayacağım arkadaşlar; herkes bana baksın; dikkat, deyip üçe kadar sayacağım; yarış ondan sonra başlayacak!"

Biz de ikide bir ileri geri koşan atlet arkadaşları kızdırmamak için sesimizi çıkarmıyoruz.

Biz El-Feth dönüşü yakalanıp Diyarbakır Cezaevi'nde yatarken, Deniz de Bursa Cezaevi'nde yatıyordu. Diyarbakır Cezaevi'nde ilk şaşkınlığımız geçtikten sonra, örgütlenme çabamıza tam gaz devam ediyoruz. Birçok arkadaş yanımıza geliyor, saatlerce tartışıyor, birlikte yemek yiyoruz. Görüş, hep koğuşumuzda oluyor.

Yusuf ise altında bir Jawa motosiklet, deli dana gibi dolaşarak dışarıdaki bağlantıları geliştirmek için çaba harcıyor. Yanımıza o kadar sık geliyor ki, Cezaevi İdaresi artık onu da bizden biri gibi kabul ediyordu. Her gelişinde çamaşırlarını değiştiriyor, yıkanması için eskilerini bize bırakıyordu. Bazen konuşulması gereken konular bir güne sığmıyor, vakit kaybetmemek için Yusuf da bir günlüğüne bizimle birlikte 'mahkûm' oluyor ve geceleri de tartışmalar sürüyordu.

Bu anlattıklarım size abartılı gelebilir. Ama bizim kaldığımız dönem, Diyarbakır Cezaevi öyle bir yerdi ki, koğuş temsilcisi, on beş sene hüküm giymiş bir mahkûm ve Cezaevi Müdürü ile pavyonda kafayı çekip olay çıkarmış ve haklarında dava açılmıştı. Müdürünün, mahkûmla birlikte kafa çekip pavyonda kavga çıkardıkları bir cezaevinde, Yusuf'un bizimle birlikte bir gece kalabilmesi olağanüstü bir olay değildi.

Bu uzun kalışların birinde Yusuf, bizi sevince boğan haberi getiriyor:

"Müjdemi isterim; sonunda Deniz de bizimle birlikte hareket etmeye karar verdi!"

Hepimiz sarılıp öpüyoruz Yusuf'u. Artık sırtımız yere gelmez. Cezaevinde oluşumuz, silahlarla birlikte yakalanmış olmamız, hiçbiri umurumuzda değil. Bizi çok fazla tutamayacaklarını biliyoruz. Kaldı ki, Deniz de cezaevinde ama, onu da uzun süre içeride tutamayacakları belliydi. Bu haber müthiş moral veriyor bize.

FAREDEN KORKAN YUSUF!

Toplu halde ön hücrelerde kaldığımız bir dönemdi. Havalandırmaya ikişer ikişer çıkarılıyoruz. Herkesin hakkı yarım saat, bu yarım saatte ister havalandırmaya çık voleybol oyna, ister hücrelerdekilerle mavra geç, serbestsin! Elbet, bazılarımızın serbest gezebilmesi, diğerlerinin hücreden çıkamaması, kimi kez nefis mavra olanakları yaratıyordu bize.

Hapishane olur da fare eksik olur mu? Elbet, bizde de vardı. Adını, "Abdürrezzak", koyduğumuz bir fındık faresi, kimi zaman yemeklerin kokusuna dayanamaz, gündüz de ortaya çıkardı. Eğer koridorda kimse yoksa, yıldırım hızıyla o hücreden ötekine koşturur, kendisine girecek bir delik ararda. Bu gezilerinden birinde Abdürrezzak, Yusuf'un hücresine koşar. Manzara korkunç! Yusuf hücrede çıkabilecek en üst noktaya çıkmış, çığlık atmaktadır.

Anlaşılıyor ki, Yusuf, fareden deli gibi korkmaktadır. Zavallı bu korkusunu belli etmemek için şimdiye kadar çok çaba harcamış ama, Abdürrezzak hücresini ziyaret edince, her şeyi unutup bu korkusunu açığa vurmak zorunda kalmıştı.

Başta Deniz olmak üzere, mavra ekibi için tarihi bir andı bu. Ne pahasına olursa olsun, fare yakalanacak ve Yusuf'tan mavralarının intikamı korkunç bir şekilde alınacaktı. Artık günün tek konusu fare avı idi. Herkes bu konudaki tüm hünerini ortaya döküyor, çeşitli fare tuzakları hazır ediliyordu. Tüm konuşmalar da fare üzerine idi.

"İşte, çıkıyor; kesin sesinizi! Kutu hazır mı? Hay Allah, yine kaçtı!"

Üstelik şimdiye kadar mavra savaşında hep Yusuf'un yanında yer almış savaşçılar da kendisine ihanet edip cephe değiştirmişlerdi. Bu konuda tek ihanet etmeyen ve hücresinde bağırarak; "Yazıktır hayvana, bırakın gitsin; biz işkencenin her türüne karşı olmalıyız arkadaşlar, o hayvancağızın da canı var!" diyen Yusuf'a arka çıkan tek şahıs Hemşerim'di.

Fakat bu sadakatin nedeni de kısa zamanda anlaşıldı. Abdürrezzak canını kurtarmak için şaşkınlıkla bir kez de Hemşerim'in hücresine dalar. Atılan çığlıklardan anlıyoruz ki, Hemşerim de en az Yusuf kadar fareden korkmaktadır. Ve sadakatinin tek nedeni de budur. Yusuf'a arka çıkması bahane; o da kendi canının telaşındadır. Bu durum ortaya çıkınca, geri kalanlar daha da heyecanlanıyor. Abdürrezzak efendinin yakalanması artık bizim için farz oldu.

Her hücrede teknolojinin(!) tüm imkânları kullanılarak tuzaklar hazırlanıyor. Kimileri terliği yastığının altına koymuş yatıyor. Kimileri bulduğu bir kutunun içine ekmek kırıntılarını doldurmuş, kutunun üstüne bir ağırlık bağlamış; kutunun kenarına bir kalem koymuş, kalem bir ipe bağlı, ipin ucunu serçe parmağa bağlamış. Geceleri bile böyle uyuyanlar var. En küçük tıkırtıda herkes tetikte. Yusuf'la Hemşerim ise, "Tek yürek, tek yumruk" olmuş, en küçük ses duyar duymaz gürültü patırtıya başlıyorlar. Akılları sıra fareyi korkutup kaçmasını sağlayacaklar. Sonunda Yusuf'a en büyük ihaneti(!) en iyi arkadaşı yapıyor. Mavralara genellikle aktif katılmayan Dede, hücresinden sesleniyor:

"Al, işte; sonunda seni ele geçirdim, Abdürrezzak efendi!"

"Ciddi misin Dede?" Hepimiz ayaklanıyoruz. Koridorda havalanma hakkını kullanan koşuyor, Dede'nin hücresinin önüne.

"Aman, Dede; kutunun üstüne ağır bir şey koy, canlı yakalayalım şu hayvanı!"

"Hiç korkmayın; çok iyi kapana girdi, elimden kimse alamaz onu!" diyor Dede.

Yusuf'la Hemşerim inanmıyorlar elbet. Garibanlar hücrede olmasalar, savaşıp fareyi kurtaracaklar belki. Ama kilit altındalar, elleri kolları bağlı. Tek ümitleri, fare yakalanmadığı halde,

kendileri ile dalga geçiyor olmamız. Ama sesler, Dede'nin hücresinden geliyor. O zaman dalga geçilmediği açık; iş, ciddi.

Bu kez Abdürrezzak'ın serbest bırakılması için Dede'ye yalvarıyorlar. Bu da sökmeyince, tatlı haklarını, çay haklarını rüşvet olarak öneriyorlar. Yine kabul edilmiyor. Sonunda henüz sağ olan Abdürrezzak, kuyruğundan bir iple bağlanarak Yusuf'un hücresinin önüne götürülüyor.

Bu kez yalvarma sırası Deniz'de:

"Ne olur, benim havalandırmaya çıkmamı bekleyin; bu derin zevkten mahrum etmeyin beni!"

Kimsenin bekleyecek hali yok. Havalandırma sırasını kullanan Yusuf'un hücresinin önünde sallandırılıyor ipe bağlı fare. Yusuf garibanı, ranzanın tırmanabileceği en üst noktasına tırmanmış, bas bas bağırıyor. Hemşerim de aynı vaziyette.

Birkaç saatlik işkence faslından sonra, Abdürrezzak'ın naaşı yok ediliyor. Şu an tam anımsamıyorum. Bunu Yusuf'tan rüşvet yiyen gardiyanımız Nafiz mi yaptı? Yoksa içimizden birisi işkenceye(!) dayanamayıp fare ölüsünü tuvalete mi attı bilemiyorum. Ama iş bu kadarla kalmadı.

Mavra ekibi, usta bir sanatçı olan Mete'ye, pamuktan bir fare yaptırıp güzelce boyattırdı. Çok yaklaşılmadıkça, pamuk fareyi aslından ayırt etmek gerçekten çok zordu. Bu sanat eserinden elbette Yusuf ve Hemşerim'in haberi olmadı. Sonra yine aynı işlem başladı:

"Kaçıyor! Tuttunuz mu? Üstüne basmayın, ezilir hayvan! Terliği at terliği! Yahu, ne yaptınız be öldü hayvancağız; sağ yakalayacaktık!"

Herkes rolünü öylesine güzel oynuyor ki, bizimkiler yine inandı ikinci bir farenin yakalandığına. Gürültü patırtı arasında; pamuk fare kuyruğundan bir iple bağlanıyor. Yusuf'un hücresine koşturuyorum. Yine çığlık çığlığa gariban. Elinden gelse, hücre duvarını delip dışarı fırlayacak.

Sonunda dayanamayıp yumuşuyorum:

"Bak, Yusuf; bu gerçek bir fare değil, pamuktan yaptık!"

"Olsun, pamuktan da olsa ne görmeğe ne de dokunmaya cesaret edebilirim; gözünü seveyim, götür, o laneti buradan!"

Daha fazla işkenceyi yüreğim kaldırmıyor. Diğerlerinin itirazına rağmen, pamuktan fareyi parçalayıp rahatlatıyorum Yusufcuğu.

Gerekli bir not: Uzun yıllar 'işim gereği' politik dergi ve gazetelere yazılar yazdım. Bu yazıların çoğu istediğim yazılardan çok, itiraf etmeliyim ki 'istenilen' türde yazılardı. 6 Mayıs'larda da benim yazmam hemen hemen gelenek haline gelmişti. En son yazdığım 6 Mayıs yazısının değişik olmasını arzulamıştım. Arkadaşlarımı anmak için bu kez, üç aşağı beş yukarı mavrayı yazdım. Elbet çok bilinçli ve düşünülerek yazılmış bir yazı idi bu. Aklım sıra arkadaşlarımın, unutulan, unutturulan bir yanını tüm canlılığı ile yenilemek istemiştim. Deniz, Yusuf, Hüseyin, her şeyden önce insandı. Hem de çok insan! Seven, sevilen, korkan, üzülen, ağlayan, gencecik yaşta ölüme çeyrek kala mavra geçebilecek kadar da cesur insanlardı. Hele Yusuf, fareden delice korkan Yusuf, elleriyle boğazını sıkıp dilini dışarı çıkararak, "Bakın, işte; beni astıklarında görünümüm böyle olacak!" diye bakmaya yüreğimin kaldırmadığı şakalar yapabilen bir insandı.

Birçok kez tutuklanmıştı Yusuf. Tutuklanmalarının birinde; polis kafayı bıyıklarına takıp "Bunlar ne biçim bıyık, ulan?" diyerek bıyıklarını yolduklarından, bir başka tutuklanışında polislere aynı zevki tattırmamak için, sorgudan önce kendi bıyıklarını kendisinin yolduğunu anlatmıştı. Bu kadar cesur Yusuf, fareden deli gibi korkan bir 'insan'dı.

Ben bu yazıyı 'âdet-i vechile' gazeteye imzasız olarak yazmıştım. Yazı yayınlandıktan sonra, gazeteye öyle eleştiriler geldi ki şaşkınlıktan küçük dilimi yutacaktım: "Bu yazıyı yazan, proletaryaya ve halkın davasına ihanet eden birisi idi. Bu yazıyı yazan 'kahramanlarımızı' küçük düşürerek yoldaşlarımıza hakaret ediyordu... vs. vs." Şimdi bu ihaneti(!) özgürce ve hiçbir sansüre tabi tutmadan yaparak, sevgili arkadaşlarıma karşı görevimi en iyi şekilde yerine getirdiğime inanıyorum.

6 MAYIS

Mamak Askeri Cezaevi. Ön hücrelerin havalandırması. Görünen her şey, bir gün, beş gün, beş ay öncesinin aynı. Duvarlar, tel örgüler, karşıda tepesi görünen kel bir dağ bozuntusu, tutuklular, askerler, gardiyanlar, subaylar. Korkunç bir farklılık var ama bugün. Görülmeyen bir farklılık bu. Sadece duyulan ve duygularla algılanabilen bir farklılık.

İstedikleri kadar dış dünyadan koparmış olsunlar bizi; yaş ortalaması en çok yirmi iki-yirmi üç olan deli fişek, inançlı gençleriz. Cıvıltımızı kesemediler bugüne değin. Hele de sabahları. Yandaki koğuştan ödünç voleybol topu isteyenler, türkü çağıranlar, hızlı bir voltada bağırıp çağırarak kuramsal tartışmalar yapanlar, koşanlar, kültür fizik yapanlar.

"Bizim koğuşun gazeteleri nerede kaldı?" diye gardiyanlara bağıranlar,

"Er Ahmet Çelik, ön koğuş nöbetinde görüşünüze hazırdır, Komutanım!" diye çığlık çığlığa tekmil veren askerler...

Ama bugün farklı. Korkutucu bir sessizlik egemen tüm cezaevine; kimse konuşmuyor, kimse kuramsal tartışma yapmıyor; kimse şarkı türkü söylemiyor; koşan, kültür fizik yapan da yok bugün. Kimse 'Merhaba', 'Günaydın', 'Nasılsınız?' bile demiyor. Askerlerin, gardiyanların, subayların bile sesi çıkmıyor.

Havalandırmada volta atıyorum. Diğer arkadaşlarım da aynı şeyi yapıyor. Bu kez, herkes tek tek voltalıyor beton bahçeyi. Hızlı ama alabildiğine ses çıkarmamaya çalışılarak atılıyor voltalar. Becerebildiğim kadar dik tutuyorum başımı. Gözlerim yerde de olsa başım dik durmalı. Yerde bir su birikintisi var. Ona basmamaya çalışarak yürüyorum.

Bu ikinci tanık oluşum 'toplu ölüme'. Bu kez ilkindeki gibi milyonların içinde yapayalnız değilim. Kinle, acıyla, neşeyle, umutla kenetlenmiş -en azından dışarıya karşı böyle görünen- kavga arkadaşlarımla beraberim. Yine de atamıyorum yalnızlık duygusunu. Sadece ben değil, hepimiz, tüm cezaevi, mahkûmu, tutuklusu, gardiyanı, askeri, subayı, haini, ispiyoncusu, direngeni, cesuru, korkağı, herkes yalnız o gün...

Birlikteydik ama yalnızdık.

Sessizdi, cezaevi. Herkesin kendisiyle hesaplaşmasına olanak verecek ölçüde sessiz ve durağan. Anlaşmalı bir sessizlik, bu.

Bir avuç subay ve gardiyanı bir yana bırakırsak; askeri, tutuklusu, yaş ortalaması yirmi iki-yirmi üç olan bu gençlerin hepsi mi taş yürekli? Niye, hiç ağlayan, bağırıp çağıran yok? Niye, isyan etmiyor kimse?

Biz ki, sokak köpeklerine, dağ başında yanlışlıkla basıp ezdiğimiz çiğdeme üzülen, sevgililerimizin hasretine dayanamayıp iki tek attıktan sonra sulu zırtlak olan, içerikli bir filmi, tiyatro oyununu seyrederken çekinmeden gözyaşlarını akıtabilen bir kuşağız.

İşte, en yakınımızdaki, en dost üç yoldaşımızı koparıp almışlar bizden; hem de sonsuza değin!..

Niye böyle taş gibiyiz hepimiz? Ne oldu bize? Niye birbirimizin yüzüne bile bakmıyoruz? Oysa, çığlık çığlığa tüm benliğim. Biliyorum, tüm dostlarım da öyle.

Savaşıyorduk hâlâ. Haklı bir savaşı sürdürmenin doğal bir yöntemini, sessiz bir anlaşmayla sağlamıştık aramızda. Alınmış bir kararı, belirlenmiş bir taktiği yoktu bu savaşın.

Karşı tarafın temsilcileri, kapılardan, pencerelerden bakıp geldikleri gibi yine sessizce kayboluyorlardı. Bu koşullarda ancak böyle savaşabilirdik. Susarak; dişlerimizi sıkarak; başımızı alabildiğine dik tutarak; gözyaşlarımızı içimize akıtarak; olabildiğince sert adımlar atarak!.. Öyle de yaptık!

Elbet, yanıyordu yüreğimiz; elbet tüm bedenimiz dağlanmıştı; elbet, acıyla doluydu tüm benliğimiz. Ama bırakalım karşıdakileri, birbirimize bile açık edemezdik bu duygularımızı.

Erlerin, gardiyanların da çoğu üzülüyordu. Bu, yüzlerinden, oturup kalkışlarından belliydi. Ama şu bol 'yıldız'lı, 'ay'lı takım. Bu kararı verenler, planlarını yapanlar, pusu kuranlar, erketelik yapanlar... Onlar, ne düşünüyordu, o gün? Hangi duygularla doluydular? Aradan yirmi beş sene geçti, hâlâ merak ederim.

Uyudum mu dün gece? Duyduklarım düş müydü? Zincir sesleri, açılıp kapanan kapılar, postal gıcırtıları...

"Sağlıcakla kalın; kendinize iyi bakın!" diye, gür sesle bağırdı mı birisi?

YAŞAMIMI KÖKTEN DEĞİŞTİREN TARTIŞMA

1969, Dev-Genç'in etkinliğinin giderek arttığı bir yıl. Hemen her hafta, güçlü bir anti-emperyalist eylem yapılıyor. Sık sık faşist öğrenci gruplarıyla çatışıyoruz. Hemen her ay, bir Fakülte işgal ediliyor. Gündüzleri kantinlerde, geceleri yurt odalarında saatler boyu süren tartışmaların temel konusu, artık hep aynı: "Halk Savaşı."

Sosyalist arkadaşlarımın çoğunluğunu TİP sıralarından tanıyorum. 1968'e kadar TİP içinde birçok ayrılma, bölünme oluyor. Biz genellikle açık bir taraf tutmadan, Genel Merkez'e bağlı olarak TİP içindeki çalışmalarımızı sürdürüyoruz.

Sovyet askerlerinin Çekoslovakya'yı işgali ve Aybar'ın bu işgale karşı tavır alışı ile birlikte, biz de TİP'ten kopuyoruz. Bir yandan, kendi ülkemizde, 'İkinci Kurtuluş Savaşı, Bağımsızlık Mücadelemiz' söylemini dilimizden düşürmüyoruz; bir yandan da Çekoslovakya'da 'Sosyalizm'in korunması adına gerçekleştirilen bir işgali destekliyoruz! Seneler sonra bu tavır bana müthiş çelişkili gelse de o dönem işgalden yana olmak, devrim ve sosyalizmden yana olmak, gibi geliyordu bize.

Dede, Sinan, Ahmet, Mahir ve ben, TİP'ten ayrılmayı birlikte kararlaştırıyoruz. Tartışmalar daha çok benim ve Mahir'in birlikte kaldığı yurt odasında yapılıyor. Bu ara okulla ilişkimiz de sık sık tartışma konularından biri oluyor. Çoğunluğun düşüncesi, okulla ilişkinin bir an evvel kesilmesi. Mahir'le ben son sınıftayız. "Bir sene daha idare edip bir yandan da okulu bitirebiliriz," diye düşünüyoruz. Üstelik ben, üniversiteyi bitirme tezimi bile yazmışım ve çok iyi bir not almışım. Yazdığım tez,

Türkiye'de İşçi Sınıfı'na ilişkin. Aylardır Milli Kütüphane'ye gidip geliyorum. Bu kadar işin, eylemin arasında bu çalışmaya da zaman ayırabiliyorum. Tezle ilgili çalışmalarımı da devrimci bir eylem sayıyorum.

O sene üniversite tatil oluncaya kadar eylemden eyleme, toplantıdan toplantıya koşturup duruyoruz. Bir yandan da tümüne olmasa da derslere girip çıkıyorum. Topu topu, çoğu seçme ders olan birkaç ders daha kaldı. Bunları da verirsem mezun olacağım. Okul tatil olunca, ben her yıl yaptığım gibi, İzmir'e gidip bir otelde çalışarak para biriktiriyorum. Dede ve bazı arkadaşlar ise okuldan ayrılmıyorlar.

Devrimci kavga içinde en uzun arkadaşlığım olanlardan birisidir, Dede. TİP Çankaya Şubesi'ne birlikte gidip gelirdik, genellikle. Birçok seminer hazırladık birlikte; köy gezilerine, kahve toplantılarına gittik. Mitinglerde kol kola yürüdük hep; omuz omuza verip faşistlerle kavga ettik. İlk silahımızı birlikte aldık. Birlikte şarap da içtik, sinemaya da gittik. Cezaevinde birlikte yattık aylarca; yine de Dede'yi anlatmakta zorlanıyorum.

Dümdüz, hep yağlanmış gibi parlayan saçlar, dudaklarının üstünü tümüyle kaplayan, çok ender kırpılan 'Alevi' bıyığı, kavruk bir ten. Ama bütün bunlar Dede'ye ilişkin küçük ayrıntılardır, sadece. Onun belirleyici özelliği, konuşması ve konuşurken gözlerindeki titreşimlerdi. Hep karşısındakinin gözlerinin içine bakarak konuşur; düşüncelerini hiç evirip çevirmeden, en kestirme yoldan ve yalın bir dille açıklardı. Nedendir bilmem, o konuşurken karşısındaki tek sözcüğü bile kaçırmamak için çaba harcardı.

Aramızda genellikle onun düşünceleri onay bulurdu. "Neden böyle olurdu?" diye çok düşünmüşümdür. Herhangi bir düşüncesini dile getirmeden önce kılı kırk yarar, ayrıntıları düşüncesinde geliştirmeden önce söze girmezdi. Bir eylem önerisi ile geldiğinde, en önde kendisinin olacağını tümümüz çok iyi bilirdik.

Belki de bizleri etkileyen en önemli özelliği, kararlılığı idi. Çoğumuz okulla devrim arasında bocalıyorduk. Onun okulla

tek ilişkisi ise, yurt odasındaki dolabına doldurduğu ve herkes ders çalışırken başını kaldırmadan saatlerce okuduğu devrimci kitaplardı. Çoğumuz hem okula gidiyor, hem devrimci eylemlere katılıyor, deyim yerinde ise, 'o anı' yaşıyorduk. O ise, TİP döneminde bile sürekli geleceğe ilişkin planlar kuruyordu.

Okul yeni başlamış. Güzel bir sonbahar günü. Yurt odasında ders çalışıyorum. Dede giriyor birden odaya.

"Vaktin varsa, gel, biraz konuşalım," diyor.

Tavırlarından, bıyıklarıyla oynamasından belli; önemli bir şeyler var söyleyeceği.

"Biraz uzun sürebilir konuşacaklarımız, hava da güzel, bir şişe şarabımız da olsaydı, yanında biraz da leblebi... Şöyle kırlara açılır doya doya konuşurduk."

"Sorun değil, şimdi geliyorum."

Arkadaşların birinden bir şişe şarap buluyorum. Leblebi zaten dolabımda var. Nevaleyi düzdükten sonra yola koyuluyoruz.

Yurtların arkasındaki tepelere doğru açılıyoruz. Henüz bu tepeler ağaçlandırılmamış. Yine de nefis bir bitki örtüsüyle kaplı tüm doğa. Bin bir çeşit çiçek, ot, çalı... Kimi zaman yürüyerek, kimi zaman bir kaya dibinde oturarak konuşuyoruz. Daha doğrusu, genellikle Dede konuşuyor, ben dinliyorum.

"Çok düşündüm, Ato; iyi bir hazırlık yapıp 'kır gerillası'na başlamaktan başka bir yol kalmadı, gibi geliyor bana. Bunun için iyi bir eğitim görmemiz gerekiyor. Bunu yapabileceğimiz tek yer El-Feth. Ben birçok arkadaşla konuştum; onlar hemen gitmekten yana. Senin de bizimle birlikte olacağından kuşkum yok. Ne var ki, ilk grupta sen gelmesen daha iyi olacak. Biraz daha çevre edinmemiz, yeni arkadaşlar bulmamız gerekli. Sen birkaç ay kalsan ve seni Sosyalist Fikir Kulübü Başkanlığı için aday göstersek, bizim için yararlı olur diye düşünüyorum. Birkaç ay sonra ikinci grupla sen de gelirsin."

Hiç ikirciklenmeden kabul ediyorum. Gelişmelerden az çok haberim var.

Bir ay sonra ODTÜ Sosyalist Fikir Kulübü'nün Kongresi yapılıyor. Dede ve Sinan, beni aday gösteriyorlar. Sanırım, başka aday da çıkmıyor. Ciddi bir muhalefet olmadan Başkan seçiliyorum. Birkaç aylık sürede kulübü hiçbir küçük hesaba girmeden, Yönetim Kurulu'ndaki diğer arkadaşlarla birlikte yönlendiriyoruz.

Kongreden sonra ilk grup El-Feth'e gidiyor. İki ay kadar kendilerinden hiçbir haber alamıyorum.

Sabahın köründe tanıdık bir ses uyarıyor.

"Hadi, kalk, bakalım; bu kadar yattığın yeter, işimiz acele!"

Hemen yataktan fırlıyorum. Dede bu. Sıcacık gülümsüyor. Teni daha da kavrulmuş, sanki gözleri, saçları da daha parlakmış gibi geliyor bana. Kantinde bir iki lokma atıştırıp yine kırlara açılıyoruz. Bu kez şarap ve leblebi yok.

"Birinci grup hemen hemen eğitimini tamamladı. Şimdi ikinci grubu götürmemiz gerekiyor."

"Bu sorun değil Dede; gerek bizim okuldan, gerekse tanıdığımız sosyalist arkadaşlardan bize katılmak isteyen birçok arkadaş var. Hepsi haber bekliyor. Ben çoğu ile uzun uzadıya konuştum. Ne var ki, önümüzdeki günlerde İzmir'e Amerikan 6. Filosu geliyor. Yankee'lere karşı iyi bir hoş geldin(!) demek için ne zamandır hazırlık yapıyoruz. Gelmek isteyen arkadaşların tümü eylemlere katılacak. Öte yandan, benim de birden ortalıktan kaybolmam pek iyi olmaz. Gidişi, İzmir eylemlerinden sonraya erteleyebilir miyiz?"

"Elbette, erteleyebiliriz," diyor Dede. "Zaten gidiş için sürdüreceğimiz ilişkiler on-on beş günümüzü alır. Hem ben de İzmir'e gelir, eylemlere katılırım."

Sonra tek tek gidecek arkadaşları, önerebileceğimiz arkadaşları saptıyoruz. Oldukça uzun bir liste çıkıyor. Ben İzmir eylemlerinin örgütlenmesi için çaba harcarken, Dede de bazı arkadaşlarla yeniden konuşacak.

Görünümde bir gariplik olmasın düşüncesi ile, ara sıra derslere de giriyorum. Bir gün sınıfta oturmuş, Hoca'yı dinliyorum. Kapı çalınıyor, bir jandarma eri kafasını uzatmış, içeriye bakıyor. Sınıfta, topu topu, sekiz-dokuz arkadaş var.

"Atilla Keskin bu sınıfta mı?"

Hepimiz ikircikliyiz. Hoca dahil kimseden ses çıkmıyor.

"Niçin soruyorsun, ne yapacaksın?" diye ben soruyorum bu kez.

"Komutanım kendisiyle konuşmak istiyor. Çağırmam için beni gönderdi."

Aksi bir durum olsa, tek başına bir jandarma gelmezdi diye düşünüyorum. Sınıftaki arkadaşların da hemen hemen hepsi devrimci. Gidip konuşmamın daha doğru olacağı kanısına varıyoruz. Jandarma erinin yanına takılıp okulda karakol kurmuş olan Jandarma Komutanı'nın yanına gidiyoruz. Komutan bir çay ısmarladıktan sonra, hemen söze giriyor. Odada ikimizden başka kimse yok.

"Bakın, Atilla Bey kardeşim; biz sizin ne yaptığınızı çok iyi biliyoruz. Bu hafta sonu toplu halde İzmir'e gideceksiniz değil mi?"

"Evet, gideceğiz; bunun saklısı gizlisi yok ki, biz demokratik haklarımızı kullanıyoruz. Kimileri Amerika'yı seviyor, koruyor. Biz de sevmiyoruz; protesto ediyoruz."

"Tamam, kardeşim kızma; bir şey demedik! Amerikalıları protesto etmenize de bir şey demedik. Bana sorarsanız, elinize geçirdiklerinizi eşek sudan gelinceye kadar dövün. Türkiye'yi kerhane olarak kullanamayacaklarını anlasınlar pezevenkler. Ne var ki biz, emir kuluyuz. Sizin otobüsleri, yola çıktığınızda didik didik arayacağız. Otobüste, üstünüzde bir suç aleti, ne bileyim, silah, bıçak vs., bulursak, sizi tutuklamak, işlem yapmak zorunda kalabiliriz; bunun için dikkatli olun. Sizi de acele ile bunun için buraya çağırdım. Bizler de sizler gibi, yurtseveriz. Size zarar gelmesini istemeyiz."

"Bizim, silahla, külahla işimiz yok!" diye gevelesem de Komutan'a teşekkür ederek ayrılıyorum. Bunu bana söylemesi 'kötü' bir planın parçası olamaz. Komutan, aramanın hangi günler, saat kaçta nerede olacağını bile söyledi. Durumu arkadaşlara iletiyorum. Elimizde silah, sopa vb. gibi ne varsa önceden bir iki arkadaşa verip İzmir'e gönderiyoruz. Ve gerçekten

de Komutan'ın dediği yer ve saatte otobüsler durdurulup didik didik aranıyor. Elbet, hiçbir şey bulunamıyor.

İzmir eylemleri çok başarılı oldu. Gerek gündüzleri, gerek geceleri, sürekli Yankee avına çıkıyor, yakaladıklarımızı bir güzel ıslatıyorduk. Biz ODTÜ'lülerin bu konuda en büyük avantajı, İngilizce bilmemizdi. Amerikalılara, "Nasılsınız, size yardımcı olabilir miyiz?" diye yanaşıyor, sohbet başlayınca; en elverişli zamanında girişiyorduk. Yetkililer müttefiklerimizi(!) korumak için her Amerikalının yanına iki jandarma eri vermeye başladılar. Ama Allah için bu erler de korumak yerine, sanki dayak atmada yardımcı oluyorlardı.

Dede de aktif olarak bu eylemlere katıldı. Birkaç kez karakola götürüldüysek de, bir suç saptanamadığından kısa süre sonra özgür kalıyorduk.

İzmir dönüşü hemen hazırlıklara başlıyoruz. Ben Kars'a gitmeye karar veriyorum. Orada çok eskiden beri tanıdığımız sosyalist birkaç arkadaş var. Onların da geleceğini düşünüyoruz. Kars'a giderken, Erzurum'a uğruyorum. Erzurum Üniversitesi'nde okuyan, liseden tanıdığım arkadaşlarım var. Çoğu sağcı ama olsun, aramızda bağlar öyle köklü ki, onlara uğrayıp birlikte yemek yiyip sohbet etmeden geçip gidemiyorum.

Kars yolculuğu sırasında bol bol düşünme fırsatım oluyor. Son sınıftayım, önümde 'pırıl pırıl' bir gelecek; üstelik İstanbul'da senelerdir beni bekleyen güzel bir sevgilim var. Ama bir kere bile aklımdan 'Acaba vazgeçsem mi?' diye bir duygu geçmiyor. Sadece kişisel eksikliklerimi nasıl gideririm, hızlı bir eğitimle kendimi yenileyebilir miyim? Düşündüklerim esas olarak bunlar.

Kars'taki arkadaşlardan birisi çoluk çocuk sahibi; hemen karar veremeyeceğini, düşünmesi gerektiğini belirtiyor. Öğretmen bir arkadaşın köyüne kadar gidiyorum. Köy, Sovyet sınırında. Öğretmen arkadaş o kadar yoksul ki, içecek çayı bile köylülerden ödünç istemek zorunda kalıyor. O hemen gelmeye kararlı. Köyün aşağısına kadar yürüyüp, sınırın öte yüzündeki Kolhozları seyrediyoruz. Çok büyük binalar, traktörler, bu büyük binalara girip çıkan bir sürü, kadınlı erkekli insan kala-

balığı... Bizim yakada ise ne traktör ne büyük bina; evlerin tümü harabe. Öğretmen arkadaş ve bana göre bizim yakadakiler ne kadar mutsuzsa, öte yakadakiler de o kadar mutlu idiler.

Öğretmen arkadaş, hemen geleceğini, belirtiyor. Ankara'da buluşmak için sözleşiyoruz. Ama hâlâ bilmediğim bir nedenle o da gelmekten vazgeçiyor.

Ankara'ya geldikten sonra, birkaç günlüğüne Afyon'a, evimize gidiyorum. Geceleri tekrar tekrar, Regis Debray'ın, *"Devrimde Devrim"* adlı kitabını okuyorum. Önerdiği yöntemin geçerliliği hakkında bir kuşkum yok. Tek korkum, gerilla şartlarına uyum sağlayıp sağlayamayacağım. En çok düşündüğüm noktalardan birisi de, yeterince 'kavgacı' olmamam.

'Kavga'yı son derece basit algılıyorum. İlkokul, lise yıllarında hemen hiç kavga etmemiştim. Üniversite yıllarını düşünüyorum. Polis ve faşistlerle yaptığımız toplu kavgaların dışında yaptığım bireysel bir kavga örneği de yok. Tek olarak yapmaya çalıştığım bir tek 'siyasi' kavga örneği var; onda da her şeyi yüzüme gözüme bulaştırmıştım.

Sosyal demokratlara karşı ODTÜ'de seneler sonra ilk defa seçimleri kaybettik. Sosyal demokrat arkadaşları yola getirmek için 'zor' kullanmaya başladık. Sık sık önümüze çıkan sosyal demokratı, dövüyoruz. Benim öğrenci olduğum İdari İlimler Fakültesi'nde hemen herkes birbirini tanıyor. Sosyalisti, sosyal demokratı herkes arkadaş. Eylemlerde de hep birlikteyiz. Kısacası, benim dövebileceğim dişli bir sosyal demokrat yok. Yine de Fakülte'nin girişinde, sosyal demokratların ileri gelenlerinden bir arkadaşı yakalayıp girişiyorum. İtiş kakış sırasında, kapının camları kırılıyor. Üstelik belimde taşıdığım tabanca da kayıp yere düşüyor. Tabancayı gören kız erkek tüm arkadaşlar bağrışmaya başlıyor. Bağırarak hepsini susturup tabancayı belime takıyorum. Bir yandan da 'Yer yarılsa da içine girsem,' diye düşünüyorum. Tüm arkadaşların önünde rezil, kepaze oldum. Senelerdir bu Fakülte'de okuyorum. Kavgayı büyümüş gözlerle ve hayretle izleyen bu insanların çoğu az çok arkadaşım. Kimiyle folklor oynamışım, kimiyle tiyatro yapmışız, kimiyle mitinglere katılmış, senelerce aynı sıralarda dir-

sek çürütmüşüz. Herkesin tanıyıp sevdiği bir insanım, şimdi elimde tabanca onlara karşı adeta kabadayılık yapıyorum. Üstelik birkaç yumruk yiyen sosyal demokrat arkadaş ve yanındakiler olayı yatıştırmaya çalışıyor.

Elbet, olanları, Dekan'ın ve üniversite yönetiminin duymaması olanaksız. Dekan, çok sevdiğim, saygı duyduğum bir hocam; biliyorum, o da beni seviyor. Olaydan sonra hemen odasına çağırıyor. Kızmıyor, bağırıp çağırmıyor. Sadece yüzümü inceliyor. Doğrusu, ben de söyleyecek tek sözcük bulamıyorum. Uzun bir sessizlikten sonra, söylediği şunlar oluyor.

"Atilla, evladım; doğrusu, inanamadım olanları duyunca! Şimdi yapacak bir şey yok. Zorunlu olarak seni Üniversite Disiplin Kurulu'na vereceğiz. Son sınıftasın; fazla ceza almaman için elimden geleni yapacağım. Ama, senden bir isteğim var. Şurada biliyorsun, birkaç dersin kalmış. Bana söz ver; şu dersleri verinceye kadar, Kızılay'a bile inmeyeceksin. En büyük korkum, kim vurduya gitmeniz; henüz bir avuçsunuz, karşınızdakiler sizi tek tek temizlemeye çalışıyor. Siz de işi gücü bırakmış, birbirinizle kavga ediyorsunuz."

Sessizce dinliyorum. Kendimi savunacak bir sözcük bile bulamıyorum. Derin bir utanç duyuyorum sadece.

Üniversite Yönetim Kurulu daha önceki 'iyi halimi' gözönüne alarak çok az bir ceza veriyor. Sosyal demokrat arkadaş, vereceği ifade konusunda konuşmak için defalarca haber gönderiyor. Utancımdan gidip onunla da konuşamıyorum. Ama o, yine de beni suçlamayan, olayın bir yanlış anlamadan çıktığını belirten bir ifade veriyor ve şikâyetçi olmuyor.

Aslında sosyal demokrat arkadaşların çoğu da hızlı; anti-emperyalist eylemlerin gerisinde durmuyor. Sosyal demokratların yönetimindeki yeni Öğrenci Birliği de aktif olarak eylemlere katılıyor.

Sosyalist kavganın, bireysel kavgadan çok farklı olduğunu, daha sonra acı tatlı birçok sınavdan geçerek öğrendim. Ama o dönem 'kavga' denince, aklıma böyle basit bir 'dövüş' geliyordu.

Afyon'dan babamın elini öpüp ayrılırken, birden boş bulunup:

"Hakkını helal et, babacığım!" diyorum.

Önce donup kalan babam, bana sarılıp ağlamaya başlıyor. Vedalaşırken, böyle bir söz etmek olağan değil çünkü. "Olaylar çok yoğun, birçok arkadaşımız öldürülüyor," falan diye düzeltmeye çalışıyorum. O ise, hem helalleşiyor, hem de ağlıyor. Bunun daha önceki vedalaşmalara benzemediğini o da çok iyi biliyor.

İstanbul'da ise, yaklaşık yedi senedir ilişkim olan bir sevgilim var. Ayrılıp ayrılıp tekrar birleşiyoruz. O bir bankada memur; sosyalizmle falan bir ilgisi yok. Ama birbirimizi o kadar çok seviyoruz ki, benim yaptığım her şey ona göre doğru. Onunla da vedalaşmak için İstanbul'a gidiyorum. Her zaman olduğu gibi, Kadıköy Vapur İskelesi'nde buluşup, Moda'nın arka sokaklarında sarmaş dolaş geziyor, hep gittiğimiz pastacılarda el ele oturuyoruz. Sevgilim, benim kararlı olduğumu, artık birbirimizi görmenin hemen hemen olanaksız olduğunu, bir türlü anlamak istemiyor. Hiç durmadan ağlıyor; taş değilim ya, ben de ağlıyorum elbet. Ve böyle sulu zırtlak ağlaşarak, birbirimize sarılarak, zorla veda ediyoruz birbirimize...

EL-FETH

Feth'e gidecek ikinci grup belli oldu. Beklememiz için hiçbir neden kalmadı. Gidecekler gruplara ayrıldı. Adana'ya kadar ayrı ayrı gidilecek, Adana'da birbirimizi tanımadan aynı trene binecek ve Dede'nin işareti ile trenden atlayarak Suriye'ye geçecektik.

Bir gece Adana'da kaldık. Cebimizde kalan son paralarla, birer kebap yedik. Bir iki kadeh de içki içip güzel bir uyku çektik. Sonraki gün, trende buluştuk. Her şey planladığımız gibi gelişti. Hiçbir aksilik olmadan trenden atlayıp aşağıda buluştuk. Demiryolunun alt tarafında toprak bir yol var. Burada kaçakçıları getirip götüren bir cip bularak, oldukça kazık bir fiyata bizi Dicle'ye kadar götürmesi için anlaşıyoruz. Bizim yakada olduğu gibi, Suriye'de de Dicle, altına büyük kamyon lastikleri yerleştirilmiş 'sal'larla geçiliyor. Dicle'in öte yakasında kaçakçı arayan Suriyeli subaylar, bizi de yakalıyor. Dede uluslararası pasaport gibi yanından hiç eksik etmediği, 'El-Feth' kartını uzatıp, en iyi bildiği Arapça cümleyi yapıştırıyor:

"Küllin Trak Fedai." (Anladınız muhakkak ama yine de bu cümlenin "Hepimiz Türk gerillalarıyız!" anlamına geldiğini belirteyim.)

Subaylar dostça davranıyorlar. Ama bizi de hemen serbest bırakmıyorlar. Önce, karakola kadar gelmemiz gerektiğini, belirtiyorlar. Bizde Arapça, onlarda da Türkçe yok; birbirimizin yüzüne bakıp, gülmekten başka bir şey yapamıyoruz. Bir ara subaylardan birisi:

"Do you speak English?" diyor.

Sevinerek, 'Yes'i yapıştırıyoruz. Ama subay 'good-good'dan başka bir şey söylemiyor. Anlaşılan, İngilizcesi bu kadar. Konuşup anlaşma olanağımız yok oluyor. Getirdikleri yer, Urfa, Suruç köylerinden ayırt edilmesi olanaksız bir Kürt köyü. Karakol binası da, köy evleri gibi kerpiçten. Subaylar çay kahve ikram ediyor. Son derece iyi davranıyorlar. Ne ki, bizim hakkımızda Feth'den bilgi almadan bırakmaya niyetleri de yok. Dede'nin elinde sıkıştığımızda başvurabileceğimiz bir Feth'li sorumlunun adı ve telefonu var. Ama kendisi bugün başka bir şehre gitmiş ve gelmeyecekmiş; zorunlu olarak, bu gece köyde kalmamız gerekiyor. Karakoldaki subaylar, köylülerle konuşup bizi konuk etmelerini istiyorlar. Köylüler sevinerek kabul ediyorlar. Akşama, bol etli bulgur pilavı ikram ediyorlar. Karakol subayı da yemekten sonra hepimize birer paket sigara ikram ediyor.

Çaylar geldiğinde, sohbet başlıyor. Tümü Kürt ama içlerinde Türkçe bilenler de var. Türkiye radyolarını da dinliyorlar. Tümünün 6. Filo'ya karşı yapılan İzmir'deki eylemlerden haberi var. Sohbet, hep Amerikan emperyalizmi üstüne yoğunlaşıyor.

Evlerin tümü silindir şeklinde yapılmış. Pencere yerine geçen küçük delikler de oldukça yukarılarda ve silindirin tepesi bir koni ile bitiyor. Bu tür evler hem sıcağa, hem de düşman saldırısına karşı korunmak için en uygun yapı şekli. Sohbet bitince, bize verilen keçelerin üstüne kıvrılarak uyuyoruz.

Sabah olunca, ilk işimiz yeniden sorumluyu aramak oluyor. Çok şükür, bugün yerinde! Yetkili ile konuşan subay, bizi, kendi cipleriyle büyük bir yol kavşağına bırakıp gidiyor. İlk bulduğumuz otobüse atlayıp Şam'a geliyoruz.

Şam tam bir çelişkiler yığını. Bir yanda lüks apartmanlar, bir yanda her tarafı dökülen kâgir binalar. Bir yanda mini etekli kızlar, bir yanda hiçbir yeri gözükmeyen, çarşafının üstüne peçe örtmüş kadınlar. Bir yanda lüks lokantalar, sokak aralarında ise, satış yapan seyyar satıcılardan aldığı kaynamış nohutu açık ekmeğe dürüm yaparak yiyen yoksullar...

En çok dikkatimi çeken şeylerden birisi, ikide bir sırtına silahını atmış dolaşan gerillalar. Bir diğeri ise, her köşe başında rastladığımız döviz bozanlar. Bunlar, küçücük bir sandalyeye (kürsüye) oturmuşlar; önlerindeki sandık tepeleme, dolar, mark, sterlin dolu. Ayak üstü, hiçbir belge alıp vermeden boyuna para değiştiriyorlar. Dede:

"Gelin, bakalım, şimdi size söz verdiğim pilici yemeğe gidiyoruz!" diyor.

Dıştan fazla ahım şahım görünmeyen bir lokantaya giriyoruz. İki katlı, oldukça küçük bir yer. Her taraf halı kaplı; yerler, duvarlar, oturulan sedirler. Masa yerine kocaman bakır tepsiler konulmuş. Dede, hepimize yarımşar tavuk ısmarlıyor. Tavuklar gerçekten Dede'nin ballandıra ballandıra anlattığı kadar var.

Tavuklarımızı afiyetle yedikten sonra, 'resmen' gerilla olmak için El-Feth'in Şam'daki bürosunun yolunu tutuyoruz. Büro, bir apartmanın ikinci katında. Kapıyı tıklatınca sırtında kocaman silah olan bir genç, kapıyı aralayarak bizi süzüyor. Dede hemen sihirli kelimeyi söylüyor:

"Küllin Trak Fedain!"

Genç gerilla gülümseyerek; hemen kapıyı açıp, bizi içeri alıyor.

Büronun sorumlusu, öğrenimini Türkiye'de yapmış bir doktor. Hepimizi sevinçle karşılıyor. Hoş bir sohbetten sonra, hepimize takma birer isim vererek, kayıt yapıyorlar. İsimler genellikle Selahaddin-i Eyyubi gibi 'ağdalı' Arap isimleri. Benim hisseme de 'Muhammed Hayr', düşüyor. Elbet gırgır seanslarında bu, Hayr, küçük bir imla hatasıyla, sık sık Hıyar'a dönüşüyordu. Bu kayıt işleminden sonra ben de, resmi olarak aylardır özlemini çektiğim El-Feth Gerillası olmuştum.

O gece Şam'da Filistinlilere ait bir otelde konuk ediliyoruz. Sabah erkenden Ürdün'le İsrail sınırına yakın bir kasabaya getiriliyoruz. Kasabanın çıkışında, Fethlilerin, 'Mektep', dedikleri bir karargâh var. Burası aynı zamanda bir çeşit malzeme deposu. Hepimize birer gerilla elbisesi, kazak, battaniye ve Fran-

sız yapımı çöl botlarından veriliyor. Ne ki, benim ayağıma uygun bir bot bulunamıyor. Ben unutulmasın diye, sık sık tekrar ettiğimden, tarzanca da olsa ilk Arapça cümlemi öğrenmiş oluyorum: "Lazım vahad bot, numara tıssa." Ama 'numara tıssa' bot tüm aramalara rağmen bulunamadığı için, ben de 'dokuz no' bez bir ayakkabı ile idare etmek zorunda kalıyorum.

Bu Mektep'te iki gün kalıyoruz. İkinci gün, Arapça, Kürtçe, İngilizce karışımı sohbet derinleşiyor. Hemşerim o kadar çabuk kaynaştı ki, öğleden sonra Fethlilerle kıran kırana güreş ederek, Türkiyeli fedainin, Filistinli fedailerden daha kuvvetli olduğunu ispat etti!

Mektebin adeta maskotu haline gelmiş, elli yaşlarında fakat dipdiri bir Arap teyze var. Çaprazlama astığı fişekliklerini, sırtındaki kalaşnikofunu hiç çıkarmıyor. Ama bir saniyesi de boş geçmiyor. Ne zaman boş kalsa, hemen torbasını açıp yün yumağını, şişlerini çıkarıp, çorap örmeye başlıyor.

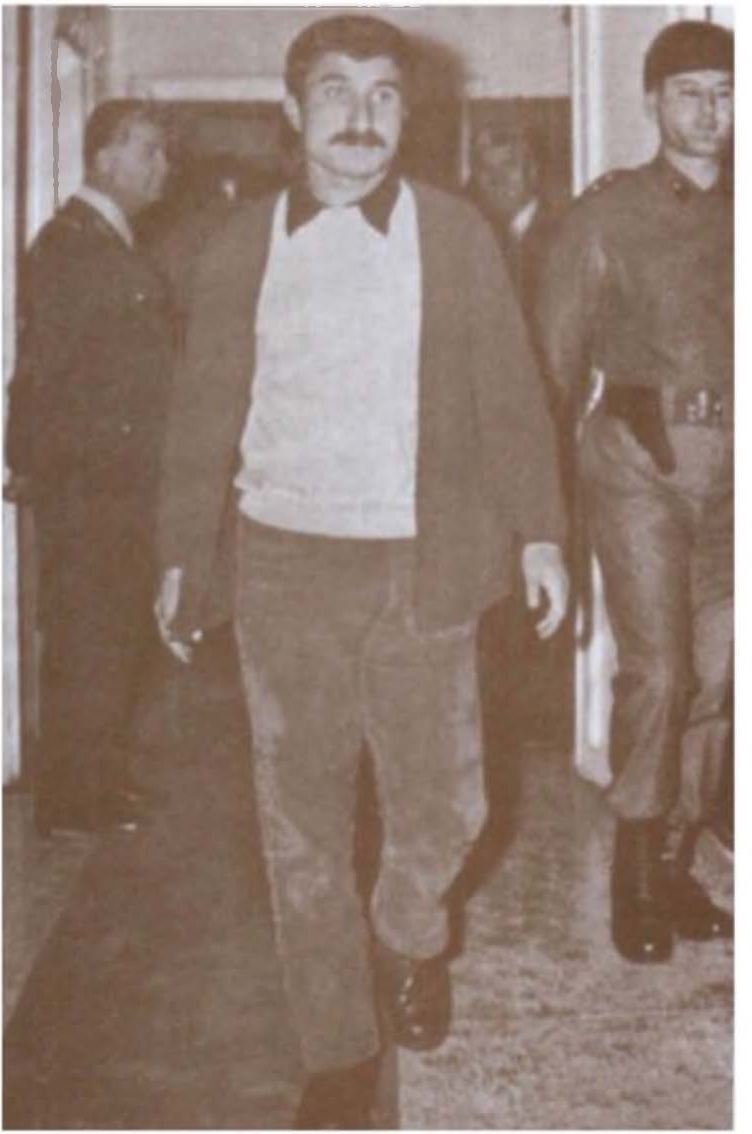
Mektebin bahçesinde iddialı güreşler sürerken, birden sirenler çalmaya başlıyor. Filistinli gerillalar bizi hemen Mektebin altındaki sığınağa sokuyor. Kendileri ise, dışarıda kalıyorlar. İçeride bizden başka, yaşları beş-on arası üç, dört de çocuk var. Biraz sonra birbiri ardı sıra bombalar patlamaya başlıyor. Oldukça uzakta patlamalarına rağmen, sığınak hafiften sallanıyor. Sığınağa bile inmeye gerek görmediklerine göre; gerillalar bu durumu kanıksamış olmalı. Ama çocuklar için aynı şeyi söylemek olası değil. Bombalar patlamaya başlayınca, titreyerek birbirlerine sokuluyorlar, kocaman oluyor gözleri. Ağlamıyorlar, bağırıp çağırmıyorlar ama müthiş korkuyorlar. Bu seslerin onlar için çok farklı bir anlamı olduğu apaçık. Küçücük yaşlarında sık sık gördükleri ölüm demek, bu sesler; yaralılar, kan, yıkılan evler ve belki de babaları, anneleri, ağabeylerinin veya bir başka akrabalarının parçalanmış cesetleri. Bilinmeyen bir şeyden bu denli korku duyulması olanaksız. Çocukların korkusu, gizemli bir bilinmeze ait değil. Sonuçlarını çok iyi bildikleri bir dehşetin korkusu bu. Üstelik çocuk yürekleri ile bu rezilliği gerillalar gibi kanıksamaları da, olanaksız. Her hallerinden belli bu...

Deniz Gezmiş

Hüseyin İnan

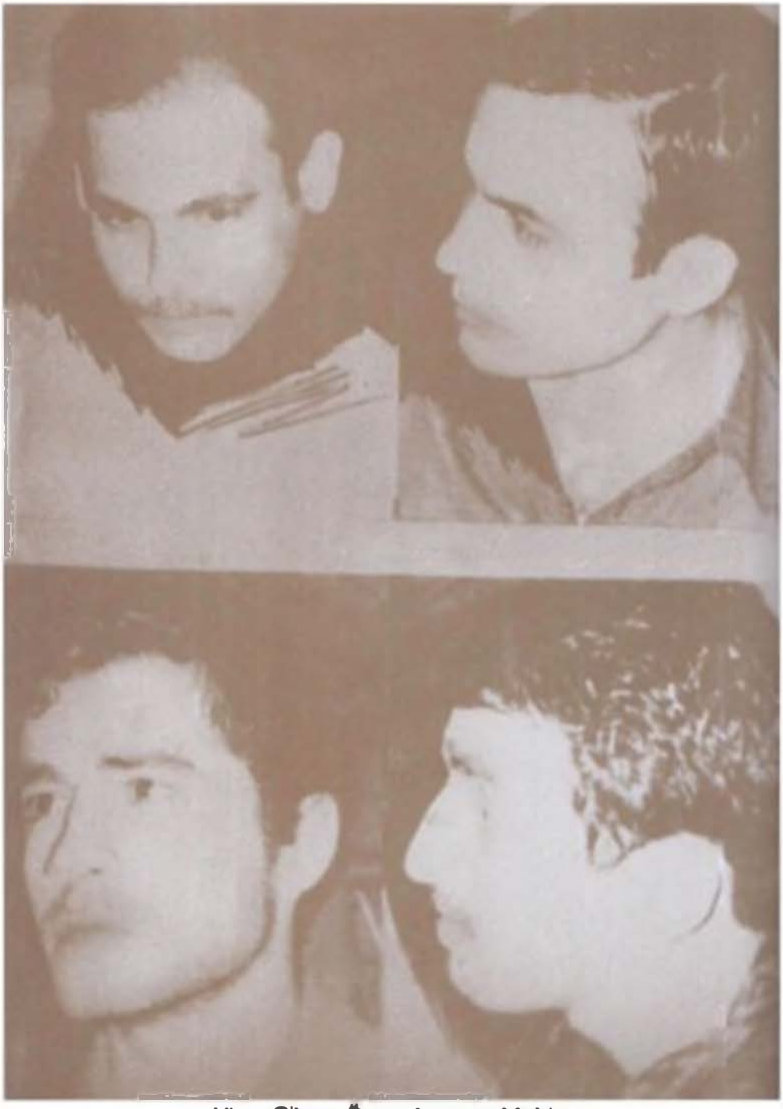
Yusuf Aslan

Sinan Cemgil

Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan Mamak Cezaevi'nde.

Ulaş, Cihan, Ömer Ayna ve Mahir.
Ulaş İstanbul'da diğerleri Kızıldere'de katledildiler.

Cihan Alptekin ve Tayfun Cinemre yakalandıktan sonra.

Sinan Hocamız üstünde birtek külot var... Delik deşik olmuş güzelim erkek fiziği... Kurşun yaralarını saymaya çalışıyorum. O kadar net görünüyor ki delikler...

DENİZ GEZMİŞ
1947

HÜSEYİN İNAN
1948

YUSUF ASLAN
1947

SİNAN CEMGİL
1944 — 1971
İSTANBUL - ADIYAMAN
بسم الله الرحمن الرحيم

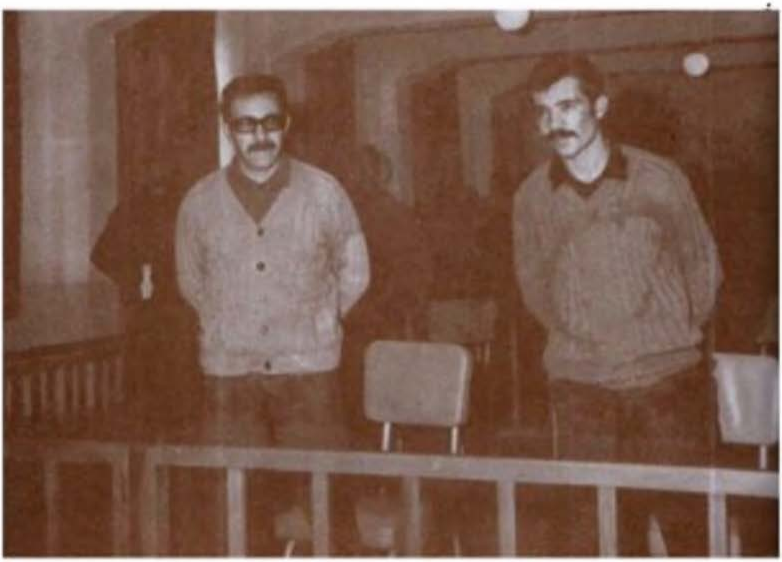
Amerikalı 6. Filo askerleri denize dökülüyor.

1970'de ODTÜ Stadyumu'na yazılan DEVRİM...

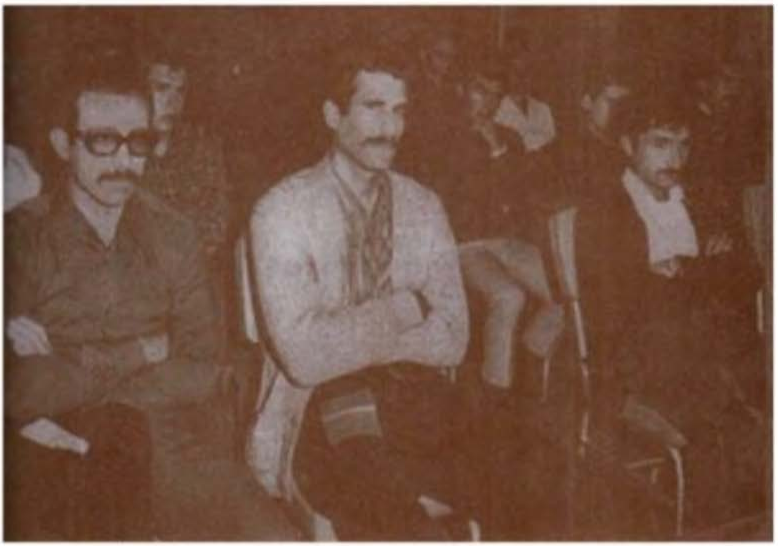
1969 Ocak Komerzedelerin arandıkları dönemden ikinci bir foto:
Soldan sağa: İbrahim Seven, Yusuf Aslan, Halil Çelimli, Taylan Özgür, Ahmet Kahraman

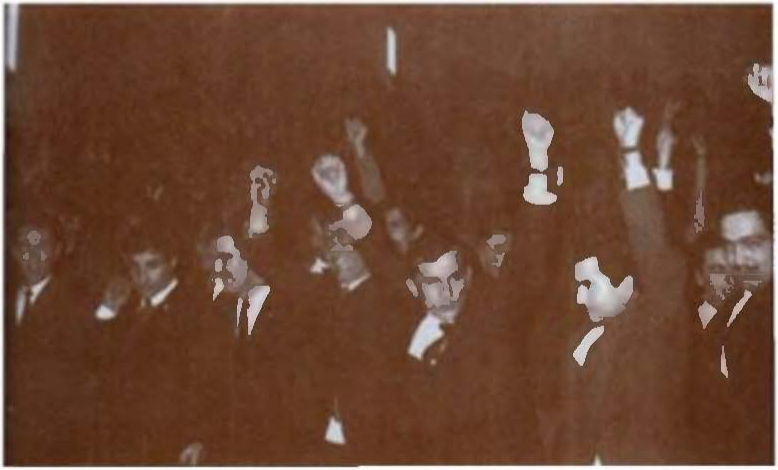
Atilla Keskin ve Hüseyin İnan, idam cezasına çarptırıldıkları kararı dinlerken.

Frucolar, devrimci gençlere karşı hep hazır ve nazırdı...

THKO Davası: Atilla Keskin, Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan.

12 Mart 1969 İlk Duruşma, On sırada soldan sağa: Halil Çelimli (hemen üstünde Ulaş Bardakçı görülüyor.) Yusuf Aslan, Taylan Özgür, Kasım Çelik, (arkasında Sait Big.), İrfan Uçar, (hemen arkasında Mehmet Günal Ölçer), Tuncat Çelen, Mustafa Akgül, Seçkin İnceefe.

1969 Ocak, arandıklan dönemde Komerzedeler:
Soldan Sağa: Halil Çelimli, Taylan Özgür, İbrahim Seven

Taylan Özgür'ün cenaze töreni.

Deniz onlarca kez tutuklanmıştı.

Taylan Özgür ODTÜ'de arkadaşlarıyla.

Sinan Cemgil ODTÜ'de.

Sinan Cemgil ve Şirin Cemgil'in nikah törenleri.

ACILARA YENİLMEYEN GÜLÜMSEYİŞLER

Kampta iki gün kaldıktan sonra, bizi kaidelere (gerilla kamplarına) götürmek için yola çıkarıyorlar. İnce bir asfalt yoldan kıvrılarak hep aşağı iniyoruz. Yolun kenarında, İngilizce, "Deniz Seviyesi", yazan bir panodan sonra da inmeye devam ettik. Gittiğimiz yer Lut Gölü'nün Ürdün tarafı, deniz seviyesinin altına inmek garip bir duygu yaratıyor insanda. Bu derinliğin fiziki duyumu ise, giderek dinginleşen ve ılıklaşan bir hava oluyor.

Yaklaşık yarım saat sonra, bir kasabaya geliyoruz. Tam bir hayalet kasaba burası. Amerikan kovboy filmlerindeki terk edilmiş kasabaları andırıyor. Hemen hemen tüm evler, ya yıkılmış, ya da bomba ve makineli tüfek kurşunlarıyla delik deşik edilmiş. Sokaklar toz toprak içinde; birkaç başıboş köpek ve ihtiyardan başka kimseye rastlamıyoruz.

Bizi getirdikleri 'kaide', terk edilmiş, kasabaya beş-on kilometre uzaklıkta bir köyün içindeki evlerden biri. Kasaba gibi köy de terk edilmiş. Eskiden bakımlı ve verimli bir köy olduğu belli. Evler, bizim Ege Bölgesi'ndeki köy evlerini andırıyor. Kerpiç duvarlarla çevrelenmiş bir avlu; bu avluya bakan sundurmalı küçük evler, ahırlar, depolar var. Kasabadaki evler gibi köydeki evlerin de birçoğu yıkılmış; yıkılmamış büyük evleri ise 'kaide' (karargâh) olarak kullanıyorlar.

Köy, verimli olduğu hemen belli olan bahçeler ve tarlalarla çevrilmiş. Muz ağaçlarını ilk kez burada görüyorum. Sebze bahçelerinde ise sadece su kanallarının kalıntıları var. Bahçelere bir-iki senedir insan elinin değmediği hemen belli oluyor.

Ocak ayı olmasına rağmen, gece gündüz son derece yumuşak bir hava var. Soğuk suyla yıkandığımız halde üşümüyoruz. İçme ve kullanma suyunu köyün kenarından geçen bir kalın borudan ediniyoruz. Gerillalar, simirnofla bu borunun çeşitli yerlerine delikler açmışlar. Elbet musluk takılmadığı için, nereye gittiğini bilmediğimiz bu borudaki su gece gündüz akıyor.

Bizden önce gelen gruptaki arkadaşlar, gerilla kamplarında ciddi bir eğitim sürecinden geçmişler. Anlattıklarına göre, bir-

çok silahı kullanmasını öğrenmişler ve çok sıkı spor yapmışlar. Üstelik eğitim kamplarında yiyecek de son derece sınırlı imiş. Alp, Endi ve Tuncer, iyi bir nişancı olmuşlardı. Pırıl pırıl klaşinleriyle attıklarını vurarak bize ilk geldiğimiz gün iyi hava bastılar.

Geceleri 'devriye'ye (El-Feth'de küçük gerilla gruplarının yaptığı gece baskınlarına devriye deniliyordu) çıkılırken, bütün gruplar bizim arkadaşları almak istiyordu.

Öğleden sonra Alp, biz acemileri alıp köyün yakınındaki bir boşluğa götürdü. Bize daha silah verilmemişti. Diktiğimiz bir kutuya Alp'in klaşiniyle sırayla ateş ediyoruz. 'Efsanevi' kalaşnikofla ateş ettiğimiz için hepimiz sevinçliyiz. Etkili ve uzun mesafeye ateş edebilen bir silah olmasına rağmen, hiç sarsmıyor. Dikilen tenekeyi, elbet, hiçbirimiz Alp gibi vuramıyoruz.

Biz bol keseden kurşun yakarken, kampta silahlardan sorumlu genç fedai yanımıza sokulup:

"Lazım küllin hapis," diyor.

Daha sonra yakından tanıdığımız, bol bol sohbet ettiğimiz Muhammed, bu fedai. Bu ak saçlı, genç fedaiye herkesin saygısı var. Birçok gerilla gibi; o da, önceleri ailesi ile birlikte İsrail İşgal Bölgesi'nde köyünde kalıyormuş.

"Bütün köyün gençleri gibi ben de, gündüzleri tarlamızda çalışıyor, geceleri ise evin arkasına gömdüğüm silahımı çıkarıp arkadaşlarla İsrail karakollarına baskına gidiyorduk. Yakalandığımda, evi basıp tüm akrabalarımı öldürdüler. Beni ise bir tankın arkasına bağlayıp saatlerce sürüdükten sonra, bir odaya tıktılar. Bir rastlantı sonucu kaçıp kurtuldum."

Öykünün burasında durup saçlarını gösteriyor.

"Biz kurtulduk ama saçları kurtaramadık. Yirmi bir yaşımızda, tüm saçlar beyazlaştı," diyor.

Muhammed, sürekli uzun bir pardösü giyer, sanki yürümesini yeni öğreniyormuş gibi süklüm püklüm bir tavırla ortalıkta gezerdi. Ama spor derslerinde en zor hareketleri gösteren, bozulan silahları tamir eden de, hep o olurdu. Mısır'dan, Suri-

ye'den resmi ordulardan gelmiş diğer subaylar gibi; hiçbir zaman suni bir otorite kurmaya çalışmaz, tersine hepimize hep dostça davranırdı.

Gece devriyelerine gitmiyordu. Genellikle iki-üç günde bir suyunu, biraz ekmek ve katığını yanına alıyor, İsrail karakollarını görebileceği kadar yaklaşıp kendisine siper kazarak içine yerleşip uygun bir 'av' bekliyormuş. "Bazen tüm gün siperden hiç çıkmadan beklediğim olur," diyordu. Ama sonunda yüksek rütbeli bir subayı uzun menzilli silahı ile vurup geri gelmeyi beceriyordu. İsrail Radyosu bu saldırıya karşı bir misilleme yapılacağını belirttiğinde, Muhammed'in anlattıklarının doğru olduğu anlaşılıyordu.

Biz Feth'den ayrılmaya hazırlanırken, bu ak saçlı fedai de pilot eğitimi almak için, Çin'e gitmeye hazırlanıyordu.

Arkadaşlar ilk gün ve gece biz acemilere nöbet tutturmadı. Geceyi genellikle uyumadan sohbetle geçirdik. Hava o kadar güzel ki, birer battaniye ile açık havada yatıyoruz. Sanırım deniz seviyesinin altında olmamızdan kaynaklanan bir doğa olayı; gökyüzü koyu sonsuz bir lacivert, irili ufaklı yıldızlar ve samanyolu o kadar ve o kadar yakın ki, sanki ustalıkla yapılmış bir sahne dekorunun altına uzanmışız...

İkinci gün bizlere de birer klaşin veriyorlar. Söküp takmasını, çok mermi yakmamak kaydıyla ateş etmesini öğreniyoruz. Bizim 'kaide'nin komutanı, önceden Mısır Ordusu'nda görev yapmış bir subay. Beceriksiz bir adam; otorite kurmasını ve fedailerle dostça bağ kurmayı beceremiyor. Klasik orduda öğrendiği, selam vermek, rahat, hazırol, gibi disiplin kurallarını aynen uygulamak istiyor. Ama ne Filistinli gerillaların, ne de yabancıların kendisini taktığı var. 'Hazırol-rahat'la iyi bir savaşçı olunamayacağının herkes bilincinde. En sevdiği konu, Türk kızları. Bir süre Türkiye'de kalmış; akşamları çadırında sohbet ederken, hep, Türk kızlarının güzelliğini anlatıyor.

Üçüncü gün biz acemiler de nöbet tutmaya başlıyoruz. Nöbet sırasında, gerekli olur düşüncesiyle birkaç kelime Arapça

da öğreniyoruz. Nöbet tutarken birisini görürsek, "Kıf, min inte?" (Dur, sen kimsin?) dememiz gerekiyor; ama, öğretilenin hepsi bu. Karşıdan gelen Arapça "Ben İsrail komandosuyum, kaidenizi basmaya geldim!" dese, pekâlâ: "Buyurun, hoş geldiniz!" diyebilirdik.

Kampta bizimle birlikte aynı kaidede kalan bir grup Türkiyeli arkadaş daha var. Bu arkadaşlarla bizim ilk ekip aynı kampta gerilla eğitimi görmüşler. Ama süreç içinde aralarında anlaşmazlık uç noktalara varmış. Geldiğimizin ikinci akşamı, bir toplantı yapıp gerek kamptaki yaşantı, gerekse Türkiye'ye dönünce nasıl bir yöntem izleneceği üstüne tartışıyoruz. Antepli arkadaşlardan ikisi birkaç senedir Feth'e gidip geliyormuş. Bu nedenle diğerlerine biraz tepeden bakıyorlar. Gece yaptığımız toplantıda, ideolojik konulardan çok kişisel davranışlar üstünde duruluyor. Dede'nin ve bizim ilk gruptaki arkadaşların daha önceden aralarında çıkan birçok olay nedeniyle; özellikle bu iki Antepli arkadaşa hiç güvenleri yok.

Dede, her zaman yaptığı gibi, sözü uzatmadan düşüncesini net olarak ortaya koyuyor:

"Sizlerden değil gerilla, eşkıya bile olmaz!"

Bu cümleden sonra, daha fazla tartışmanın bir gereği kalmadı. Bizim grup, kaldığımız kaideden ayrılıp başka bir kaideye geçme kararı aldı. Biliyoruz ki birlikte kalırsak daha tatsız olaylar olacak. Özellikle iki Antepli arkadaş "Bunlar talebe; bunlardan halka ne fayda gelecek?" türünden laf atarak ortalığın daha da gerginleşmesine neden oluyorlar. Ama "halk" oldukları iddiasında olan bu arkadaşlar, temizlik, yemek gibi kampın günlük işlerine katılmayı da 'halkçılıklarına' yediremiyorlar.

Yeni yerleştiğimiz kaide, ilkine oranla biraz daha küçük bir köy evi. Birkaç senedir boş olduğu belli. Hemen tertemiz yapıp eşyalarımızı taşıyoruz.

Günlerimiz son derece yoğun geçiyor. Gün doğarken kalkıp; her gün biraz daha uzayan bir sabah koşusu yapıyoruz.

Daha sonra kahvaltı, kahvaltıdan sonra da silah eğitimi. Ama silah eğitimini kurşun ve bomba atarak yapmamız olanaksız; daha çok söküp takmayı öğreniyor ve silahlarla ilgili teorik bilgiler alıyoruz. Öğleden sonra da birkaç saat süren, judo, karate gibi dövüş sporları öğreniyoruz.

İrademle korkunç bir savaş içindeyim. Kendimi bir an bile boş bırakmamaya, fiziki eksikliklerimi gidermeye çalışıyorum. Son senelerde şarabı biraz fazla kaçırdığım için seksen küsur kiloyum. Bu gövdeyle spor yapmak çok kolay olmuyor kuşkusuz. Neyse ki lisede atletizm çalışmaları, üniversitenin ilk yıllarında saatlerce süren basket oyunlarının sağladığı direnç, tümüyle kaybolmamış. Kısa zamanda uyum sağlıyorum. Zaman zaman gücümün son noktasına geldiğim oluyor. On kilometrelik sabah koşusu, ardından kültür fizik; bütün bunlar neyse ama öğleden sonraki judo dersi çekilmez oluyor. Aslında judo falan öğrendiğimiz yok. Sadece vücudumuzun direnci artıyor, o kadar. Ciğersiz bir spor hocamız var. On kilometrelik koşu boyunca sürekli yirmi-otuz kişilik grubun bir önüne bir arkasına koşarak bizimle koşuyu sürdürüyor, yani en az bizim iki katımız kadar ve daha hızlı koşuyor, buna karşın nefeslenmiyor bile. Judo dersinde ise, yere çizdiği büyük bir çemberin çevresinde sürekli bizi koşturuyor, bir yandan da yat, kalk, eğil, şunu yap, bunu yap, diye komutlar veriyor. Bu 'yat-kalk'lar bazen gücümüzün son kırıntısını da alıp götürüyor. İlk eğitime gelen arkadaşların da, hocadan pek farkları yok. Onlar da nefeslenmeden, sokakta yürür gibi tüm hareketleri yapıyorlar.

İsrail uçakları sık sık, daha önceden saptadıkları mevziileri bombalıyorlar. Geldiğimizin birinci haftasında bize iki-üç yüz metre uzaklıkta, uçaksavarın bulunduğu bir kaideye saldırıyorlar. Alarm verilir verilmez, hepimiz, koşarak kaidenin yanındaki siperlere saklanıyoruz. Filistinlilerin uçaksavarları sürekli ateş ediyor. Belli bir mesafeye çıkan mermiler kendiliklerinden patlıyor. Gökyüzünde beyaz kasımpatılardan oluşan bir tarla var sanki. Jet uçakları, uçaksavarların menzilini çok iyi bildikleri için, bu uzaklığın üstünde uçuyorlar. Bıraktıkları beyaz bomba-

lar salına salına inerek korkunç bir gürültü ile patlıyor. 'Salına salına' inen bombaları izlerken; elimde güçlü bir silah olsa, bu bombaları havada vurabilirim, diye hayal kuruyorum. Saldırıdan sonra arkadaşlar saldırının olduğu kaideye gittiler. Ölen ve yaralanan olmamış ama, anlattıklarına göre, bombalar bir insanın rahatlıkla girebileceği büyüklükte çukurlar açmış.

Geceleri karşı yamaçtaki Kudüs'ün ışıkları net olarak görünüyor. Sık sık gece, savaşı seyrederek kaidenin damında çay içiyor, yemek yiyoruz. Anlatılanlara göre Cephe (Filistin Kurtuluş Cephesi), elli-altmış kişilik kalabalık devriyeler çıkarıyor. Bu devriyelerin karşı yamaçlardaki İsrail üslerine saldırısını ve onlara yapılan karşı saldırıyı rahatlıkla izleyebiliyoruz. Devriyeleri desteklemek için, uzun menzilli makinelilerle yapılan atışlar, tümüyle görülebiliyor. Her beş veya on mermiden biri, izli olduğu için karşı mevziilere sanki ışıklı bir halat uzanıyor. İsrailliler ise saldıran devriyelerin yerini tespit etmek için sık sık aydınlatma fişeği atıyorlar. Işıklı bir ip gibi akan mermiler, rengârenk aydınlatma fişekleri, sık sık patlayan bomba ve bazukalar... Biraz ötemizde savaş oluyor, bizse sanki yılbaşında havai fişek gösterisi izler gibi, dama çıkmış elimizde çay bardakları bu renk ve ses cümbüşünü seyrediyoruz. Hatta acemiliğin verdiği cesaretle, sigara bile içmeye kalkanlarımız oldu ise de, gerek bizim ilk gruptaki arkadaşlar, gerekse Filistinli gerillalar tarafından çok sert bir şekilde uyarıldığımız için, bu zevkten mahrum kaldık. Eskiler silah seslerini duydukça, bakın, bu bazukaydı, bu havan, bu izli mermiler simirnof'un diye bize hava basıyorlar.

Feth'in devriyeleri fazla kalabalık olmuyor. Havan, simirnof, kalaşnikof taşıyan gerillalar, İsrail mevziilerine yaklaşıp yoğun bir ateşe tutuyorlar. İsrailli askerler de bu yoğun ateşten fırsat bulabilirse, ellerinde ne varsa gerillaların üstüne yağdırıyor. Bizim eskilerden üçü, Alp, Tuncer ve Endi, bu devriyelere sık sık katılmış. Biz geldiğimizde de ara sıra gidiyorlardı. Endi, katıldığı bir saldırıyı şakaymış gibi anlatıyordu:

"Bir gün yine devriyeye çıktık. İsrail mevziilerine iyice yaklaşıp ellerimizle kumu kazarak kendimize en azından başımızı

koruyacak birer siper kazdık. Her zaman ilk ateşi biz açardık; bu nedenle İsraillilere başlarını kaldıracak fırsatı tanımazdık. Ama bu kez yerimizi saptayan herifler, bizden önce davrandılar. Ellerinde ne var ne yok, üstümüze yağdırıyorlardı. Mümkün olduğu kadar kafamı kumun içini sokmuş bekliyordum. Ateşin kesilmesini beklemekten başka yapılacak bir şey yok. Ateş kesilir kesilmez, sürünerek geri çekilmeye çalıştım. Ama benim hemen yanı başımdaki Filistinli gerilla, kımıldamıyordu. Kendisinden hiç ses de çıkmadığı için, elimle yattığım yerde vücudunu yoklamaya başladım. Kafasının yerinde bir boşluk vardı. Herhalde yoğun ateş sırasında güçlü bir mermi veya bomba kafasını koparmış. Oysa öyle yakınımda yatıyordu ki, neredeyse kollarımız birbirine değiyordu. Nasıl fark etmemişim, hayret?"

Biz gırgır geçsek de, kanlı bir savaşın yanı başında yaşıyorduk. Ama dönünceye kadar bu savaşın ciddiyetini, etimde, canımda hissetmedim. Sanırım, benimle gelen ikinci gruptaki diğer arkadaşlar da aynı durumdaydı. Ne savaşa gittik, ne de ciddi bir düşman saldırısını yaşadık. Zaten buraya savaşmak için değil, eğitim görmek için gelmiştik. Ama kamp olmadığı için, eğitimi savaş alanı sayılabilecek bir bölgede görüyorduk.

Kaidelerde kalan fedailerin o dönemde beslenmeleri çok iyi idi. Hemen her gün taze sebze veriliyor; et, konserve, pirinç, çay gibi gıda maddelerini ise tüketebileceğimizden çok fazla alabiliyorduk. Türkiye'de hiç görmediğimiz birçok gıda maddesini, özellikle konserve çeşitlerini ilk kez Feth'de gördük. Çin'in et konservelerinden İsveç'in çeşitli balık konservelerine kadar akla gelebilecek hemen her tür konserve veriliyordu. Ek olarak, sınırlı bir miktar aylık da alıyorduk. Biz, elbet, bu parayı son kuruşuna kadar Türkiye için saklıyorduk.

Kaidelerde beslenme ve barınma koşulları çok iyi olmasına karşın, arkadaşların anlattıklarına göre, eğitim kamplarında durum böyle değilmiş. Çok sınırlı yiyecek içecek verildiği gibi, barınma şartları da oldukça kötüymüş.

Geldiğimizin haftasında bizim kaideyi son derece iyi giyinmiş bazı sivil Araplar ziyaret etti. Yanlarında o bölgenin en yetkili komutanı var. Komutanın İngilizcesi iyi olduğu için, sivillerin söylediklerini o çeviriyor. Selam kelam faslından sonra, sivillerin içindeki en kodaman görünüşlü olanı, bize uzun bir nutuk çekti.

"Arkadaşlar; İslam'ın kutsal davası 'Cihat'a siz Türkiye'den Müslüman kardeşlerimizin de katılması bizleri çok sevindirmektedir! Eninde sonunda İslam davası başarıya ulaşacak, başta Yahudiler olmak üzere, İslam'a karşı olan tüm güçleri gün gelip ezeceğiz İnşaallah!.."

Hepimiz mırıldanmaya başlıyoruz. Birimiz söz alıp:

"Biz buraya ortak düşmanımız olan ABD Emperyalizmi'nin maşası İsrail'le savaşmaya geldik. Bu, İslamlık davasından farklıdır," diyor.

Elbet, Komutan bu sözleri es geçiyor. Siviller gittikten sonra, komutanın etrafında toplanıp bir daha böyle konuşmalar olursa protesto edeceğimizi belirtiyoruz. Komutan, gün görmüş birisi, bizi uyarıyor:

"Bakın, arkadaşlar; ben de Maxsistim elbet; ama, bu mücadelede İsrail'e karşı olan tüm güçlerin desteğini almaya çalışıyoruz. Bu gelenler Suudi Arabistanlı zenginler, onlar da bizi Cihat yaptığımız için destekliyorlar. Bırakın böyle desteklesinler. Elbette, savaşın sonunda bizim amacımız da, adım adım sosyalizmi kurmak."

Hemen itirazlar başlıyor:

"Biz kendi ülkemizde bu tür heriflere karşı sürekli mücadele ediyoruz. Bir daha bize 'Cihat'tan bahseden olursa, karşı çıkarız, ona göre!"

Komutan hemen konuyu değiştiriyor. Eğitim için gittiği Vietnam anılarını anlatmaya başlıyor. Hepimiz etrafında halka oluşturup bu en sevdiğimiz konuyu hayranlıkla dinliyoruz.

Gündüz, ağır eğitim koşullarından sonra, geceleri de, uzun uzadıya tartışmalarla geçiyor. Buraya iyi bir gerilla eğitimi ala-

bilmek umuduyla geldik. İlk grupta gelenler büyük ölçüde bu olanağa sahip olmuşlar. Ama biz ikinci gruptakilerin bu olanağı yok. Bulunduğumuz alan, resmen savaş alanı. Bizim en çok ihtiyaç duyduğumuz silah eğitimini burada almamız hemen hemen olanaksız. Silah atmanın son derece riskli olduğunu, İsrail uçaklarının saldırılarından sonra biz de bizzat görüyoruz. Çeşitli kereler başvurmamıza rağmen, bizi başka bir eğitim kampına da götürmüyorlar. O aylarda eğitim kampı olmadığını, söylüyorlar. Tartışmalar sonunda bir kere de Cephe'yi (Demokratik Cephe) denemeye karar veriyoruz. Bir arkadaşla birlikte, bu görüşme için ben görevlendiriliyorum.

Sabahleyin, Kamp Komutanı'ndan izin alarak bir taksiye atlayıp Amman'a gidiyoruz. Amman'da çelişkiler, Şam'dan da yoğun. Bir tarafta çok gösterişli villalar, bir yakada bizimkilerden bile döküntü, tenekelerden yapılmış gecekondular. Radyoevi, Kral Sarayı gibi önemli binaların önünde kum torbaları, uçaksavarlar var. Sokaklardaki Mercedeslerin yanında gezinen üstü başı yırtık insanların bolluğunu görünce, 'Acaba, bu önlemler İsrail saldırısına mı, halkın olası saldırısına karşı mı alınmış?' diye düşünmeden edemedim. O dönem Kral Hüseyin Filistinlilerden, Filistinliler de Kral'dan nefret ediyor ve her iki taraf geçici bir denge içinde bir arada yaşıyordu. Nitekim, bu denge daha sonra 1970'teki iç savaşla sona erdi. Binlerce Filistinli gerilla katledilerek Ürdün'de barınmaları olanaksız hale getirildi.

İsrail ile Kral Hüseyin arasındaki gizli işbirliği, o dönemde de görülebiliyordu. Fedailer, Kral'ın işbirlikçiliğine ilişkin birçok öykü anlatıyorlardı. Ama bu işbirliğini hayat deneyi ile en iyi bizim Bahtiyar biliyordu! Bahtiyar, İstanbul'dan gelmiş, feleğin çemberinden geçmiş, her türlü işe girip çıkmış, biraz da İstanbul külhanı bir arkadaştı. İsrail uçaklarının saldırısı önceden haber verilirse, Bahtiyar, soluğu, Kral Hüseyin'in kasabadaki yazlık sarayının dibinde alıyordu. Bize de önerisi, aynı şeyi yapmamız doğrultusundaydı:

"Biz buraya enayi gibi ölmeye gelmedik. O halde İsrail jetlerinin saldırısı sırasında en güvenli yeri seçmeliyiz. Kabak gibi

belli ki en güvenli mekân Kralın Sarayı'dır. Neden derseniz; bakın, etrafınıza, kasabada yıkılmamış, kurşun değmemiş bir tek ev yok; her taraf harabe; ama, Kralın Sarayı'nda bir tek kurşun izi bile yok. Demek ki Kral bu heriflerle anlaşmış. Ben geçen saldırı sırasında sarayın duvarının dibine gittim. Nöbetçi askerlerin sipere falan girdikleri yok. Üstelik, beni duvarın dibinden uzaklaştırmak istiyorlardı. Neden? Çünkü benim üstümde gerilla elbisesi var. Jetler bana ateş eder, biz de bu arada zarar görürüz, diye korkuyorlardı."

Amman'da taksi olarak çalışan tüm arabalar Mercedes; bunlardan birine atlayarak Demokratik Cephe'nin karargâhına gitmek istediğimizi, söylüyoruz. Şoför Türkiye'den gelmiş gerillalar olduğumuzu öğrenince, bizden para almıyor.

Karargâhta sorumlu birisi ile konuşmak istediğimizi, belirtiyoruz. Sorumluların toplantıda olduklarını, beklememiz gerektiğini, söylüyorlar. Feth karargâhlarından, kamplarından çok farklı bir görünüm var. Birçok genç yakalarında Mao rozeti ile dolaşıyor. En çarpıcı olanı ise, girip çıkan genç kızların çokluğu. Feth kamplarında bir tek kıza rastlamamıştık. Duvarlarda ise, hep Lenin, Marx vb., gibi devrim önderlerin resimleri var. Elbet Cephe'nin havası bize çok daha sıcak geliyor. Keşke bize bir kamp yeri bulabilseler, diye düşünüyorum.

Biraz sonra, sorumlulardan birisi toplantıdan çıkıyor. Bizi aldıkları; bir masa, birkaç sandalye olan, son derece sade döşenmiş bir odada konuşuyoruz. Sorumlu iyi İngilizce bildiği için, çevirmene gerek kalmıyor. Kısaca amacımızı, kendilerinden isteğimizi belirtiyorum. Sorumlu anlattıklarımı son derece büyük bir ilgiyle dinliyor. Ülkemizle, farklı devrimci eğilimler ve gruplarla ilgili sorular soruyor. Belli ki Türkiye ve Türk devrimci hareketine ilişkin oldukça fazla bilgisi var. Birden:

"Madem, devrimci bir grupsunuz, El-Feth gibi milliyetçi bir örgütü niye tercih ettiniz?" diye soruyor.

Yanıt vermekte zorlanıyorum. Amacımızın sadece eğitim görmek olduğunu, belirtiyorum. İki saatlik bir sohbetten sonra:

"Sizlere yardımcı olmayı çok isterdik. Ama, şu an sizi hemen gönderebileceğimiz bir kamp yok. Bir-iki ay beklerseniz, ilk açılacak kampa sizi de alırız. Biz Feth gibi zengin Arap ülkeleri tarafından maddi olarak desteklenmiyoruz. Bu nedenle, maddi olanaklarımız sınırlı. Sizin için hemen bir kamp açma olanağımız yok."

Yapacak bir şey yok. Teşekkür ederek, ayrılıyoruz.

Çay içmek için girdiğimiz küçük kahvenin sahibi de Türkiye'den geldiğimizi duyunca, para almıyor. Çoğunu anlayamadığımız övücü laflar edip sırtımızı sıvazlıyor. Ayrılırken de bize sıkıca sarılıp, anladığımız kadarıyla, davalarına katkımız nedeniyle teşekkür ediyor.

Gece yaptığımız toplantıda durumu olduğu gibi arkadaşlara aktarıyoruz. Kısa bir tartışmadan sonra, bir an evvel Türkiye'ye dönmeye karar veriyoruz.

Gideceğimiz kesinleşince, hepimiz daha rahatlıyoruz. Kamptaki gerginlik azalıyor, gırgır yoğunlaşıyor. Alp, Teo ve Kadir gırgır konularında başı çekenler. En çok da on beş yaşındaki Laz Ali'nin avcılık öyküleri bizi şenlendiriyor. Bizimkilerin gazına gelen küçük Ali, boyuna, abartılı avcılık, nişancılık hikâyeleri anlatıyor. Herkesin çepeçevre olup hayret nidalarıyla dinlediğini görünce de, atışın dozunu giderek arttırıyor. Sonunda kahkahalar patlayınca, fazla ileri gittiğinin farkına varsa da iş işten geçmiş oluyor. Elbet bu tür mavraların tümü hızlı bir güreşle sonuçlanıyor hep.

En çok gırgır geçilen konulardan birisi de, benim dalgınlıklarım. Bize verdikleri klaşinlerin iki de yedek şarjörü var. Eğitime çıktığımızda silahımızı ve bu yedekleri birlikte almak zorundayız. Ben sık sık yedekleri kampta unutuyorum. Eğitimden sonra aradığımda, elbet, yerinde bulamıyorum. Bizimkiler saklamış oluyor çünkü. Unuttum da diyemiyorum. Gerilla, silahının şarjörünü unutur mu diye daha fazla mavra konusu olacak. Mavra takımı ise benim deli gibi şarjörlerimi aramama bakıp dalgalarını geçiyorlar. Sonunda beni yalvartmadan getirip veri-

yorlar. Unutkanlık huyumdan vazgeçmek için çok çaba harcasam da, başaramıyorum. Bir iki gün sonra, şarjör olmazsa bu kez önemli başka bir şeyi unutarak, bizimkilere yeni bir mavra konusu yaratıyorum.

Eğitim için yeni bir kamp yeri bulamayacağımız kesin olarak belli oldu. Bu yaptığımız 'yat-kalk' eğitimi ise, zaman kaybından başka bir şey değil. Son tartışmadan sonra, bir an evvel Türkiye'ye dönmeye; bizimle birlikte hareket edecek arkadaşlarımızı toplayıp hemen kır gerillasına başlamaya, karar veriyoruz. Buluşma yerleri, gidilecek adresler vs., saptanıyor. İki-üç kişilik küçük gruplara bölünüyoruz. Grupların gidecekleri adresleri, buluşacak kişileri, herkesin doğal önder olarak gördüğü ve onayladığı kimsenin karşı çıkmadığı Dede ayarlıyor.

Bir gün sonra Dede yanına bir arkadaşı alarak Amman'daki El-Feth bürosuna gidiyor. Amacımız, bir miktar silah ve cephane almak. Türkiye'de grubumuzu oluşturup eylemlere başladıktan sonra, Feth'le ilerde daha ciddi bir ilişki kurmaya, karar veriyoruz. Akşam, Dede ve onunla giden arkadaş dönüyorlar. Feth önerilerimizi kabul etmiş. Seviniyoruz...

Gece son hazırlıklarımızı yapıp birkaç saat uyuduktan sonra, sabah erkenden Feth'in Amman'daki bürosuna gidiyoruz. Bize on kadar İngiliz yapımı otomatik tabanca, birkaç el bombası, bir miktar patlayıcı madde vs., veriyorlar.

Aylardan şubat ve Amman'da hâlâ ılıman bir hava var. Hiçbirimizin sivil giysisi yok. Tümümüz gerilla giysileriyleyiz. Silahlardan sonra, bizlere ince, mavi renk birer pantolon, birer kazak ve birer keten ayakkabı veriyorlar. Havanın Türkiye'de soğuk olabileceğini düşünen bazı arkadaşlar, sivil giysileri gerilla giysilerinin üstüne giyiniyorlar. Çoğumuzun palto veya pardösüsü de yok. Bulduğumuz ceketleri sırtımıza geçiriyoruz. Bizi ancak Türkiye'de gideceğimiz adreslere ulaştıracak oranda Fethlilerden para alıp aramızda paylaştırıyoruz. Tedirginim; üstümüzdekilerle Türkiye'de dikkat çekmememiz olanaksız. Üstelik verilen silah ve patlayıcı maddeleri koyacak doğru dürüst birkaç bavul bile yok. Silahları çantalara, patlayıcı maddeyi de Feth'de gerillaların başlarına sardığı 'egal'lere bohçalamışız.

Dede'yi bir köşeye çekip, tedirginliğimi ifade ediyorum.

"Dede, bu kılık kıyafetle, üstümüzde son derece sınırlı bir parayla yola çıkmamız doğru değil. Baksana, giysilerimize; sanki üniforma gibi aynı şeyleri giymişiz. Hiç olmazsa Feth'lilerden doğru dürüst birer giysi isteyelim."

"Boş ver, Ato," diyor Dede, "zaten adamlara yeterince yük olduk, bir daha başlarını ağrıtmayalım. Türkiye'de arkadaşlarla ilişki kurar kurmaz, göreceksin bu ayrıntı sorunları hızla çözümleyeceğiz."

İkna olmadım. Yine de sesimi çıkarmıyorum. Adım zaten 'Mr. Garanti'ye çıkmış. Giderayak yeni bir tatsızlık yaratmak istemiyorum.

Bizi sınıra kadar götürecek bir minibus geliyor. Feth Bürosu'ndaki Komutan, biz araca binerken teker teker hepimizi kucaklayıp 'Gazanız mübarek olsun!' diyerek, bizlere birer klaşin mermisi hediye ediyor. Ve yanlış anımsamıyorsam, daha sonraları, üzerinden hiçbir şey çıkmayan bazı arkadaşlar, bu 'hediyelik eşya!' ceplerinden çıkınca tutuklandılar.

Sınıra yakın bir kasabada yanımıza görevli bir sivil Arap biniyor. Bu kişi bizi kaçakçı Kürtlere tanıtıp geçişimizi örgütleyecek. Ama adam minibüse biner binmez, moral bozucu sözlere başlıyor. Son zamanlarda kontrollerin çok artırıldığını, kaçakçıların bile bu işleri yavaşlattığını, çok dikkatli olmamız gerektiğini, anlatıyor boyuna. Kendisi de son derece tedirgin ve yaptığı işten hoşnut değil.

Bizi sınırdaki bir Kürt köyüne getirip kaçakçılara teslim ediyor. Sınırın öte yakasında, yine kaçakçılıkla uğraşan başka bir Kürt köyü daha var. Her iki köy birbiri ile akraba. Nöbet bekleyen jandarmalar 'görülünce' kaçakçılık kolay oluyormuş. Kaldığımız ev Türkiye'de 'Suriye Çayı' diye bilinen, Seylan çay paketleri ile dolu. Kaçakçılar da bizi geçirecekleri için tedirginler. Kaçakçılık onların günlük işi. Ama bizim kaçakçılıkla ilgimizin olmadığını çok iyi biliyorlar. Ve başlarına 'politik' bir bela almak

istemiyorlar. Ama anladığımız kadarı ile, var olan ilişki ağı içinde verilen bu görevi de yerine getirmek zorundalar. Bizi geçirecek kaçakçıya ve geçişe nezaret edecek jandarmaya adam başı küçük bir para vererek anlaşıyorlar. Jandarmanın da böyle bir işi tek başına yapması düşünülemez. O da elbet, başka birilerini 'görecek!' Özet olarak, kurulmuş çark, tıkır tıkır işliyor.

Bizi geçirecek kaçakçının bir ayağı topal; tahmin edebileceğiniz gibi bu topallık patlayan bir mayının hatırası! Mayın dolu arazide, zig zaglar çizerek ve kaçakçının bastığı yerlere basarak ilerliyoruz. İlerideki bir tepede de jandarma eri geçişin güvenliğini sağlıyor! Geçtiğimiz yer gidile geline patika halini almış. Bir metre sağ ve solundaki mayınların tümü de daha önce temizlenmiş. Kaçakçıların anlattıkları tümüyle doğru ise, sınırı böyle geçmenin en küçük bir rizikosu yok.

Son derece rahat ve kısa bir yolculuktan sonra, hepimiz Türkiye'deyiz. Köy, zaten sınırın hemen dibinde. Kaçakçı Kürtler bizim yakada da iki cip ayarlamışlar. Gruplara ayrılarak, ciplere doluyoruz.

Bizim aracın şoförü aşırı şişman. Üstünde uzun bir entari var. Türkçe'yi zor konuşuyor. Tedirginliği hemen belli oluyor. Yola çıkar çıkmaz; ardı ardına sorular soruyor: "Ne kaçırıyorsunuz? Nereye gidiyorsunuz? Memleketin neresi? Malları nereden aldınız?" Bizden yanıt yok. İstanbullu arkadaşlardan biri sözde iyi bir yalan uydurup, herifin sorularının tümünü yanıtlıyor.

"Biz kaçakçı falan değiliz. Hepimiz amatör futbolcuyuz! ('Dur, bakalım; hikâyenin sonunu nasıl getirecek?' diye geçiriyorum içimden) Eeee... Beyrut'a bir dostluk karşılaşması için gitmiştik, alışveriş edelim derken, bizim kafileyi kaybettik; pasaportlarımızın zamanı da dolmuştu, fazla uğraşmamak için kaçak geçmeye karar verdik."

"Ha, siz futbolcusunuz, babo!" diyor şoför.

"Sen onu benim külahıma anlat!" diyor, içinden kuşkusuz. Bu oturaklı(!) yanıttan sonra da Urfa'ya kadar bize hiç soru sormuyor.

Aylar sonra, Diyarbakır Mahkemesi'nde, bizi indirdikten sonra, gidip ihbar ettiğini öğreniyoruz!

Kazasız belasız Urfa'ya geldikten sonra; İstanbul'dan iki arkadaş bizden ayrılıp, sonra bulacaklarını, söylüyorlar. "Bu gidişin dönüşü yok!" diyorum içimden. Gerçekten de bir daha bizimle hiçbir ilişki kurmadı, bu iki arkadaş. Teo, Müfit ve ben, önceden yaptığımız planda hiçbir değişiklik yapmadan, Diyarbakır'a gidiyoruz.

Diyarbakır İstasyonu'nda bizim arkadaşlardan birkaçına rastlıyoruz. Bir aksilik olduğunu, kendilerinin de nedenini tam bilemediklerini, buluşacakları yere bazı arkadaşların gelmediklerini, belirtiyorlar. O sırada trenimiz geldiği için, onlardan ayrılıp planımızı bozmadan, trene biniyoruz. Ama trende de hepimizi bir düşünce alıyor. Acaba, yakalanan oldu mu? Ankara'ya kadar trenle gitmemiz doğru mu? Hiçbir şey bilmiyoruz. Yine de varsa, üstümüzdeki yazılı şeyleri yok etmeyi öneriyorum. Aslında kimsede yazılı falan bir şey yok. Müfit bazı adresler, telefon numaraları olan defterini yırtıp atıyor. Ben kemerimin iç tarafına buluşacağımız arkadaşın adresini yazmıştım. Henüz kesin bir şey olmadığı için bunu yok etmiyorum.

Tren Elazığ'da durduğunda, Teo, simit almak için, aşağıya iniyor. O sırada sivil ve resmi giysili kalabalık bir polis grubu içeri doluşuyor. Tüm kompartımanlara girip kimlik soruyorlar. Sıra bize geldiğinde, kimliklerimize bakıp:

"Siz bizimle geleceksiniz!" diyorlar.

Bir başka polis:

"Siz üç kişi olacaktınız; diğer arkadaşınız nerede?" diyor.

"Aşağıda," diyorum.

Aklım sıra Teo'ya uzaktan kaş-göz edip kaçmasını sağlayacağım. Kompartımana gelirse, o da yakalanacak çünkü. Polis memuru ile aşağı iniyoruz. Teo uzaktan geliyor. Biraz yanımıza yaklaşınca benim işaret vermeme gerek kalmıyor. Sanki bir örnek giyinmişiz. Polis hemen onu da yakalıyor.

Önce Elazığ Merkez Karakolu'na götürülüyoruz. Yapılan telsiz konuşmalarından; diğer arkadaşların da yakalandığını anlıyoruz. Komiser yaşlı, babacan bir polis:

"Sizleri niye yakalayıp getirdiler evladım?" diyor.

Anlaşılan bir şeyden haberi yok.

"Bizler öğrenciyiz, okul tatilinden yararlanıp gezi yapıyorduk. Polisler trende yakalayıp getirdi, nedenini biz de bilmiyoruz," diyorum.

Yaşlı Komiser yol gösteriyor bize:

"Madem öyle, bir yanlışlık olmuştur! Bari biletleriniz yanmasın; onları Gar Müdürü'ne imzalatalım, bir sonraki trenle gidersiniz," diyor. Hatta bir polisle biletlerimizi bile göndermeye kalkıyor. Ama biraz sonra yoğunlaşan telsiz konuşmalarından durumu kavrayan babacan Komiser, bu girişiminden vaz geçiyor. Yine de bu karakolda bizi rahatsız eden olmuyor. Diyarbakır, bizi getirmek için ekip çıkartmış, onları bekliyorlar. Bazıları açıktan küfrederek kızgınlığını dile getiriyor. Sonunda bir-iki saatlik gecikme ile Diyarbakırlı polisler geliyor. Üç kişiler ve tümü de hissedilecek kadar sarhoş. Beklenilen saatte Elazığ'a geldikleri halde, karakola gelmemiş, ilk önce bir lokantaya giderek bir güzel karınlarını doyurmuş ve kafa çekmişler. Bunu övünerek anlatınca, Elazığlı polisler daha da bozuluyorlar.

İşlemler tamamlandıktan sonra, sarhoş polislerle yola çıkıyoruz. Polisler kendilerinden son derece emin. Sık sık telsizle konuşuyorlar. Sözde konuşmaları şifreli. "Alo kartal, atmaca yolda, bizi duyuyor musunuz? Yemleri teslim aldık. Evet... Okey..."

Yarım saat sonra, arabanın tekeri patlıyor. Küfrederek arabadan inip tamir etmeye girişiyorlar. Bu arada bizi de ne olur olmaz, diye kelepçeliyorlar.

Biz ise, içerde, arpacı kumrusu gibi düşünüyoruz. "Diğer arkadaşlar nasıl yakalandı? Nasıl ifade vermeliyiz?" Üstümüzde hiçbir şey yok. Tek sorunum kemerime yazdığım adres. Onu da birkaç kez tuvalete gidip tırnaklarımla okunmayacak şekilde kazıyorum.

Sakin bir yolculuktan sonra, dokuz ayımızın geçtiği Diyarbakır'a geliyoruz. Polisler karakolda bize Elazığ'da davrandıkları gibi davranmıyor. Her rastladığımız polis küfrü basıyor. Bazı koridorlardan geçiriyorlar. "Herhalde doğrudan işkenceye götürüyorlar," diye düşünüyorum. Ama öyle olmuyor. Üst katlarda bir odaya alınıyoruz.

Odada her şey dökülüyor; raflar eski püskü, sağından solundan sararmış kâğıtlar sarkan dosyalar, eski bir masa, kırık dökük birkaç sandalye. Bizi birer sandalyeye oturtarak, birbirimizle konuşmanın yasak olduğunu, söylüyorlar. Bizimle beraber; odada, iki polis memuru ve sık sık ağlayıp polislere yalvaran bir kadın daha var. Anladığımız kadarı ile, bir kavga sonucu evden kaçmış. Hıçkırıkları giderek azalan kadın da bizim gibi sessizce sandalyesinde oturuyor. Bir iki saat sonra kadının yaşlı bir tanıdığı gelip, polislerle konuştuktan sonra, kadını alıp götürüyor. Kafamda hep aynı sorular var: "Ne zaman işkenceye götürüleceğiz? Dayanabilecek miyim? Arkadaşların durumları nasıl?" Bir polis memuru:

"Siz acıkmışsınızdır. Arkadaşlarınız yemek ısmarladı. Gelin, bakalım; siz de yiyin ama konuşmak yasak, ona göre!" dedi.

Yan tarafta bir odaya götürüyorlar. Arkadaşların tümü orada. Dede, Alp ve Ercan yürüyemiyorlar. Falaka yedikleri belli. Dede bir ara gülerek:

"Üzmeyin, canınızı; bugünler de geçer!" diyor.

Dede'nin hâlâ gülebilmesi moralimi düzeltiyor. Diğer arkadaşların tümü sessiz. Yemekten sonra, hepimizi koridora çıkarıp ikili üçlü, en sonunda da toplu olarak resmimizi çekiyorlar.

Biz son yakalananlar, hâlâ sorguya alınmadık. Saatlerce bekledikten sonra, sıra bize de geliyor. Teker teker bir odaya alınıyoruz.

İfademi iki polis memuru ve bir komiser alıyor. Benim arkamda ise, hiç soru sormayan, sivil giyimli birisi daha var. Silahlar, patlayıcı maddeler, bombalar, her şey yakalanmış.

Feth'e nasıl gidip geldiğimizi de biliyorlar. Daha çok politik sorular soruyorlar. Bu sorulara da, olabildiğince suya sabuna dokunmadan yanıtlar veriyorum. Bir ara Komiser:

"Şu silahlı propagandanın ne olduğunu bir kere de sen anlat!" diyor.

O an aklıma gelen 'yumuşak' bir yanıtla geçiştirmeye çalışıyorum:

"Bilirsiniz, bizim köylülerin silaha saygısı büyüktür. Bu nedenle köylere, sosyalizm propagandası yapmaya giderken; insanın sırtında silahı olursa söylediklerini daha iyi dinler ve sizi daha ciddiye alırlar. Bu nedenle, köylere silahla gidip devrimci propaganda yapmaya silahlı propaganda, denilir."

Komiser ifade almaktan bıkmış. Tutanakları tutan polise:

"Yaz bakalım, silahlı propaganda..."

Bu sıra o ana dek hiç konuşmayan sivil giyimli şahıs lafa karışıyor:

"Bırak, saçmalamayı; silahlı propagandanın ne anlama geldiğini biz de çok iyi biliyoruz! Ama bir de senin ağzından dinlemek istemiştik. İstemiyorsan anlatma ama, bizi de enayi yerine koyma."

Sesimi çıkarmıyorum. Komiser bu müdahaleye ve kendi cahilliğine bozulmuş durumda. Amirlerinin yanında küçük düştüğü için sertleşmeye başlıyor. Bu ara odaya ellerinde koca bir tepsi ve tabaklarla giren polis, kurtarıcım oluyor. Tepsi tepeleme 'çiğ köfte' dolu. Yanında da bol yeşillik. Bana da ikram ediyorlar. Yemek konusunda hiçbir sıkıntım olmadığı halde, o güne kadar hiç yemediğim çiğ köfteyi kendimi zorlamama rağmen yiyemiyorum. Bir lokma ısırıp bırakıyorum. Onlar afiyetle yedikten sonra, tekrar sorguya çekiyorlar. Ne ki artık soracakları fazla bir şey kalmamış. Ayrıntı bazı sorulardan sonra, ifademi imzalayıp odaya geri götürülüyorum.

Tüm işlemler bitti; sıra tutuklanıp cezaevine götürülmemize geldi. Usulüne uygun olarak önce nezarethaneye götürülüyoruz. Leş gibi nezarethanenin duvarları eğri büğrü yazılarla dolu.

"Ah, ulan, felek ah..."

"Bu da geçer ama deler de geçer..."

"Şermin, ölsem de vazgeçmem senden..."

Bu tür sıradan duvar yazılarının arasında derin 'felsefi' notlar da vardı. İşte onlardan biri:

"Cezaevine hiç düşmeyen EŞŞEK, iki kere düşen ise EŞŞEOĞLU EŞŞEKTİR!" Üç kere, dört kere düşenin ne olacağı ise, belirtilmemişti. Biz ilk düştüğümüze göre, bu sıfatlardan birine şimdilik uymuyorduk. Şimdi düşünüyorum da bu felsefi değerlendirme siyasi tutuklular için pek geçerli olmasa gerek. Çünkü onlar için cezaevini sık sık ziyaret etmek, adeta bir kaderdir.

Nezarethanede bekletildikten sonra, kaditi çıkmış, eli ayağı titreyen bir Savcı'nın odasına alınıyoruz. Poliste verdiğimiz ifadeyi kâtipe bizzat kendisi yazdırıyor. "Hâkimlerin önünde ifadenizi değiştirirseniz, soluğu yine karakolda alırsınız!" demeyi de unutmuyor.

Bu yaşlı Savcı ile daha sonra maceralarımız çok oldu. Bu titrek, kekeme adamın tek düşüncesi, emekliliği öncesinde bir kıdem daha alabilmekti. Ne bilinçli bir anti-komünist ne de faşistti. Diyarbakır, birdenbire MİT'ten, bakanlıklardan memurlarla dolmuş, her yerde bizim yakalanmamız konuşuluyor; hatta şehir suyuna zehir katmak istediğimiz bile yayılıyordu. Bizim savcı da bu ortamda, bize karşı tutumuyla kendi itibarını artırdığını umuyordu. Ama, düşündüğü gibi olmadı. İlk fırtına geçip mahkemeler başlayıp da bu kez Diyarbakır'ın solcu da olsa dişli avukatları, aileleri, Diyarbakır Üniversitesi'nin öğrencilerinin tümüne yakını bizimle birlik olunca, savcı belki de 'yanlış ata oynadığını' düşünmeye başladı.

Diyarbakır'a tahliye olduktan birkaç ay sonra yolum düştü, içerideki mahkûm arkadaşları ziyaret etmek istemiştim. Cezaevi Müdürü, formalite olarak Savcı'dan izin almamın iyi olacağını söyleyince, direk Savcı'nın odasına gittim. Kapıyı çalıp içeri girer girmez, Savcı sapsarı bir yüzle ayağa fırladı. Ben arzumu belirtince rahatlayıp koltuğuna oturdu:

"Aman, Atilla Bey; rica ederim, izine ne gerek var; orası sizin eviniz sayılır; ben şimdi telefon ederim, istediğiniz arkadaşları ziyaret edebilirsiniz! Bir çayımı içmez miydiniz?"

Kendimi tutmasam kahkahalarla güleceğim. Çayını içmeden yanından ayrılıyorum.

Tutuklanmamız yıldırım hızıyla gerçekleştiriliyor. Ondan sonra, cezaevi. Adliye ile cezaevinin arası elli-altmış metre, buna rağmen, müthiş önlem almışlar. Jandarmalar, polisler, adeta etten bir duvar oluşturmuş. İkişer ikişer kelepçelenerek, bu etten duvarın arasından geçip, sekiz buçuk ayımızı geçirdiğimiz Diyarbakır Cezaevi'ne giriyoruz...

GELECEĞİN BAKANLARI

Tarihi Diyarbakır Cezaevi'ne koskoca bir kale kapısından geçerek, buyur ediliyoruz. Aklınıza gelebilecek her şey 'kalın' bu mekânda. Koskoca kalın duvarlar, kalın demir parmaklıklar, tahta kapılar, hatta insanların büyük bir kısmı da kalın. İzbe yerlerden geçip pislik içinde bir merdiveni çıkarak, müdür odası ve idare odalarının bulunduğu üst kata geliyoruz. Kelepçelerimizi çıkarmadan tümümüzü yan yana diziyorlar. Müdür, başgardiyan, gardiyanlar tümü karşımıza dizilmiş. Yakalandığımızdan bu yana kırk kere arandık; buna rağmen, bir kere de burada aranıyoruz. Üstümüzde hiçbir şey yok. Yine de Ercan'ın cebinden, o zaman her sokak satıcısında bulunan, çekilince uzayan metal bir tükenmez kalem çıkıyor. Gardiyan, özenle tutarak götürüp Müdür'e teslim ediyor. Arama faslı bittikten sonra, kıpkırmızı yüzlü, akşamdan kalma olduğu her halinden belli olan Müdür, kısa bir nutuk çekiyor. "Burası mektep değilmiş! Müdür, başgardiyan ve gardiyanlar odamıza girdiğinde ayağa kalkmalıymışız! Disipline uymazsak, sonumuz kötü olurmuş!" Adının Şükrü olduğunu öğrendiğimiz Başgardiyan, elindeki kalın tahta copu ara sıra bacaklarına vurarak Müdür'ün arkasından, disipline uymayınca, sonumuzun ne olabileceğini, bize gösteriyordu!

Biz, on bir El-Feth gerillasını toplu olarak koyabilecekleri bir yer olmadığı için; kalemin yanındaki muhasebe odasını boşaltmış, bize ayırmışlardı. Nutuk ve arama faslı bittikten sonra, kelepçelerimizi çözüp bizi odaya alıyorlar. Yanımıza da nöbetçi bir gardiyan bırakıp, kapıyı kapatarak gidiyorlar.

Sekiz buçuk ayımızın geçeceği bu oda; eni beş, boyu da sekiz metre olan bir yer. Kalın duvarda devasa bir pencere var. Duvarlar o kadar kalın ki, pencerenin pervazında bir kişi rahatlıkla yatıp uyuyabilir. Bu pencerenin yaşadığımız cezaevinde büyük bir nimet olduğunu hemen anlıyoruz. Birazcık da olsa bu pencereden esinti geliyor. Ve en güzeli, dış dünyaya açılan bir pencere bu. Geleni gideni, Adliye binasını, kuşları, cılız da olsa ağaçları, otları görebileceğimiz bir pencere bu.

Odamız çırılçıplak; ne oturacak ne yatacak bir şeyimiz var. İlk gelen Dede'nin babası oluyor. İlk getirdikleri birkaç kilim, birkaç hasır, birkaç 'kürsü' denilen alçak tabure. Hiç olmazsa bu gece betonda yatmayacağız. Daha sonra getirilen eşyalarla, bu daracık odayı 11 kişinin kullanabileceği en iyi hale getirdik. Duvarlarda çepeçevre yastıklar. Bir köşede yiyeceklerimizi koyduğumuz tel dolap. Yemeklerimizi yaptığımız bir küçük masa ve gazocağı, giderek çoğalan kitaplar için bir küçük kitaplık. Mekân öylesine dar ki, yatma saatinde karşılıklı duvarların dibine uzanıyoruz. Hamit ve Alp gibi iki uzun karşılıklı yatınca, ayakları birbirine değiyor. Yemeklerimizi de odanın ortasına serdiğimiz bir muşambanın üstünde yiyoruz.

Müdür ve Başgardiyan ara sıra içeri girerek, ayağa kalkıp kalkmayacağımızı, disipline uyup uymayacağımızı, kontrol ediyor, uyduğumuzu görünce, sert bir bakış attıktan sonra çıkıp gidiyorlar. Kapımız hep kapalı, içeride de sürekli bir gardiyan var. Yere uzanmış, bol bol sigara içerek efkâr(!) dağıtıyoruz. İkinci gün bizi izlemekle görevli gardiyanımız Ramazan, şıpır şıpır gözyaşlarını akıtarak ağlamaya başlıyor. Kendi derdimizi bırakıp, Ramazan'ı avutmaya çalışıyoruz.

"Ne oldu, Ramazan; niye ağlıyorsun?"

"Sizin halinize ağlıyorum arkadaşlar; siz cezaevine düşecek insan mısınız?"

Hoppala!.. Ne diyeceğimizi şaşırıyoruz. Onu avutmak için gelip geçici olduğumuzu, yakında dışarı çıkıp mekteplerimize gideceğimizi, falan anlatıyoruz; gariban biraz avunup ağlamayı kesiyor. Mübalağa etmiyorum. Aynen oldu bu sahne. Gariban Ramazan, acemi, müthiş duygulu ve müthiş sinirli bir in-

sandı. Ama bize karşı bir kez bile sinirli davranmadı. İsteklerimizi yerine getirmek için, aynı gün birkaç kez çarşıya gidip alışveriş ettiği oluyordu. Bu saf insan, biz tahliye edildiğimizde, gardiyan olarak çalıştığı cezaevinde sinirini alt edemeyip birisini bıçakla yaraladığı için, mahkûm olarak yatıyordu.

Mahkûmlarla da hiçbir ilişkimiz yok. İlk ilişki arzusu onlardan geliyor. Kapının altından bir *Pazar* Dergisi atılıyor. Yeni kuşaklara hatırlatmak için bir not gerekli; *Pazar* Dergisi dönemin açık saçık kadın resimleri basan en yaygın yayın organı. Aramızda tartıştıktan sonra bu davranışın hakaret değil, bize karşı sempatinin bir göstergesi olduğuna, karar veriyoruz.

Üçüncü gün pencerenin pervazında sevgili Kadir'le oturmuş, dışarıyı izliyoruz. Cezaevinin kapısının önünde koskoca bir araba duruyor. Filmlerde gördüğümüz arabalara benziyor. Upuzun, kuyruklu, belki de bir Limuzin veya Rolls Royce... Şoför kapıyı eğilerek açıyor. İçinden kürklü bir adam iniyor. Bir de yine temiz giyimli bir başkası. Kürklü, cezaevine giriyor. Arama falan yok. Arkasından da arabanın bagajından çıkardığı bir sürü kutuyu taşıyan yardımcısı geliyor...

Birkaç dakika sonra, Başgardiyan içeri giriyor. Âdeti bozmayıp ayağa kalkıyoruz. Şükrü Efendi'nin yüzünde gülücükler:

"Aman, arkadaşlar; rica ederim rahatınızı bozmayın, artık misafirimiz sayılırsınız," diyor.

Haydaaa!.. O sert, vurduğu vurduk, kırdığı kırdık adam gitmiş, yerine şeker gibi bir adam gelmiş.

"Bir ziyaretçiniz var. Müdür Beyim, biraz sonra bizzat kendisi odanıza getirecek."

Kim ola ki? Hepimiz şaşkınlık içindeyiz. Bizi fazla merakta bırakmıyorlar. Biraz sonra, önde 'kürklü', arkada Müdür, onun arkasından da kucağı paketlerle dolu bir adam geliyor. Başgardiyan arkadan 'rahat olun' diye işaret ediyor. Kürklü bizi süzerken, bu kez bizleri daha da şaşırtan bir konuşmayı Müdür yapıyor:

"Umarım, rahatınız yerindedir arkadaşlar! Ne yapalım olanaklarımız sınırlı; inşallah, kısa zamanda daha da iyileştirece-

ğiz! Üzülmeyin; politika böyledir! Siz yarının bakanları, milletvekilleri olacak insanlarsınız. Burayı bir misafirhane olarak kabul edin; inşallah, yakında tahliye olursunuz!"

Hepimiz şaşkınlıkla birbirimize bakıyoruz. Sanki Fellini'nin bir filmini seyrediyoruz. Ne oluyor? Kim bu adam? Müdür niye bu kadar hızlı değişti? Neyse ki 'kürklü' konuşmaya başlayınca bilmece çözülüyor.

"Müfit Özdeş hanginiz, arkadaşlar?"

Müfit kızgınlıkla elini kaldırıyor.

"Babanızın selamı var. Kendisinin işleri yoğun olduğu için, gelemedi. Bir isteğinizin olup olmadığını öğrenmem için bana rica etti. Ben de durumu bizzat görmek istedim. Bir arzunuz olursa, Müdür Bey'e direk söyleyebilirsiniz. Kendisi bizim iyi dostumuzdur. Bizi hiç kırmaz."

Kürklünün arkasındaki Müdür neredeyse yerlere eğilip temenna edecek. 'Kürklü' ne derse, "Elbette, Efendim!.. Rica ederim, Efendim!.. Emriniz olur, efendim!.." diye yağ çekiyor. 'Kürklü' bu kısa konuşmadan sonra, oturmadan "Hadi, size geçmiş olsun!" diyerek çekip gitti.

Şaşkınlığımız geçince, köşede yığılı kutuları açıyoruz. Hepsi en nefisinden baklava dolu. Hem de üstünde dillere destan 'tatlıcı' markası var. Herhalde bu dehşetengiz değişikliğin nedenini siz de anladınız. Gelen, meşhur Tatlıcılar'dı. Diyarbakır'ın en güçlü, en zengin ailesinin reisi.

Olayın bütünüyle 'aydınlanması' için kısa bir açıklama daha yapmama izin verin. Müfit'in babası o zamanlar Osmanlı Bankası'nın Genel Müdürü. Bir şubesinin müdürü falan değil, resmen, 'Genel Müdür'. Eh böylesi etkili ve yetkili bir Müdür'ün telefonu işte böyle tüm kapıları açabiliyordu o dönem. O dönem diyorum, çünkü Türkiye'de henüz 12 Mart'lar, 12 Eylül'ler olmamış, her şey nispi bir denge içinde hükmünü sürdürüyor.

Aynı gün önemli ziyaretçilerin akınına uğradık. Yusuf Ekinci, ilk günden itibaren yanımıza geliyordu. Bu kez vekâletnamemizi alarak resmi ilk avukatımız oldu. Birkaç sene önce 'faili meçhul' bir cinayete kurban giden rahmetli Yusuf Ekinci, o

dönem okuldan yeni mezun olmuş, ateşli bir devrimci idi. Yaptıklarımızı ve çizgimizi doğru bulmasa da, bizi savunmanın sosyalist ve demokratik dayanışmanın en temel gereği olduğuna, inanıyordu. İlk başlangıçta bizim yanımıza yaklaşmak çok kolay değildi. Boru değil, El Feth'li gerillalardık. Üstelik hangi işgüzar görevli uydurdu ise Diyarbakır'ın içme sularını zehirlemek için Diyarbakır'a geldiğimiz, yayılmıştı. Olay henüz sıcakken, kişisel olarak hiçbir tanışıklığımız olmayan Yusuf Ekinci'nin bu dayanışması bizi müthiş sevindirmişti. Yusuf'un yanı sıra, kardeşlerinin, ardından Diyarbakır'ın ileri gelen sosyalistlerinin, Diyarbakır Üniversitesi'ndeki arkadaşların ziyaretleri. Birkaç gün sonra da Ankara ve diğer şehirlerden gelen avukatlar, arkadaşlar, akrabalarla bizim oda dolup taşmaya başladı. Ve ipin ucu hemen kaçtı elbette.

Üzerimizdeki baskı hemen azaldı. Koğuş kapısı açıldı. Ziyaretçiler odamıza rahatça gelmeye başladı. Gerek Müdür, gerekse Başgardiyan bu durumu görünce bu kez onlar da saygıda kusur etmemeye başladılar.

Koğuşumuzu artık mahkûmlar da ziyaret edebiliyordu. İlk ziyaretçimiz de, Tenekeci Mustafa oldu. İleriki kısımlarda uzun uzadıya bu ilginç kişiliği size anlatacağım. Ama ilk ziyaretinde selam kelam faslından sonra, Tenekeci doğrudan lafa girdi:

"Arkadaşlar, burası cezaevi; insanın canı çok şeyi çeker ama bulamaz! Sizler öğrenci arkadaşlarsınız; olur, a, canınız sarı kız falan ister, hemen bana haber iletirsiniz! Emriniz başım üstü olur!" (Tenekeci, elbet, yazdığıma benzer bir Türkçe ile konuşmuyordu. Araya Kürtçe kelimeler katarak garip bir Türkçe ile konuşuyor; yerli yersiz ikide bir, yanlış anımsamıyorsam, başım gözüm üstüne, anlamına gelen; "Ser sere min çave," diyordu.)

Çoğumuz, 'sarı kız'ın esrar anlamına geldiğini bilmeyecek kadar cahil değiliz. Bizden ses seda çıkmayınca, bu kez başka öneride bulunuyor:

"Madem sarı kız kullanan yok; belki hapa ihtiyacı olan vardır; yeter ki siz emredin!"

Bizde yine ses yok.

"Canım, belki canınız rakı, şarap falan ister, bana bir haber uçurun yeter!"

Artık kızmaya başlamıştık. Dede sakince adamın 'satış' umudunu bütünüyle yok etti:

"Sağ ol, Tenekeci; bizim böyle işlerle hiçbir ilişkimiz yok! Biz devrimciyiz; dışarıda böyle alışkanlıklarımız yoktu; şimdi niye isteyelim ki? Sen en iyisi başka mahkûm arkadaşlara sor."

Ümidi kesilen Tenekeci, çayımızı içip birkaç kez daha, "Ser sere min çave," çektikten sonra, izin isteyip gitti.

CEZAEVİNDE GERİLLA EĞİTİMİ

Tatlıcı'nın ziyaretinin ardından; birkaç dakika sonra, Başgardiyan Şükrü Efendi koğuşa girdi. Biz yine ayağa kalkmak için hareketleniyoruz. Şükrü Efendi, Ramazan'a çıkmasını söyledikten sonra, konuşmaya başladı:

"Aman, arkadaşlar; Allah aşkına, rahatınızı bozmayın! Ben geldiğinizde ayağa kalkmanız gerektiğini, disiplinli olmanız gerektiğini söyledi isem, bu sadece formalitedir. İlk gelene böyle yapılır. Bizler arkadaş sayılırız değil mi? Siz de bizim konuklarımızsınız."

Dede, yine bıyık altından gülüyor. Hepimiz oturuyoruz. Kahveler çaylar ısmarlanıyor. Başefendi konuşmasını sürdürüyor:

"İçinizden birini koğuş temsilcisi seçin. Bundan sonra koridora çıkabileceksiniz. Gece de koğuş kapısı kilitlenmeyecek. İstediğiniz gibi tuvalet gereksinmelerinizi giderebilirsiniz. Görüşçülerinizle de odanızda konuşabilirsiniz."

Bu değişiklikler kuşkusuz hoşumuza gidiyor. Arkadaşlarla yaptığımız kısa bir toplantıda, ben 'koğuş ağası' seçiliyorum! Elbet bu 'ağalık' bana, cezaevi içinde hiçbir zorlukla karşılaşmadan dolaşma ayrıcalığını da birlikte getiriyor.

Adı daha sonraki dönemlerde sadece kan ve zulümle birlikte anılan Diyarbakır Cezaevi'ne ilişkin daha sonra birçok yazı ve kitap okudum. 'Gelişmenin' boyutunun iyi kavranması açısından; 1969'daki Diyarbakır Cezaevi'ni biraz daha ayrıntılı anlatmakta yarar görüyorum.

Cezaevinin birbirlerinden kalın duvarlarla ayrılmış dört avlusu vardı. Her avluya da iki koğuş kapısı açılıyordu. Giriş kapısının yanında gardiyan odaları, yeri geldiğinde hükümlü ve tutukluların işkence gördüğü bir kapıaltı, görüşçünün ve hükümlülerin birbirini göremeyeceği kadar karanlık ve pis bir görüş yeri. Hemen kapının yanındaki bir merdivenle çıkılan ikinci katta, yönetim kısmı vardı. Bu kısımda Müdür'ün odası, kâtip odası, daha önce muhasebe odası olan bizim odamız; yanında ise büyük bir atölyenin dibinde tuvaletler, bizim odanın karşısında en torpilli mahkûmlar için tahta perdelerle ayrılmış revir ve avukat görüşme odası vardı. Avluların ortasında ise küçük bir çay ocağı ve berber. Üçüncü koğuşun, yani Tenekeci'nin koğuşunun hemen dibinde de hamam.

Böyle anlatılınca, elbet, cezaevimiz hakkında kapsamlı bir fikir oluşması olanaksız. Biraz daha somutlaşmasını istiyorsanız, Orhan Kemal'in, Kemal Tahir'in, Aziz Nesin'in kitaplarında çok ayrıntılı anlatılan eski cezaevlerini düşünmelisiniz. Bizimki, tam bu kitaplardaki gibi bir cezaevi idi çünkü. Her şeyden önce, içerideki insan sayısı çok fazlaydı. Akla gelebilecek her yer parsellenmiş, kapatılmıştı. Koğuşlarda torpillilerin dışında iki kişi bir yatakta yatılıyor, bu da yetmediği için, garibanlar yerlere serdiği hasırların, kilim eskilerinin üstünde yatıyordu. Altına ve üstüne serdiği gazete kâğıtlarını, yatak, yorgan yaparak yatanlara bile rastladım bu ortamda.

Adı atölye olan üst kattaki salonda 'orta torpilli' hükümlüler kalıyordu. Tüm salon, 'orta torpilli' hükümlülerin karyolaları ile doluydu. Kim bilir, hangi işgüzar, Müdür tarafından yaptırılmış, bir köşedeki 'sahne' ise tahta duvarlarla çevrilip oda haline getirilmişti. Kolaylıkla tahmin edebileceğiniz gibi, sahnenin altı da eğilerek girilen başka bir odaydı. O dönem bu bölümde, cezaevindeki küçük işlere hiç karışmayan, ulusal bilinci oldukça gelişmiş olan ve bizlerle hemen dostluk kuran Lice Belediye Reisi ve yakın akrabaları kalıyordu.

Bir zamanlar revir olan, bizim odanın karşısına düşen alan ise, üç-dört kısma ayrılmış, torpilli ağalar için birer oda haline getirilmişti. Bu odalarda kalan ağaların yanlarında onların gün-

düz ve 'gece hizmetlerini' gören, çocuk koğuşundan getirilmiş on iki-on dört yaşlarındaki çocuklar da kalıyordu. En iyi esrar partileri bu odalarda verilir, en iyi yemekler bu odalara gelirdi. Cezaevinde işgal edilmemiş tek yer, avukat odası idi. Sonunda o da işgal edildi.

Diyarbakır'ın en büyük ailelerinden birisinin önde gelenlerinden, üstelik eğitimi de olan bir ağa, bizim cezaevine nakledilince; kendisi için özel 'asma kat' yapılıncaya kadar, avukat odası kendisine ayrıldı. Merdivenin hemen üstündeki büyük boşluğa birkaç günde yapılan asma kat bitince, avukat odası tekrar boşaldı.

Mekân tanımlarıyla sözü daha fazla uzatıp sizi bıktırmadan, isterseniz biraz da feodal ilişkilerin en uç noktada olduğu bu cezaevinde, insan ilişkileri, gelenek ve göreneklerden söz edelim.

Koğuş ağası olarak torpilliyiz ya, diğer arkadaşlarımdan farklı olarak gece bile odanın önündeki koridora çıkabiliyorum. Ve ilk 'adab-ı muaşeret' dersini Cezaevi Kâtibi ve yönetimin ispiyoncusu olan Kâtip Mustafa'dan alıyorum. Koridorda başıboş dolaştığımı gören Kâtip, "Uğurola!" diyerek yanımda yürümeye başlıyor. Ona ayak uydurmaya çalışıyorum. Adımları son derece düzgün ve ölçülü. Koridorun sonuna gelmeden geri dönmüyor. Sona geldiğimizde de; ne jimnastik derslerinde ne de El Feth'teki eğitimde görmediğim bir yöntemle birden dönüp yürüyüşü sürdürüyor. Benim kendisine ayak uyduramayacağımı görünce de; bir yandan dersimizin pratiği sürerken, bir yandan da teorik eğitim başlıyor.

"Hapishanede volta atmanın bir kuralı vardır. Bu kurala uyulmadan gelişgüzel yürürsen, başına iş açarsın. Her şeyden önce; benim gibi hızlı adım atacak, dik duracak, sallanmayacaksın. Duvarın sonuna geldiğinde de, benim yaptığım gibi, düzgün olarak dönüş yapacaksın. İki kişi volta atarken, dönüşlerde birbirlerini görecek şekilde dönmeleri gerekir."

On beş dakikalık teorik ve pratik dersin sonunda, az çok volta atma işini kıvırmıştım. Kuşkusuz bu işi doğal bir refleksle yapabilmem için, günlerce dersime çalışmam gerekti! Ama bu

dersin, sadece 'voltaya giriş' bölümü idi. Önemli kısmını ise, Mustafa teorik olarak ayrıntılı bir biçimde anlattı:

"Volta sırasında çevrende senin gibi volta atanları hiçbir zaman unutmayacaksın. Senin yakınında bir başka grup veya insan volta atıyorsa ve sen voltaya önce başlamışsan ikinci veya üçüncü karşılaşmada, 'Uğurola!' demen gerekir. Bir sonraki karşılaşmada diğer volta atan da sana, 'Sana da uğurlar olsun!' der. Ama bizim cezaevinde insanların tümü Kürtçe hal hatır sorar, onun için ben sana kısaca Kürtçesini de öğreteyim. Karşıdan gelene sen, 'Uğur be!' diyeceksin. Dönüşte o da seni, 'Kadoş terazi be, uğur be!' diye selamlayacaktır."

Böylece voltada selamlaşma yöntemlerini öğrenmiş olduk. Ama ders bu kadar değildi. Nerede yürüneceği ne kadar yürüneceği gibi kuralları da Mustafa sonraki gün, pencereden avluda volta atan mahkûmları göstererek öğretti:

"Bak, şu duvarın dibinde kısacık bir mesafede volta atan mahkûmu görüyor musun? (Gösterdiği hükümlü, çay ocağı ile birinci koğuşun yanındaki kısa bir duvarın dibinde hızlı adımlarla volta atıyor. Dönüşlerde ise hep sırtını duvara vererek yürüyordu.) Bu adam kan davasından içeri düştü. Cezaevinde tek başına yani kendisini koruyacak hiçbir akrabası yok. Aynı zamanda yoksul bir adam; yani, yönetimden de torpili yok. Ama başka koğuşlarda düşmanları yatıyor. Bu nedenle volta atarken çok dikkatli olmak, her an gelebilecek bir saldırıya karşı tetikte durmak zorundadır. Böyle hükümlüler avlunun ortasında volta atmaya cesaret edemezler. Ortada volta atanlar ağalar veya ağır hükümlülerdir. Şu karşı duvarın dibinde toplu halde volta atanlarsa, kendi halinde, suçu fazla olmayan hükümlülerdir."

Seyrettiğimiz dördüncü koğuşun bahçesinde bir grup hükümlü volta atıyor. İkişerli sıralanmış toplam on iki kişiler. En öndekiler hem daha yaşlı hem de kılık kıyafetleri daha düzgün. Avlunun sonundaki duvara geldiklerinde, hepsi birden geri dönüyor ve hiçbir karışıklık olmuyor. Üstelik, bu yürüyüşü yaparken, sohbet de ediyorlar. İlk bakışta insan, böyle sıralanmış insanların volta atması zor olsa gerek, diye düşünüyor.

Ama alışınca bisiklete binmek gibi reflekslerle yönlenen doğal bir davranış haline geliyor.

Bizlere de avluya çıkış izni verildikten sonra, kısa zamanda bu işi öğrendik. Birkaç ay sonra, üçlü dörtlü sıralar halinde bir yandan hızlı voltalar atıp bir yandan da sohbet edebiliyorduk.

"Gelelim şimdi voltanın en önemli kurallarına!.. Birisi veya bir grup, dikkat ediyorsan, hep aynı çizgide volta atıyor. Diyelim ki senin karşı koğuşta işin var ve onların volta attıkları çizgiden geçip gitmen gerekiyor. Öyle, selamsız sabahsız geçip gidemezsin. Önce bu volta atan grup geçecek, sonra geri dönüp yollarına devam edecekler. Sen ancak ondan sonra geçebilirsin. Onlar sana doğru gelirlerken önlerinden geçersen, bunun anlamı; 'Ben sizi takmıyorum, posta atıyorum,' demektir. Ve kimse böyle bir hareketin altında kalamaz. Bunun sonucu kaçınılmaz kavga demektir. Bu yüzden şu avluda ben iki kişinin öldürüldüğünü gördüm. Ağır mahkûmlar ise zırt pırt volta atmazlar. Onlar ağırbaşlı olmak zorundadır. Cezayı yedikten sonra birkaç ay yataklarından çok ender inerler. İndikleri zaman da beş-on dakika voltalayıp tekrar yataklarına dönerler."

Cezaevinde kurallar oldum olası çoktur. Bir de buna hükümlülerin kendi aralarında koydukları kuralları ekleyin; üstelik Diyarbakır gibi feodal ilişkilerin son derece yoğun olduğu bir yerde iseniz, bu kuralların çokluğu çekilmez bir hal alır.

Biz bu kuralların bir kısmına uyduk. Bir kısmına ise bilerek uymadık. Hatta bozmaya çalıştık. Örneğin; 'hali vakti yerinde' mahkûmlardan olmamıza rağmen, hiçbir zaman meydancı tutmadık. Ağaların ve hali vakti yerinde diğer hükümlülerin çok garip karşılamasına karşın, kendi gereksinimlerimizi kendimiz gördük. Meydancılar en gariban mahkûmlar arasından seçiliyor. O zamanlar meydancılara adam başı ayda iki buçuk lira veriliyordu. Yani üç dört kişiye bakan bir meydancının eline ayda on beş yirmi lira kadar bir para geçiyordu. (Bir karşılaştırma yapabilmeniz için; o sıralar, öğrenci burslarının 250 TL. olduğunu belirtelim.) Meydancı bu yüz Lirayı hak edebilmek için, sabahtan akşama kadar, kendisine para veren mahkûmların

tüm isteklerini yerine getirmek zorundadır. Çay yapıp dağıtmak, yemekleri pişirmek, ortalığı temizlemek vb...

Başlangıçta bizim bulaşıklarımızı yıkamamız, odamızı süpürüp temizlememiz çok garip karşılandı. Ama giderek kimse ses çıkarmamaya başladı. Hatta orta halli mahkûmlar arasında da, kendi aralarında grup kurup kendi işini kendileri yapmaya başlayanlar oldu.

Bizim gündüz diğer mahkûmların çıktığı avluya çıkmamız olanaksızdı. Ancak gece tüm mahkûmlar koğuşlarına girdikten sonra çıkmaya başladık. Çıkma iznini alır almaz da, toplu sporlara başladık. Bu elbet cezaevi kurallarını, feodal gelenekleri altüst eden bir durumdu. Bu duruma yönetim de karşı çıkmıyor, diş geçiremeyeceğini biliyordu. Ama bu toplu sporu 'rüzgâra göğüs geremeyerek' sonunda kendimiz bırakmak zorunda kaldık. Çünkü biz spor yaparken son derece komik bir durum ortaya çıkıyordu: Zaten attığımız adımın merak konusu olduğu bu cezaevinde akşamları avluya çıkıyor, önce ısınıncaya kadar koşuyor, ardından da her türlü kültür fizik hareketi yapıyorduk. Biz bunları yaparken tek düzelikten bıkmış usanmış mahkûm milleti, pencerelere doluşup bizi izliyor hatta tezahürat yapıyorlardı. Baktık olacağı yok, zorunlu olarak toplu spora son verdik.

Bu işi tek başıma bizim odanın önündeki küçük koridorda sonuna kadar götüren bir tek ben oldum. Sabahları herkesin yattığı saatte erkenden kalkıyor, önce biraz koştuktan sonra, kültür fizik yapıyordum. Başlangıçta Teo da katıldı. Ama bir süre sonra bıkıp bıraktı. Ama ben bu inatçılığın müthiş yararını gördüm, yiyeceğime de dikkat ettiğim için, seksen beş kilo girdiğim cezaevinden altmış sekiz kilo olarak, tığ gibi çıktım.

Yaptığım sporun tek 'sakıncalı' yanı, spordan sonra yaptığım duş ve tuvalet gereksinimimi giderme işlemiydi. Terledikten sonra su dökünebilecek tek yer, atölyenin sonundaki gusülhane, gidilecek tek tuvalet de yine bu gusülhanenin yanındaki tuvaletlerdi. Bu tuvaletlerin bulunduğu bölüme iki adet büyük benzin varili konulmuş, bu variller çöp tenekesi olarak kullanılıyordu. Aynı zamanda da cezaevinin devasa farelerine 'lo-

kanta' işlevi görüyordu. Sabah erken, kimsenin tuvalete gitmediği, farelerin bu varillerde kendilerine ziyafet çektiği saatler. Ben önce tuvalet, sonra duş yapayım derken, hayvanları rahatsız ediyorum. Fareler o kadar arsız ki ufak tefek sese dönüp bakmıyorlar bile. Bu nedenle önce el çırpıp gürültü ederek, varillere vurarak, 'hazretlerin' kaçmasını sağlamaya çalışıyorum! Bu gürültü sonunda çoğu salına salına tuvalet deliğinden içeri girip kayboluyorlar. Ben tam çömelmiş işimi yapmaya başlıyorum ki, bir de bakıyorum, salına salına dev bir fare tuvalet deliğine dönüyor. Veya tam su dökmeye başlıyorum, gusülhanenin duvarının üstünde birkaç dev fare merakla beni izliyor. Doğrusu, korkmuyordum desem, yalan; yine de korkmaktan çok, iğreniyordum. Ama 'korkunun ecele faydası yokmuş,' diyerek her gün aynı işlemi tekrarlıyordum.

TENEKECİ MUSTAFA

Diyarbakır Cezaevi'nde tanıdığım en ilginç tiplerden birisi de Tenekeci Mustafa idi. Koskoca cepleri olan şalvarı, her zaman tertemiz olan beyaz gömleği ve üstüne giydiği bol döküm yeleği ile ortalıkta dolaşır, girip çıkmadığı delik kalmazdı. Müdür ve Başgardiyan'dan sonra cezaevinin en etkili ve yetkili kişisi idi. Cezaevine girmeden önce, ortasında devamlı soba yanan, herhangi bir baskında esrarların yakılarak yok edildiği esrar tekkesi varmış:

"O zamanlar işler zordu, gurban; polis sık sık baskın yapar, ona buna rüşvet vermek zorundasın! Birkaç kez içeri girip çıktıktan sonra, baktım ki içerisi dışarıdan daha iyidir. Ben de mesleği burada sürdürmeye karar verdim. Gördüğün gibi, burada her şey daha rahattır."

Tenekeci'nin saklayıp gizlediği bir ilişkisi yoktu. Gerçekten her şeyi ile açık ve ortada bir 'yönetici' idi. Cezaevinin Müdür odası ve dış kapı önü dahil, her yer ona serbestti. İstediği zaman sandalyesini atar, cezaevinin kapısının önündeki duvara sırtını verir, kahvesini yudumlardı. İsterse kapısını vurmadan Müdür'ün odasına girer, isterse dışarı çıkıp bara, pavyona giderdi. Bu pavyon âlemlerinden birinde, Cezaevi Müdürü ile birlikte kafayı çekip olay çıkardıkları için, haklarında dava açılmıştı.

Cezaevinin, esrar, afyon, içki dahil her türlü uyuşturucu işi Tenekeci'den sorulurdu. Ayrıca, kumar işine, hamama da ortaktı. Çay ocağı ve garibanlar koğuşu olan üçüncü koğuş da

tümüyle kendi kontrolü altında idi. Koğuşta son derece 'eşitlikçi' bir düzen kurmuştu. Gazocağı onarımı ve benzeri tüm onarım; hamamın yakılması, çay ocağının hizmetleri gibi tüm işler, bu koğuşta kalan hükümlüler tarafından yapılırdı. Elbet, yapılan her işin belli bir payı Tenekeci'nindi. Ama bunun karşılığında Tenekeci de onları aç ve açıkta bırakmıyor, her akşam esrar paylarını kendisi dağıtıyordu. Misafiri olduğum bir akşam, bu dağıtıma bizzat tanık oldum. Tüm hükümlüler yataklarının üstüne oturup tütünlerini hazır ediyor, Tenekeci de sıra ile dolaşarak hepsine birer tırnak esrarı dağıtıyordu. Yine benden hiç çekinmeden, toz halindeki esrarı sıcak su dolu şişelerle ütüleyerek koğuşta plaka haline getiriyorlardı.

Tüm mahkûmlar koğuşlarına kapandıktan sonra da, Tenekeci'nin görevi bitmiyordu. Sırayla koğuş pencerelerinden o akşamki kumar partilerini izliyor, gerekli komutları veriyordu.

Denilebilir ki, cezaevindeki işlerin düzenli gitmesi için Müdür'den bile daha sorumlu davranıyordu:

"Bir gün cezaevinin dışında kahvemi içiyorum. O gün de görüş günü, bir yandan da girip çıkanlara bakıyorum. Ula, bu çekinerek giden de kim? Bir hafta evvel tutuklanan, dördüncü koğuşta yatan Maho değil mi? Vallah, odur! Baktım ki hızlı adımlarla kaçmaya çalışır. Gidip yakalayıp getirdim. Ben olmasam herif gitmişti; gardiyanları da jandarmaları da atlatmış. Daha yeni, kimse kendisini tanımıyor ya! Görüşçülerin arasına karışıp gidecek. Olur mu Babo? Biz orada eşşek başı değiliz ya!"

Ne zaman cezaevinde bir karışıklık çıksa, Müdür'ün odasında Tenekeci, Başgardiyan ve Müdür kafa kafaya verir bir çözüm yolu bulurlardı. Gerekirse, hükümlüler kışkırtılıp, kavga çıkartılır; tarafların gözaltına alınıp işkence görmemesi için arabulunur, elbet bu arabuluculukta her kavganın yandaşı olan hükümlü belli parayı vermek zorunda kalırdı. İkide bir cezaevine fitil gibi şarhoş gelen, odasına sık sık afilli giyimli pavyon kadınlarının geldiği, Müdür'ü bile kontrol altında tutmak belli ölçülerde Tenekeci'nin görevleri arasında idi.

Bir gün iyi giyimli iki İranlıyı tutuklayıp getirdiler. İkisi de koridorda bekliyordu. Çok az Türkçe, biraz da İngilizce biliyor-

lardı. Ben de kendilerine yardımcı olmaya çalışıyordum. Her ikisi de öğrenci olduklarını, bir yanlış anlama sonucu tutuklandıklarını, birkaç gün sonra serbest bırakılacaklarını, söylüyorlardı. Bir ara biri yere düşüyor, sürekli bir yanı titriyor ve ağzından köpükler geliyor. Ben, Müdür'e gidip doktor çağırmayı öneriyorum. Arkadaşı son anda koluma girip beni bir köşeye çekerek, kulağıma fısıldıyor:

"Arkadaşıma doktor yardımcı olamaz, kendisi afyon müptelasıdır. Eğer bir lokma afyon bulamazsak, bu kriz sürer ve çok daha kötüleşir."

Durum o kadar kötü ki, adam yerlerde titreyerek zıplıyor ve ağzından sürekli salyalar akıyordu. Muhasebeci'ye durumu söyledim. "Tenekeci'ye durumu anlat, o bir çaresini bulur," dedi. Aşağıda volta atan Tenekeci'ye gidip durumu aktarıyorum.

"Başım gözüm üstüne, gurban; lafı mı olur!" diyerek şalvarının koca ceplerini karıştırmaya başladı. Sonunda simsiyah bir afyon topağı çıkarıp "Gel gidelim!" diyor.

Elindeki afyon topağından küçük bir parça koparıp, yerde kıvranan İranlının ağzına soktu. Afyonu emen İranlı, giderek uysallaştı. Birkaç dakika sonra da hiçbir şey olmamış gibi ayağa kalktı. Elbet, bu sırada gidecekleri koğuş da belli oldu. Tenekeci her ikisinin de kollarına girerek, koğuşuna götürdü.

Biz tahliye olduktan birkaç gün sonra çıkacak olan bu iki 'öğrenci', hâlâ Tenekeci'nin koğuşunda 'ikâmet' ediyorlardı...

DİYALEKTİĞİN FENDİ, CİNCİ HOCAYI YENDİ

Yakalandığımızda işgüzar bir yönetici, yaptığı bir açıklamada bizim Diyarbakır'ın içme suyunu zehirlemek ve Diyarbakır Üniversitesi'ni bombalamak için Diyarbakır'a geldiğimizi, açıklamıştı. Kuşkusuz bu söylenti, cezaevinde de duyulmuştu. Hükümlüler pek inanmasa da; başlangıçta hemen hemen hepsi bizden uzak durmaktaydılar.

İlk haftadan itibaren bizimle konuşan, hatta koğuşumuzda oturmaktan çekinmeyenlerden birisi ise Çaycı Musa idi. Çaylarımızı getirince gider pencerenin kenarına oturur, hem dışarıyı seyreder hem de bizimle sohbet ederdi. Önce kendisini uyarmaya çalıştım:

"Bak, Musa, bizim için hava hoş; yanlış anlama, istediğin kadar koğuşta kalabilirsin; yalnız, dikkat et, bizimle konuşuyorsun diye yönetimle başın belaya girmesin!"

"İdare biziz, lo!" diyor Musa, "Zaten genç yaşta müebbeti yemişiz, bundan daha kötü ne ceza verebilirler ki?"

Daha sonraki günler Çaycı Musa ile attığımız uzun voltalarda sohbeti koyulaştırıyoruz. Musa, kardeşi ve amcaoğlu ile birlikte düşmanlarını öldürmüştü. Önce tümüne idam cezası verilmiş, sonra da yaşları göz önüne alınarak, cezaları müebbete çevrilmişti. Cinayeti işlediklerinde hepsinin yaşı on sekizin altında imiş. Biz tanıştığımızda dört senedir cezaevinde yatıyorlardı. Musa yirmi iki, kardeşi ise yirmi yaşında idi.

Musa, cezaevine düştüğünde şehir yüzü bile görmemişti. Diyarbakır'ın uzak ilçelerinden birisinin dağ köylerindendi. Güçlükle konuştuğu Türkçe ile de cezaevinde tanışmıştı. Kuş-

kusuz, evli idi ve çok özlediği genç güzel bir eşi onu evde bekliyordu.

Musa'nın uzun voltalarda döne dolaşa anlattığı ve çok büyük gurur duyduğu olay, işledikleri cinayetti. Düşmanlarının en yaşlı olanını öldürmüşlerdi. Üstelik öldürmekle kalmamışlar, kulaklarını ve burnunu da kesmişlerdi! Musa nasıl saatlerce pusuda beklediklerini, kurşunu yiyen yaşlı adamın nasıl bağırdığını, kulaklarını ve burnunu kesmek için yanlarında keskin bir bıçak taşıdıklarını, uzun uzadıya anlatıyordu. İntikamlarını en 'iyi' biçimde alan bu gençleri aile çevresi ve cezaevindeki hükümlüler el üstünde tutuyorlardı.

Tanıdığım dönemde, Musa daha 'kirlenmemişti.' İşlediği cinayet onun saflığını, dürüstlüğünü, zerre kadar etkilememişti. O sadece görevini en iyi biçimde yerine getirmişti. Cezaevindeki esrar, kumar vb., gibi pisliklerden bütünüyle uzaktı.

Gözlerini dünyaya cezaevinde açmıştı. Bizim gibi 'alim' insanlarla tanışmaktan son derece hoşnuttu. Kimi zaman bizi 'profesör', kimi zaman 'alim hoca' yapıyordu. Bilgimiz onun için tartışılmazdı. Bu fırsattan yararlanmak istiyor, sürekli soruyor, küçük bir çocuğun öğrenme hırsı ile bir şeyler öğrenmek, dünyayı bizim aracılığımızla tanımak istiyordu.

Ben öğrenmenin böyle konuşarak olamayacağını, ancak okuma yazma öğrenirse, bir şeyler öğrenmesinin olanaklı olduğunu kavratmaya çalışıyorum. Aklı yatıyor. Hemen bir Alfabe, defter buluyoruz. Musa zeki ve yetenekli; okuma yazmayı hızla sökmeye başladı. Zorluk, çok az bildiği Türkçe'de. Öğrenmek için çok hırslı olan Musa, böylece, hem Türkçe'yi, hem de okuma yazmayı birlikte öğreniyor. Sekiz ay sonra biz tahliye olduğumuzda Musa, başkalarına göstermekten büyük zevk alarak ve gururla *Hürriyet*'in resimli romanlarını okumaya başlamıştı. Ama yazmayı hâlâ becerememişti. Oturup harfleri sabırla yazmayı başı götürmüyordu.

Okumanın yanı sıra, Musa'ya çok az da olsa, tarih, coğrafya ve matematik dersi de veriyordum. Matematikten yana pek sıkıntısı yoktu. Okumayı öğrenmeden önce de az çok hesap yapabiliyordu. İş, özellikle doğa bilimlerine geldiğinde çıkmaza

giriyorduk. Yağmurun nasıl yağdığını, çaydanlıkta su kaynatıp buharına tabak tutarak anlatmayı becerebildim.

Musa öğrendiklerini, kaldığı koğuşta satmadan duramıyordu. Her öğrendiğini gidip gururla arkadaşlarına anlatıyordu. Önceleri bir sorun yaratmadı bu bilgiçlik. Ama bir süre sonra, ciddi tartışmalar başladı.

Musa'nın koğuşunda adi bir suçtan içeriye düşmüş, üçkâğıtçı bir hoca vardı. Sanırım suçu ırza geçmekti ama o, bunun 'iftira olduğunu,' söylüyor ve kendisine toz kondurmuyordu. Çok 'derin' bir hoca olduğunu, iddia ediyordu. Adamları ikide bir görüşe geliyor, hocanın kimi zaman bilmem ne köyündeki bir camiide vaaz verdiğini, kimi zaman felçli bir çocuğu okuyup üfleyerek iyileştirdiğini, anlatıyorlardı. Yani cismi cezaevinde olan hoca, ruhu ile sık sık dışarı çıkıp insanlara yardımcı oluyordu. Buna saf mahkûmların çoğu inanıyor veya inanıyor gibi görünmeyi tercih ediyordu.

Musa öğrendiklerini aşağıdaki koğuşta satmaya başlayınca, önce pek bir sorun çıkmadı. Ama Musa azıtıp yağmurun nasıl yağdığını 'bilimsel' olarak anlatmaya kalkınca, ilk zılgıtı yedi: 'Bütün bu anlatılanlar gavur uydurmasıdır. Her şeyi yapan Ulu Tanrıdır; yağmuru da, bulutu da var eden, istediğine istediğini veren, istediğini alan Allahtır.'

Cinci Hoca ile hiç konuşmadık. Ama aramızda sessiz bir savaş başladı. Aracımız da Musa. Biz ne öğretirsek; gece, hoca tersini iddia ediyordu. Zavallı Musa da arada kalmıştı; mantığı bizim dediklerimizi kabul ediyor ama yılların verdiği alışkanlık ve çevrenin korkusu ile hocaya karşı çıkamıyordu.

Musa'nın amcaoğlu Ali'nin parmağı dolama olunca, hocaya karşı birazıcık da olsa üstünlük sağlayabildik. Ali dolama olan parmağını elbet önce hocaya göstermişti. Hoca parmağının üstüne tükürmüş, dualar okuyarak mürekkepli bir kalemle yaranın etrafını çizmişti. Biz önce ses çıkarmadık. Yara giderek azmaya başladı. Hocanın tükürükleri mikropları çoğaltıyor, yara günden güne daha kötüleşiyordu. Bu durum hoca ile savaşımızda bize eşsiz bir olanak yarattı.

Musa ile Ali'yi bir köşeye çekerek ikna etmeye çalıştım.

"Senin parmağın mikrop kapmış, Hoca tükürünce daha da kötüleşiyor. Oysa insanlar, Allah'ın verdiği aklı kullanıp hastalıklara karşı ilaç bulmuşlardır. Hocaya bir daha tükürtmeyeceğine söz verirsen, sana en iyi ilacı bulur, bu yarayı iyileştiririz."

İkisi de söz veriyorlar. Tıp fakültesinden arkadaşlar hemen her gün ziyaretimize geliyor. Durumu kendilerine anlatıp iyi bir ilaç getirmelerini rica ediyoruz. Bir gün sonra arkadaşlardan birisi elinde sargı bezleri ve merhemlerle geliyor. Yara temizlenip güzelce sarılıyor. Bu işlem birkaç gün devam edince, yara giderek iyileşmeye başlıyor. Hoca tükürük seanslarına devam etmek istiyor ama bizimkiler izin vermiyor. Bir hafta sonra da, yara iyileşiyor. Rezil hoca yaranın iyileşmesinin nedeni olarak kendi okuyup üflemesini gösterse de, artık Musa ile Ali'yi ikna edemiyordu. Bu 'zafer' bizim cezaevindeki prestijimizin de oldukça yükselmesine neden olmuştu.

ANTİ-EMPERYALİST AĞA

Cezaevinde diğer mahkûmlarla ilişkilerimiz giderek gelişiyordu. Bu ara son derece ilginç tiplerle de arkadaşlık kuruyordum. Bu ilginç tiplerden birisi de, topraklarından petrol çıkan Halil Ağa idi. Voltalarını hep altı-yedi kişilik bir toplulukla atan, çok fazla ziyaretçisi olan, ikramı çok seven ve sözü sohbeti dinlenir bir Kürt ağası. Voltalarda ve koğuş ziyaretlerinde ahbap olduk. Sık sık beni yanına çağırıp; çay kahve eşliğinde, tekrar tekrar cezaevine düşüşünün nedenlerini anlatmaktan, büyük zevk duyuyordu.

Gerek Halil Ağa'nın anlattıklarını, gerekse diğer hükümlülerle olan konuşmaları, ben, elbette, Türkçe yazıyorum. Kuşkusuz onlarla da konuştuğum dil Türkçe. Ama bu Türkçe, deyim yerindeyse, 'kırık', araya sık sık Kürtçe sözcükler sıkıştırılan bir Türkçe. Ve elbet çok özel, aslında son derece de hoş bir aksanla konuşuluyor. "Ula, Babo, ne diiisen? He gurban ben de görmüşem!.." vs., Bu aksanla yazmaya çalışırsam beceremeyeceğimi bildiğimden, anlatılanları da Türkçe olarak aktarıyorum. Halil Ağa da o güzel Türkçe'siyle sık sık kendisinin de siyasi olduğunu belirtir, "Aslında benim de sizin koğuşunuzda kalmam gerekir," derdi. İşte Halil Ağa'nın ağzından tutuklanışının nedenleri:

"Bende toprak çok. Sen de, bin dönüm; ben diyeyim, beş bin dönüm. Çok olmaya çok da, Batman'ın toprağı işte; hepsi senin olsa ne yazar! Çoğu verimsiz, kurak arazi. Uzatmayalım. Biz bu topraklarla uğraşırken, bir gün Türk mühendisler geldi; benim arazinin bir kısmını on beş seneliğine bir Amerikan şirketinin kiralamak istediğini belirtti. Öyle bir kira verecek-

ler ki, ben bu toprakları yüz sene ekip biçsem bu parayı alamam. Biz peşin parayı gördük ya, anlaşmayı bile doğru dürüst inceletmeden imzayı basıp toprakları Amerikalılara kiraladık.

Başlangıçta alan da satan da hoşnutuz. Onlar arazinin üstünde petrol arıyor. Biz de verdikleri parayla gül gibi geçinip gidiyoruz. Bir iki sene böyle geçti. Bir gün baktık ki, dev gibi bir şantiye kurulmuş. Gel zaman, git zaman, bizim topraklardan petrol çıktı. Herifler petrolü doldurmaya başladılar.

Bize verdikleri para iyi olmaya iyi de, herifler ne kazanıyor acaba? Köyün okumuş delikanlılarına kaba bir hesap yaptırdım. Ulan, gâvurun işine bak! Bize verdikleri parayı herifler birkaç günde kazanıyor. Bu kazanç on beş sene böyle gidecek ve biz de elimiz böğrümüzde seyredeceğiz. Olacak iş değil. Bu durumu görünce, avukat tutup önce hakkımı yasal yollardan aramaya başladım. Kiraya vermiş olsak da, toprak bizim, altından çıkan da bizim olmalı. Ama ne gezer; herifler öyle sıkı bir anlaşma yapmışlar ki zırnık koparmak olası değil. Bunun üzerine başka yollar denemeye başladım. Ankara'ya gidip gelmeler; torpil, rüşvet her yolu deniyorum. Eh, bu işler için de yüklü bir para gidiyor elbet! Sonuç yine sıfır. Üstelik, karşımıza taraf olarak şirket hiç çıkmıyor. Hep bizim Ankara Hükümeti taraf; eh, koskoca hükümeti yenecek gücümüz yok elbette. Bunu görünce, bu yolları bırakıp işi zorbalığa dökmeye karar verdim. Bir ay içinde benim topraklardan çıkan petrolün parası ile bütün köyün hayat boyu geçinebileceği ortada iken, meteliğe kurşun atmak beni çıldırtmıştı.

Köyün gözüpek delikanlıları ile bir çete kurdum. Önce gidip şirkette çalışan Türk mühendisleri tehdit ettik. 'Bu kazanılan parada bizim de hakkımız olduğunu,' söyledik. Mühendisler, 'kendilerinin de emir kulu olduğunu, bir şey yapamayacaklarını,' söylediler. Bunun üzerine yöneticileri tehdit edip bize de kazanılan paradan pay verilmesini, talep ettik. Herifler jandarmayı çağırarak bizi tutuklatmak istediler. Baktık ki yolu yok. Biz de işi haydutluğa döktük. Önceleri malzeme taşıyan kamyonları soymaya başladık. Hatta boru taşıyan kamyonları bile kaçırdık. Şantiyeleri bastık. Mühendisleri dövdük. Hiçbir yararı

yok. Üstelik karşımıza devlet çıktı. Sonunda bizi tutuklayıp içeri attılar. Şimdi hırsızlıktan dava açtılar. Bu da yetmiyormuş gibi, 'Dost bir devletle Türkiye'nin arasını bozmaktan da' yargılanıyoruz. Güler misin, ağlar mısın? Ama yağma yok, kolay kolay pes etmeyeceğim. Benimle ilgili ellerinde somut bir kanıt yok. Nasılsa yakında bırakacaklar. Ben de sonunda ölüm de olsa, çıkar çıkmaz kavgaya devam edeceğim."

Halil Ağa bizim de Amerika'ya düşman olduğumuzu bildiğinden, bize karşı özel bir sempati besliyordu. Sık sık yemeğe çağırıyor, birçok hükümlünün soğuk bir tavrı olduğu halde, o bizimle samimi olmaktan çekinmiyordu. Bir gün, 'Bu akşam köyden özel yemekler geldi; sen de akşam yemeğine davetlimsin,' diye tutturdu. Aşağıdaki koğuşları birçok kez gündüz ziyaret etmiştim. Ama o güne kadar gece hiç ziyaret etmemiştim. Çok ısrar edince kabul etmek zorunda kaldım.

Akşam güneş batınca tüm hükümlüler koğuşlarına kapatılıyor ve kapı üstlerine kapanıyor. Başgardiyan için en önemli görev, akşam sayımları idi. Hükümlüler sıraya girer, Başgardiyan da hükümlülere teker teker dokunarak onları sayar ve sayı tutarsa; yine bizzat kendisi koğuşun kapısını kapatırdı. O akşam da aynısı oldu. Tek farkla; o gün ben sayılmadım ve Başgardiyan omzuma dokunmadı.

Koğuşa girer girmez bu daveti kabul ettiğim için, biraz da pişman olmuştum. Ama artık geri dönüş yoktu. Üç saat bu 'misafirliği' çekmek zorundaydım.

Şimdiye kadar koğuşların sıkışıklığını pencereden birçok kez izlemiştim. Ama bunun ne denli bir cehennem olduğunu, koğuşun içine girip kapılar üstümüzden kapanınca tam anlamıyla kavradım. Tüm pencereler açık olmasına rağmen, içeriye en küçük bir esinti gelmiyordu. Tüm koğuşlar toprak düzeyinde. Avlular yüksek duvarlarla çevrili. Pencerelerin kenarları torpilli mahkûmlar tarafından parsellenmiş; yani neredeyse kapatılmış durumda. Koğuş çepeçevre iki katlı kerevetle kaplı durumda. Her yatakta iki kişi yatıyor. Tahta kerevetler yetmediği için, koğuş kapısı kapanınca yere de yataklar seriliyor ve sıkışık durumda yerde de insanlar yatıyor. Mekân o kadar dar ki,

kapı kapanınca arkada kalan boşluğa bile bir hükümlünün şiltesi serilip yatak yapıldı.

Koğuşun 'cehennemliği' elbet sırf insan kalabalığından kaynaklanmıyordu. Bu insanların birçoğunun gazocağı vardı. Bir kısmı koğuş kapıları kapandıktan sonra yemeklerini içeride yapıyordu. Gündüz otuz-otuz beş derece olan ısı, koğuşun içinde henüz azalmamıştır. Buna ek olarak, insanların nefesini ve gazocaklarının ısısını ekleyin. Bu da yetmez; pompalı gaz ocaklarının sık sık bozulmasını ve "pufff," diye bir ses çıkarıp koğuşun içine yoğun olarak yaydığı gaz kokusunu ve dumanı da ekleyin. Daha durun; bunlar da yetmez. Ortalığı, envai çeşit baharat, kızarmış soğan, biber kokusu sarmıştır. Bu kokulara hiç durmadan tüttürülen sigaraların, arada çekilen esrarın kokusunu da ekleyin.

'Cehennem'in koku ve ısı faslına bir de gürültüyü eklemek zorundasınız. Hemen her iki-üç kişiden birisinin radyosu vardı. Ve herkes kendi istasyonunu daha iyi duyabilmek için radyosunun sesini biraz daha açmak zorundaydı. Sadece radyoların gürültüsü yetmez. Mahkûm kısmı saza meraklıdır. Radyolardan gelen, Kürtçe, Türkçe, Arapça türkülerin, haberlerin sesine bir de bu saz seslerini karıştırın. Bu da yetmiyorsa, ortalıkta dolaşan ve ara sıra nara atan, koğuşun delisi de, işin tuzu biberi olsun.

Koğuşa girip Halil Ağa'nın halis koyun yününden yapılmış yatağına bağdaş kurunca, beni tanıyan veya merak eden hükümlüler yatağı çevrelemeye başladı. Hal hatır soruldu. Yatağa yanaşamayan hükümlüler uzaktan, "Misafire te merhaba!" diyerek bizi selamladı. Sofraya nefis yemekler getirildi. Yemekten sonra, koyu çaylar içip sigaraları tellendirmeye başlayınca, başıma öyle bir ağrı saplandı ki, ne doğru dürüst sohbete katılabildim, ne de ardı ardına ikram edilen nefis Bitlis tütününden ve kaçak çaylardan içebildim. Tek düşündüğüm bir an evvel koğuşun kapısının açılması ve dışarı çıkmaktı.

Bu 'cehennem'e iki-üç saat dayanamamıştım. Oysa, bu insanlar bu koşullarda senelerce yaşıyorlardı.

"DİLEKÇE YAZILIR!"

Toplam, bine yakın insanın kaldığı Diyarbakır Cezaevi'nde okuryazar olmak, büyük bir ayrıcalık. Çatpat okumayı bilenin sayısı epey yüksek olmasına karşın, yazabilenlerin sayısı çok az. Hele de 'istida' yazabilen mahkûm sayısı iki-üç kişi. Elbet bu önemli mesleğin sahipleri, bu işi ücretsiz yapmıyorlardı. En sıradan bir dilekçeyi yazmak için bile yüklü bir para istiyorlardı.

Biz de okuryazar gerillalarız ya... Mahkûmlarla samimiyeti artırdıktan sonra, bize istida yazdırmak isteyenlerin sayısı giderek artmaya başladı. İstida deyip de geçmemek lazım, salt anlatılanı kâğıda dökmenin, yazdıran için hiçbir fayda sağlayamayacağını kısa sürede kavrıyoruz. Koğuştaki diğer arkadaşlar bu işten pek hoşlanmıyorlar. Ben ise tersine 'istida' yazmaktan büyük bir zevk almaya başladım. Dilekçe yazarken; insanları daha iyi tanıyor, alışkanlıklarını, yaşantılarını, iç dünyalarını ilk elden öğrenme olanağına sahip oluyordum. Adımız 'dilekçeci'ye çıkınca, zorunlu olarak, bir iki 'kara kaplı' kitap getirttim.

İçinde özet bilgiler olan, Türk Ceza Kanunu ve Dilekçe Örnekleri, dilekçe yazarken başucu kitaplarımdı. Hiçbir ayrım gözetmeden, her başvurana yardımcı olmaya, dilekçesini yazmaya çalışıyordum. Genelev kabadayısından yoksul köylüsüne, esrarkeşinden hırsızına kadar; hatta kan davasından yatan Lice Belediye Reisi'ne kadar, birçok 'müşterim' oldu. Ne ki müşterilerimle iki konuda bir türlü anlaşamıyordum. Bunlardan birincisi yalan, ikincisi ise 'istida parası' idi.

Bana dilekçe yazdırmaya gelenlerin büyük bir kısmı Yargıtay'a itiraz dilekçesi yazdıranlardı. Örneğin, polis sorgulama-

sında, savcılıkta, mahkemede adam öldürdüğünü kabul etmiş, tanıklarla, kanıtlarla suçu saptanmış ve en ağır cezayı yemiş olan mahkûm arkadaş, yargıtaya dilekçe yazdırırken; "Yaz, gurban!.." diyordu. "Bunların hepsi iftiradır; ben öldürülen adamı tanımam, silah bana ait değildir! Jandarma beni düşmanlarımın iftirası sonucu yakalamıştır... Tahliyemi talep ederim."

Gel de çık işin içinden. Bir saat dil döküp böyle bir dilekçenin hiçbir kıymet-i harbiyesi olmayacağını, şayet suçu kabul edip, hafifletici bir neden ileri sürülürse, belki cezanın indirileceğini anlatamıyorum. Çoğu kez emeklerim boşa çıkıyor. Benim döktüğüm diller fayda etmiyor. Ve sonuçta da 'iftira' diye başlayıp iftira diye biten dilekçeler, elbette, hiçbir işe yaramıyordu.

Dilekçe yazarken ikinci zorluk, dilekçenin ücreti konusunda çıkıyordu. Dilekçeyi para için yazmadığıma bir türlü ikna edemiyordum. Dilekçe yazdırmaya gelenler, önce ücretini soruyorlar. Para almayacağımı söyleyince, kimi inanmıyor, kimi de çok yüksek bir ücret isteyeceğimi düşünüyordu. Kendisine birkaç kez dilekçe yazdığım yoksul bir köylü, zorla vermek istediği parayı almayınca, koğuşa atarak kaçtı. Bu kez cezaevinde bir koşuşturma başladı. Ben kendisini yakalayıp parayı veriyorum. O getirip yine koğuşa parayı atıp kaçıyor. Sonunda ikna oldu ve onun için kıymetli olan birkaç lirasını alıp cebine yerleştirdi. Birkaç gün sonra koğuşta oturuyoruz ve kapımız açık. Bir el uzanıp kapımızın dibine bir çıkın bıraktı. Çıkını açıyoruz, içinden birkaç yumurta, biraz çökelek ve köy ekmeği çıkıyor. Bu elin sahibinin bizim yoksul köylü olduğu belli. Çıkını toplayıp kendisine götürüyorum. Bu kez son derece kararlı; eğer bu hediyeyi almazsak, hakaret olarak kabul edeceğini, söylüyor. Yapacak bir şey kalmıyor. Koğuşa getirip afiyetle yiyoruz. Bu ara içtenlikle belirteyim ki, itirazsız kabul ettiğimiz hediyeler de olmadı değil. Kendisine dilekçe yazdığım genelev kabadayısı tüm koğuşa etli pide ısmarladı. Özenle yapılmış ve koğuşa sıcacık getirilen bu pideleri, hiç itirazsız afiyetle yedik.

Yazdığım dilekçelerin moral etkisi dışında bir yararı olmuyordu. Ne var ki, bir kere yazdığım bir dilekçe ile mahkûmun tahliyesini sağlayınca, 'ünümüze ün katıldı!'

Çay ocağında çalışan, 18 yaşından küçük bir mahkûm var. Bir gün Tenekeci Mustafa kolundan tutup getirdi.

"Begim, gurban olayım, şu garibana da bir dilekçe yaz!"

Hasan'ı karşıma oturtup sormaya başladım. Çok basit bir suçtan yatıyor. Bir arkadaşını bıçakla ayağından hafif yaralamış. İki senedir yatıyormuş ve birkaç aydır mahkemeye de çağırmamışlar. 'Müşterilerimin' doğru söylemediğini bildiğim için, kendisini sıkıştırıyorum. Yemin billah ederek, başka hiçbir suçu olmadığını, söylüyor. Ne kimi kimsesi, ne de avukatı varmış. Bizim 'Kara Kaplı'yı karıştırıyorum. Bu çocuğa en ağır cezayı bile verseler, şimdiye kadar tahliye edilmesi gerekirdi. Kanun maddelerine de bir yer vererek kendisinin tahliyesini isteyen bir dilekçe yazıyorum. Ve iki hafta sonra bizim Hasan tahliye oluyor. Kesin kimi kimsesi olmadığı için, davası unutulup, gitmişti. Bizim dilekçeyi gören bir Hâkim de sanırım anımsayıp kendisini tahliye etti.

Şehmuz bu tahliyeyi duyunca, "İlla, bana da bir dilekçe yaz!" diye tutturdu. Türkçeyi çok zor konuşabilen Şehmuz, bizi en çok seven ve koğuşumuzu en çok ziyaret eden mahkûmlardan birisi. Öylesine şirin bir adam ki, biz de bu sık ziyaretlerinden rahatsız olmuyoruz. Anlattığı olaylarla hepimizi güldürüyordu. Kendisinin neden tutuklu olduğunu biliyoruz. Ama mahkemenin gelişimi hakkında dilekçeyi yazarken, tam bir bilgi sahibi oldum. Yaşanmış, tam Aziz Nesin'lik olay. Bir yanıyla da, ülkemizde adalet mekanizmasını ortaya seren içler acısı bir örnek. Size bu güzel fıkrayı Şehmuz'un anlatımı ile aktarmaya çalışacağım:

"Şimdi babo; düşmanımızı temizlemeye temizledik! Ama gel gör ki teslim olmak, hapiste yatmak hiç işime gelmiyor. Ne yapacağız? Herkesin yaptığı gibi dağa çıktık. Hiç olmazsa ara sıra bir yerlerde, evdekileri görüyor, hanımla beraber oluyorum. Ama bizim kaçaklık uzadıkça uzadı; bir sene, üç sene, beş sene... Ne af çıkıyor ne bir şey. Sonunda bizimkiler bir avukat tutmuş. Avukat diyesiymiş ki 'Biz gider teslim olursak, kanunun bilmem ne maddesine göre üç-dört sene yatar çıkarmışız.' Kaçaklık irezillik, canıma tak etmiş artık. 'İyi,' dedim,

'madem, birkaç sene yatıp çıkacağız; ben de gider teslim olurum.' Uzun lafın kısası, gelip teslim olduk. Mahkemeye gide gele perişan oldum. O zamanlar bir tek kelime Türkçe bilmiyoruz. Önce rakamları söktük, sonra da az çok hal hatır sormayı öğrendik. Ama mahkemede ne konuşulur, ne olur, hiçbir şey anlamıyorum. Sonunda karar günü geldi çattı.

Bana dediler, ayağa kalk. Kalktık. Karşımda, tepede üç Hâkim oturmuş, ortada olan, anlattı ha anlattı. Allah çarpsın, bir tek kelime anlamadım. Sonunda önce bir yanındaki Hâkimle fısıldaştı, sonra öte yanındakiyle. Ondan sonra da kararı açıkladı. O zaman anladım ki, biz, iki üç sene derken tam on dört seneyi yemişiz. Rakamları sökmüşüm ya, on dördü anlamışam, hapis de hapis, ağır da ağır. On dört sene ağır hapisi anlamışım. Ama bu herifler niye fısıldaştı, bu 'oy birliği' de neyin nesi ola ki?

Hâkim bana, 'Son söyleyeceğin nedir?' diye sorunca, kendi kendime 'Ula, Şeho,' dedim, 'nassolsa boku yedik. Bari şu heriflerin hakaretinin altında kalma!' Ben sanırım 'Oy Birliği' küfürdür. Ve hepsi sanki benim anama sövmüştür. Dedim, vardır, söyleyeceğim. Söyle, dediler. Ben de kalktım ayağa:

Dedim, Ben de Oy Birligi ile sizin ananızı avradınızı...

Vay, babo!.. Ortalık bir karıştı ki, jandarmalar teptik atır, Hâkimler bağırır. Beni oturttular yerime, yine kendi aralarında fısıldaşmaya başladılar. Yine beni ayağa kaldırıp 'Oy Birligi,' diye başlayıp bir şeyler okudular. Üç seneyi anladım. Ula cezayı yemeye yedik; bu da nesi? Neyse, uzun etmeyelim; bizi getirip attılar yine zindana. Vay, babo!.. Sonradan öğrendim ki biz on dört seneyi yemişiz, üstüne bir de Hâkimlere hakaretten üç sene daha vermişler, iyi mi?"

Biz tahliye olduğumuzda, Şehmuz Dayı hakaret davasından yediği günleri yatmaya başlamıştı...

ÖRGÜTLENME SÜRÜYOR

Diyarbakır Cezaevi'ne de sekiz aydan fazla 'konuk' edildik. İlk şaşkınlığımız geçtikten sonra, tam gaz örgütlenme çabalarımızı sürdürdük. Feth'e gelen arkadaşlardan bazıları yakalanmamıştı. Onlar dışarıda çaba harcarken, biz de içeride kaldığımız yerden devam edebilmek için, büyük bir çaba harcıyorduk. Feth'den dönüşte yakalandığı halde tutuklanmayanlardan birisi, Yusuf'tu. Tek başına yakalandığı için, pantolonunun altında gerilla elbisesi olmasına rağmen, polisler ağzından tek sözcük alamadıklarından, bırakmak zorunda kalmışlardı. Yusuf, altında bir motosiklet, Türkiye kazan kendisi kepçe, dolaşıp duruyordu. En geç ayda bir bize uğruyor, yapılacakları tartışıyorduk.

Elbette ziyaretimize gelen bir tek Yusuf değildi. Görüş günü olsun olmasın, koğuş her gün ziyaretçilerle dolup taşıyordu. Diyarbakır uzak olmasına rağmen; Ankara'dan, İstanbul'dan arkadaşlar geliyor, Diyarbakır Üniversitesi'ndeki arkadaşlar bizi hiç yalnız bırakmıyordu. Saatler boyu tartışıyor, devrimci eylemlerin alabildiğine hızlandığı Türkiye'de, tek geçerli yolun 'halk savaşı' olduğu, bu savaşın ise kır gerillası ile başlaması gerektiği konusunda, ziyaretçileri ikna etmeye çalışıyorduk.

O zamanın ölçütlerinde, sosyalist, ilerici kitaplardan oluşan küçük bir de kütüphanemiz oluşmuştu. Gündüzleri dolup taşan koğuşta çok fazla olanak bulamasak da, geceleri çok yoğun okuyorduk. Sevgili Niyazi Ağırnaslı kütüphanemizi, mahkemede iyi niyetimizin bir göstergesi olarak ileri sürüyordu:

"Sayın Hâkimler; bu çocuklar Türkiye'nin en iyi üniversitelerinde okuyorlar! Cezaevinde kaldıkları her gün ülkemiz için

bir kayıptır. Gidin, bakın, cezaevindeki kaldıkları koğuşa; zengin bir kütüphane kurmuşlar, durmadan okuyorlar. Bir an evvel bu çocukları tahliye edin ki, derslerinden geri kalmasınlar."

İçimizde en çok okuyan, en çok tartışan, görüşe gelenleri ikna etmek için en yoğun çaba harcayan, Dede idi. Zaten hepimizin tartışmasız önderliğini kabul ettiğimiz Dede, cezaevindeki tutumlarıyla daha da öne çıkıyordu. Ama bu önderlik, göze batan, hele de bizim çevrenin dışında hissedilen bir önderlik değildi. Tersine devrimci çevre içinde çok fazla bilinen bir isim değildi. Kommer'in arabasının yakılması gibi bazı eylemleri başlatan ve örgütleyen kendisi olduğu halde, polis tarafından aranmamıştı bile. Cezaevinde yaptığımız, eleştiri; özeleştiri toplantılarına hararetle katılıyor, kırıcı olmadan, acımasızca yanlışlarımızı eleştiriyordu. Teorik sorunlar, örgütlenme sorunları konusunda tartışmalara çok canlı katılmasına rağmen; koğuşun günlük sorunlarıyla ilgili, kimi zaman saatler süren tartışmalarda aktif olmuyordu. Koğuşun temizliği, koğuşa alınacak yiyecek vb., gibi konular sık sık tartışma konusu oluyordu. Dede ise, nöbet sırası kendisine geldiğinde görevini yerine getiriyor, bizim çok sevdiğimiz yiyecek alımı vb., gibi konularda ise tartışmalara katılmıyordu. Sadece bir kere aşırı bulduğu alışverişi eleştirmiş, "Ayıp, yahu; sanki bu yediklerimizi dışarıdakiler yiyebiliyor mu?" diye düşüncesini belirtmişti.

Feth'den dönen tüm arkadaşlar, 'devam,' demiyordu. Birkaç arkadaş yöntemin yanlışlığını ileri sürüp, henüz netleşmemiş olan grubumuzdan ayrılmışlardı. Buna kimsenin diyeceği olamazdı. Aramızda oluşmaya başlayan birlik, gönüllü, kaidesi, kuralı, tüzüğü, kanunu olmayan bir birlikti. İsteyen çekip gitmekte, kuşkusuz, özgürdü. Ne ki başta Dede'nin ve tümümüzün kızdığı şey, bunun açık yüreklilikle belirtilmemesiydi. Dede küçük hesaplar, küçük kurnazlıklar gördüğünde, kendisini tutmuyor, bu davranış içine girenleri çok açık bir şekilde acımasızca eleştiriyordu.

Biz içeride eğitim ve örgütlenme çabalarımızı sürdürürken, mahkemelerde de olumlu gelişmeler oluyordu. Tahliye edilmemiz için yoğun bir baskı vardı. Son senelerde Diyarbakır Adli-

yesinde görülen en önemli dava, bizimki idi. Gerek Diyarbakır'dan katılan, gerek Ankara'dan gelen avukatlarımız, kelimenin tam anlamıyla dönemin 'ağır toplarıydı'. En çok üstüne gittikleri konu, 'işkence' idi. Hâkimlerin de bize işkence edildiğine dair şüpheleri kalmamıştı. Bizim ifademizi alan polisler hakkında, işkence davası açılmasına, bile karar verildi.

Sevgili avukatlarımız öylesine gerekçeler ileri sürdüler ki, zaten bizi daha fazla tutmaya istekli olmayan Hâkimler, sonunda ikna oldu. Dönem Demirel dönemi olmasına rağmen, avukatlarımız uzun uğraşlar sonucu, Dışişleri Bakanlığı'ndan içeriği, "El Feth haklı bir dava için mücadele eden dost örgüttür," niteliğinde bir belge getirince, akan sular durdu. Bu celsede tahliye edildik ve yargılanmanın tutuksuz olarak sürdürülmesine, karar verildi.

Cezaevindeki eşyalarımızı yoksul mahkûmlara dağıtıp dışarı çıktığımızda, kalabalık bir arkadaş grubu kapıda bizi bekliyordu. Biraz yenilip içilip koyu çaylar eşliğinde sohbet derinleştiği sırada, sevgili Sinan'a:

"Gel, Hocam; biraz dolaşıp içeride en çok arzuladığım şeyi yerine getirelim!" diyorum.

Şaşkınlıkla peşime takılıyor. Merakla sormadan da edemiyor:

"Hayrola, Ato; neydi, en çok arzu ettiğin şeylerden biri, içeride?"

"Sık sık durmadan, sık sık dönmeden uzun bir yürüyüştü, Sinan Hoca! Gel, şöyle önümüzde duvar olmadan kesintisiz beş-on dakika yürüyelim!"

Kol kola girip, uzun bir yürüyüş yapıyoruz, sevgili Sinan'la Diyarbakır caddelerinde!..

BU BAB, İNAN'A DAİRDİR

Bugünmüş gibi aklımda; o gün nasıl kızdığım ve seni her zamanki gibi nasıl sevdiğim. Anımsıyorsun, değil mi? Anımsayınca, o güzel gözlerinde cince parıltılar dolaşıyordur mutlaka. Her zamanki gibi uyutmadın beni, o gün de:

"Papi, yirmi beş dakika kaldı."

"Papi, yirmi dakika kaldı."

Haftada üç gün oynadığımız oyunu, o gün de oynamıştık.

"Git, başımdan!" diyorum, uykusuzluğun verdiği sinirle.

"On üç dakika kalınca uyandırırsın; kapa kapıyı!"

Uyanmaya çalışırken, yine başucumdasın, bu kez sesin son derece kararlı:

"Papi, tam on üç dakika kaldı; artık kalkmalısın!"

Öfkeyle kalkıp hazır ettiğin ayakkabılarımı giyiyorum. Yüzümü yıkamaya bile vakit yok. Hemen fırlayıp çıkmalıyız. Yoksa yine iki-üç dakika gecikeceğiz ve müthiş sinirleneceksin.

Yolda da aynı oyun sürüyor.

"Gördün mü bak, yedi dakika kaldı; kesinlikle yetişemeyeceğiz!"

"Yetişiriz oğlum, sinir etme adamı; göreceksin, bir dakika önce salonda olacağız!"

"Bir dakika önce salonda olsak antrenmana yine geç kalırım, görüyorsun henüz giyinmemişim."

"Canım, arabada giyinirsin; ne olacak sanki?"

Başına ne geleceğini bildiğin için, hazırlıklısın elbet. Eşofmanlarını aceleyle çıkartıyorsun. Kirlenmesin diye tenis salonunun dışında giymediğin spor ayakkabılarını ayağına geçirip

alelacele bağlıyorsun. Ve kuşkusuz, üstünden çıkardıklarını yine darmadağın bıraktığın için atışıyoruz.

"Seni, 'Şu çıkardıklarını derli toplu koy' diye kırk kere uyardım, hiç dinlemiyorsun!" (Oysa sana dağınıksın diye kızan baban, tüm yaşantısı boyunca bir kere derli toplu olmayı becerememiştir.)

"Şimdi vakit yok; dönüşte toplarım! Görmüyor musun yeşil yandı; biraz daha gazlasana! Şu *schrot* (çöplük) otonu da değiştirmeyecek misin?"

"Benim *schrot* otomu beğenmiyorsan, otobüsle gidersin beyefendi! Ben milyoner miyim ki, ikide bir araba değiştireyim. İşte, geldik; bak, iki dakika var daha! Sen in; ben arabayı park edip geliyorum!"

Yıldırım gibi fırlıyorsun tenis salonunun merdivenlerine doğru. Arabayı park edip salona girdiğimde, sen çoktan antrenmana başlamışsın.

Yolda konuşma olanağımız olmadı; senin de şu an vaktin yok, kaybettiğin trençkotu yine benim aramam gerekecek. Annen telefonda anlatıyordu:

"Bu çocuk yeni aldığımız ceketini salonda unutup gelmiş. Benim gidip sormaya vaktim olmadı; bugün antrenmana gittiğinizde unutma, her tarafı ara! Biliyorsun, İnan, kimseye sormaz!"

Tenis öğretmeninle göz göze geliyoruz. O, sana çok şey öğreten, sırım gibi, elli yaşındaki delikanlı, başıyla dostça selamlıyor beni.

"Bir dakikanı rica edebilir miyim?" diyorum.

Her zamanki kibarlığı ile yanıma geliyor. Kaybolan ceketinin öyküsünü anlatıyorum. Kimlere sormak gerektiğini, nerelere bakmam gerektiğini anlatarak, yine yanınıza dönüyor.

Biliyorum, sen yine kızmışsındır bana: "Antrenmandan sonra sorsaydın, olmaz mıydı?" diye düşünmüşsündür. Ama antrenmandan sonra yeterli zamanımız olmayacaktı. Sen antrenman yaparken, ben de bu fırsattan yararlanıp ceketini ararım hiç olmazsa. Sormadığım kimse, bakmadığım yer kalmıyor. Yok, Allah, yok! Hiç kimse bilmiyor ve hiç kimse görmemiş.

Allah kahretsin! O kadar da güzeldi ki! Yine anneni yanına almış, özenle dükkân dükkân gezerek bütçemizin hafiften delinmesine karşın, sana çok yakışan tam istediğin renk ve biçimde olanını bulmuşsun. Hiç olmazsa birkaç ay giyseydin.

Antrenmandan sonra, öğretmenin Herr Thiel'e: "Her tarafı aradığımı, bulamadığımı," belirtiyorum.

"Bir de bulunmuş eşyaların konulduğu odaya gidelim," diyor.

Gidiyoruz ama orada da yok.

Yolda verip veriştiriyorum. Sende çıt yok. Evde de sürüyor eleştirilerim ve kızgınlığım. Bugün gibi aklımdadır: Sen koltukta oturuyordun, anacığın sedirde; ben de yemek masasının sandalyesinde. Ben durmaksızın konuşuyorum:

"Ne zaman vazgeçeceksin bu huyundan; insan bir kere giydiği ceketini hiç unutur mu? Her ay sana ceket alacak paramız mı var bizim?"

Anacığın söze karışmıyor; sana göstermemeye çalışarak, "Yeter artık; fazla uzatma!" anlamında işaretler ediyor. Ama ben durmuyorum; huyum kurusun, kaptırmış gidiyorum. Sende hâlâ çıt yok. Dönüp bakmıyorsun bile.

"Konuşsana, sana soruyorum; ne zaman vazgeçeceksin bu huyundan?"

Yine yanıt yok. Sinirle kalkıp mutfağa çay koymaya gidiyorum. Yanından geçerken mırıldanıyorsun. Öfkeyle dönüyorum:

"Ne diyorsan yüksek sesle söyle, duymuyorum!"

Her zamanki dobralığınla cevabı yapıştırıyorsun:

"Sen annemi bile unutmuşsun, ben bir ceketi unutmuşum çok mu yani?"

Annen de ben de gülmemek için zor tutuyoruz kendimizi. Senin yanında gülmemek için, en ciddi pozumu takınmaya çalışarak:

"Kalk, git, odana; kalk git de deli etme beni şimdi!" diyorum.

Sakince kalkıp kendinden emin olduğun zamanlarda hep yaptığın gibi, sallanarak, ayaklarının üstünde yaylanarak odana gidiyorsun.

Kuşkusuz ki haklıydın, güzel çocuk; haklıydın cin oğlum. Eşini yüzme havuzunda unutup eve geldiğinde, "Yine bir şey unuttum ama ne?" diye düşünecek denli dalgın ve dağınık bir insan olan baban, sana dalgınlık üstüne nutuk çekiyor! Ve sen, o hınzır zekânla evdeki kızgınlığı dağıtmakla kalmıyor, suçsuzluğunu da en güzel, en çocuksu, en duru biçimiyle savunuyordun.

Keşke yaşasaydın be güzelim; keşke şimdi yanımızda olsaydın da; ben de, senin ve kendimin "unutkanlıkları" üstüne, herkesin gülerek okuyacağı öyküler yazsaydım. Keşke yine soluk soluğa yüreğinle yanı başımda olsaydın da, ben şimdi yaptığım gibi anımsadıkça hüngür hüngür ağlayarak değil de; gülümseyişlerle, gururla, harmanlanmış duyguların zevkiyle yazsaydım, unutkanlıklarımızın öykülerini.

Bitip tükenmeyen, başı sonu belli olmayan, şu satırları yazdığım sırada bile, sonu hâlâ karanlık olan, otuz seneye dayanmış gurbetçiliğimin, sürgünlüğümün, sığınmacılığımın, Türkiye'de birçok arkadaşın, benim gibilerle röportaj yapan gazetelerin, kimi akrabalarımın bile bizleri; 'bir eli yağda, bir eli balda,' diye düşündüğü, gerçekte zorlukların beşiği olmuş ömrümün otuz yılını da yazmaya kararlıydım.

Gurbetteki yaşantımıza ilişkin de sürekli notlar tuttum. Ama diğerleri gibi bunları da düzene sokup bir türlü yayınlanabilecek hale getiremedim.

Dede İnan, güzel oğlum; senin bir anda yüreğime hançer olup saplanan yok oluşun, acıyla çırpınan, deliler gibi kafasını taşlara vuran, içtiğinde ayılan, ayılınca sarhoş olan 'Papi'ne yazmaya başlamanın bir işareti oldu sanki.

Seninle ilgili yazmaya karar verip notlarımı karıştırmaya başlayınca, hep sevecen, hayat dolu, neşeli satırlar buldum. Sen de yitirdiğim tüm can arkadaşlarım, yoldaşlarım gibi yüreği dopdolu, kıpır kıpır, yaptığı her işi ciddiye alarak, dalga geçmenin de 'ciddiyet' kadar yaşamın son derece elzem bir başka yönü olduğunu bilerek yaşadın.

İstedim ki bu şirinlikleri, bu güzellikleri, bize tattırdığın dopdolu gururu başkaları ile de paylaşayım. Bu nedenle yazıyorum sana ilişkin bu satırları. Acının, hüznün içinden süzüp çıkardım senin hınzırlıklarını, cingözlüğünü ve doyumsuz güzellikteki mizahını. Bak, neler oldu, anımsadıklarım!

Kolay olmuyor elbet sana ilişkin yazmak. Günlerdir hem yazıyor hem ağlıyorum. Yaşamdan koptuğun o kara 27 Mayıs'tan bu yana hep ağladım: Araba kullanırken gözlerime yaşlar dolunca; arabayı yol kenarına çekip park ederek, yemek yerken, sigara, içki içerken, çalışırken, dinlenirken, yolda arkadaşlarını gördüğümde, okulunun önünden geçerken, unutmanın yapay bir çaresi olarak, zoraki gittiğim komik bir filmi seyredip gülerken; elimde konyak şişesi, gecenin geç bir saatinde mezarının başında bir yandan içip bir yandan seninle sohbet ederken... Ama anacığından hep gizli ağlamaya çalıştım. O aylar boyu, uyumadığı her dakika ağladı çünkü.

Neden bu denli çok ağladım ardından güzelim? Kim bilir diğer arkadaşlarımın arkasından ağlayamadığımdan belki de... Nedenini en güzel Nihat Ağabeyin anlatmış kara gözlüm:

"Acıların sessiz, sözsüz kuşlarını bıraktın şarkılarımıza...
'Ölümlerde ağlanmasın' diye ezberlemiştik;
senin için ağladık... Çünkü, bahar günü,
yürek taşımanın ölçüsüydü senin için ağlamak;
can üstünde parçalanmış senin gibi bir çiçeğe ağlanır..."

MARADONA HEVESİ

Okula başladığının birinci ayında, bahçede arkadaşlarınla top oynarken, Maradona'ya özenip; topa havada vurmaya kalkınca, düşüp çeneni yarmıştın.

Anacığınla haber alıp hastaneye koşturduğumuzda; çenene üç dikiş atılmış, bir köşede oturuyordun.

"Hiç ağlamadım, Papi; sor istersen, doktora!" diyordun gülerek.

Seninle birlikte hastaneye gelen öğretmenin ise kahkahalar atarak cinliğini anlatıyordu.

Çenesinden akan kanları dindiremeyince, hemen hastaneye koşturduk. Doktor, çenesine dikiş atmadan önce beyin sarsıntısı olup olmadığını anlamak için sorular sormaya başladı:

'Adın ne?', 'Soyadın ne?', 'Doğum tarihini anımsıyor musun?', 'Annenin adı ne bakalım?'

Önce bu soruların tümünü akıllıca cevaplandırdı. Doktor daha fazla soru sorunca ne dese beğenirsiniz?"

"Bana bu soruları neden sorduğunuzu biliyorum, bilincimin yerinde olup olmadığını öğrenmek istiyorsunuz, değil mi?"

Bunları duyan doktorun, artık beyin sarsıntısı şüphesi tümüyle ortadan kalkmıştı. Hemşireler, doktor, hepimiz gülüyorduk. Rahatlayan doktor, korkmadan lokal anestezi yaparak, İnan'ın çenesine üç dikiş attı.

Eve giderken, yine hiç susmadın, doktorun o soruları niye sorduğunu, beyin sarsıntısı olunca insanın bazı şeyleri anımsayamayacağını, bir kere de senin ağzından dinledik.

İkinci ciddi kazayı, Uzun Ağabeyinle Bonn'da bisiklete binerken yapmıştın. Uzun Ağabeyinin bisikletinin arkasında otu-

rurken, ayakların tellerin arkasına takılmış ve ikiniz de yere kapaklanmışsınız. Haber alıp yanına geldiğimizde, ayağında koca bir sargı yatıyordun. İlk sözün, yine:

"Doktor amca ayağımı sararken çok ağlamadım Papi!" olmuştu.

Ama bu yara epey iş açmıştı başına. Bir türlü kapanmayınca; doktorlar bir ayağını alçıya almış, günlerce alçılı ayakla gezmiştin.

Fazla spor yaptığında hâlâ ağrırdı, ayağının yara olan kısmı. Ağrının çoğaldığı günler, ısıtıcı merhemi getirir, masaj yapmamı isterdin hep.

Ya, ilkokula başlarken yapılan testlerdeki cinliğin...

Federal Almanya'da ilkokula başlayan çocuklara, duyma, görme ve algılama duyularını kontrol etmek için basit bir test uygulanıyor. Testi yapan eğitmen seni bir masanın arkasına oturtarak, başına bir kulaklık taktı. Sen cin gibi bakarken, o ne yapacağını açıklıyordu:

"Şimdi bu kulaklıktan müzik sesi gelecek, sen elinle sesi hangi kulaktan duyduğunu işaret edeceksin, tamam mı?"

"Tamam, anladım!.." diyorsun.

Tüm dikkatinle masanın arkasındaki aleti izliyordun. Test başlıyor. Sende ses seda yok. Duymaya çalışmak yerine, daha çok eğitmenin ne yaptığını gözlemliyordun. Elinle, önce sağ, sonra sol kulağına işaret ediyorsun. Test bu minval üzre sürerken; birden kulaklıklarını fırlatıp atarak eğitmenin yanına gidiyor, bizim, "Ne yapıyorsun, İnan?" dememize fırsat kalmadan cıvıl cıvıl eğitmenine anlatmaya başlıyordun.

"Bakın, şimdi, siz bu aletin kolunu şu tarafa çevirince, ses sağ kulaktan geliyor; öteki tarafa çevirince, sol kulaktan geliyor. Tam ortada iken iki kulaktan da ses geliyor. Hadi, bir daha deneyelim isterseniz!"

Hepimiz kahkahalar atıyoruz. Eğitmen:

"Alın, götürün, bu cin çocuğu; bunun algılarını kontrole gerek yok!" diyor. Diğer testleri de yapmaktan vazgeçiyor.

Gururla alıp eve götürüyoruz seni...

YOL BİTTİ

Küçük yaştan beri kendine özgü bir espri anlayışın vardı, İnancığım. Ne yapar eder, hiç olmayacak olaylarda bile bir espri konusu bulup çıkarırdın.

İlkokula başlayıp okuma yazmayı söktükten sonra, tutturmuştun:

"Bu haritalara bakmayı ben de öğrenmek istiyorum."

O dönemler çok seyahat etmem gerekiyordu. Evde de gidilmesi gereken şehirlerin birçok haritası birikmişti. Çok dalgın olduğumdan, beş kere gittiğim adresi altıncıda yine çıkaramayacağımdan, en pratik yol olarak bunu bulmuştum. Haritayı yanımdakine veriyor, yanımda kimse yoksa gideceğim sokağı şehir haritasından işaret edip yanıma koyuyor, haritaya bakarak adresi bulmaya çalışıyordum.

Bu duruma birçok kez tanık olduğun için, harita bakmayı öğrenmeyi kafana koymuştun. Zamanımın olduğu bir gün, önce evde teorik olarak haritanın nasıl kullanıldığını gösteriyorum. Sonra da pratik yapmak için arabaya atlayıp sokaklarda dolaşmaya başlıyoruz. Arkada ise daha üç yaşlarında olan kardeşin Cem var. Cem ne olup bittiğini pek anlamıyor. Zaten biraz dolaştıktan sonra da; "Eve gidelim!" diye mızmızlanmaya başlıyor.

Elinde oturduğumuz şehrin haritası, sen bana komut veriyordun:

"Şimdi sağa gir; buranın Kölner Strasse olması gerekir; ilk lambadan sola, orası da Fredrich Strasse!.."

Birden ağlamaklı bir sesle konuşmaya başlıyordun:

"Eyvaah! Ne yapacağız şimdi; eve nasıl gideceğiz?"

"Neden? Ne oldu ki?"

"Ne oldu diye soruyorsun, bir de harita bitti, harita! Şimdi artık sen evin yolunu da bulamazsın."

Haritayı burnuma sokuyorsun. Gerçekten de harita Fredrich Strasse'de bitiyor. Gerisi yok. Ben tam gülmeye başlarken, durumun ciddiyetini gören ve yaptıklarımızdan zaten bir şey anlamayan Cem, arkada ağlamaya başlıyor;

"Eve gidemez miyiz şimdi, ben anneme gitmek istiyorum ama!"

Hınzırca kardeşini korkutuyorsun:

"Ne yazık ki gidemeyeceğiz Cem; baksana, harita bitti, harita bitince yol da bitti; nasıl gidelim ki?"

Cem sesini daha da yükseltince, seni de arkaya oturtmuştum. Eve dönüş yolunda arkada sen, kardeşinle oynuyordun.

NOEL AĞACI

Noel Bayramı yaklaştığında, gurbetçi olduğumuz bu Federal Almanya Cumhuriyeti'nde olağanüstü günler yaşanır. Aralık ayına girildiğinde; Alman toplumunun tüm fertleri, çocuğu, genci, yaşlısı, kadını, erkeği, evlisi, bekârıyla, tam bir heyecan fırtınasına kapılır. Bireyciliğin, çıkarcılığın doruğuna ulaşmış bu toplumda, insani ilişkiler açısından sıcak kalmış ender olaylardan biridir Noel.

Aylar öncesinden çoluk-çocuk para biriktirmeye başlar, parası olmayanlar bankadan kredi çeker ve birbirlerine armağan vermek için, delice bir alışveriş sevdasına kapılırlar.

Önce 6 Aralık'ta Noel Baba, çocukların kapılarının önüne bıraktıkları ayakkabılarını şeker ve kuruyemişle doldurur! Daha varlıklı aileler ise, Noel Baba kiralarlar. (Son dönemlerde bu 'Noel Babaları' çoğu üniversite ve lisede okuyan Türkiyeli gençler oynuyor.) Kapıyı çalan Noel Baba'nın sırtında kırmızı başlıklı bir cüppe, çenesinden süper marketlerden beş-on mark'a alınmış bir sakal, sırtındaki çuvalda ise, velilerin önceden alıp kendisine teslim ettikleri armağanlar vardır. Noel Baba, coşkuyla bekleyen çocuklara bu hediyeleri paylaştırır. Noel Babalar birkaç sene bu işi yapınca, giderek ustalaşır, tiyatrocu kesilirler; rollerini ne kadar iyi yaparlarsa, o kadar çok bahşiş alacaklardır, çünkü. Bir yandan da rollerini hızlı oynamak zorundadırlar. Ne kadar çok eve gidebilirlerse, o kadar çok para kazanacaklardır.

Ama en önemlisi, bayramdan iki hafta önce alınıp evin bir köşesine konulan ve lambalar, minyatür heykelcikler, cam kü-

reler, parlak kâğıtlar ve küçük laternalarla süslenen çam ağacıdır.

Elbette, Noel Baba ve çam ağacının heyecanını en üst derecede yaşayanlar küçük çocuklardır. Her çocuk, çok önceden, Noel Baba'dan istediği armağanları velilerine bildirir. Bu arzuları yerine getirilen çocuklar, günlerce birbirlerine Noel Baba'nın gelişini, evlerindeki süslenmiş çam ağacını, ağacın altında buldukları armağanları anlatırlar.

Bu heyecan fırtınasının en güçlü estiği yerlerden biri de kuşkusuz, anaokullarıdır. İnancığım beş sene gittiği ana okulunun ilk yıllarında; belki bizim Almanlardan farklı olduğumuzu duygularıyla kavradığından; belki de kendisine yeterli oyuncak aldığımızdan olsa gerek, Noel Baba olayına fazla önem vermedi. Verdiyse de çok fazla açık etmediğinden, ben bunun farkına varmadım.

Ama beş yaşında iken Noel Günü yaklaşınca, bu kez tavrın farklı olmuştu, anımsıyor musun? Çoğu kez yaptığın gibi, Türkçe'sini bilmediğin sözcüklerin arasına Almancalarını sıkıştırarak benimle tartışmaya başlamıştın.

"Papi, biliyor musun, Noel yaklaşıyor?"

"Ee, ne yapalım yaklaşıyorsa?"

"Biz Noel ağacı almayacak mıyız?"

'Al başına belayı şimdi,' diyorum içimden. Hapı yuttuk. Gel de anlat bakalım bu cin çocuğa, Noel ağacının gereksizliğini. Kendime de inandırıcı gelmeyen gerekçeleri sıralıyorum:

"Bak, İnancığım; biz Türkiyeliyiz, bizim böyle geleneklerimiz yok!" vs. vs...

Belki, 'bizim de başka bayramlarımız var; Kurban Bayramı, Ramazan Bayramı, biz böyle bayramlarda hediye alırız,' gibi bir açıklama getirebilsem, doyurucu olacak söylediklerim. Belki ikna da edebileceğim. Ama böyle bayramlarımız da olmadı, 'mültecilik' ve 'solcu'luğumuzda. Sonunda müthiş 'maddeci' bir çözüm geliyor aklıma:

"Biliyorum, sen de Noel Bayramı'nda arkadaşların gibi hediye almak istiyorsun değil mi?"

Önce duraklıyorsun, belli ki o pırıl pırıl mantığınla, önereceğimi hissettiğin 'rüşvet'in olumlu ve olumsuz yanlarını tartıyorsun. Vereceğin olumsuz bir yanıt, belki de seni olası bir armağandan yoksun bırakacak. Bunun bilincindesin. Sonunda verdiğim 'rüşvet' ağır basıyor. İsteksizce, "Evet," diyorsun.

"Ne yapalım, Noel ağacı alıp süslemeyeceksek, o zaman sen de benim istediğim bir oyuncağı alacaksın, tamam mı?"

Biliyorum, gözün uzun süredir, Play-Mobil'in korsan gemisinde. Öneriyorum 'Rüşvet' o kadar büyük ki hemen anlaşıyoruz. Sen oyuncaklarının, ben kitabımın başına. Ben, neyse bunu da atlattık diye rahat bir nefes almaya çalışırken, beş dakika sonra yine tepemde bitiyorsun.

"Papi, bir şey daha soracağım sana."

Gözlerinin pırıltısından belli ki zor bir soru bu. 'Ya sabır' çekip:

"Söyle, güzelim!" diyorum.

İyi düşünüp cevap vermeliyim, kesin bir hınzırlık var bu sorunun altında. Soruş tarzından, ses tonundan belli bu.

"Ben nerede doğdum, Papi?"

Hayırdır inşallah, kendisi nerede doğduğunu çok iyi bilir! Arkasından gelebilecek olası soruyu hiç düşünmeden safça yanıtlıyorum.

"Rheyd'da doğdun evladım. Elizabeth Hastanesi'nin üçüncü katındaki doğumhanede!"

"Nerede peki, Rheydt Papi?"

Al başına belayı, yine tuzağa düşeceğiz ama nasıl? Saflığım hâlâ sürüyor!

"Nerede olacak; elbette, Almanya'da, bilmiyor musun?"

"Biliyorum, elbette!"

"Ee, o zaman niye soruyorsun?"

"Ben Almanya'da doğduğuma göre, Alman mıyım, Türk mü?"

De, buyur; burdan yak şimdi! Binbir dereden su getiriyorum:

"Oğlum, elbette, Türkiyelisin sen; Ben Türk'üm, annen Kürt, ama biz Türkiye'den geldik!" vs. vs...

"Bana ne siz geldiyseniz; ben gelmedim ama! Ben Alman'ım."

Bir anda moralim sıfıra iniyor. Ne yapmalıyım şimdi; bu cin mantığı nasıl bir yanıtla alt etmeliyim?

Tarih, felsefe, ekonomi-politik, zorunluluklar... Karşımda ise, kendine has zehir gibi mantığı olan, bilgi dağarcığında yalan, pislik, alavere dalavere olmayan bir çocuk.

Kırk bir dereden su getiriyorum, ne tarih ne ekonomi ne de felsefe bilgimle onun pırıltılı mantığını alt edemiyorum. Yenilgi kaçınılmaz. Anlaşmamız olanaksız. 'Alman'lığın arkasından ne geleceği açık. Yoksa, yeni bir 'rüşvet' mi önersek. Ama huyundan biliyorum. Bu kez kabul etmeyecektir. En iyisi, onun düşüncesini almak.

"Peki, diyelim ki sen Almansın; ne olacak o zaman?"

Senin cin cevabın beni bir seneliğine kurtarıyor.

"Bu sene alacağın hediyeyi kabul ediyorum ama gelecek sene eve Noel ağacı alacağız, tamam mı?"

Bu seneyi atlattık ya, gerisi kolay. Kurtuluşun verdiği rehavetle soruna yanıt vermiştim.

"Anlaştık, gitti, ver elini!"

El sıkışıyoruz. Yine o oyuncaklarının, ben kitabımın başına dönüyorum.

Ama ben 'diyalektik', 'materyalist', 'sol' mantığımla inat edip hiç Noel ağacı almadım eve. Sen de güzelim; kalleşliğimi hiç yüzüme vurmadın.

Son senelerde eve hâlâ Noel ağacı almıyoruz ama Noel Baba evin içine kadar gelmese de geçerken kapı önüne bırakılan ayakkabılara bir şeyler de; Can ve Cem için bırakıyor artık. Bir görsen, küçük kardeşin Can ne kadar heyecanlanıyor, ne kadar sabırsızlanıyor, Noel Baba'nın getirdiklerine bir an evvel kavuşmak için...

"ÖRÜÜDEEK, KOM HEER!"

Daha altı aylıkken, Alman bir bakıcıya emanet etmiştik seni. Hâlâ arkadaşlığımız süren, bu güzel insan çok şey öğretti sana. Anacığın çalışıyor, benim tüm zamanım ise koşuşturmakla geçiyordu. Ancak hafta sonları senin güzelliğini paylaşabiliyorduk.

Fransiska seni eve bırakıp gittiğinde, yapacak çok fazla işim vardı. Artık rahatlıkla oturabiliyordun. Koltukların arasına seni oturtmuş, önüne oyuncaklarını yığarak masamın başına çökmüştüm. Acele bir yazı hazırlamam gerekiyordu. Sen de sessizce oyuncaklarınla oynuyordun. Çalıştığım konuya dalmış gitmiştim. Birden aklıma geldi; acaba ne yapıyorsun, diye başımı çevirip bakıyorum.

Olamaz, acaba düş mü görüyorum? Oturduğun yerde yoksun. Evde ikimizden başka kimse yok. Çıldıracağım. Hiçbir şey gelmiyor aklıma. Yoksa ben çalışırken birisi sessizce gelip götürdü mü seni?..

Birden masanın altından çıtırtılar geliyor. Eğilip bakıyorum, ışıl ışıl parlıyor gözlerin. İyi ama sen daha ne yürüyor ne de emekleyebiliyorsun. Seni bıraktığım yerle masanın altından emekleyerek -ama ne emekleme, böylesini hiç görmemiştim çıkıp oyuncaklarının başına dönüyorsun.

Nasıl emekliyordun, biliyor musun, İnan'cığım!? Kıçının üstünde otururken kendini sağa sola çekerek, nasıl yapıyorsan kayıp gidiyordun. Hem de oldukça hızlı bir şekilde. Yani hiç ellerini kullanmadan, diz çökmeden, kıçının üstünde emekliyordun. Zaten bu da fazla sürmedi. Birkaç hafta sonra, anneannen seni yürütmeyi başardı.

Ama yürüyünceye kadar çiroz değildin, tersine top gibi, simsiyah saçlı, koskoca gözleri sürekli ışıldayan, müzik sesi

duyduğunda ritmle hep sağa sola sallanan bir güzelliktin. İlk öğrendiğin sözcük, 'baba' olmuştu. Annen öğretmişti, ben evde yokken. Nasıl sevinmiştim, bu sözcüğü senin ağzından duyduğumda?!

Sen bir yaşına girdiğinde Köln'e taşındık ve Alman dostlarımın yardımı ile seni alternatif bir anaokuluna yerleştirdik. Böylece Almanca ve Türkçe'yi birlikte öğrenmeye başladın. Başlangıçta Türkçen, Almancandan daha iyi idi. Anaokulundan bisikletin önüne taktığım çocuk oturağına oturtarak eve getirirdim, seni hep. Ama evle okulun arası yaklaşık beş kilometre, yolda hep konuşur gevezelik ederdik. Ne edersem edeyim, uyumana engel olamazdım. Bir süre sonra başın yana düşer, uyuklamaya başlardın.

Köln civarındaki yapay göllerden birinin kenarında ördeklere yem verirken, ilk pratik zekâ örneğini göstererek kahkahalara boğmuştun bizi. Gölde yüzen bir sürü ördek var. Ördeklere birlikte getirdiğimiz ekmekleri vermek istiyoruz. Ama suya ekmek atmamıza rağmen hiçbirisi yaklaşmıyor... O kadar çok ekmek veren var ki, Almanya'nın hemen her yerinde olduğu gibi doymuş hayvanlar. Ama sen illa senin attığın ekmekleri yemelerini istiyorsun. Ördekler ise oralı bile değil.

"Oğlum, çağır yanına, belki o zaman gelir ekmekleri yerler!" diyorum.

Sevinerek bağırmaya başlıyorsun:

"Ördeeek, ördekler, gelsenize buraya, gelip ekmek yesenize!"

Yine aldırış etmiyor ördekler, dönüp bakmıyorlar bile.

"Oğlum, bunlar Alman ördeği, Türkçe anlamazlar ki, Almanca çağırman gerekir!" diyorum.

Bu kez Almanca bağırmaya başlıyorsun:

"Kom heer, kom her!" Arkası gelmiyor, ördeğin Almancasını bilmiyorsun:

Küçük bir değişiklikle, ördeği, 'örüüdek' yaparak bağırmaya başlıyorsun.

"Örüüdeek, kom heer; örüdeek, kom heer!"

ADRESİN TOPRAK...
CENNETİN YÜREĞİMİZ...

Kara gözlüm, yurtdışındaki paramparça yaşantımızın hep gururu, sevinci, başarısı olmuştun. Bizler de senin sevinçlerinden kendimize bir pay çıkararak yaşayıp gidiyorduk işte...

Alman okullarında güzel bir gelenek var. Gerek ilkokul, gerekse lisede, senede iki kez veliler randevu verilerek okula çağırılır. Veliler öğretmenlerle teker teker konuşarak çocuklarının gelişimi hakkında bilgi sahibi olurlar.

Bugünler, annen ve benim için hep gururlandığımız, sevinçle dolduğumuz günler oluyordu. Görüşmeye gelen velilerin büyük bir kısmı, tek tek alındığımız öğretmen odasında on on beş dakika kalıyordu. Öğretmenlerin bize ayırdığı süre ise, hiçbir zaman birkaç dakikayı geçmiyordu. Bu birkaç dakikada da hep övgüler duyuyor, göğsümüz kabarıyor, şımarıyor, sevinçle doluyorduk. Bu nedenle anacığınla hiçbir görüşme gününü kaçırmadık. İki elimiz kanda olsa da zaman ayırır, en güzel elbiselerimizi giyip el ele tutuşarak sevinçle koştuk okullarına hep.

Bir başka sevinç yumağı olduğumuz günler de, veli toplantıları oluyordu. Bu toplantılar genellikle bir birahanenin toplantı salonunda yapılır. İsteyen çayını, kahvesini, birasını içer, özgürce çocukların ve öğretmenlerin konumu üstüne tartışır.

Bu toplantıların birinde, senin sevgili sınıf arkadaşlarından birisinin babası anlatıyordu:

"Doğrusu, oğlunuzdan şikâyetçiyim! Önceleri, oğlum Christof için tek otorite bendim. Bu sene yerimi yavaş yavaş İnan almaya başladı. Geçen hafta, kuşların yavrularını nasıl beslediğini, sordu. Bildiğimce yanıtladım. Ama o pek ikna ol-

muşa benzemiyordu. 'En iyisi, ben yarın sınıfta İnan'a sorarım,' demez mi?"

Konuşmamıza kulak misafiri olan diğer veliler de katılıyor sohbete:

"Gerçekten, nasıl yetiştiriyorsunuz bu çocuğu?" diye soruyorlar.

Anacığınla süklüm püklüm geveliyoruz.

"Valla, özel bir şey yaptığımız yok! O kendi kendini yetiştiriyor..."

Gerçekten de 'özel' hiçbir şey yapmıyorduk. Ders kitaplarının dışında birkaç kitap, oyuncaklar ve yaptığın sporlar için aldığımız gerekli araçlar. Buna rağmen; nasıl becerdi isen becermiş, sınıfında -sanırım hiç istemediğin halde- en ileri konuma geçmiştin.

En son sınıfta seni izleme olanağına sahip olduğumuz günü de unutmam olanaksızdır.

Alman okullarında, senede bir gün, sınıfa girip çocuğunuzla birlikte ders izleyebiliyorsunuz. O gün birkaç dakika geç kalmıştık. Ananla birlikte ayaklarımızın ucuna basarak sınıfa girip sessizce velilere ayrılmış bölümde bir köşeye sıkışıyoruz.

Seni çok seven matematik öğretmenin o gün ondalık kesirlerin toplanmasını anlatıyordu. Doğal olarak işe, çift sayılara bölünen kesirli sayıları anlatarak başladı. İlk örneği tahtaya yazıp uzun uzadıya işlemin nasıl yapılacağını, anlattı.

Problemin çözümü biter bitmez, senin çiroz parmağın sürekli havadaydı. Oysa öğretmenin soru falan sormamıştı. Öğretmenin seni görmezlikten gelerek ikinci örneği tahtaya yazıp çözmeye başladı. Ama sen bir şeyler söylemek için son derece ısrarla parmağını sallayıp duruyordun. Kaçamak yapamayacağını anlayan, Herr Tophoven:

"Söyle, bakalım, yine ne yumurtlayacaksın, İnan!" diyor.

Yıldırım gibi sözcükler dökülüyor ince dudaklarından;

"Ama öğretmenim, tek sayılarla bu dediğiniz şekilde problemi çözemeyiz. Ben beş ve yedi ile denedim (ne zaman denedi ise?), bu dediğiniz kuralla çözülmüyor."

Yüz ifadesinden belli ki 'ya sabır,' çekiyor öğretmenin.

"İnan, kuşkusuz tek sayılarda uygulanması gereken başka bir kural var. Ama bunu iki ay sonra öğreneceğiz."

"Ama çok kolay öğretmenim, şöyle yaparsanız..."

Sabrı taşan öğretmenin sözünü kesiyor:

"İnan, istersen ben oturayım, dersi sen anlat, ha?"

Müthiş bozulup sesini kesip yerine oturuyorsun. Dudaklarını büzüşünden belli ki ağlamamak için kendini zor tutuyorsun.

O an tüm velilerin gözü bizim üzerimizdeydi. Hiç sesimizi çıkarmadık.

İşte, böyle İnancığım; yaşadığın sürece hep neşemiz, gururumuz, dopdolu hayatımız oldun! Aslında yazdığım ve yazacağım çok daha güzel şeyler var sana ilişkin. Ama bize her konuk olduğunda hep getirdiği oyuncaklarla seni şımartan; oturup seninle bıkmadan cıvıl cıvıl tartışan Nihat Ağabeyin, seni yitirişimizin ikinci gününde İsviçre'den koltuğunun altında yine bir 'hediye' ile geldi. Bu kez getirdiği sendin. Kara gözlüm, ben istesem de Nihat Ağabeyin kadar güzel anlatamazdım seni. İstersen, gel, bu duygu yüklü dizeleri başkalarıyla da paylaşalım!..

ADRESİN TOPRAK,
CENNETİN YÜREĞİMİZ.

"Sürgün günlerimizin filizi, nereye gidiyorsun?
Sevinçlerin ceylanı, merakların tomurcuğu, nereye?
Adresin toprak mı artık? Arayan arkadaşların seni nerde bulacak?
Nereye yollayalım mektuplarını? Özenle biriktirdiğin çeşit çeşit pulların,
Kalemlerin, kitapların, oyuncakların sensiz nasıl beklesin?
Zekânın doruklarında ışıldayan gözlerin toprağı mı seçti İnan?
Adresin toprak mı artık?
Öyleyse, yüreğimiz cennetin olsun...
Acıların sessiz, sözsüz kuşlarını bıraktın şarkılarımıza...
'Ölümlerde ağlanmasın' diye ezberlemiştik; senin için ağladık...
Çünkü, bahar günü yürek taşımanın ölçüsüydü senin için ağlamak;
can üstünde parçalanmış senin gibi bir çiçeğe ağlanır...
Aklıma gelen bütün sözcükler, ağza alınamayacak denli acı veriyor bana...
Acıların sessiz, sözsüz kuşlarını bıraktın şarkılarımıza İnan...
Sensiz bir yanımız her zaman sessiz kalacak...
Koynumda, kızımın yolladığı çiçekleri getirdim sana...
Öpüşleri yarım kalmış, yaralanmış ağzıyla, "Belki ölmemiştir,
uyur gibi sadece gözlerini yummuştur, sabah olsun uyanır!"
diyordu kızım.
"Haklısın!" dedim ona, "İnan, sadece gözlerini yumdu çocukluğumuzda!"
Sabah olsun gel yine; gel yine sabah olsun!
En büyüğüne gidelim spor mağazalarının, kitapçıların, oyuncakçıların...
En kralını alalım istediğin her şeyin... Maça gidelim...
Beklediğin filmleri bulalım sinemalarda...
Akşam olsun bize, sabah olsun size gidelim...

Gel, bir çırpıda anlat yine olup biteni;
sözcüklerin uçan kuş hızıyla dökülsün kiraz dudaklarından...
Azarla, alaya al, yanlışımıza inandır bizi...

Baharmış... Daldan dala dünyayı çiçekler sarmış...
Ölüm gelip en civanını bulmuş dalda filizin...
Bahar günü böyle apansız, böyle haksız, insafsız gelen ölüm, gözün kör olsun!

Sevinçleri düğümlenmiş dilimizle,
adresini 'toprak' diye duyurduk gazetelerde İnan...
Saçların kirpi kirpi, gözlerin ceylan,
selam götür dostlara...
Cennetin yüreğimiz...
Güle güle sürgün günlerimizin filizi...
Güle güle İnan..."

Nihat Behram.
3 Haziran 1992.

"ACILARA YENİLMEYEN GÜLÜMSEYİŞLER," YA DA AF ÇIKMAZI

Bir romanı, *"Acılara Yenilmeyen Gülümseyişler"*'i bir solukta okudum. Sanırım, bu tümce, romana yönelik görüşlerimi de bir ölçüde açıklıyor. Hem sonra, yine benim saptadığım bir gerçek var; güzel için yapılan, abartılı, övücü sözler, en az ona yöneltilen haksız eleştiriler kadar içi boş bir ifadeye dönüşür. Çünkü güzelin tarifi olamaz; güzel güzeldir.

Yazar, daha ilk sayfalarda: "... Ben yazar değilim, ilk ciddi denemem bu satırlar. Ama biliyorum, bir yazarın sözcüklerle sevişebilmesi için onlarla dostluk kurması ilk koşuldur. Bu da yetmez; sözcüklere müthiş bir heyecan ve coşkuyla sahip çıkmalıdır..." biçiminde, alçakgönüllü bir girişle başlıyor söze. Ancak okuyucu, sayfalarda ilerlediğinde, yazın eyleminde yazarın hiç de öyle acemi olmadığını kavrayıveriyor. Demek, Atilla Keskin'in, politik yaşamı süresince yazdığı o basın açıklamaları, bildiriler hiç de boşa gitmemiş.

Romanın başından sonuna kadar kırmızı bir çizgi gibi giden özlü anlatımı, süssüz, abartısız, sıcak bir ifadeyle ortaya konan olaylar, dilin de titizlikle ve özenle kullanıldığını gösteriyor. Bu, görülmesi gereken önemli bir başarı. Çoğu insanın, o zamanlar Türkiye'de, yani 1968-1971'lerde gelişen, ilerici, demokratik, devrimci hareketlerin, öğrenci hareketlerinde, lider durumunda basında yer alan ve egemen sistemin öldürmelerine maruz kalan o çatık kaşlı, parkalı Deniz Gezmişlerin, Yusuf Aslanların, Hüseyin İnan, Sinan Cemgil ve diğerlerinin -tekelci basının yazdığı gibi-

hiç de halktan uzak, bizden uzak, hiç de katı, acımasız, eli silahlı birer eşkıya olmadıklarını, görüyoruz. Gerçeğin önemli bir yüzü, burası. Onların, aksine en içten, en sıcak, o pırıl pırıl çocuk yanlarıyla, iyiyi, güzeli, sapına kadar sevmeyi, yine gerektiğinde düşmanla sapına kadar yiğit bir biçimde savaşmayı bilen bir gençlik olduğunu, öğreniyoruz anlatılanlardan. Bunlar az şeyler değildir aslında. Birileri tarafından Türkiye'nin devrimci hareketinin üstü örtülmeye, gölgelenmeye çalışıldığı noktalara, içtenlikle açıklık getirilmekte ve bilinmeyen bir sürü konuya işaret edilmektedir.

Sanırım, bu yazılanlardan rahatsızlık duyanlar da olacaktır. Yazarına çamur atmaya çalışanlar da. Her şeyin alabildiğine kirlendiği günümüzde, bazı şeyler olağan sayılmalıdır. Kuşkusuz, onlar dün de aynı yiğit gençliğin kırılmasına, acımasızca idam sehpalarına sürüklenmesine neden olmuşlardı. Bunu yapanlara, sessiz kalarak katkıda bulunanlar, ne yazık ki bugün de diğerleriyle el ele, o aynı gençliği katledenlere, Baki Tuğ gibilerine TBMM İnsan Hakları Komisyonlarında yer vererek, görevlerini yapmışlardır. Buna hiç şaşmamak gerekir. Çünkü ülkemizde son zamanlarda nesli giderek çoğalan bu türlerin insanlık anlayışıdır bu. Eğer öyle olmasaydı, çeteler ülkemizde bu kadar rahat örgütlenebilir miydi? Doğan Özler, Bedrettin Cömertler, Uğur Mumcular, Abdi İpekçi, Çetin Emeç, Turan Dursun, Musa Anter ve en son bombalı bir saldırıyla yaşamına son verilen Ahmet Taner Kışlalılar, katledilir miydi? Ancak, o meclise karşın, bu halk, bu katliamları yine de sineye çekmeyecektir.

Şu sıra basını yakından izliyorsanız, görmüşsünüzdür. Devlet erkinin gözleri önünde, Milli İstihbarat'ın, polisin gözleri önünde Atatürkçülere kelle başına fiyat biçiyorlar. Eski Anayasa Mahkemesi Başkanı Yekta Güngör Özden için, *"Akit"* yobazlarından Hasan Karakaya, 2 milyon Dolar bahşetmişler(!) Öte yandan, Bahçelievler Katliamı sanığı Haluk Kırcı ve Balgat Katliamı sanığı İsa Armağan'ın yeni af yasasıyla serbest bırakılmaları konusunda MHP Başkanı ve Başbakan Yardımcısı Bahçeli ve diğer MHP'li bakanlar, *"Bardağı taşırmayın, yoksa biz de gerekeni yaparız!"* diyerek, kamuoyu önünde adeta meydan okuyorlar. Başbakan Ecevit

ve DSP'liler ise adeta başlarını kuma sokmuşlar. Sayın Ecevit'in de, ne yazık ki, bugüne kadar üzüntülerini bildirmekten başka aldığı önemli bir tavır yok! Yakında, tüm sokakları ülkücü tosuncukları doldurursa hiç şaşmayın. Ülkeyi 12 Eylül'e sürükleyen bu katil sürüsü yine devletin elleriyle serbest bırakılıyor. *"Acılara Yenilmeyen Gülümseyişler,"* kitabı işte bu nedenle çok önemlidir. Çünkü bir kez daha sizi, farkında olmadan yakın tarihimizi sorgulamaya itiyor.

Sevgili, Atilla Keskin; seni bir kez daha yürekten kutluyorum! Keşke, bu kitabı on yıl önce yayımlasaydın ve yetişen gençlik bu gerçekleri on yıl önce öğrenebilseydi. Yine de insan olmayı ilke edinenler, erdemli, pisliğe bulaşmadan çağdaş anlamda varlığını sürdürmek isteyenler için önemli noktalar var kitabında, yeter ki onları benimseyerek yerine getirelim. Aslında ne kadar da basit; örneğin, yapmacıksız, en doğal en insan yanımızla sevmek ve sisteme kul olmadan yaşamak. Ne ki bu doğrular herkes için bu kadar yalın ve geçerli değildir. Biliyoruz, o haramiler, onlar, dün olduğu gibi bugün de, ihanetlerini sürdürmeye ve kan dökmeye devam edeceklerdir. Ta ki bu halk, yakalarına yapışana, hesap sorana değin!

Ali Özenç Çağlar.
12-1/99 - *Merhaba.*

ODTÜ'DE BİR DEVRİMCİYLE

Dün YÖK'ün kuruluş yıldönümüydü. Yan yana gelen bu üç harf, bizim kuşak için üniversitenin elimizden alınışının, bir dönemin kapanışının simgesidir.

Tamamen tesadüfen, polisin gösterici öğrencileri acımasızca copladığı bu 6 Kasım'da, ODTÜ'deydim.

Yanımda ODTÜ'lü bir "delikanlı" vardı:

Atilla Keskin...

Keskin, 1960'larda ODTÜ İdari İlimler öğrencisiydi. 1969'da Fikir Kulübü Başkanlığı yapmış, Hüseyin İnan'la, Yusuf Aslan'la, Sinan Cemgil'le, Deniz Gezmiş'le "çocuklar gibi şen" akınlara katılmıştı.

Sonrası; El Fetih kampları... Diyarbakır Cezaevi... THKO davası...

Keskin, Denizlerle aynı davada idamla yargılanmıştı.

Derken, "O güzel insanlar, o güzel atlara binip gittiler."

Keskin ise; idama uğurladığı yoldaşlarının ardından, 4 yıl daha içeride yattı, sonra sürgüne çıktı.

Giderken, kulaklarında arkadaşı Hüseyin İnan'ın idama giderken vasiyet ettiği, "Oğlun olursa, benim adımı koy!" diyen sesi çınlıyordu.

Çeyrek asırdır dışarıda yaşayan Atilla Keskin, 3 yıl önce *"Acılara Yenilmeyen Gülümseyişler,"* (Güdaş, 1999) başlığıyla anıları-

nı yazdı. Bu dönemin en insani ayrıntılarını bütün sıcaklığı ve içtenliğiyle tarihe kaydetti.

Kitabı okuduğumdan beri buluşacağımız günü kolluyordum.

Deniz Gezmiş ve THKO konusunda birlikte çalışmayı umuyordum.

Nihayet geçen hafta TÜYAP için Türkiye'ye geldi. Dün birlikte Ankara Karşıyaka Mezarlığı'na, "eski dostlar"ı ziyarete gittik.

Mezarlıklara alışmış adımları, Hüseyin'in kabri başına geldiğinde durdu.

İhtimal ki, 30 yıl önceki vasiyeti çınladı kulağında...

Hüseyin'in olduğu kadar, oğlunu, İnanını da düşündü uzun uzun...

Mayıs'ların lanetine ağladı.

ODTÜ'ye gittik sonra...

İlk fidanlarını diktiği ağaçlardan bir orman karşıladı kendisini...

İdare'nin kantininde, "YÖK'e Hayır!" yazılı afişler önünde çay içtik. Bir dönem Sosyalist Fikir Kulübü forumlarının yapıldığı amfiyi gezdik.

"Dağa çıkma kararı"nın alındığı yurtlardaki ünlü 201-202 no'lu odaları ziyaret ettik.

Rektörlüğün önünden geçerken, eski bir eylemi yad ettik:

Kalabalık bir grupla rektörlüğü işgal etmişlerdi. Polis binayı çevirmiş, teslim olmalarını bekliyordu. Oysa hazırlıklıydılar. Elektrik bölümü öğrencileri, yeraltından bütün binaları birbirine bağlayan dehlizlere lambalar döşemişti. Polis rektörlüğe girdiğinde, onlar çoktan dehlizden geçerek yurtlara dağılmış, pijamalarını giyip ders çalışıyor konumunu almıştı bile...

En çok stadyumda, "Devrim," yazısının hâlâ okunur halde duruyor olmasına şaşırdı. Tabii, bir de çarşıdaki Amerikan markalarına...

ODTÜ'nün ünlü, "McDonalds eylemi"nden söz ettik.

12 Eylül ve onun çocuğu YÖK, 20 yılda ne yaparsa yapsın, hepten apolitik bir üniversite yaratmayı başaramamıştı.

ODTÜ'den çıkarken, 60'ların türkülerini mırıldanıyordu.

Ona gıpta etmedim dersem, yalan olur:

Türkiye tarihinin belki de en şanslı kuşağıydılar. Yeryüzü daha aydınlık olsun diye; omuz omuza yürümüşler, yolda yoldaşlarını yitirmişlerdi. Ama her şeye rağmen, gülümseyişleri acılarına yenilmemişti.

Elimdeki kitabına düştüğü not, müjdeli bir sır gibiydi:

"Henüz, o güzel insanların tümü, o güzel atlara binip gitmediler!"

Can Dündar
7 Kasım 2002 - *Milliyet.*

MAYIS AYI HAYATIMIZ GİBİYDİ

Mayıs, benim için öfke ve direniş ayıdır.

Mayıs, benim için hüzün ve yenilgidir.

Mayıs ayı, bitmez. Tam bitecekken yine gelir ve kendisini hatırlatır...

Mayıs ayı, eve geldiği ürpertici bir gecede, "Bizim çocukları astılar!" diye kesik kesik ağlayan babamdır...

Bu ülkenin onuru, masumiyeti, direnişi, temiz kalmış son çocukları asılmıştır mayıs ayında; ama mayısın hıncı ve kurbanları bitmemiştir yine de...

Mayıs ayı, Almanya'nın Köln şehrinde bana sonsuz bir hasretle sarılıp "Sen İstanbul kokuyorsun!" diyen, Atilla Keskin'dir, en çok... Çünkü onda mayısın bütün öfkesi, direnişi, hüznü, yenilgisi, bitmeyen istekleri ve son kurbanı toplanmıştır...

En sevdiği, canından çok sevdiği insanları; hep mayıs ayı içinde yitirmiştir o...

Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'la birlikte yola çıkmıştır. Aynı hareketin, Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu'nun öncüleridir hepsi. Özgürlük ve adalet istemişlerdir. Bağımsız bir ülke ve o ülkede halkların kardeşçe yaşamasını istemişlerdir. Türkiye'yi yerinden oynatmışlardır...

Halklar inanmıştır bu çocukların haklılığına ve taleplerine. Bir subay olan babam dahi bir mayıs gecesi, "Bizim çocukları astılar!" diye ağlıyorsa, yeniden geri dönüp o günlere bir kez daha ve derinden bakılmalıdır...

Ama kırılgandır tarih. İyilikler ve umutlar alınırsa elinden, aklı kötülüğe ve zulme çalışır. Nitekim, öyle oldu...

Yakalandı bizim çocuklar. Askeri Mahkemelerde yargılandılar. Kalbi bu çocuklarla olanlar, umutlarını ve heyecanlarını korkunun karanlığında gizlediler...

Askeri Mahkeme'den 18 idam çıkar... Hakkında idam kararı çıkanlardan biri de Atilla Keskin'dir...

Deniz'i, Yusuf'u, Hüseyin'i Mamak Askeri Cezaevi'ndeki ön hücrelere tek tek koyarlar. Belli ki onların idamı kesindir artık. İntihar etmesinler diye de, hücrelerindeki lambalar koridora alınmıştır. Hüseyin İnan'ın, yani herkesin benimsediği ismiyle Dede'nin elinde, *"Gerilla Savaşı ve Maxsizm,"* adlı kitap vardır ve çok az bir zaman sonra idam edileceğine hiç aldırmadan bütün dikkatiyle okumaktadır... Yusuf Aslan'ın hücresinin duvarında ise Pir Sultan Abdal'ın resmi asılıdır. Resimde, Pir Sultan Abdal'ın boynuna idam ilmeği geçirilmiştir. Tarihin kırılganlığı devam etmektedir...

Yusuf Aslan, bir ara, hücresinden arkadaşlarına seslenir: "Biz gidiciyiz; bu kesin... Kendinizi sıkı tutmalısınız! Belli ki mapusluk süreci bu kez uzun olacak sizin için. Biz gittikten sonra üstünüze çok geleceklerdir. Kendinize bir uğraş bulun. Bol bol okuyun; hatta ikinci bir dil öğrenmeye çalışın. Yoksa zamanı tüketmeniz kolay olmayacaktır..."

İdamla yargılandıkları halde; birbirleriyle şakalaşmaktan, ölüme bile, güle oynayarak, yaşam sevinçlerinden bir nebze bile yitirmeden giden insanlardır bunlar...

Fareden çok korktuğunu bildikleri için hücrelerine dadanan Abdürrezzak isimli bir fareyi yakaladıktan sonra kuyruğundan bir ipe asıp Yusuf Aslan'ın hücresinin önünde sarkıtan, onu ranzasının tırmanabileceği en üst noktaya kadar tırmandırıp arkadaşlarından can hıraş feryatlarla yardım istemesine en masum neşeleriyle gülen bu çocukları nasıl unutur insan...

O Yusuf ki, tutuklanmalarından birinde polisler bıyıklarına bakıp: "Bunlar ne biçim bıyık ulan!.." diyerek yoldukları için ve bir başka tutuklanışında polislere bu zevki bir daha tattırmak istemedi- sorgudan önce kendi bıyıklarını kendisi yolan; o Yusuf ki, elle-

riyle boğazını sıkıp dilini dışarı çıkararak, "Bakın, işte; beni astıklarında görüntüm böyle olacak!" diyerek kendi ölümüyle bile alay eden, yaşam dolu ve korkusuz insandı...

Deniz, bambaşkaydı benim için. Her şeyden önce babası Cemil Gezmiş, babamın arkadaşıydı. Kadıköy'ün masaları yeşil örtülü o yoksul esnaf kahvelerinde buluşup acı çaylar içer, idamların gerçekleşip gerçekleşmeyeceğini konuşurlardı...

Deniz, bambaşkadır benim için. Atilla Keskin görüş günlerine gelen abisinden Rodrigo'nun Gitar Konçertosu'nu getirmesini istemiştir... Sarıldığım devrimciliktir onunkisi... Hep sevgiden söz eden Che Guevera gibidir: Yaşam sevinci, coşku, espri, hüzün ve duygusallıktır... Rodrigo, belki de ilk kez onun varlığında aynı anda yaşama ve ölüme çalmıştır gitarını: Son bir kez içilen bir bardak hapishane çayı, son kez ciğerlere çekilen sigarayla birlikte...

Hüseyin İnan ise, okur, düşünür ve yorumlar. Hareketin gizli öncüsü odur. Boşa konuşmaz; herkes ona inanma ihtiyacı duyar. Eylemleriyle kanıtlar düşüncelerini. Sakin ve bilgedir. Bu yüzden arkadaşları ona, Dede, derler...

Ama dedim ya, kırılgandır tarih; iyilikler ve umutlar alınırsa elinden; aklı, kötülüğe ve zulme çalışır.

Önce Deniz'i götürürler idam sehpasına; Deniz, masaya çıkmadan önce orada hazır bulunanlara: "Cezaevinde bizi, yangından mal kaçırır gibi kaptılar, havalandırarak getirdiler. Ayakkabılarımızın bağlarını bile bağlamamıza fırsat vermediler. Postallarımın bağlarını bağlasınlar; asıldığımda ayağımdan düşmesini istemem," diye bağırır. Sonra gardiyanlar onu masaya çıkarır. Bir gardiyan ilmeği açar, genişletip boğazından geçirir. Deniz o anda son sözlerini söylemeye başlar: "Yaşasın tam bağımsız Türkiye. Yaşasın, Marxizm-Leninizm! Yaşasın, Türk ve Kürt halklarının kardeşliği! Yaşasın, işçiler, köylüler! Kahrolsun, emperyalizm!"

Deniz asılırken; Yusuf Aslan'ı getirirler oraya ve Yusuf Aslan, oradakilere, "Duydum, Deniz'in sesini!" der. Darağacı bu defa onun için hazırlanır. Yusuf çıkar, bu defa taburenin üzerine ve son kez şöyle der: "Ben ülkemin bağımsızlığı ve halkımın mutluluğu için bir defa şerefimle ölüyorum! Sizler, bizi asanlar, şerefsizliği-

nizle her gün öleceksiniz! Bizler halkımızın hizmetindeyiz. Sizler Amerika'nın. Yaşasın, devrimciler. Kahrolsun, faşizm!"

(İnanın, o yılları yaşayan biri olarak bunları yazmak hiç kolay değil! Yirmi iki, yirmi üç yaşındaki bu insanların bu sonsuz cesareti ve inancı karşısında derin bir hayranlıkla birlikte, derin bir utanç duyuyorum. Utanıyorum, çünkü bugün ülkemizin üzerinde Çatlı'nın Faşist ruhu dolaşıyor. Utanıyorum, çünkü bu ülkede birçok lisede gençler kendilerine örnek insan diye Çatlı'yı seçmiş. Utanıyorum, çünkü ırkçılık ve şiddet alıp başını gitmiş. Utanıyorum, çünkü Çatlı'nın ev arkadaşı, iş arkadaşı olduğunu söyleyen birileri; pervasızca ve sanki hiçbir şey olmamış, sanki onca insan boşuna ölmüş gibi, yanı başımızda ahkam kesebiliyor.)

Ve sonra, sıra, Dede'ye, Hüseyin İnan'a gelir. Sigara içip içmeyeceğini sorarlar. "İçmeyeyim," der. Sonra orada bekleyenlere döner ve ayağındaki lastik ayakkabıları göstererek: "Söyleyin, babama; yarın ayağımdaki bu lastik ayakkabıları görüp doğru dürüst bir ayakkabısı bile yokmuş, diye üzülmesin! Askeri Cezaevi'nde ayakkabılarımızı giymemize bile fırsat vermediler. Ayakkabılarım cezaevinde kaldı. Onlara hediyem olsun!" Savcı, sözünü kesmek için, "Sehpaya çık!" diye bağırır. Hüseyin İnan, masanın üzerinde, gayet sakin; "Sabırlı ol, çıkacağım!" der. Ve tabureye çıkmadan, masanın üzerinde son sözlerini söyler yüreklice: "Ben, şahsi hiçbir çıkar gözetmeden halkımın mutluluğu ve bağımsızlığı için savaştım. Bu bayrağı bu ana kadar şerefle taşıdım. Bundan sonra bu bayrağı Türk halkına emanet ediyorum. Yaşasın işçiler, köylüler ve yaşasın, devrimciler! Kahrolsun, faşizm!"

Diner, ağır kapıların ve acımasız kilitlerin gürültüsü... Diner, zincir şakırtılarının sesi... 1972 yılının 6 Mayıs'ıdır...

Bir kişi daha götürülse idama, bu Atilla Keskin olacaktır. Ama daha başka kimse götürülmez. Son idam edilen Hüseyin İnan'dır. Ama vasiyeti kalır, Atilla Keskin'de... İdama, darağacına götürülürken, Hüseyin İnan, can yoldaşından, Atilla Keskin'den tek bir şey ister: "Eğer bir gün kurtulursan bu zindanlardan, eğer bir gün özgür olursan; bir sevdiğin olursa ve ondan da bir oğlun olursa, ne olur, benim adımı koy!" der...

Ölmeden önceki son isteği budur, Dede'nin...

Aylardan mayıstır. zulüm ve dostluk; inanç ve erken ölüm birbirine karışmıştır ama unutulmayan tek bir şey vardır: Verilen sözler... İnsanın alnına yazılır. Üstelik, aylardan mayıssa ve darağacına giden insanlar en sevgili arkadaşlarsa, dostlarsa, umutlarsa ve direnişlerse söz konusu olan, onların son dileğiyse...

Atilla Keskin, Mamak ve Niğde Cezaevlerinde 4 sene kaldıktan sonra 1977 yılında yurtdışına çıkar. Kendi gibi yürekli bir kadını sever. Bu kadından bir oğlu olur. Unutmak mümkün müdür, o son sözleri: "Eğer yaşarsan; eğer bir kadını seversen, eğer ondan bir oğlun olursa, ne olur, benim adımı koy!.."

Ve dünyaya gelir o çocuk. Hiç şüphesiz, adı Hüseyin İnan, olur. Dede İnan...

Almanya'dır, gurbetin adı. Aradan yıllar geçer, Hüseyin İnan büyür. Sürgünlük büyür, büyür vatan hasreti; büyür yirmi iki, yirmi üç yaşında asılan yoldaşların özlemi...

Ve bir gün, küçük Hüseyin İnan, spor yaptığı yerden dönerken, sırt çantası yoldan geçen bir kamyona takılır. Tekerleklerin altına sürüklenir, birden Dede İnan. Ve o an can verir... Ve ne acıdır ve ne tuhaftır ki, aylardan mayıstır... "Oğluna benim adımı koy!" diyen yoldaşın adını taşıyan ilk oğlu, ilk gözağrısı yine mayıs ayında alınmıştır elinden. Alınmıştır yaşamdan...

Mayıs devlet midir, mayıs öfke ve direniş midir; mayıs zulüm müdür; mayıs hüzün müdür, mayıs bu ülkenin asılan son masum ve lekesiz çocukları mıdır; kırılan tarih mi, yoksa hayatın ta kendisi midir mayıs; nedir, mayıs?!..

Masumken ölmüştür Hüseyin İnan, tıpkı ismini aldığı Hüseyin İnan gibi, onun yoldaşları gibi; bu yüzden annesi, beyaz bir tabuta konulmalı, diye diretir. Almanya'da günlerce beyaz ve küçük bir tabut aranır. Sonunda bulunur o beyaz tabut. İçine Hüseyin İnan konur. İçine Türkiye konur, içine bu ülkenin yitip giden masumiyeti konur, içine darağacına korkusuzca, hatta güle oynaya giden ve kendi ölümleriyle bile alay eden lekesiz, yiğit çocukları konur...

12 yaşındaki İnan'ın arkadaşları mezara o an üzerlerinde ne varsa, çiçeklerini, kasetlerini, ayakkabılarını, walkmanlerini, şapkalarını atarlar...

Ağlamak ayıptır ya, devrimciler için, hep içimize akıtırız ya, o içimizi dağlayan gözyaşlarını, yüreği avucunda bir şair bozar bu kalpsiz geleneği; Atilla Keskin'in en yakın dostlarından şair Nihat Behram bozar; "Ben ağlıyorum ve kimseden izin almıyorum!" der... Ve işte o an boşanır gözyaşları... Ve Atilla Keskin, yoldaşları birkaç metre ileride asılırken ağlamayan Atilla Keskin, tam 21 yıl sonra, ilk oğlu Hüseyin İnan'ın mezarı başında ağlamaya başlar.

22 yıldır dönemediği ülkesi Türkiye için, o cesur ve yiğit yoldaşları için, her geçen gün yok edilen masumiyetler ve inançlar için, kirletilen umutlar için ve bunların hepsini, o kısacık, o ceylan ömründe taşıyan ilk oğlu Hüseyin İnan için ağlar. Doyasıya ve katıksız ağlar. Onca yıl, biriktirdiği her şey için, sustuğu ve içine attığı her şey için... Tıpkı babamın bir mayıs ayında, bir gece vakti eve gelip ve hepimizi uyandırıp, "Biliyor musunuz, bizim çocukları astılar!" diye ağlaması gibi, ağlar...

Yine de özlenir hayat, yine de özlenir ne kadar kirlense de Türkiye ve İstanbul; Atilla Keskin bana memleket hasretiyle "Sende İstanbul'un kokusu var!" deyip gözyaşlarıyla sarılır...

Bir kere gelenek bozulmuştur. Artık çok şey birikmiştir içimizde. Zehirlenmemek için ne hissediyorsak öyle olmalıyız ve öyle davranmalıyızdır...

Ve Nihat Behram, 12 yaşında, evine dönerken bir kamyon altında kalan Hüseyin İnan için şu dizeleri okur mezarının başında:

"Acıların sessiz, sözsüz kuşlarını bıraktın şarkılarımıza...
Ölümlerde ağlanmasın diye ezberlemiştik; senin için ağladık...
Çünkü, bahar günü, yürek taşımanın ölçüsüydü senin için ağlamak...
Can üstünde parçalanmış senin gibi bir çiçeğe ağlanır..."

Anladım; mayıs her şeydi, öfkeydi, direnişti, zulümdü, yenilgiydi, o cesur ve yiğit yoldaşlardı, ölümüyle alay eden Yusuf Aslan'dı, babası üzülmesin diye ayakkabılarını arkadaşlarına hediye ettiğini söyleyen Hüseyin İnan'dı; asılmadan önce son kez dinle-

nen Rodrigo'nun Gitar Konçertosu eşliğinde içilen son çay ve son sigaraydı; babamın, "Bizim çocukları astılar!" diye, kesik kesik ağlamasıydı; Atilla Keskin'in, "Sen İstanbul kokuyorsun!" diye bana sarılmasıydı mayıs ayı... Beyaz bir tabutun başında hep birlikte söylenen son dizelerdi...

Mayıs, hayatımız gibiydi. Doyasıya âşık olduğumuz, tekrar tekrar sevişsek de o hep özlediğimiz yere bir türlü ulaşamadığımız, bu yüzden acı çektiğimiz, acı çektikçe hasretle bağlandığımız sevgilimiz gibiydi, mayıs ayı...

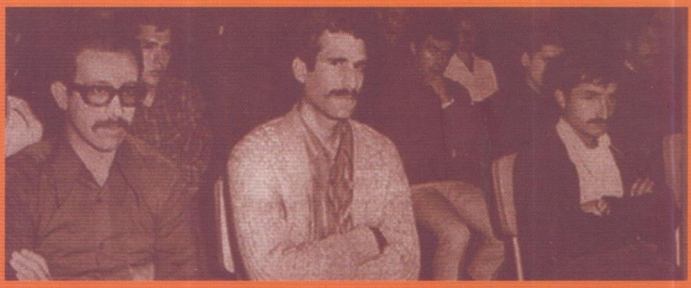
Mayıs ayı, hayatımız gibiydi...

Cezmi Ersöz.
Leman.

ATİLLA KESKİN

ACILARA YENİLMEYEN GÜLÜMSEYİŞLER

12 Mart, Deniz, Yusuf, Hüseyin, İdamlar

Atilla Keskin, "68'li dönem"de, Deniz'ler, Hüseyin'ler, Yusuf'lar, Sinanlar'la aynı ideali paylaşıp yeryüzü biraz daha aydınlık olsun diye yüreğinde kıvılcımlarla yola çıktığında, Ortadoğu Teknik Üniversitesi son sınıf öğrencisiydi. Fedâkarlık, inandığı yolda yürürken tehlikeyi hesap etmemek, ideal ve kader ortaklığı, o kuşağın en belirgin özellikleriydi. O günlerde en önde yürüyenler, ya öldürüldüler ya da hemen yanıbaşlarında bir arkadaş canında soludular ölümü.

Denizler'in idam hükümlerinin okunduğu salonda, haklarında idam hükmü verilen on sekiz gençten biri de Atilla Keskin'di. En delikanlı yıllarını darağacının gölgesinde dört duvar arasında, ömrünün yirmi yılını da sürgünde gurbet elde geçirdi.
Onun anılarında, kuşağının kavga günleri, kavga arkadaşlarının insani derinliğiyle iz bırakmış duyguları ışıldıyor. Gülümseyişlerinde acılar, acılarında gülümseyişler gizli.
Sesi, yaşamın içinden gelen insanın sesi: eğilip bükülmemiş, sade, gerçek, içtenlikli…

Ve zaten sivil tarih de ipuçlarını böylesi kaynaklardan toplamıyor mu?

Nihat Behram

ISBN:978-9944-61-014-8